

การพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม

โดย

นางสาวปิยาณี สุขมณี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา
วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม

โดย

นางสาวปิยาณี สุขมณี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา

วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

DEVELOPING THE CHANTHABOON WATERFRONT COMMUNITY,
CHANTHABURI PROVINCE,
THAILAND WITH SOCIAL ENTERPRISE CONCEPT

BY

MISS.PIYANEE SUKMANEE

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF
THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
(RURAL STUDIES AND DEVELOPMENT)

PUEY UNGPHAKORN SCHOOL OF DEVELOPMENT STUDIES

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2015

COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวปิยาณี สุขมณี

เรื่อง

การพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ 41 สิงหาคม พ.ศ. 2559

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพร อดิวานิชยพงศ์)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

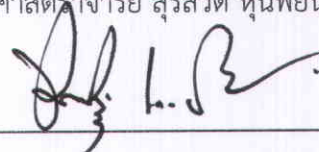
(รองศาสตราจารย์ ดร.อรศรี งามวิทยาพงศ์)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ สุรัสวดี หุ่นพยนต์)

คณบดี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตติ มงคลชัยอรัญญา)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรด้วยแนวคิด กิจการเพื่อสังคม
ชื่อผู้เขียน	นางสาวปิยาณี สุขมณี
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	ชนบทศึกษาและการพัฒนา วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	รองศาสตราจารย์ ดร.อรศรี งามวิทยาพงศ์
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

งานวิจัย เรื่อง “การพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) มาพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรในฐานะเครื่องมือการพัฒนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่พรรณนาข้อมูลสถานการณ์ชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นในชุมชน รวมถึงลักษณะการดำเนินกิจการของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีที่สอดคล้องเป็นไปตามหลักสำคัญของแนวคิดกิจการเพื่อสังคม ซึ่งเป็นข้อมูลที่แฝงไปด้วยทัศนคติ อารมณ์และความรู้สึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบบันทึกข้อมูลมาใช้เก็บข้อมูลจากเอกสารของ บริษัทจันทบูรรักซ์ดี จำกัด ทั้งเอกสารทางตรงและเอกสารทางอ้อม นำแบบสอบถามเพื่อสำรวจข้อมูล ผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมาเก็บข้อมูลจากบุคคลที่ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีแบบสุ่ม จำนวน 97 คน นำชุดคำถามกึ่งโครงสร้างมาใช้เก็บข้อมูลบุคคล ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) นอกจากนี้มีการรวบรวมข้อมูลจากสถานที่บรรยากาศและบริบทชุมชน โดยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) ด้วยแบบบันทึกการสังเกต ในขณะที่ผู้วิจัยเข้าร่วมการประชุมผู้ถือหุ้นและขณะทำการสังเกตการณ์ชุมชนในฐานะนักวิจัย พร้อมกับเลือกใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) ในขณะที่ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีในฐานะผู้ให้บริการและในขณะที่เยี่ยมชมชุมชนในฐานะนักท่องเที่ยว

ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนริมน้ำจันทบูรได้ดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นไปตามลักษณะสำคัญของกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) ทั้ง 5 ประการ ตั้งแต่

แรกเริ่ม คือ มีเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความยั่งยืนทางการเงิน เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม มีการนำผลกำไรคืนสู่สังคมและเป้าหมาย และมีการดำเนินกิจการอย่างโปร่งใส เมื่อประเมินผลการดำเนินกิจการตามแนวทาง Triple Bottom Line พบว่า บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี สร้างผลสะท้อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่ชัดเจนใน 2 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดการฟื้นฟูอาชีพเดิมและเกิดอาชีพเสริม ด้านสังคมส่งผลให้เกิดจิตสำนึกร่วมต่อการอนุรักษ์และเกิดจิตสำนึกรักษ์ท้องถิ่น ส่วนในด้านสิ่งแวดล้อมยังไม่พบการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน แต่พบแนวโน้มที่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในอนาคต อันเป็นผลมาจากการดำเนินกิจการด้วยความใส่ใจด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มข้นของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

คำสำคัญ : การพัฒนาชุมชน, ชุมชนริมน้ำจันทบูร, การพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร

Thesis Title	DEVELOPING THE CHANTHABOON WATERFRONT COMMUNITY, CHANTHABURI PROVINCE, THAILAND WITH SOCIAL ENTERPRISE CONCEPT
Author	Miss.Piyanee Sukmanee
Degree	Master of Arts
Major Field/Faculty/University	Rural Study and Development Puey Ungphakorn School of Development Studies Thammasat University
Thesis Advisor	Associate Professor Dr. Aurasri Ngamwittayaphong
Academic Years	2015

ABSTRACT

The research on Developing the Chanthaboon waterfront community, Chanthaburi Province, Thailand with Social Enterprise concept has a purpose to study how to apply Social Enterprise concept as a developing tool for developing Chanthaboon waterfront community. This research is a qualitative research explaining the community situation, the changing in the community and the operation of Luang Rajamaitri's historical resident which accords with the important concept of Social Enterprise.

The data in this research is added with attitude, emotion and feeling. Data Collection- The researcher used the data collection form from Chantabun Rak Dee Co., Ltd., operated both direct and indirect documents. The researcher randomly used questionnaire for observing 97 customers of Luang Rajamaitri's historical resident and used semi-structured questionnaire for collecting personal data by using in-depth interview. Moreover, the researcher collected information from real location,

environment, and community context by using non-participant observation with observation form. during participating in a shareholder meeting and observing the community; and using participatory observation while being a customer at Luang Rajamaitri's historical resident and visiting community as a tourist.

The findings found that the Chanthaboon waterfront community has operated Luang Rajamaitri's historical resident following 5 key important concepts of Social Enterprise comprising with having social and environmental objectives; financial sustainability; environmentally and socially-friendly operations; benefits to society and targets; and transparent operations. The Evaluation of its operational results with the triple bottom line (TBL) found that Luang Rajamaitri's historical resident has a significant impact on community changing in 2 points. First is Economics. It results in the way of restoring the old jobs and recreating new jobs. Second is Social. It affects shared awareness of conservation and appreciation of the site. However, the environment issue has not found a clear change but found the trend that might change in the future which results from the environmental-friendly operation of Luang Rajamaitri's historical resident.

Keyword: Community development, Chanthaboon Waterfront Community, Social enterprise.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนผลักดันให้งานศึกษาชิ้นนี้เสร็จสมบูรณ์ ทั้งการสนับสนุนจากรองศาสตราจารย์ ดร.อรศรี งามวิทยาพงศ์ กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ให้คำแนะนำอย่างดียิ่งเสมอมา รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพร อติวานิชยพงศ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และรองศาสตราจารย์ สุรัสวดี หุ่นพยนต์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาปรับปรุงงานศึกษา อีกทั้งชาวชุมชนริมน้ำจันทบูร บริษัทจันทบูรรักษ์ดี จำกัด บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี สถาบันอาศรมศิลป์และผู้ให้ข้อมูลที่อนุเคราะห์ความรู้อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้ รวมถึงกัลยาณมิตรทุกท่าน

สุดท้ายขอขอบพระคุณครอบครัวที่เชื่อมั่นและให้การสนับสนุนมาโดยตลอด

นางสาวปิยาณี สุขมณี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญตาราง	(13)
สารบัญแผนภูมิ	(14)
สารบัญภาพ	(15)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามการวิจัย	8
1.3 วัตถุประสงค์	8
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
1.5 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	9
1.6 ขอบเขตการวิจัย	10
1.6.1 ขอบเขตด้านพื้นที่	10
1.6.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา	10
1.6.3 ขอบเขตด้านเวลา	10
1.7 ข้อจำกัด	11

บทที่ 2	วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
2.1	แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	12
2.1.1	แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)	12
2.1.1.1	นิยามความหมายของกิจการเพื่อสังคม	12
2.1.1.2	แนวคิดที่มีความใกล้เคียงกับกิจการเพื่อสังคม	14
2.1.1.3	พัฒนาของกิจการเพื่อสังคม	17
2.1.1.4	รูปแบบของกิจการเพื่อสังคม	19
2.1.1.5	คุณลักษณะของกิจการเพื่อสังคม	24
2.1.1.6	การตรวจสอบผลที่เกิดจากการดำเนินกิจการเพื่อสังคม	25
	(1) แนวคิดกิจการเพื่อสังคมด้านเศรษฐกิจ	28
	(2) แนวคิดกิจการเพื่อสังคมด้านสังคม	29
	(3) แนวคิดกิจการเพื่อสังคมด้านสิ่งแวดล้อม	30
2.2	ข้อมูลชุมชนริมน้ำจันทบูร พอสังเขป	32
2.2.1	ประวัติศาสตร์ชุมชน	32
2.2.2	ข้อมูลชุมชนในด้านต่างๆ	34
2.2.2.1	ข้อมูลเกี่ยวกับผู้คนในชุมชน	34
2.2.2.2	ข้อมูลด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	34
2.2.2.3	ข้อมูลศูนย์รวมในชุมชน	35
2.2.2.4	ข้อมูลด้านความเชื่อ	37
2.2.2.5	ข้อมูลด้านวัฒนธรรม	38
2.2.2.6	ข้อมูลเกี่ยวกับอาคารบ้านเรือน	39
2.2.2.7	ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชน	40

2.2.3 การก่อตัวในการพัฒนาชุมชน	41
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	43
2.3.1 งานวิจัยเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม	44
2.3.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร	46
2.4 กรอบแนวคิด	49
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	51
3.1 แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	51
3.1.1 ข้อมูลจากเอกสาร	51
3.1.2 ข้อมูลจากบุคคล	51
3.1.2.1 เก็บข้อมูลจากบุคคลแบบเจาะจง (Purposive sampling)	52
(1) ตัวแทนแกนนำชุมชน	52
(2) ตัวแทนบริษัทจันทบูรรักษาศี จำกัด	53
(3) ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	54
(4) ตัวแทนผู้ถือหุ้น	54
(5) ตัวแทนชาวบ้าน	55
(6) ตัวแทนเครือข่ายความร่วมมือที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมในชุมชน	57
3.1.2.2 เก็บข้อมูลจากบุคคลแบบสุ่ม	58
3.1.3.ข้อมูลจากสถานที่	58
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	59
3.2.1.แบบบันทึกข้อมูล	59
3.2.2..ชุดคำถามกึ่งโครงสร้าง	60

3.2.3.แบบบันทึกการสังเกต (Observation)	60
3.2.4.แบบสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี	60
3.3 การจัดการข้อมูล	62
3.4.การตรวจสอบความถูกต้อง	62
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	62
3.6 ขั้นตอนการวิจัย	63
3.7 จริยธรรมการวิจัย	65
บทที่ 4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล	66
4.1 พัฒนาการทางความคิดที่นำมาสู่กิจการเพื่อสังคม	67
4.1.1 ก่อนเกิดบริษัทเงินทุนบุรีรักษ์ดี จำกัด	67
4.1.2 เกิดบริษัทเงินทุนบุรีรักษ์ดี จำกัด	70
4.2 ลักษณะกิจการเพื่อสังคมที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน	72
4.2.1 เป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม	73
4.2.2 ความยั่งยืนทางการเงิน	90
4.2.3 เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม	106
4.2.3.1 การเคารพสิ่งแวดล้อมชุมชน	106
(1) ติดตั้งกล่องดักไขมัน	108
(2) ส่งผ้าซีกที่ร้านซักรีด	110
(3) ให้ผู้เข้าพักแจ้งความประสงค์ใช้ผ้าขนหนูชำระระหว่างเข้าพัก	111
(4) ให้ผู้เข้าพักแขวนป้ายไม่ต้องทำความสะอาดห้อง	112
(5) จำกัดจำนวนการใช้แก้วน้ำภายในบ้านพัก	113

4.2.3.2 การประหยัดพลังงาน	115
(1) บริเวณโถงต้อนรับส่วนของพิพิธภัณฑสถานและเคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์	117
(2) ระเบียงริมน้ำและสวนหย่อม	119
(3) ทางเดินบนชั้นสอง	120
4.2.3.3 การจัดการขยะ	121
4.2.4 ผลกำไรคืนสู่สังคมและเป้าหมาย	125
4.2.5 เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม	129
4.3 การเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นของชุมชน	136
4.3.1 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ	139
4.3.1.1 กรณี การฟื้นฟูอาชีพเดิม	139
4.3.1.2 กรณี การเกิดอาชีพเสริม	143
(1) คุณมณีรัตน์ กลิ่นขจร : นำผลไม้จากสวนมาวางขายหน้าบ้าน	143
(2) คุณเบญจวรรณ พรรครัตน์: ขายสินค้าแปรรูปจากเสื้อจันทบูร	145
4.3.2 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม	148
4.3.2.1 กรณี เกิดจิตสำนึกร่วมต่อการอนุรักษ์	148
4.3.2.2 กรณี การเกิดสำนึกรักษ์ท้องถิ่น	151
(1) แหล่งเรียนรู้บ้านร้อยสิบเก้า (ในฐานะผู้ประกอบการ)	152
(2) เปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว (ในฐานะสมาชิกของชุมชน)	160
4.3.3 การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม	165
บทที่ 5 บทสังเคราะห์ บทสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	167
5.1 บทสังเคราะห์	167
5.2 บทสรุปผลการวิจัย	171

5.2.1 พัฒนาการการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมาใช้เป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาชุมชน	171
5.2.2 บทสรุปผลการวิจัย	172
5.2.2.1 เป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม	172
5.2.2.2 ความยั่งยืนทางการเงิน	172
5.2.2.3 เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม	173
5.2.2.4 ผลกำไรคืนสู่สังคมและเป้าหมาย	173
5.2.2.5 ดำเนินการอย่างโปร่งใส	173
5.2.3 การเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นของชุมชน	174
5.2.3.1 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ	174
5.2.3.2 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม	174
5.2.3.3 การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม	175
5.3 ข้อเสนอแนะ	176
5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติต่อการดำเนินกิจการ	176
5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ	177
รายการอ้างอิง	179
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสอบถามสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการ	185
บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี	
ภาคผนวก ข ใบความรู้ กิจการเพื่อสังคม	187
ภาคผนวก ค แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง	188

ภาคผนวก ง แบบบันทึกข้อมูล	194
ภาคผนวก จ แบบบันทึกการสังเกต	198
ภาคผนวก ฉ แผนที่ชุมชนริมน้ำจันทบูร	199
ประวัติผู้เขียน	200

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 ตารางแสดงรูปแบบของ “Social Enterprise”	20
4.1 แสดงลักษณะการตกแต่งห้องพักจำนวน 12 ห้องที่มีความแตกต่างกัน	78
4.2 แสดงสิทธิ์ส่วนลดราคาห้องพัก	85
4.3 แสดงความรู้สึกพึงพอใจของผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี	134
ค.1 แสดงแนวคำถามกึ่งโครงสร้าง	188
ง.1 แบบบันทึกข้อมูล	194
จ.1 แบบบันทึกการสังเกต	198

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
4.1 แสดงสัดส่วนการถือหุ้นบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี	93
4.2 แสดงสัดส่วนการปันกำไรผลประกอบการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี	126

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 แสดงภาพแนวทางการประเมินผลแบบ Triple Bottom Line โดย John Elikington	26
2.2 แสดงพื้นที่ชุมชนริมน้ำจันทบูร	34
2.3 แสดงภาพวาดแผนที่ชุมชน (บริเวณท่าหลวง)	35
2.4 แสดงภาพบริเวณหัวถนนสุขาภิบาลชุมชนท่าหลวง	36
2.5 แสดงภาพร้านค้าบริเวณศาลเจ้าตลาดล่าง ช่วงเช้า	37
2.6 แสดงภาพร้านค้าบริเวณหน้าศาลเจ้าตลาดล่าง ช่วงเย็น	37
2.7 แสดงภาพศาสนสถานที่อยู่รอบชุมชน	38
2.8 แสดงภาพอาคารบ้านเรือนในชุมชน	40
2.9 แสดงภาพตัวอย่างบ้านเรือนที่สร้างขึ้นใหม่หลังจากโดนไฟไหม้เมื่อปี 2533	41
2.10 แสดงภาพร้านค้า ร้านอาหาร ที่คนภายนอกเข้ามาเช่าพื้นที่ประกอบการ	41
4.1 แสดงภาพบ้านเรียนรัฐ “บ้านเลขที่ 69”	70
4.2 แสดงภาพท่านหลวงราชไมตรี	74
4.3 แสดงภาพรูปปั้นท่านหลวงราชไมตรี บริเวณทางขึ้นอุทยานแห่งชาติ น้ำตกพลิ้ว จ.จันทบุรี	74
4.4 แสดงภาพบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ระหว่างการปรับปรุง	76
4.5 แสดงภาพบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเมื่อปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว	77
4.6 แสดงภาพบรรยากาศการบรรยายความรู้เกี่ยวกับประวัติท่านหลวงราชไมตรี บริเวณโถงต้อนรับ	87
4.7 แสดงภาพแผนผังบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีชั้นล่าง	88
4.8 แสดงภาพแผนผังบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีชั้นบน	89
4.9 แสดงภาพวันลงขันจันทบูร เปิดการซื้อขายหุ้น	91
4.10 แสดงภาพแผ่นประชาสัมพันธ์สำหรับชี้แจงข้อมูล	96
4.11 แสดงภาพจดหมายข่าวรักษ์จันท	97
4.12 แสดงภาพครอบครัวคุณฉวีรัตน์จับกุ้งแม่น้ำจันทบุรีมาบริโภคครอบครัว	107
4.13 แสดงภาพติดตั้งกล่องดักไขมันที่ท่อระบายน้ำอ่างล้างจาน	108
4.14 แสดงภาพจุดติดตั้งกล่องดักไขมันที่ท่อระบายน้ำห้องน้ำ	109

4.15 แสดงภาพป้ายแจ้งความประสงค์ใช้ผ้าขนหนูชำระระหว่างเข้าพัก	111
4.16 แสดงภาพป้ายแขวนไม่ต้องทำความสะอาดห้องพัก	112
4.17 แสดงภาพรายการแนะนำอาหาร	114
4.18 แสดงภาพอาหารเช้าที่ซื้อจากร้านค้าในชุมชน และนำมาจัดเสิร์ฟให้กับผู้เข้าพัก	114
4.19 แสดงภาพบริเวณทางขึ้นบันไดเปิดไฟตลอดเวลา	118
4.20 แสดงภาพห้องเก็บของใต้	119
4.21 แสดงภาพการคัดแยกขยะ	123
4.22 แสดงภาพป้ายหมักชีวภาพ	123
4.23 แสดงภาพคุณรุ่งทิพย์ตั้งโต๊ะขายข้าว กับข้าวและขนมหน้าบ้านตั้งแต่ ตี 5 ครึ่ง ถึงช่วงบ่าย	142
4.24 แสดงภาพคุณมณีรัตน์ตั้งโต๊ะขายทุเรียนที่นำมาจากสวนบริเวณ หน้าบ้านคุณรุ่งทิพย์	145
4.25 แสดงภาพคุณเบญจวรรณตั้งร้านขายผลิตภัณฑ์จากเปลือกกจันทบูร	148
4.26 แสดงภาพบ้านคุณพันรัตน์ที่ปรับปรุงเป็นแหล่งเรียนรู้พลอยและ ขายพลอยควบคู่กัน	154
4.27 แสดงภาพเม็ดพลอยที่ยังไม่ผ่านขั้นตอนการเจียร	156
4.28 แสดงภาพแผนภาพอธิบายการเจียรระไนพลอยแบบเหลี่ยมที่ละขั้นตอน	157
4.29 แสดงภาพการลงมือสอนเจียรระไนพลอย	158
4.30 แสดงภาพการซั่งน้ำหนักรพลอย	158
4.31 แสดงภาพพลอยที่เจียรระไนเรียบร้อยแล้ว	159
4.32 แสดงภาพพูดคุยกับครอบครัวคุณประดิษฐ์	161
4.33 แสดงภาพเอกสารจากการเข้าร่วมประชุมชุมชน	162
4.34 แสดงภาพสื่อที่ครอบครัวคุณประดิษฐ์ทำขึ้นเพื่อใช้สำหรับแจกผู้สนใจ	164

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปรากฏการณ์การล่มสลายของชุมชนในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) เป็นผลสะท้อนการพัฒนาที่ขาดสมดุลของภาครัฐ ทำให้เกิดการทำลายภูมิปัญญาและระบบวัฒนธรรมของชุมชน คนในชุมชนไหลออกนอกหมู่บ้านมุ่งหน้าเข้าหาชุมชนเมือง ชุมชนท้องถิ่นสูญเสียกำลังคน ส่งผลให้คนท้องถิ่นเริ่มหมดความเชื่อมั่นในตัวเอง ความภาคภูมิใจต่อตัวเองและชุมชนลดลง (อำพร ปวงรังษี , 2551, หน้า 1) คล้อยตามความคิดความรู้จากภายนอกที่มาจากการส่งเสริมของหน่วยงานรัฐผ่านนโยบายและโครงการการพัฒนาต่างๆ ชุมชนมีบทบาทเพียงรอรับคำสั่งจากหน่วยงานภาครัฐและปฏิบัติตาม โดยขาดการมีส่วนร่วมทางความคิด การตัดสินใจ เหล่านี้เป็นการบั่นทอนขีดความสามารถของชุมชนทีละน้อย ทำให้ชุมชนยิ่งเกิดความอ่อนแอ ขาดความเชื่อมั่นในการแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยตนเอง ทั้งยังเป็นการสร้างค่านิยมการรอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเพียงอย่างเดียว ทั้งๆที่ความเป็นจริงแล้วหน่วยงานภาครัฐมีภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบมากและสถานการณ์ปัญหาในสังคมที่ต้องดำเนินการแก้ไขก็มีความเสี่ยงหน่วยงานภาครัฐไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้โดยลำพังทั้งหมด สถานการณ์ดังกล่าวนี้ได้แผ่ขยายและสร้างความเสียหายแก่ท้องถิ่นเป็นวงกว้างจนมีการกล่าวเสียดสีถึงการพัฒนาในช่วงนั้นว่า"เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหาการพัฒนาไม่ยั่งยืน" (ปิยศักดิ์ สุคันธพงษ์และวิจิตรา ชูสกุล, 2553, หน้า 16)

จากปัญหาการล่มสลายของชุมชนที่เกิดขึ้น ภาครัฐได้ปรับทิศทางการพัฒนาใหม่โดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาสังคมให้มากขึ้น ปรับแนวคิดการปฏิบัติงานที่สั่งการจาก "บนลงล่าง" เป็น "ล่างสู่บน" (ปิยศักดิ์ สุคันธพงษ์และวิจิตรา ชูสกุล, 2553, หน้า 23) ตั้งแต่ช่วงปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) เข้าสู่แผนพัฒนาฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) สอดคล้องกับข้อเสนอการประชุมเวทีประชุมชาวบ้าน-เวทีสากล เมื่อปี พ.ศ. 2534 ที่ได้เสนอความคิดเห็นการพัฒนาต่อภาครัฐว่า การพัฒนาไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบเพียงแบบเดียวแล้วนำไปปฏิบัติเหมือนกันหมดทุกชุมชน แต่การพัฒนาจะต้องคำนึงถึงลักษณะความเป็นชุมชนเดิมและเลือกรูปแบบการพัฒนาที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกัน โดยไม่ทำลายลักษณะเฉพาะและตัวตนของชุมชนนั้น (สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2535, หน้า 33-36) การปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาใหม่นี้เอง ทำให้ภาครัฐให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความ

เข้มแข็งชุมชน สนับสนุนให้ผู้นำชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา ผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมและเปลี่ยนภาพชุมชนที่รอรับความช่วยเหลือเป็นชุมชนพึ่งพาตนเอง ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนา อย่างไรก็ตามในขณะที่รัฐมีความพยายามปรับทิศทางการพัฒนาแต่กลับพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงเชิงรูปธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นจากพลังการต่อสู้ของชุมชนเป็นสำคัญ

ถึงแม้ว่ารัฐคือตัวแทนในการรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม แต่รัฐไม่สามารถลงมือแก้ไข ปัญหาสังคมซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายได้ทั่วถึง เป็นที่ยอมรับกันว่าปัญหาในการดำเนินงานที่สำคัญของรัฐคือการทำงานที่ขาดประสิทธิภาพ เชื่องช้าและคอร์รัปชัน การดำเนินงานของรัฐเพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมได้ทั้งหมด ปัจจุบันภายใต้นโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงพบการรวมพลังของคนในท้องถิ่น ร่วมกันคิด วิเคราะห์ แก้ไขปัญหาชุมชนด้วยตนเองควบคู่ไปกับการพยายามแก้ไขปัญหาสังคมของรัฐภายใต้ข้อจำกัดในการดำเนินงานดังกล่าว นอกจากการดำเนินงานของรัฐแล้วยังพบองค์กรไม่แสวงหากำไรต่างๆ เข้ามาร่วมมือกับชุมชนในการแก้ไขปัญหาสังคมด้วย ที่ผ่านมามองค์กรเหล่านี้พบประเด็นปัญหาที่ทำให้ขาดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภายในประเทศไทยหรือองค์กรสากล ดังเช่น มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยที่ชี้แจงต่อสื่อปิดองค์กรชั่วคราวในปี พ.ศ. 2550 ด้วยเหตุผลหลักคือขาดงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม (ผู้จัดการรายวัน, 2550) วัดพระบาทน้ำพุ จ.ลพบุรี ได้รับการยอมรับในระดับสากลว่ามีบทบาทให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยโรคเอดส์ โดยขณะนี้แบกรับภาระค่าใช้จ่ายจากการดูแล ช่วยเหลือผู้ป่วยเดือนละประมาณ 3,500,000 บาท หรือประมาณวันละ 116,000 บาท สำหรับนำมาใช้เป็นค่ายา อาหาร และค่าบริหารจัดการต่างๆ และเป็นหน้าที่ของวัดที่ต้องหารระดมทุนเพื่อให้มีงบประมาณมาดำเนินกิจกรรม แต่ด้วยงบประมาณที่ไม่แน่นอนทำให้ขาดความมั่นคงทางด้านงบประมาณ ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (วัดป่าภูริทัตตาราม, 2551) เช่นเดียวกับองค์กรในระดับสากล เช่น ทีมเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ที่ค่ายผู้อพยพตาตาบในประเทศเคนยาบริเวณพรมแดนติดกับโซมาเลียของ Oxfam และ Save the Children องค์กรด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ที่กำลังประสบปัญหาขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมกว่า 25 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 800 ล้านบาท (พรณิการ์ วานิช, 2558) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ส่วนใหญ่องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรจะพบกับข้อจำกัดการขาดรายรับที่เพียงพอ ขาดงบประมาณสำหรับดำเนินโครงการ เมื่อระยะเวลาดำเนินงานโครงการสิ้นสุดหรือรายรับที่มาจาก การบริจาคลดลงจึงเสี่ยงต่อการหยุดสนับสนุนการดำเนินงานส่งผลให้การดำเนินโครงการพัฒนาที่ดีหลายโครงการต้องหยุดชะงักลง

อาจกล่าวได้ว่าการส่งเสริมและช่วยเหลือการพัฒนาจากหน่วยงานรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนที่ผ่านมาทำได้เพียงกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ไม่สามารถส่งเสริมชุมชนผลักดันการขับเคลื่อนในระยะยาวอย่างต่อเนื่องได้ ในขณะที่เดียวกันหากตั้งความหวังไว้กับภาคธุรกิจที่มีความคิดแบบเดิมคือมุ่งแสวงหากำไรสูงสุด การดำเนินงานแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมก็ไม่สามารถดำเนินงานได้ต่อเนื่องในระยะยาวได้เช่นกัน ปัจจุบันมีหลายองค์กรเอกชนจำนวนมากหันมาใส่ใจแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง มีการรณรงค์ทำโครงการ/กิจกรรมรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR) อย่างต่อเนื่อง แต่องค์กรเหล่านี้ก่อตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายหลักเพื่อการแสวงหากำไรสูงสุดและมุ่งตอบแทนผลประโยชน์แก่ผู้ถือหุ้น โดยไม่ได้มีเป้าหมายสูงสุดเพื่อมุ่งดำเนินโครงการ/กิจกรรมแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าการดำเนินงานขององค์กรภาคธุรกิจไม่มีปัญหาด้านงบประมาณเหมือนดังเช่นองค์กรพัฒนาเอกชนและไม่มีปัญหาการขาดประสิทธิภาพการดำเนินงานเหมือนดังเช่นหน่วยงานภาครัฐ แต่ประเด็นการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมของภาคธุรกิจที่มีเป้าหมายแสวงหากำไรสูงสุด กลับเป็นเพียงการแสดงความรักรับผิดชอบต่อสังคมในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่ยังขาดความต่อเนื่องและยังมีความคลุมเครือด้านการขาดความมุ่งมั่นในแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างบริสุทธิ์ใจ

ดังนั้นการพัฒนาแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ แท้จริงแล้วต้องอาศัยความร่วมมือและความจริงจังของทุกหน่วยงานในการตั้งเป้าหมายเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยผู้ที่เป็นแกนหลักในการดำเนินงานพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนคือคนในชุมชน ที่เป็นผู้อยู่กับปัญหา รู้จักปัญหา และรู้ความต้องการการแก้ไขปัญหาคือดีที่สุด ดังตัวอย่างงานศึกษาชุมชนตลาดสามชุกซึ่งเป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาระบบคมนาคมทางบกของรัฐและการพัฒนาขยายเมือง ส่งผลให้ผู้คนย้ายออกจากชุมชนไปทำงานต่างถิ่น บ้านเรือนที่เคยมีผู้คนพลุกพล่านกลับเงียบเหงา ตลาดที่เคยเฟื่องฟูกลับซบเซา อีกทั้งถูกคุกคามโดยการรื้อถอนที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นตลาดเก่า ชาวบ้านที่ยังคงอาศัยอยู่ในชุมชนและเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ย่านการค้าที่เคยเจริญรุ่งเรืองจึงได้รวมตัวกันเกิดเป็นพลังขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนตลาดสามชุกให้กลับมาเป็นย่านการค้าสำคัญในชื่อ “ตลาดเก่าร้อยปีสามชุก” บอกเล่าเรื่องราวคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของตลาดสามชุกแก่ผู้มาเที่ยวชมจับจ่ายซื้อของในตลาด มีชาวชุมชนเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนพัฒนาร่วมคิดร่วมปฏิบัติ โดยระยะแรกได้รับการส่งเสริมการดำเนินงานจากภาครัฐ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร มีการพัฒนาการบริหารจัดการเกิดกองทุนในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยความใส่ใจต่อชุมชนทำให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ประจักษ์ กระทั่งได้รับรางวัลมากมาย โดยล่าสุดในปี พ.ศ. 2552 ได้รับรางวัลดีเด่นด้านอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชีย จากองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2555, บทที่ 1-5)

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาไม่ใช่หน้าที่เฉพาะหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ไม่ใช่เฉพาะหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชนหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมช่วยในการพัฒนาทั้งสิ้น องค์ความรู้การพัฒนาก็เช่นกันที่ไม่ได้จำกัดเพียงความรู้แบบแยกเฉพาะสาขาโดยปราศจากการเชื่อมโยงกับความรู้ในสาขาอื่น ปัจจุบันได้มีการผสมผสานความคิด เทคนิค แต่ละสาขาวิชาเชื่อมโยงกันแบบข้ามศาสตร์ พัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดประโยชน์ต่อการนำไปปรับใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติมากขึ้น การผสมผสานความคิดขององค์ความรู้เดิมได้ส่งผลให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่มีการพัฒนาต่อยอดความรู้เก่า เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพแก่องค์ความรู้เดิม สามารถนำไปสร้างประโยชน์แก่สังคมได้ยิ่งขึ้น การผสมผสานทางความคิดที่น่าสนใจประเด็นหนึ่งคือการนำจุดเด่นของภาคธุรกิจแบบเดิมที่มุ่งดำเนินงานแสวงหาผลกำไรและต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคมมาผสมผสานเชื่อมร้อยกับความคิดการรับผิดชอบต่อสังคมอย่างจริงจัง มีเป้าหมายสำคัญเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นการนำพลังของตลาดมาใช้ผลักดันให้เกิดประโยชน์ในงานพัฒนาสังคมให้มากขึ้น ถือเป็น การสร้างพลังการขับเคลื่อนเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เกิดเป็นทุนนิยมแบบใหม่ที่สร้างสรรค์ (ไมเคิล คินสลิย์, 2553/2006) ซึ่งแตกต่างจากภาคธุรกิจแบบเดิมซึ่งเป็นที่รับรู้ทั่วกันว่ามีหัวใจหลักอยู่ที่การดำเนินกิจการเพื่อมุ่งแสวงหาผลกำไรสูงสุด มีการดำเนินงานที่มุ่งเอื้อประโยชน์ให้กับผู้ถือหุ้นโดยไม่คิดรวมทรัพย์สินที่เป็นวัตถุดิบ ที่เอื้อประโยชน์ให้เกิดการผลิตรวมถึงแยกส่วนชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่ของธุรกิจไม่นับเป็นหนึ่งเดียวกับองค์กร ซึ่งวิธีคิดนี้เป็นวิธีคิดของภาคธุรกิจแบบเดิมที่ไม่มีการผสมผสานทางความคิดกับสาขาอื่น

สอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมที่พบว่า ที่ผ่านมาการประกอบการตามแนวคิดธุรกิจแบบใหม่ได้เกิดขึ้นแล้ว มีแนวทางการดำเนินงานแตกต่างจากหน่วยงานที่มุ่งแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วยองค์ความรู้แบบเฉพาะสาขา ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระยะเริ่มต้นช่วงเวลาหนึ่ง แต่ไม่สามารถดำเนินงานในระยะยาวอย่างต่อเนื่องได้ด้วยข้อจำกัดบางประการขององค์กร ถือเป็นจุดอ่อนในการดำเนินงานอย่างยั่งยืน ทำให้ปัจจุบันมีการนำแนวความคิดที่เกิดจากการผสมผสานกันของจุดเด่นทางภาคธุรกิจกับความคิดทางสังคมมาใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยเรียกกันว่า “กิจการเพื่อสังคม” (Social Enterprise : SE) การผสมผสานความคิดการพัฒนาแบบข้ามศาสตร์นี้เกิดขึ้นเพื่อช่วยลดข้อจำกัดในการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานรัฐที่ประสบปัญหาด้านประสิทธิภาพในการดำเนินงาน การขาดงบประมาณในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องขององค์กรไม่แสวงหากำไรและการขาดความเอาใจใส่ต่อปัญหาส่วนรวมอย่างจริงจังของภาคธุรกิจแบบเดิมที่มุ่งแต่แสวงหาผลกำไรสูงและตอบแทนผลประโยชน์เพียงผู้ถือหุ้น การผสมผสานทางความคิดได้ก่อให้เกิดนวัตกรรมการพัฒนาแบบใหม่ของระบบทุนนิยมที่เปิดใจกว้างไม่ใช่แค่เพียงผู้ถือหุ้นขององค์กร แต่หมายรวมถึงคนจำนวนมากในสังคมและสิ่งแวดล้อมทุกส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจการทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ได้รับประโยชน์จากการดำเนินกิจการไปพร้อมๆกัน

ผู้ศึกษาเกิดความสนใจการดำเนินงานพัฒนาของชุมชนที่นำแนวความคิดการพัฒนา รูปแบบใหม่คือกิจการเพื่อสังคม มาใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชน ผู้ศึกษาพบว่าชุมชนริมน้ำจันทบูร จังหวัดจันทบุรี เป็นชุมชนหนึ่งที่ได้นำความแนวความคิดกิจการเพื่อสังคมมาใช้ในการพัฒนาชุมชนเพื่อ มุ่งแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน โดยชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์การค้าเก่าแก่ในภาค ตะวันออกตั้งแต่ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นชุมชนทำน้ำขนส่งสินค้าไปมาทั้งภายในประเทศและ ระหว่างประเทศ เป็นที่อยู่อาศัยของผู้คนหลายระดับตั้งแต่ชาวบ้านไปจนถึงเจ้านายชั้นสูง มีผู้คนอยู่ อาศัยผสมผสานหลายเชื้อชาติทั้งคนญวน จีนและไทย อาคารบ้านเรือนมีสถาปัตยกรรมแบบ ผสมผสานทั้งไทย จีนและตะวันตก ซึ่งถือเป็นมรดกสำคัญของจังหวัดจันทบุรีและประเทศ ชุมชนริมน้ำ จันทบูรได้พบกับปัญหาการถูกละเลยคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความงดงามของสถาปัตยกรรมและ เรื่องราวความสำคัญของชุมชน ส่วนหนึ่งเป็นผลจากแนวทางการพัฒนาของรัฐเมื่อครั้งมีการพัฒนา ระบบคมนาคมทางบก เกิดตลาดการค้าแห่งใหม่ตามเส้นทาง ทำให้ย่านการค้าริมน้ำบริเวณนี้ลด บทบาทลง ผู้คนย้ายออกนอกชุมชนเพื่อไปหางานทำ ส่งลูกหลานออกไปเรียนหนังสือและไม่ย้าย กลับมาอยู่อาศัยในชุมชน อีกทั้งเมื่อปี พ.ศ. 2533 ชุมชนประสบอัคคีภัยบ้านเรือนเสียหายเป็นจำนวน มาก และพบวิกฤติธรรมชาติน้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ. 2542 ทำให้คนในชุมชนยิ่งรู้สึกไม่ปลอดภัย ชุมชน กลับเงียบเหงา ย่านการค้าที่เคยรุ่งเรืองกลับซบเซา ชาวบ้านที่ยังคงอาศัยอยู่ในชุมชนให้ความสำคัญ ต่อคุณค่าในประวัติศาสตร์รากเหง้าของชุมชนลดลง คนจันทบุรีไม่เห็นความสำคัญของย่านการค้าเก่า อีกทั้งคนรุ่นใหม่ไม่รู้จักเรื่องราวของชุมชนริมน้ำจันทบูร ถือเป็นความสูญเสียต่อการล่มสลายของ ชุมชนเก่าแก่แห่งนี้

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา ชุมชนได้ร่วมกันวางแนวทางการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง ให้ความสำคัญต่อคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของชุมชนซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นย่านการค้าที่สำคัญแต่ถูกละ เลยให้กลับมาเป็นที่สนใจในเชิงคุณค่า โดยมีคณะกรรมการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นแกนนำ การพัฒนา มีการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนริมน้ำจันทบูรเริ่มเป็นที่รู้จัก และกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งในเมืองจันทบุรีที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชม จากการลงพื้นที่ ชุมชนริมน้ำจันทบูร 21-23 มีนาคม พ.ศ. 2557 ผู้วิจัยได้พูดคุยกับคณะกรรมการพัฒนาชุมชนริมน้ำ จันทบูรพบว่า ชุมชนมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาชุมชน ต้องการที่จะรักษาวิถีชีวิตและความ เป็นอยู่ของชุมชน รวมถึงรักษาคูณค่าทางประวัติของชุมชนพร้อมๆกับสร้างประโยชน์ให้เกิดกับ ส่วนรวม ชุมชนเริ่มต้นเรียนรู้งานพัฒนาด้วยการศึกษาดูงานชุมชนอื่น เช่น ไปศึกษาดูงานที่ตลาด สามชุก จ.สุพรรณบุรี เพื่อศึกษาการดำเนินงานของตลาดร้อยปีสามชุก ศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์มิวเซียม สยาม กรุงเทพฯ เพื่อพูดคุยถึงการดำเนินงานในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ และศึกษาดูงานที่ อ.เชียงใหม่ จ.เลย เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการชุมชน ผลจากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาดูงานชุมชนได้นำองค์

ความรู้ บทเรียน และแนวทางการพัฒนาที่ได้รับมาวิเคราะห์และปรับใช้ให้สอดคล้องกับลักษณะของชุมชนและความต้องการ โดยชุมชนมีแนวคิดที่จะพัฒนาชุมชนให้มีชีวิตชีวา แต่คงความเป็นชุมชนเดิม ไม่ต้องการเติมแต่งกิจกรรมใหม่จนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนกระทั่งกลายเป็นพื้นที่การค้าที่หลงลืมวิถีชีวิตคนในชุมชน (รัตติน สุพถุฒิพานิชย์, 2554, หน้า 43-46) ชุมชนได้กำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรในรูปแบบ “วัฒนธรรมนำการค้า” มีวิสัยทัศน์คือ เป็นชุมชนที่ดำรงไว้ซึ่งวิถีที่มีคุณภาพ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและความเป็นย่านการค้าดั้งเดิม เผยแพร่ความรู้เชิงศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าต่ออนุชนรุ่นหลังในลักษณะของพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต

ในช่วงเริ่มต้นการดำเนินงาน ชุมชนได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าของบ้านเลขที่ 69 มอบบ้านให้เป็นสมบัติของชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ สร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและสังคม โดยคิดค่าเช่าเดือนละ 1 บาท ชุมชนร่วมกันบูรณะบ้านเลขที่ 69 ซึ่งเป็นบ้านไม้โบราณ 2 ชั้น ให้กลายเป็นบ้านเรียนรู้ของชุมชน จัดทำเป็นแหล่งเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชน ทั้งรูปถ่ายประวัติศาสตร์ของคนในชุมชนโดยขอรับบริจาคภาพถ่ายในอดีตจากคนในชุมชนที่ต้องการจะให้นำมาจัดแสดงที่บ้านเรียนรู้ จัดแสดงข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน แสดงภาพวาดสถาปัตยกรรมแบบผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมตะวันตกและตะวันออกของอาคารบ้านเรือนในชุมชนโดยได้รับความร่วมมือจากนักเรียนช่างในจังหวัดจันทบุรี อีกทั้งเป็นสถานที่พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อการศึกษาเรียนรู้การพัฒนาชุมชนอยู่เสมอ โดยเรียกแหล่งเรียนรู้ที่ว่า “บ้านเลขที่ 69” และยังมีการทำข้อมูลเพื่อสื่อความหมายประวัติศาสตร์ชุมชนทั่วทั้งชุมชน โดยการเก็บรวบรวมเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เก็บข้อมูลบ้านเรือนที่มีความโดดเด่น นำมาเรียบเรียงและถ่ายทอดเพื่อบอกเล่าเรื่องราวความสำคัญ ตัดป้ายประชาสัมพันธ์ทั่วทั้งชุมชน ทั้งหน้าบ้านสถานที่สำคัญภายในชุมชน และมีคนในชุมชนเป็นกระบอกเสียง นักประชาสัมพันธ์ นักสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยวผู้มาเยี่ยมชมชุมชน ในขณะที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อบอกเล่าเรื่องราวความสำคัญของชุมชน ในอีกมุมหนึ่งชุมชนยังเผชิญกับการถูกจับตาโดยกลุ่มผู้ประกอบการภายนอกที่มีเป้าหมายเพื่อแสวงหากำไรสูงสุด ซึ่งขณะนี้ผู้ประกอบการร้านค้าจากภายนอกเข้ามาเช่าพื้นที่ ปรับปรุงอาคารเพื่อทำธุรกิจร้านค้าร้านอาหารภายในชุมชนจำนวนหนึ่ง แต่ชุมชนมีความคิดที่จะรักษาสภาพของชุมชนที่เอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถดำเนินชีวิตในสภาวะปกติ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่เช่นเดิม ประกอบอาชีพตามความถนัด และสร้างประโยชน์ให้กับคนในชุมชนอย่างทั่วถึง ชุมชนได้หารือผู้ประกอบการและทำความเข้าใจร่วมกันเพื่อลดปัญหาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชนในระยะยาวและพยายามเฝ้าระวังเพื่อควบคุมปริมาณร้านค้าจากผู้ประกอบการภายนอกไม่ให้มีจำนวนเกินกว่าที่ชุมชนจะรับไหว จากการเฝ้าระวังเชิงรับนี้เอง ชุมชนได้หาวิธีป้องกันเชิงรุกควบคู่ไปด้วยโดยได้นำแนวทางการประกอบการมาปรับใช้กับการพัฒนาชุมชนให้เอื้อประโยชน์แก่คนในชุมชนมากที่สุด เพื่อเป็นการสร้างเกราะป้องกันการคุกคาม

จากแหล่งทุนภายนอกทางหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ชุมชนจึงได้ก่อตั้งองค์กรนิติบุคคลในรูปแบบบริษัท เพื่อดำเนินงานด้านการค้าการลงทุนของชุมชน ตั้งชื่อว่าบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด โดยมีสถาบันอาศรมศิลป์ เป็นพี่เลี้ยงช่วยแนะนำการดำเนินงาน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริษัทที่มาจาก 3 ฝ่ายประกอบไปด้วย 1.ตัวแทนคนในชุมชนริมน้ำจันทบุรี 2.ประธานชมรมพัฒนาริมน้ำจันทบุรี 3.ตัวแทนสถาบันอาศรมศิลป์ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น

จากการระดมความคิดเห็นของชุมชน ภายใต้การดำเนินงานของบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด พิจารณาถึงปริมาณของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในจังหวัดจันทบุรีและมาเยี่ยมชุมชนซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นแต่การบริการที่พักบริเวณใกล้เคียงกับชุมชนมีไม่มาก ทำให้มองเห็นโอกาสในการดำเนินกิจการที่พักภายในชุมชน จึงริเริ่มเกิดเป็น “บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี” สถานประกอบการที่มีชุมชนเป็นเจ้าของกิจการร่วมกันและนำผลประกอบการมาจัดสรรเป็นกองทุนในการพัฒนาชุมชนในระยะยาวสำหรับการดำเนินกิจกรรมพัฒนาและบริหารจัดการชุมชนในอนาคต การจัดทำบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ครั้งนี้ได้รับการอนุเคราะห์อาคารบ้านหลวงราชไมตรี (บิดาแห่งยางพาราภาคตะวันออก) จากผู้เป็นทายาท ให้นำบ้านหลังนี้มาใช้ทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน โดยให้บริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด เช่าเพื่อทำประโยชน์ให้กับชุมชนในราคาเดือนละ 1 บาท (มีความตั้งใจให้ใช้ประโยชน์โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายแต่เนื่องจากเป็นค่าเช่าจึงคิดค่าเช่าให้ถูกที่สุด) ในด้านการระดมทุนเพื่อใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการ ชุมชนใช้วิธีการเปิดขายหุ้น ราคาหุ้นละ 1,000 บาท โดยให้ออกสคนในชุมชนมีสิทธิซื้อหุ้นอย่างทั่วถึงแล้วจึงเปิดให้บุคคลทั่วไปที่สนใจร่วมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรีซื้อหุ้นตามลำดับ ยอดงบประมาณที่ต้องการจากการขายหุ้นคือ 8.8 ล้านบาท ซึ่งหลังจากการเปิดซื้อขายหุ้นแล้วพบว่ายังขาดงบประมาณอีกส่วนหนึ่ง ทางสถาบันอาศรมศิลป์จึงร่วมสนับสนุนลงหุ้นอีกแรงและจะคืนหุ้นทั้งหมดให้ชุมชนเมื่อชุมชนมีความพร้อมในการซื้อหุ้นกลับ โดยจะไม่ปล่อยขายให้กับนายทุนที่ไม่เห็นคุณค่าชุมชนริมน้ำจันทบุรี

การจัดทำบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นการปรับปรุงอาคารโบราณให้เป็นที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวและคนภายนอกที่ต้องการพักผ่อน การดำเนินงานเกิดจากความร่วมมือของชุมชนที่ต้องการรักษาชุมชนที่เก่าแก่ รักษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ควบคู่ไปกับการถ่ายทอดเรื่องราวคุณค่าความสำคัญของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์แก่คนจันทบุรีและนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม โดยจัดสรรพื้นที่ใช้สอยอาคารบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีให้เป็นทั้งที่พักและเป็นพื้นที่สำหรับใช้เผยแพร่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับท่านหลวงราชไมตรี เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่มีหน้าที่สื่อความหมายบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชุมชนผ่านศิลปะแบบผสมผสานของตัวอาคารและการจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ภายในบ้านแก่ผู้มาพักผ่อนและผู้ที่มาเที่ยวชมในชุมชน การริเริ่มของชุมชนในการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมนี้เป็นการเสริมพลังสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชนเพื่อป้องกันสภาวะการล่มสลาย

ของชุมชนที่เป็นผลมาจากการพัฒนาของภาครัฐ การรุกเข้ามาของผู้ประกอบการธุรกิจที่มุ่งแสวงหากำไรจากภายนอกและการละเลยต่อคุณค่าของตัวเอง ถึงแม้การดำเนินกิจการจะอยู่ในช่วงการเริ่มต้น นำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมาใช้เป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาชุมชน แต่ชุมชนเชื่อมั่นว่าจะช่วยสนับสนุนการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในระยะยาวและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน

ปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจในแนวทางการพัฒนาของชุมชนริมน้ำจันทบูรที่ได้นำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมที่ทุกฝ่ายทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคหันมาสนใจร่วมกันแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่างานศึกษาในด้านกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยมีจำนวนไม่มาก ส่วนใหญ่ศึกษาในด้านการบริหารจัดการองค์กรและการศึกษาในเชิงนโยบาย ยังไม่มีผู้ศึกษามิติทางสังคมในด้านการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมไปใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาอธิบายปรากฏการณ์ของชุมชนเพื่อให้เห็นแนวทางการพัฒนาชุมชนรูปแบบใหม่ที่ผสมผสานความคิดแบบข้ามศาสตร์ระหว่างความคิดด้านธุรกิจและความคิดด้านสังคม

1.2 คำถามการวิจัย

ชุมชนริมน้ำจันทบูรนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคม มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคม มาพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) เกิดองค์ความรู้การนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมไปใช้ในฐานะเครื่องมือ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการก่อตัวของการเปลี่ยนแปลงตามทิศทางการพัฒนาของชุมชน

2) ชุมชนริมน้ำจันทบูรมีโอกาสดทวอน ตรวจสอบ เรื่องราวการก่อเกิดและการดำเนิน กิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ด้วยกรอบความคิดกิจการเพื่อสังคม เป็นการส่งเสริมให้ ชุมชนได้เรียนรู้เครื่องมือที่เป็นประโยชน์ต่อการคิดวิเคราะห์สำหรับใช้ในการพัฒนากิจการบ้านพัก ประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี รวมถึงการนำไปต่อยอดเกิดการดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชนที่ หลากหลาย

1.5 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

1) กิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise : SE) หมายถึง ธุรกิจหรือองค์กรที่ตั้งขึ้นมาเพื่อ แก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยมีรายได้หลักมาจากการค้าหรือการให้บริการ (มากกว่าการรับ บริจาค) เพื่อสร้างการพึ่งพาตนเองได้ทางการเงิน และนำผลกำไรที่เกิดขึ้นไปลงทุนซ้ำเพื่อบรรลุ วัตถุประสงค์ทางสังคมที่ตั้งไว้ (สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ)

2) การพัฒนาชุมชน (Community Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การ สร้างสรรค์ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ มีโครงสร้างและแบบแผน มีการกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีความสามารถพึ่งพาตนเองได้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553)

3) การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การเข้าถึงรายได้ที่เหมาะสม เพียงพอต่อความ ต้องการขั้นพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนขององค์กร พัฒนาการให้บริการที่มีประโยชน์และ สร้างสรรค์ และมีการขยายการลงทุนอย่างต่อเนื่อง โดยผู้ศึกษาได้ปรับปรุงนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการนี้ มาจากแนวความคิดของ Edward B.Barbier ให้สอดคล้องกับการดำเนินงานของบริษัทจันทบูรรักษ์ดี จำกัด ตามแนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Edward B.Barbier, 1987)

4) การพัฒนาด้านสังคม หมายถึง การรักษาไว้ซึ่งความแตกต่างหลากหลายทาง วัฒนธรรม สถาบันต่างๆของชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องยั่งยืน ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม สังคมมีความเป็นธรรมไม่เอารัดเอาเปรียบ ผู้ศึกษาได้ปรับปรุงนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการนี้มาจาก แนวความคิดของ Edward B.Barbier ให้สอดคล้องกับการดำเนินงานของบริษัทจันทบูรรักษ์ดี จำกัด ตามแนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Edward B.Barbier, 1987)

5) การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่คนสามารถอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้อย่าง สมดุล เกื้อกูล โดยสิ่งแวดล้อมในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเพียงทรัพยากรธรรมชาติ แต่ให้ความหมายแบบองค์ รวมคือเป็นทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตในชุมชน ลักษณะของบริบทพื้นที่ที่ที่เอื้อประโยชน์กับคนในชุมชน

อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนในอนาคต ผู้ศึกษาปรับปรุงนิยามศัพท์ปฏิบัติการนี้มาจากแนวความคิดของ Frank Vanclay (Frank Vanclay, 2004)

1.6 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 3 ด้าน ดังนี้

1.6.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบุรี ที่ตั้งบ้านเรือนหันหน้าเข้าหากันบนถนนสุขาภิบาลซึ่งเป็นถนนสายแรกของจังหวัดจันทบุรี มีความยาวประมาณ 900 เมตร มีบ้านเรือนประมาณ 200 หลังคาเรือน ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี จากการแบ่งเขตการปกครองของเทศบาลทำให้ชุมชนเก่าบริเวณนี้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ชุมชนย่อย ประกอบด้วยชุมชนย่อยที่ 3 เริ่มตั้งแต่หัวสะพานวัดจันทนารามเป็นต้นมา ไปจนถึงสามแยกท่าเรือแม่ผ่องศรีที่เชื่อมกับถนนประชานิยม มีชื่อเรียกว่า “ท่าหลวง” และชุมชนย่อยที่ 4 เริ่มตั้งแต่สามแยกท่าเรือแม่ผ่องศรีไปจนถึงท่าเรือจ้าง มีชื่อเรียกว่า “ตลาดล่าง”

1.6.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาการดำเนินงานของกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ในช่วงเริ่มต้น ที่ได้นำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมาเป็นแนวทางหลักในการดำเนินงาน ซึ่งจะศึกษาถึงพัฒนาการทางความคิดที่นำมาสู่กิจการเพื่อสังคม ลักษณะกิจการเพื่อสังคม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นของชุมชนที่เป็นผลมาจากการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคม มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรีทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

1.6.3 ขอบเขตด้านเวลา

ตั้งแต่ช่วงก่อรูปทางความคิดการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคม มาพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรี ประมาณปี พ.ศ. 2555 ต่อเนื่องมาถึงช่วงการก่อตั้งบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด และดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีถึงปีพ.ศ. 2558

1.7 ข้อจำกัด

บริษัท จันทบุรีรักษ์ดี จำกัด ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2556 รวมระยะเวลาดำเนินงานถึงปัจจุบันประมาณ 2 ปี เปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2557 มาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) ถือเป็นช่วงระยะเวลาดำเนินงานที่ไม่ยาวนาน แต่มีลักษณะการดำเนินกิจการที่โดดเด่นและมีความเป็นไปได้ที่จะเป็นตัวแปรก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนหลายมิติ ทำให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัยต่อการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร แต่ด้วยระยะเวลาการดำเนินกิจการที่ยังไม่ยาวนานมากนัก ทำให้ข้อค้นพบในการศึกษาโดยเฉพาะในประเด็นการเปลี่ยนแปลงบางมิติ อาจยังไม่ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนในช่วงระยะเวลาการศึกษา ค้นคว้าของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยจะใช้ความพยายามในการศึกษาอย่างสูงสุดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน สมบูรณ์เท่าที่ข้อค้นพบจะปรากฏขึ้นในระยะเวลาการดำเนินกิจการ และจะแก้ไขข้อจำกัดโดยการนำเสนอข้อมูลที่ค้นพบและคาดว่าจะประโยชน์ต่อการนำไปต่อยอดเพื่อศึกษาให้ทราบข้อมูลที่อาจยังไม่ครบถ้วน เพื่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนริมน้ำจันทบูรและสังคมในภายภาคหน้า

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม” มีแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- 2.2 ข้อมูลชุมชนริมน้ำจันทบูร พอสังเขป
- 2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.4 กรอบแนวคิด

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise : SE)

ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดกิจการเพื่อสังคม และนำมาใช้เป็นแนวคิดหลักในการ ศึกษาวิจัยครั้งนี้ การทบทวนทำให้ทราบถึงรายละเอียดใจความสำคัญและเกิดความเข้าใจใน สาระสำคัญของแนวคิด โดยผู้วิจัยเรียบเรียงข้อมูลไว้ 6 ประเด็นประกอบด้วย นิยามความหมายของ กิจการเพื่อสังคม แนวคิดที่มีความใกล้เคียงกับกิจการเพื่อสังคม พัฒนาการของกิจการเพื่อสังคม รูปแบบของกิจการเพื่อสังคม คุณลักษณะของกิจการเพื่อสังคม และการตรวจสอบผลที่เกิดจากการ ดำเนินกิจการเพื่อสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1.1 นิยามความหมายของกิจการเพื่อสังคม

หน่วยงานและนักวิชาการจำนวนมากได้นิยามและให้ความหมายกิจการ เพื่อสังคม ดังเช่น

สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (สกส.) กล่าวว่า กิจการเพื่อ สังคม คือธุรกิจหรือองค์กรที่ตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยมีรายได้หลักมาจก การค้าหรือการให้บริการ (มากกว่าการรับบริจาค) มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองทางการเงินและ นำผลกำไรที่เกิดขึ้นไปลงทุนซ้ำเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ทางสังคมที่ตั้งไว้

แผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553-2557 ระบุว่า กิจการเพื่อสังคม คือกิจการที่มีรายรับจากการขาย การผลิตสินค้า และ/หรือการให้บริการที่ตั้งขึ้นเพื่อเป้าหมายทางสังคมอย่างชัดเจนตั้งแต่เริ่มแรก หรือมีการกำหนดเพิ่มเติม ปรับเปลี่ยนเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม และ/หรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก โดยไม่ได้มีเป้าหมายเพียงการสร้างกำไรสูงสุดต่อผู้ถือหุ้นและเจ้าของ

การให้ความหมายของกิจการเพื่อสังคม ส่วนใหญ่กล่าวถึงการให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายแรกเริ่มของการก่อตั้งกิจการที่มาจากมุมมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และนำมากำหนดเป็นเป้าหมายองค์กรเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกิจการ โดยไม่เพียงแค่นำผลกำไรจากการประกอบมาทำกิจกรรมตอบแทนสังคมเท่านั้น (พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, 2553, ไม่ระบุเลขหน้า) แต่เป็นการดำเนินกิจการที่ตั้งอยู่บนการตระหนักถึงปัญหาและมีเป้าหมายอย่างแน่วแน่ต่อการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืนจากการผลิตสินค้า/บริการกำไรที่ได้จากการดำเนินงานนั้นต้องนำไปขยายผลกิจการหรือคืนประโยชน์สู่สังคมเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมต่อไปและที่สำคัญอีกประการหนึ่งต้องมีศักยภาพทางการเงิน มีความยั่งยืนทางการเงิน (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2554, ข้อ 3, หน้า 1) ลดการพึ่งพิงจากการขอรับบริจาคหรือขอการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่น ในด้านการสร้างศักยภาพทางการเงินนั้น องค์กรเซ็นจีฟิวชันภายใต้มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้กล่าวสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า กิจการเพื่อสังคมจะต้องมีรายได้หลักจากการขายสินค้า/บริการ (ปริศนา โภธิมณีและคณะ, 2553, หน้า 20-23) ทั้งนี้ไม่ว่าแต่ละกิจการจะมีรูปแบบแนวทาง หรือการดำเนินงานที่แตกต่างกันอย่างไร จะต้องมีสองสิ่งเหมือนกันนั่นคือการ “ตอบแทนสังคมและสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนทางการเงิน” (สฤณี อาชวานันทกุล อ่างในปริศนา โภธิมณีและคณะ, 2553, หน้า 20) นี่ถือเป็นความคิดหลักของการนิยามความหมายกิจการเพื่อสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่านอกจากความคิดหลักของแนวคิดกิจการเพื่อสังคมที่ได้กล่าวไปเบื้องต้นแล้วนั้น ยังมีความคิดเห็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจและจะช่วยให้เข้าใจแนวคิดกิจการเพื่อสังคมเพิ่มมากขึ้น ประเด็นที่น่าสนใจนี้คือการมองกิจการเพื่อสังคมเป็นองค์กรธุรกิจรูปแบบใหม่ ที่มีการผสมผสานทางความคิดของภาคธุรกิจกับความคิดของภาคสังคมที่ต้องการแก้ไขปัญหาส่วนรวม โดยนำเทคนิคทางการตลาดมาเป็นพลังในการขับเคลื่อน เกิดเป็นนวัตกรรมการพัฒนาสังคมแบบใหม่ที่ตอบสนองการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากร่วมมือของหน่วยงานธุรกิจกับภาคสังคม นอกจากนี้การได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐจะช่วยให้เกิดพื้นที่สร้างสรรค์ เกิดสภาพแวดล้อมในสังคมเอื้ออำนวยต่อการเติบโตขององค์กรในระยะยาว การดำเนินธุรกิจแบบใหม่นี้ไม่ใช่เพียงเฉพาะฝ่ายธุรกิจเท่านั้นที่จะได้รับประโยชน์ แต่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ทั้งผู้ถือหุ้น พนักงาน ชุมชนที่องค์กรตั้งอยู่ สิ่งแวดล้อมโดยรวม ฯลฯ จะถูกนับรวมเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นผู้รับประโยชน์ร่วมกัน

ชัยยุทธ์ ชำนาญเลิศกิจ กล่าวว่า กิจกรรมเพื่อสังคมเป็นการประสานจุดแข็งของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคสังคมในการสร้างนวัตกรรมทางสังคมเพื่อแก้ไขวิกฤติต่างๆและสร้างสมดุลภาพทางสังคมให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน (ปริศนา โพธิมณีและคณะ, 2553, หน้า 14)

สฤณี อาชวานันทกุล (2553, หน้า 24-25) อธิบายว่า การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจแบบใหม่นี้ ในระยะแรกผู้ถือหุ้นอาจได้รับผลตอบแทนลดลง แต่หากมองในระยะยาวไม่ใช่เพียงผู้ถือหุ้นเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่หมายถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนจะได้รับประโยชน์ด้วยกันจากการดำเนินธุรกิจแบบใหม่นี้ร่วมกันด้วย

เมื่อกิจกรรมเพื่อสังคมเป็นธุรกิจแบบใหม่ ที่มีส่วนผสมทางความคิดของภาคธุรกิจและภาคสังคม จึงไม่มีการกำหนดอย่างเฉพาะเจาะจงว่าจะต้องเป็นองค์กรที่แสวงหากำไรเท่านั้น กล่าวคือกิจกรรมเพื่อสังคมคือธุรกิจที่เป็นได้ทั้งประเภทที่หาผลกำไรและไม่แสวงหากำไร ถึงแม้จะจัดอยู่ในประเภทไม่แสวงหากำไร แต่กิจกรรมนั้นก็ยังคงต้องดำเนินการตามหลักสำคัญของแนวคิดนี้คือการตอบแทนสังคมและสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการสร้างความยั่งยืนทางการเงินด้วย ส่วนกิจการมีการดำเนินกิจการแบบแสวงหาผลกำไรโดยมีการจำหน่ายสินค้า/บริการนั้น เป็นไปเพื่อการแสวงหารายได้เพื่อนำไปใช้ในการบริหารจัดการองค์กรและสร้างประโยชน์กลับคืนสู่สังคมมากกว่าการมุ่งหวังผลกำไรสูงสุดเพื่อความมั่งคั่ง ที่เป็นดังนี้เพราะกิจกรรมเพื่อสังคมต้องดำเนินการอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง และวิธีการแสวงหาผลกำไรจะต้องมาจากการจำหน่ายสินค้า/บริการมากกว่าการรับบริจาคจากบุคคลทั่วไปหรือหน่วยงานอื่น

โดยสรุปแล้วกิจกรรมเพื่อสังคมมีใจความสำคัญอยู่ที่ การเป็นองค์กรแบบผสมผสานระหว่างภาคธุรกิจและภาคสังคม ตระหนักต่อความรับผิดชอบต่อทุกฝ่าย โดยตั้งเป้าหมายการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ด้วยงบประมาณที่มาจากการผลิตสินค้า/บริการขององค์กรเป็นหลัก และมีศักยภาพทางการเงินที่ยั่งยืน

2.1.1.2 แนวคิดที่มีความใกล้เคียงกับกิจกรรมเพื่อสังคม

ในการค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อสังคม (Social Enterprise : SE) ผู้วิจัยพบคำที่อาจทำให้เกิดความสับสนต่อการศึกษาชิ้นนี้ นั่นคือ ความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR) และการประกอบการทางสังคม (Social Entrepreneurship) ทั้ง 2 คำนี้ ถือเป็นคำที่มีแนวคิดคล้ายคลึงกันกับแนวคิดกิจกรรมเพื่อสังคม ที่เป็นแนวคิดหลักของการศึกษาวิจัยชิ้นนี้ เพื่อให้งานศึกษาวิจัยไม่เกิดความสับสน ผู้วิจัยจึงทบทวนเนื้อหาที่คล้ายคลึงทั้ง 2 คำ เพื่อให้เกิด

ความเข้าใจในหลักการและทราบถึงลักษณะ ความแตกต่างของคำเหล่านี้ ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจในแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมากยิ่งขึ้น

เมื่อทบทวนงานศึกษาทางด้านกิจการเพื่อสังคม พบว่าส่วนใหญ่มีการอธิบายความคล้ายคลึงกันของ กิจการเพื่อสังคม กับ CSR ซึ่งเป็นโครงการ/กิจกรรมขององค์กรที่มีเป้าหมายเพื่อแสวงหากำไร และปันผลกำไรที่ได้รับจากการประกอบการส่วนหนึ่งมาดำเนินกิจกรรมหรือโครงการช่วยเหลือสังคม โดยที่กิจการหรือธุรกิจยังคงมีเป้าหมายเพื่อแสวงหาผลกำไรเป็นหลัก

เมื่อเปรียบเทียบสาระสำคัญของกิจการเพื่อสังคม กับ CSR ที่องค์กรแสวงหากำไรต่าง ๆ ดำเนินการเพื่อตอบแทนสังคม จะพบว่ามี ความแตกต่างกันอย่างชัดเจนโดย CSR เป็นความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นปลายทางของการทำธุรกิจ แต่กิจการเพื่อสังคม มีการตั้งเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ต้นทางของการเริ่มดำเนินกิจการ หรือบางองค์กรอาจมีการเพิ่มเติมเป้าหมายทางสังคมในขณะที่ยังดำเนินกิจการไปแล้วระยะหนึ่ง

องค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน (International Organization for Standardization: ISO) กล่าวถึง CSR ว่าเป็นบทบาทขององค์กรธุรกิจ ในสังคมและเป็นความคาดหวังของสังคมที่มีต่อองค์กรธุรกิจ โดยจะต้องทำด้วยความสมัครใจ สามารถวัดผลได้ (สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม สืบค้นจาก <http://www.tseo.or.th>.) ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับการตี เลียวไฟโรจน์ ที่ว่ากิจการเพื่อสังคมอาจคล้ายกับ CSR แต่แตกต่างกันตรงที่ CSR มีเป้าหมายเพื่อแสวงหากำไรสูงสุดแต่ต้องการตอบแทนสังคม ส่วนกิจการเพื่อสังคม แบบแสวงหากำไรนั้นมีเป้าหมายสร้างกำไรควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคม (โกศล ดีศีลธรรม, 2554, หน้า 160) ให้มีความสำคัญกับเพื่อนมนุษย์ เน้นการกระจายรายได้ ยึดถือการตอบแทนประโยชน์สู่สังคม และคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ความเป็นธรรม การเอื้อเฟื้อแบ่งปันกัน โดยให้ความสำคัญกับคุณค่ามนุษย์มากกว่าผลประโยชน์ ถือเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ใช้ประโยชน์รูปแบบของธุรกิจในการแก้ไขปัญหาสังคม (โกศล ดีศีลธรรม, 2554, หน้า 167-168)

จะเห็นว่ากิจการเพื่อสังคม กับ CSR มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนตั้งแต่เป้าหมายการก่อตั้งองค์กร ไปจนถึงวิธีการดำเนินงานเพื่อตอบแทนสังคม ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าคำสองคำนี้มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ไม่ก่อให้เกิดความสับสนมากนัก แต่ผู้วิจัยพบว่าคำที่มีความคล้ายคลึงกันอาจก่อให้เกิดความสับสน กลับไม่พบการอธิบายจากงานศึกษาชิ้นอื่น ๆ มากนัก นั่นคือคำว่า การประกอบการทางสังคม (Social Entrepreneurship)

เมื่อกล่าวถึงการประกอบการทางสังคม มีการใช้คำเพื่อสื่อความหมายถึงอยู่หลายคำ เช่น “บริษัทยั่งยืน” “ธุรกิจภาคส่วนที่สี่” “บริษัทเป้าหมายสูงส่ง” “ธุรกิจเพื่อผลบวก” “ธุรกิจ

แห่งการตกลงร่วมกัน” “การประกอบการสาธารณะ” “ธุรกิจที่มีเป้าหมายเพื่อสังคม” รวมถึงคำว่า “กิจการเพื่อสังคม” เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะการประกอบการเพื่อสังคมเป็นคำที่กว้างมาก (เอลลิส ทาเนีย, 2554/2554) ไม่ว่าโครงการอะไรก็ตามที่มีการสร้างสรรค์นวัตกรรมและทำเพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาสังคม อาจนับรวมได้ว่าเป็นการประกอบการทางสังคม (ยูนุส มุฮัมหมัด. 2007/2555)

เกรกอรี ดีส์ (Dr. J. Gregory Dees) ซึ่งถือเป็นบิดาของการศึกษาเรื่องการประกอบการทางสังคม ให้การนิยามว่า การประกอบการทางสังคม คือกระบวนการปฏิรูปสถาบันเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น ความยากจน ความเจ็บป่วย สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เป็นต้น เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกับคนส่วนมาก (วณิชา พัฒนากำแหง, 2554, หน้า 18) ซึ่งจะริเริ่มโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีเป้าหมายเพื่อสังคมโดยตรง จะสร้างกำไรหรือไม่ก็ได้แต่ต้องเลี้ยงองค์กรให้อยู่ได้ด้วย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ อ่างใน วณิชา พัฒนากำแหง, 2554, หน้า 18) ซึ่งในการแก้ไขปัญหาจะนำวิธีการใหม่ๆ มาใช้ในการแก้ปัญหาโดยเร่งด่วนไม่ปล่อยให้หน้าที่ยการแก้ไขปัญหาสังคมเป็นของรัฐหรือภาคธุรกิจ แต่จะมุ่งมั่นร่วมแก้ปัญหานั้นด้วย

จากการทบทวนความคล้ายคลึงกันระหว่าง กิจการเพื่อสังคมกับการประกอบการทางสังคม ทำให้เราเห็นสาระสำคัญของคำสองคำนี้ที่คล้ายกันอยู่มากคือการมีเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม และมีความยั่งยืนทางการเงินเพื่อใช้สำหรับการดำเนินงาน วิธีการที่จะช่วยพิจารณาคือการนำวิธีคิดแบบ “ยุโรป” และวิธีคิดแบบ “อเมริกา” มาช่วยเป็นหลักในการพิจารณา โดยวิธีแบบยุโรปจะเน้นความคิดเรื่อง “กิจการเพื่อสังคม” (Social Enterprise) คือ การดำเนินกิจการที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกคน มีการรวมกลุ่มและช่วยเหลือกันผ่านการทำกิจกรรม ไม่ได้เป็นการดำเนินกิจการเพียงผู้เดียว ส่วนรายได้ ผลกำไรจะนำกลับไปใช้ตอบสนองต่อเป้าหมายทางด้านสังคม ส่วนวิธีคิดแบบอเมริกาจะเน้นความคิด “การประกอบการทางสังคม” (Social Entrepreneurship) คือการที่ปัจเจกชนจัดทำกิจกรรมใหม่ๆ ในประเด็นสาธารณะเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ไม่ได้ร่วมกันดำเนินกิจการ (เอลลิส ทาเนีย, 2554/2554) ตัวอย่างผู้ประกอบการทางสังคมแนวหน้าในประวัติศาสตร์เพื่อให้เห็นภาพการประกอบการทางสังคม ที่ชัดเจนขึ้น เช่น ฟลอเรนซ์ นิติงเกิล (Florence Nitingale) ชาวอังกฤษ ผู้ก่อตั้งการพยาบาลสมัยใหม่ เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนสำหรับพยาบาลแห่งแรก และต่อสู้เพื่อให้โรงพยาบาลได้รับการพัฒนาให้มีสภาพที่ดีขึ้น หรือวิโนบา บาว (Vinobha Bhave) ชาวอินเดีย ผู้ก่อตั้งและผู้นำ the Land Gift Movement เขาสนับสนุนและผลักดันให้มีการจัดสรรที่ดินจำนวน 7,000,000 เอเคอร์แก่คนในวรรณะจัณฑาลและผู้ไร้ที่ทำกินในสังคมอินเดีย เป็นต้น (ASHOKA, สืบค้นจาก <http://www.thailand.ashoka.org> ผู้ประกอบการสังคมคือ)

โดยสรุป การทบทวนความคล้ายคลึงกันระหว่าง กิจกรรมเพื่อสังคม กับ การประกอบการทางสังคม เป็นการพิจารณาการใช้คำที่มีเป้าหมายในภาคปฏิบัติคล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจและทราบถึงวิธีการจำแนกการใช้คำที่เหมาะสมสามารถนำไปใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของชุมชนริมน้ำจันทบูรได้ถูกต้อง

2.1.1.3 พัฒนาการของกิจการเพื่อสังคม

การเกิดขึ้นของแนวคิดกิจการเพื่อสังคม เป็นจังหวะที่ระบบสังคมแบบเดิมอยู่ในช่วงที่ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมตอบสนองต่อสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากย้อนไปศตวรรษที่ 19 ในขณะที่รัฐบาลยุโรปอยู่ในภาวะอ่อนแอ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมที่มีอยู่มากมาย อีกทั้งไม่มีแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาส ซึ่งปัญหาความอ่อนแอในการแก้ไขปัญหาสังคมในยุคนั้นได้นำไปสู่วิธีคิดแบบใหม่ๆ เพื่อพัฒนาหาวิธีแก้ไขปัญหาสังคมต่อมา (เอลลิส ทาเนีย. 2554/2554)

เชื่อกันว่าแนวคิดกิจการเพื่อสังคมได้กำเนิดในประเทศอังกฤษช่วงกลางศตวรรษที่ 19 กลุ่มผู้รับจ้างทำงานที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาราคาอาหารมีราคาสูง จนทำให้ไม่มีความสามารถที่จะซื้อเพื่อบริโภคได้ กลุ่มผู้รับจ้างจึงได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์เพื่อดำเนินการบริการซื้อขายอาหารที่สะอาดมีคุณภาพแต่ราคาย่อมเยา เพื่อให้ผู้ที่มีรายได้น้อยสามารถหาซื้ออาหารบริโภคได้ เป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับผู้รับจ้างทำงานที่มีรายได้น้อย และเป็นการตอบโต้โรงงานที่มุ่งเอาเปรียบผู้รับจ้างทำงานอย่างไม่เป็นธรรม จนกระทั่งปี ค.ศ.1990 แนวคิดกิจการเพื่อสังคมได้ถูกพูดถึงอีกครั้งและก่อเกิดในหลายรูปแบบซึ่งยังคงแนวความคิดเดิมคือการประกอบธุรกิจเพื่อสร้างกำไรและนำผลกำไรไปใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยมีรูปแบบหลากหลาย เช่น สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) องค์กรอาสาสมัคร (Enterprising Voluntary Organizations) เป็นต้น และมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินงานเพื่อสังคม (Networking) (โกศล ดีศีลธรรม, 2554, หน้า 165)

ปี ค.ศ.2003 ในประเทศอังกฤษเริ่มมีการจัดทำผลสำรวจ Global Entrepreneurship Monitor (GEM) ฉบับทดลองขึ้น ในเรื่องของ “ธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์ทางสังคมที่นำผลกำไรกลับมาลงทุนด้วยวัตถุประสงค์เดียวกันในธุรกิจหรือในชุมชน แทนที่จะถูกขับเคลื่อนด้วยความที่จะสร้างผลกำไรสูงสุดสำหรับผู้ถือหุ้นและเจ้าของ ” ถือได้ว่าประโยคนี้นี้กลายเป็นคำนิยามที่หมายรวมถึงแนวคิดกิจการเพื่อสังคมและการประกอบการเพื่อสังคมโดยได้รับการยอมรับและมีการนำไปใช้อย่างมากในประเทศอังกฤษ ผลการวิจัยพบว่า ร้อยละ 6.6 ของประชากรประเทศอังกฤษเคยเข้าร่วมกิจกรรมการประกอบการด้านสังคม อาจเป็นผู้ประกอบการเอง เป็นผู้ใช้บริการ หรือเป็นบุคคล

ที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจการอื่นๆ รายรับของพนักงานมีโอกาสได้รายได้มากกว่าธุรกิจคู่แข่งที่เป็นธุรกิจแบบเดิม และหน่วยงานที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดจากพลังการริเริ่มของผู้หญิงหรือผู้ที่เป็ชนกลุ่มน้อยทางเชื้อชาติและผู้มีรายได้น้อยในสังคม การสำรวจในปี ค.ศ.2005 พบว่าคนประเทศอังกฤษจำนวนกว่า 775,000 คน เคยร่วมทำงานกับหน่วยงานที่ดำเนินกิจการเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมที่เรียกว่ากิจการเพื่อสังคม และได้สร้างรายได้รวมต่อปีกว่า 18,000 ล้านปอนด์ (เอลลิส ทาเนีย, 2554/2554) ความสนใจและความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาสังคมร่วมกันของประเทศอังกฤษอย่างต่อเนื่องทำให้ในปี ค.ศ.2006 สมัยที่โทนี่ แบลร์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการสนับสนุนให้กิจการเพื่อสังคมเป็นนโยบายภาคส่วนที่สาม (Third Sector Policy) ซึ่งเป็นการดำเนินงานของรัฐบาลที่ควบคู่ไปกับภาคส่วนที่หนึ่งคือ ภาครัฐ และภาคส่วนที่สองคือภาคส่วนเอกชน เพื่อเป็นการผลักดันให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบยั่งยืน (Sustainable Economy) ร่วมแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม (สถาบันบริติชเคานซิล สืบค้นจาก [www.britishcouncil.or.th / programmes/ society/ social-enterprise/knowledgebase](http://www.britishcouncil.or.th/programmes/society/social-enterprise/knowledgebase)) จากการรายงานผลสำรวจกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในประเทศอังกฤษปี ค.ศ. 2011 พบว่ามีกิจการเพื่อสังคมในประเทศอังกฤษรวม 68,000 กิจการ มีเงินหมุนเวียนรวมกันทั้งสิ้น 27 พันล้านปอนด์ หรือเท่ากับ 5% ของมูลค่ารวมทางธุรกิจในประเทศอังกฤษ เกิดการจ้างงานกว่า 80,000 คน โดย 14% ของกิจการเพื่อสังคมเป็นบริษัทที่เกิดขึ้นใหม่ ซึ่งมีอายุต่ำกว่า 2 ปี และมีอัตราการเติบโตมากกว่า 3 เท่าของกิจการเกิดใหม่ในภาคธุรกิจปกติ ซึ่ง 39% ของกิจการเพื่อสังคม ดำเนินกิจกรรมอยู่ใน 20% ของชุมชนเสื่อมโทรมในอังกฤษ (กิจการเพื่อสังคมไนส์คอร์ท, 2557) กล่าวได้ว่าประชากรประเทศอังกฤษมีความตื่นตัวและสนใจการดำเนินกิจการเพื่อสังคมมายาวนานจนเกิดการยอมรับและยินดีเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบการ ไม่ว่าจะในรูปแบบของการเป็นผู้ประกอบการด้วยตนเอง หรือการเป็นผู้บริโภคสินค้าและบริการที่กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศ ซึ่งการสนับสนุนจากภาครัฐมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการเติบโตและขยายตัวมากขึ้นของกิจการเพื่อสังคมและทำให้คนในประเทศให้ความสนใจและตระหนักถึงการร่วมกันแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สำหรับประเทศไทยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม เริ่มเข้ามาอย่างจริงจังเมื่อประมาณ พ.ศ. 2552 หน่วยงานทุกภาคส่วนเริ่มเห็นความสำคัญของการดำเนินกิจการที่สามารถช่วยฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจและสังคมของไทยให้มีความมั่นคงและยั่งยืน หากพิจารณาการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ในประเทศ จะพบการดำเนินงานในรูปแบบเดียวกิจการเพื่อสังคม ซึ่งมีการดำเนินกิจการมานานแล้ว (กิจการเพื่อสังคมไนส์คอร์ท, 2557, หน้า 8) กระจายตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาค เป็นการดำเนินงานที่เกิดจากความต้อการแก้ไขปัญหาสังคมที่แตกต่างกันตามบริบทพื้นที่ เพื่อตอบสนองต่อปัญหาของแต่ละท้องถิ่น โดยภาคเหนือส่วนใหญ่จะเน้นการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคมและชนกลุ่มน้อยงานช่างฝีมือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับ

เรื่องวิถีชีวิตเกษตรพอเพียง ภาคกลางส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน การก่อตั้งสหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และภาคใต้จะเน้นไปทางด้าน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น มีการตั้งข้อสังเกตว่ากิจการเพื่อสังคม อาจไม่ใช่แนวคิดใหม่ในสังคมไทย แต่เป็นการเอาแนวคิดระบบเศรษฐกิจรูปแบบสหกรณ์ตามโครงการพระราชดำริมาประยุกต์เข้ากับการบริหารองค์กร ทั้งในส่วนที่แสวงหากำไรและไม่แสวงหากำไร การดำเนินงานพัฒนายึดแนวทางบนพื้นฐานของจริยธรรมเป็นหลัก (โกศล ดีศีลธรรม, 2554, หน้า 167-168)

ปัจจุบันคณะวิจัยโครงการกิจการเพื่อสังคมน้ำดี 50 องค์กร (Thailand Social Enterprise 50) มีการรวบรวมหน่วยงานที่เข้าข่ายกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยส่วนหนึ่ง โดยพิจารณาองค์กรที่ดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม สร้างผลของประโยชน์ในวงกว้าง มีความต่อเนื่องยั่งยืนของกิจการและมีความสามารถเป็นต้นแบบแก่องค์กรอื่นๆ ยิ่งทำให้ทราบว่าประเทศไทยมีการดำเนินงานในลักษณะของกิจการเพื่อสังคมมานานแล้วแต่มีกิจการเพื่อสังคมน้ำดี และเป็นที่ยอมรับจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนองค์กรภาคธุรกิจแบบเดิมที่มุ่งหวังกำไรทั่วไป (เอกชัย นิตยาเกษตรวัฒน์, หน้า 95) ถึงแม้ว่าช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยจะมีจำนวนของกิจการเพื่อสังคมไม่มากนักเพราะยังไม่มี การสนับสนุนอย่างเป็นทางการจากรัฐบาล เช่น การสนับสนุนในประเทศอังกฤษ แต่ภาครัฐก็ไม่ได้เพิกเฉยต่อการสนับสนุนให้เกิดการเติบโตขององค์กรที่ต้องการรับผิดชอบแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ในปี พ.ศ. 2553 ภาครัฐเห็นชอบให้มีการประกาศแผนแม่บทการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553-2557 ขึ้น และในปี พ.ศ. 2554 ได้ตราระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 (กิจการการเพื่อสังคมในสค์อร์ป, 2557, หน้า 8) มีหน้าที่หลักในการสร้างเสริมให้เกิดกิจการเพื่อสังคมที่ยั่งยืนและนำไปสู่การสร้างผลกระทบทางสังคมในวงกว้างมีการจัดตั้งคณะกรรมการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมเพื่อเป็นคณะกรรมการในการดำเนินงานส่งเสริมสนับสนุน โดยมีนักวิชาการ นักบริหารจัดการ และผู้ประกอบการเพื่อสังคม เข้ามาเป็นคณะกรรมการในการเสนอร่างแผนแม่บทกิจการเพื่อสังคมและรวบรวมหน่วยงานที่ดำเนินกิจการเพื่อสังคมอย่างเต็มรูปแบบ (สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม, สืบค้นจาก <http://www.tseo.or.th>)

2.1.1.4 รูปแบบของกิจการเพื่อสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า Mal Warwick ได้สรุปประเภทของกิจการเพื่อสังคม ไว้ในบทความเรื่อง Who are you calling a “social enterprise” 4 รูปแบบ (วีรณัฐ โรจนประภา, 2556, หน้า 82-83) ดังนี้

1) องค์กรภาคสังคมที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแสวงหากำไร คือ การที่องค์กรไม่แสวงหากำไรดำเนินกิจการเพื่อหารายได้ไปใช้ในการสนับสนุนเพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาสังคม เห็นได้จากการดำเนินงานของสมาคม มูลนิธิ ที่มีการจำหน่ายสินค้า/ผลิตภัณฑ์ต่างๆ หรือ หน่วยงานของรัฐ เช่น โรงพยาบาลซึ่งเป็นหน่วยงานภาคสังคมแต่มีการหารายได้จากการเก็บค่าบริการจอดรถ เพื่อนำรายได้มาใช้จ่ายสำหรับค่าบริการจัดการขององค์กร เป็นต้น

2) องค์กรภาคธุรกิจที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแสวงหากำไร คือ การดำเนินงานของหน่วยงานภาคธุรกิจที่มุ่งแสวงหาผลกำไร แต่นำผลกำไรที่ได้รับมาจัดสรรนำไปบริจาคหรือมอบให้แก่หน่วยงานที่มุ่งแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ เพื่อส่งต่อผลกำไรให้มีการตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาสังคมต่อไป

3) องค์กรภาคสังคมที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม คือ เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรก่อตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน มุ่งดำเนินงานทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาโดยตรง เช่น การช่วยดำเนินงานจัดหางานแก่ผู้ไม่มีงานทำ ช่วยเสริมความรู้ด้านสุขภาพเพื่อลดปัญหาการเจ็บป่วย เป็นต้น

4) องค์กรภาคธุรกิจที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม เป็นองค์กรธุรกิจที่มีการดำเนินงานที่แสวงหากำไร แต่มีความมุ่งมั่นในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมมากกว่าภารกิจด้านอื่น การดำเนินงานลักษณะนี้จะดูแลและคำนึงถึงทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์กร ทั้งพนักงานในองค์กร ชุมชน และสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบองค์กร

ตารางที่ 2.1

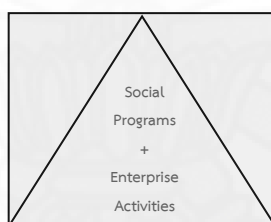
แสดงรูปแบบของกิจการเพื่อสังคม

	ภาคธุรกิจ	ภาคสังคม
การสร้างรายได้	องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ดำเนินงานกิจการหารายได้เพื่อนำมาใช้ในการตอบสนองต่อเป้าหมายการแก้ไขปัญหาสังคม	องค์กรธุรกิจ ดำกิจการแสวงหารายได้โดยนำผลกำไรไปสนับสนุนการดำเนินงานแก้ไขปัญหาสังคม
การแก้ไขปัญหา	องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานมุ่งแก้ไขปัญหาสังคมอย่างจริงจัง	องค์กรภาคธุรกิจ ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานมุ่งแก้ไขปัญหาสังคมอย่างจริงจัง

นอกจากนี้ยังมีการดำเนินการอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ไม่ใช่การดำเนินงานของภาครัฐหรือภาคธุรกิจ แต่เป็นการดำเนินงานแบบผสมผสาน โดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคล มีเป้าหมายการดำเนินงานชัดเจนในการช่วยแก้ไขปัญหาสังคมอย่างจริงจัง ดังตัวอย่าง การให้ความช่วยเหลือเด็ก ครอบครัวยุติธรรม และความยุติธรรมทางสังคมของ Ben & Jerry สนับสนุนธุรกิจที่จะมาเป็นแฟรนไชส์ เช่น การให้ส่วนลดในข้อตกลงซื้อ แฟรนไชส์เพื่อให้ตัวแทนแฟรนไชส์สามารถดำเนินการให้ตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาสังคมได้ (โกศล ดิศีลธรรม, 2554, หน้า 162)

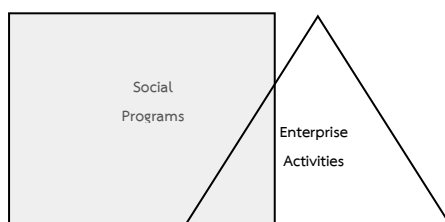
ดาวอนส์ และคณะ (สุชาติ เอกโพธิ์, 2554, หน้า 31-32) ได้สรุปโมเดลของกิจการเพื่อสังคม ตามระดับของการผสมกันระหว่างกิจกรรมทางธุรกิจและโครงการทางสังคมได้ 3 แบบ คือ Embedded, Integrated, และ External มีรายละเอียด ดังนี้

1) Embedded Social Enterprise คือ การดำเนินองค์กรแบบผสมผสานความคิดของภาคธุรกิจที่ต้องการผลกำไรควบคู่ไปกับการมีความรับผิดชอบต่อสังคม การตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาสังคมแบบแนบแน่น องค์กรลักษณะนี้สามารถดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้ทั้งทางธุรกิจและทางสังคมไปพร้อมกัน มีความมั่นคงทางการเงินและสามารถพัฒนาเป็นองค์กรที่ยั่งยืนในอนาคต

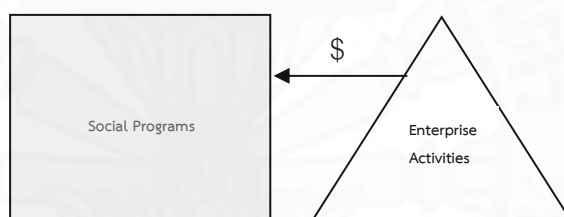
แบบที่ 1 : Embedded Social Enterprise

2) Integrated Social Enterprises คือ องค์กรที่มีการผสมผสานความคิดของภาคธุรกิจกับภาคสังคม ต้องการผลกำไรและมีความรับผิดชอบต่อสังคมที่ซับซ้อนกันอยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมทางธุรกิจกับโครงการด้านสังคมเป็นแบบที่ทำงานร่วมกัน เพิ่มคุณค่าให้กัน การดำเนินกิจกรรมในทางธุรกิจถือเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อตอบสนองการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม การดำเนินงานขององค์กรลักษณะนี้มีการผลิตสินค้า/บริการรูปแบบใหม่ๆ ให้กับกลุ่มเป้าหมายเดิมขององค์กร ซึ่งเป็นไปเพื่อการหารายได้เพื่อนำมาใช้ดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจและโครงการด้านสังคมขององค์กร อาจเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานขององค์กรก็ได้

แบบที่ 2 : *Integrated Social Enterprises*

3) External Social Enterprises คือ กิจกรรมทางธุรกิจและโครงการเพื่อสังคม สัมผัสถูกแยกออกจากกันชัดเจน การดำเนินกิจกรรมธุรกิจเป็นการดำเนินงานที่ให้ประโยชน์ทางอ้อม ความสัมพันธ์ของกิจกรรมธุรกิจและโครงการเพื่อสังคมเป็นไปในแนวทางที่ธุรกิจสนับสนุนและจัดหา แหล่งเงินทุนที่ไม่มีรูปแบบการดำเนินงานตายตัวให้แก่โครงการเพื่อสังคม

แบบที่ 3 : *External Social Enterprises*

โมเดลของดาวอนส์และคณะ เป็นการอธิบายการดำเนินกิจกรรมที่มาจากส่วนผสม ทางความคิดของภาคธุรกิจและภาคสังคม เป็นประโยชน์ต่อการนำมาพิจารณากิจการเพื่อสังคมของ ชุมชนริมน้ำจันทบูร เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบของการผสมผสานทางความคิดของกิจการบ้านพัก ประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ที่ได้นำอาคารเก่า มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มาพัฒนาให้เป็นสถาน ประกอบการ พร้อมทั้งทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวของชุมชน สร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าความสำคัญ ของชุมชนริมน้ำจันทบูร

สำหรับการจำแนกรูปแบบของกิจการเพื่อสังคมนั้น คณะวิจัยโครงการกิจการเพื่อ สังคมน้ำดี 50 องค์กร ได้แบ่งหมวดหมู่ประเภทกิจการเพื่อสังคมออกเป็น 4 ประเภท พิจารณาตาม รูปแบบการก่อตั้งกิจการ คือ กิจการเพื่อสังคมที่จัดตั้งโดยภาคเอกชน (Private) กิจการเพื่อสังคมที่ จัดตั้งโดยองค์การสาธารณประโยชน์หรือองค์กรพัฒนาสังคม (Non-Governmental Organization)

กิจการเพื่อสังคมในหมวดวิสาหกิจชุมชน (Community-Based) และกิจการเพื่อสังคมในหมวดธุรกิจไตรกำไรสุทธิ (Triple-Bottom Line Business) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) กิจการเพื่อสังคมที่จัดตั้งโดยภาคเอกชน (Private)

กิจการเพื่อสังคมในกลุ่มนี้ ส่วนหนึ่งพัฒนามาจากหน่วยงานภาคเอกชนที่ใส่ใจในปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่ดำเนินโครงการ/กิจกรรม CSR อยู่แล้วอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งของหน่วยงานที่ดำเนินงานรับผิดชอบต่อสังคมได้ขยายการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนมากขึ้น จนพัฒนาองค์กรให้เป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง และก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม อีกทั้งยังมีกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ยากมีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคม และต้องการผลกำไรจากการประกอบการเพื่อเลี้ยงดูองค์กรซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตัวอย่างองค์กรที่อยู่ในรูปแบบนี้ เช่น สวนเงินมีมา ไซโกอุตมชัยฟาร์ม บริษัทโอเพ่นดริม จำกัด เป็นต้น

2) กิจการเพื่อสังคมที่จัดตั้งโดยองค์การสาธารณประโยชน์หรือองค์กรพัฒนาสังคม (Non-Governmental Organization)

หน่วยงานสาธารณประโยชน์ส่วนใหญ่ทั้งในประเทศและทั่วโลก มีรายได้หลักเพื่อมาดำเนินงานขององค์กรจากการระดมทุนรับบริจาคจากหน่วยงานภายนอก ทำให้มีความเสี่ยงต่อความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ขณะนี้มีหลายองค์กรที่ให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ด้วยตัวเอง เพื่อลดการพึ่งพาการระดมทุนจากหน่วยงานภายนอกโดยการตั้งองค์กรธุรกิจด้วยเงินบริจาคจากหน่วยงานภายนอกขึ้นมาหน่วยงานหนึ่งที่เป็นเอกเทศน์ เพื่อผลิตสินค้า/บริการที่สอดคล้องกับเป้าหมายการดำเนินงานหลักขององค์กร และนำรายได้มาเป็นเงินทุนในการดำเนินมาพัฒนาผลิตภัณฑ์และงานโครงการ/กิจกรรมขององค์กร โดยรูปแบบนี้เป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับการบริหารจัดการองค์กรของหน่วยงานสาธารณประโยชน์ให้สามารถดำเนินงานเพื่อสังคมได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน กิจการเพื่อสังคมในรูปแบบนี้เช่น โรงเรียนชานาและมูลนิธิข้าวขวัญ สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร เป็นต้น

3) หมวดวิสาหกิจชุมชน (Community-Based)

การเกิดขึ้นของกิจการเพื่อสังคมที่อยู่ในหมวดนี้มีผลมาจากหลายปัจจัย ทั้งผลจากการสนับสนุนและพัฒนาในด้านระบบสหกรณ์ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้หลายองค์กรที่ดำเนินงานในรูปสหกรณ์ได้พัฒนาศักยภาพจนสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน รวมถึงการสนับสนุนจากภาครัฐให้ประชาชนน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในระดับครัวเรือนและชุมชนอย่างจริงจัง โดยหน่วยงานภาครัฐได้มีนโยบายสนับสนุนการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน

เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีกิจการของชุมชนเอง มีส่วนร่วมในการบริหารงานภายในชุมชนและร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน

กิจการเพื่อสังคมในระดับชุมชน จะสามารถตอบสนองแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างยั่งยืน สิ่งสำคัญอยู่ที่มีการบริหารจัดการโดยคนในชุมชนร่วมคิดร่วมทำ คนในชุมชนคือคนที่อยู่กับปัญหามากที่สุดรู้จักปัญหาดีที่สุด เมื่อร่วมกันหาวิธีการแก้ไขจะช่วยแก้ไขได้ตรงกับความต้องการของชุมชน การนำหลักคิดทางธุรกิจมาปรับใช้กับการแก้ไขปัญหาของชุมชน นอกจากจะช่วยจัดการกับปัญหาแล้ว ยังเกิดการจ้างงาน เกิดรายได้ ทุกคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการดำเนินกิจการร่วมกัน กิจการเพื่อสังคมในรูปแบบนี้เช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อมโดยพระสุบิน ปณิโต กลุ่มออมทรัพย์คลองเปื่อยะ หาดสองแควโฮมสเตย์ เป็นต้น

4) หมวดธุรกิจไตรกำไรสุทธิ (Triple-Bottom Line Business)

องค์กรธุรกิจที่อยู่ในหมวดนี้มีการดำเนินงานทางการตลาดที่ชัดเจน และมีกลุ่มเป้าหมายที่มีกำลังซื้อสูง แต่การดำเนินงานขององค์กรมีแนวคิดต้องการช่วยตอบแทนประโยชน์คืนสู่สังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย การดำเนินงานเป็นไปในแนวทางของภาคธุรกิจชัดเจนโดยถือว่าองค์กรในกลุ่มนี้เป็นกิจการเพื่อสังคมแบบเต็มตัว โดยมีการคาดการณ์ว่าจะสามารถสร้างผลตอบแทนคืนสังคมและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการได้รับรายได้จากผลิตภัณฑ์และบริการที่สูงได้ กิจการเพื่อสังคมในรูปแบบนี้เช่น โรงเรียนรุ่งอรุณ บริษัทกล่องวิเศษ จำกัด เป็นต้น

การทบทวนการจำแนกรูปแบบของกิจการเพื่อสังคม โดยคณะวิจัยโครงการกิจการเพื่อสังคมน้ำดี 50 องค์กร ทำให้ทราบถึงความหลากหลายในการดำเนินกิจการเพื่อสังคม ที่ไม่ได้มีรูปแบบดำเนินงานตายตัว ทุกภาคส่วนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการทำธุรกิจเพื่อสังคมได้ ที่มาของกิจการอาจมีความแตกต่างกัน แต่ทุกกิจการมีเป้าหมายไปที่การมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมพร้อมๆกับการสร้างความยั่งยืนทางการเงินเหมือนกัน

2.1.1.5 คุณลักษณะของกิจการเพื่อสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (สกส.) กำหนดคุณลักษณะสำคัญของกิจการเพื่อสังคมไว้ 5 ประการ ดังนี้

1) เป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่ผลกำไรสูงสุด

กิจการเพื่อสังคมมีเป้าหมายเริ่มแรกมาจากการต้องการตอบสนองต่อปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าบางองค์กรจะดำเนินงานในลักษณะของการแสวงหากำไร แต่ผล

กำไรสูงสุดไม่ใช่เป้าหมายหลักของการดำเนินกิจการ การแสวงหาผลกำไรเป็นไปเพื่อการหารายได้ สำหรับการดูแลกิจการและนำกลับมาเป็นทุนในการดำเนินกิจการ

2) มีรูปแบบการดำเนินการที่มีความยั่งยืนทางการเงิน

รายได้ของกิจการเพื่อสังคมเป็นรายได้ที่มาจากการผลิตสินค้า/บริการ ขององค์กร เพื่อนำมาใช้เป็นทุนในการดำเนินงาน ถึงแม้ว่าจะมีการรับบริจาคงบประมาณจากบุคคลทั่วไปหรือหน่วยงานต่างๆ แต่รายรับจากการจำหน่ายสินค้า/บริการ ต้องมีสัดส่วนที่มากกว่า เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงทางการเงินให้แก่องค์กรในการดำเนินงานที่ต่อเนื่องในระยะยาว

3) เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

การดำเนินงานของกิจการเพื่อสังคมมีเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม องค์กรจะต้องมีกระบวนการดำเนินงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมโดยนับรวมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคน เช่น ผู้ใช้บริการ พนักงาน ชุมชนที่องค์กรตั้งอยู่ ฯลฯ แสดงความรับผิดชอบต่อ การดำเนินงานขององค์กรใส่ใจในขั้นตอนการผลิต เพื่อลดผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นต่อผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียทุกฝ่าย

4) ผลกำไรกลับคืนสู่สังคมและเป้าหมายที่กำหนดไว้

เมื่อดำเนินกิจการประสบความสำเร็จจนเกิดผลกำไรแล้ว อาจจะนำผลกำไรที่ได้ย้อนกลับไปเป็นต้นทุนต่อยอดการดำเนินกิจการเพื่อขยายขยายองค์กรให้เติบโตมี ประสิทธิภาพในการดำเนินงานมากขึ้น หรือจะปันผลให้แก่ผู้ถือหุ้นก็ได้ โดยควรมีสัดส่วนที่น้อยกว่า การนำไปสร้างประโยชน์เพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม หรือยกเว้นในกรณีที่ ผู้ถือหุ้นคือกลุ่มเป้าหมายของการดำเนินงาน

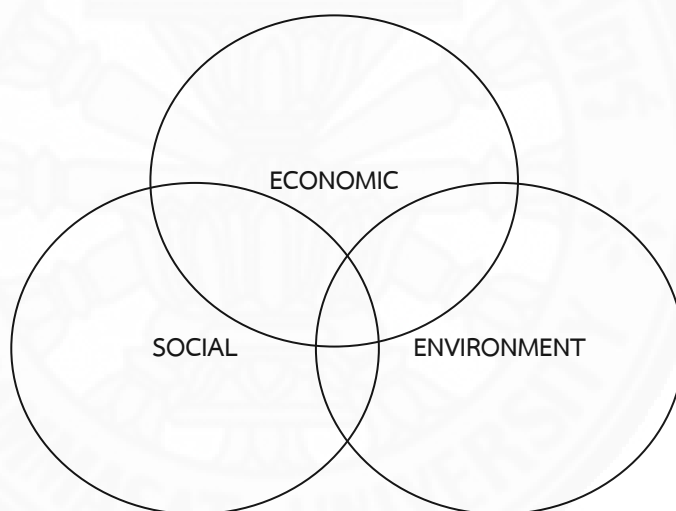
5) ดำเนินการอย่างโปร่งใส

การดำเนินงานของกิจการเพื่อสังคมเป็นการดำเนินงานเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การดำเนินงานโปร่งใส ตรวจสอบได้ แต่ละองค์กรควรจัดทำข้อมูล การดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และเปิดเผยต่อสาธารณะ

2.1.1.6 การตรวจสอบผลที่เกิดจากการดำเนินกิจการเพื่อสังคม

แนวทางการตรวจสอบผลการดำเนินแบบ Triple Bottom Line โดย John Elkington ปรากฏครั้งแรกในหนังสือ Cannibals With Forks (1997) เป็นแนวคิดที่ขยายการ วัดเป้าหมายความสำเร็จด้านคุณค่าขององค์กรทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งแต่ เดิมสนใจกำไร (Profit) เพียงอย่างเดียว ให้หันมาสนใจเรื่องมนุษย์ (People) และโลก (Planet) ให้

มากขึ้น เป็นการให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม สังคมและแสดงความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ป่าสาละ, 2556, สืบค้นจาก <http://www.salforest.com/glossary/triple-bottom-line.>) และคำนึงถึงผลที่จะเกิดในระยะยาว เจ็อนไขด้านเวลา (Time Horizon) จึงเป็นประเด็นสำคัญของวิธีคิดแบบ Triple Bottom Line กิจกรรมเพื่อสังคมจึงต้องมองภาพระยะยาว และยอมรับว่าผลตอบแทนแต่ละด้านไม่จำเป็นต้องไปในทิศทางเดียวกัน (สฤณี อาชวานันทกุล อ่างในเอกชัย นิตยาเกษตรวัฒน์, 2554, หน้า 103) แนวคิดนี้ถือว่ามีสำคัญมากกับการดำเนินกิจการที่ต้องการพัฒนาสู่ความยั่งยืนในอนาคต คือมีมุมมองทั้งการสร้างการเติบโตของกิจการ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและการเกื้อกูลต่อสังคมรอบข้าง รวมถึงการดำเนินกิจการด้วยความโปร่งใส (สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม, สืบค้นจาก <http://tseo.or.th.>)

ภาพที่ 2.1 แสดงภาพแนวทางการประเมินผลแบบ Triple Bottom Line โดย John Elkington

การพิจารณากิจการต้องนำเอาทั้ง 3 ส่วน (เศรษฐกิจ, สังคม, สิ่งแวดล้อม) มาพิจารณาประกอบกัน ไม่ได้พิจารณาองค์เพียงองค์ประกอบด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาทั้งด้านเศรษฐกิจ, ด้านสังคม, ด้านสิ่งแวดล้อม ไปพร้อมๆกัน (จิรพร สุเมธีประสิทธิ์, ไม่ระบุปี, สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/558991.>) โดยพิจารณาดังรายละเอียดต่อไปนี้

ด้านเศรษฐกิจ : พิจารณาจากผลการดำเนินกิจการที่เป็นผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจการ ที่เป็นตัวเลขสามารถนับเป็นมูลค่าทางการเงินได้ การพิจารณาในด้านนี้เป็นการพิจารณาจากการวัดค่าตามหลักมาตรฐานการบัญชี ตั้งแต่ส่วนที่เป็น

ทรัพยากรที่ได้รับเข้ามาเป็นทรัพย์สินของกิจการไปจนถึงเงินสดที่มีการนำเข้าและการจ่ายออกเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของกิจการ สินทรัพย์ทางการเงินทุกอย่างขององค์กรรวมไปถึงหนี้สินที่สามารถนำมาวัดเป็นค่าเงินได้

ด้านสังคม : พิจารณาผลการดำเนินกิจการที่ก่อให้เกิดผลต่อสังคม ดังนี้

1) ชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น ทั้งพนักงานในองค์กร ลูกจ้างทุกคน บุคคลกลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์กร

2) ผู้คนได้อยู่ในสังคมที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี เหมาะสมแก่การอยู่อาศัยอย่างมีความสุข บรรยากาศของสังคมน่าอยู่

3) การดำเนินกิจการมีโอกาสต่อการพัฒนาในระยะยาว เพื่อเป็นกิจการที่สร้างประโยชน์ให้แก่คนในชุมชนรุ่นต่อไปอย่างยั่งยืน

4) ปัญหาสังคมที่เคยมีและส่งผลกระทบต่อด้านลบแก่คนในสังคมลดน้อยลง การพิจารณาด้านสังคมมีความยุ่งยากและซับซ้อนมากกว่าด้านเศรษฐกิจ เพราะไม่สามารถวัดค่าเป็นตัวเลขแล้วนำมาเปรียบเทียบได้ แต่การประเมินผลแบบ Triple Bottom Line ในด้านผลกระทบต่อสังคม จะต้องสร้างขอบเขตของคำว่าผลตอบแทนทางสังคมให้ชัดเจนและต้องระบุกฎเกณฑ์และวิธีการในการวัดผลตอบแทนทางสังคมที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับได้ เช่น การกำหนดให้ผลกระทบต่อสังคมครอบคลุมไปถึงเรื่องความสุข ความพอใจของพนักงานในองค์กร หรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นต้น

ด้านสิ่งแวดล้อม : พิจารณาผลการดำเนินกิจการจากสภาพสิ่งแวดล้อมทั้ง 5 ประการ ดังนี้

1) สิ่งแวดล้อมที่เป็นพื้นดิน

2) สิ่งแวดล้อมที่เป็นอากาศ

3) สิ่งแวดล้อมที่เป็นน้ำกินน้ำใช้

4) สิ่งแวดล้อมที่เป็นพืช สัตว์ในธรรมชาติ

5) สิ่งแวดล้อมที่เป็นภูมิทัศน์

ในการพิจารณาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการวัดเพื่อให้ทราบว่าสินค้า/บริการของกิจการมีผลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร ทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม ไปจนถึงการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมหลังจากที่ได้รับความสะดวกจากการดำเนินกิจการทั้ง

การเยียวยาฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม รวมถึงการพยายามลดการดำเนินงานที่อาจก่อให้เกิดผลเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมด้วย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำหลักการการตรวจสอบลักษณะการดำเนินกิจการเพื่อสังคม แบบ Triple Bottom Line มาใช้ เพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นในชุมชนริมน้ำจันทบูรทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลจากการดำเนินกิจการเพื่อสังคมบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลจากการดำเนินกิจการเพื่อสังคม ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนการตรวจสอบการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมไปใช้ในการพัฒนาเฉพาะเจาะจงแต่ละด้าน ดังนี้

(1) แนวคิดกิจการเพื่อสังคมด้านเศรษฐกิจ

กิจการเพื่อสังคมเป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานมุ่งแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง โดยที่ไม่ใช่องค์กรการกุศล ที่มีรายได้หลักในการดำเนินงานมาจากการร่อนรับบริจาคจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชนหรือผู้มีจิตใจดี ดังนั้นจึงทำให้การบริหารงานขององค์กรด้านการเงินของกิจการเพื่อสังคมเป็นไปตามหลักการของความยั่งยืน หาเลี้ยงตนเองได้โดยการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ จำหน่ายด้วยตนเอง

นักวิจัยเครือข่าย EMES (European Commission) จากหลากหลายประเทศในทวีปยุโรป ร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดในมิติด้านเศรษฐกิจของกิจการเพื่อสังคมขึ้น โดยถือเป็นส่วนหนึ่งใน “สามชุดตัวชี้วัดสำหรับสามมิติที่แตกต่าง” ดังนี้ (Defourny, J., & Nyssens, M., 2012)

1) ความต่อเนื่องของกิจกรรมในการผลิตสินค้าและบริการ

เป็นกิจการที่ดึงเอาจุดเด่นด้านธุรกิจในการผลิตและจำหน่ายสินค้า/บริการ มาใช้เป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงานขององค์กร แต่แตกต่างจากธุรกิจทั่วไปตรงที่ธุรกิจทั่วไปมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การแสวงหากำไรสูงสุดจากการจำหน่ายสินค้า/บริการ แต่กิจการเพื่อสังคมไม่ได้คิดเช่นนั้น การดำเนินงานขององค์กรจึงไม่ได้หวังเพื่อให้ได้กำไรสูงสุดเป็นหลัก แต่สิ่งสำคัญในมุมมองด้านเศรษฐกิจประเด็นหนึ่ง คือ ความสามารถในการดำเนินงานด้วยตัวขององค์กร การมีความมั่นคงทางการเงินสำหรับใช้ในการดำเนินงานตอบสนองเป้าหมายทางสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมระยะยาวไม่ใช่เพียงแค่ช่วงเวลาสั้นๆ

2) ความสามารถในการจัดการความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

เป็นกิจการที่ดำเนินงานโดยภาคเอกชน ต้องการมีส่วนร่วมช่วยแก้ไข ปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว การจัดการความเสี่ยงทางเศรษฐกิจจึงเป็นประเด็นสำคัญ หนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรสามารถรักษาความยั่งยืนทางการเงินให้สามารถดำเนินงานได้ในระยะยาว ทั้ง การเพิ่มช่องทางรายได้ การขอสินเชื่อจากหน่วยงานทางการเงิน การกระจายความเสี่ยงร่วมเป็น เจ้าขององค์กรโดยการเปิดขายหุ้นแก่ผู้ที่มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการโดยไม่แบกรับภาระความเสี่ยง ทางเศรษฐกิจไว้ที่บุคคลเพียงคนเดียว ซึ่งอาจเปิดขายหุ้นให้กับคนในชุมชนที่กิจการตั้งอยู่ นอกจากนี้ อาจมีการเพิ่มช่องทางรายรับขององค์กร โดยการดำเนินกิจการต้องมีการวางแผนทางการเงินอย่างเป็น ระบบ และทำงานร่วมกับเครือข่ายพันธมิตรที่มีเป้าหมายการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเป็น ที่ปรึกษาเกื้อกูลกัน

3) การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

เป็นกิจการที่มีเป้าหมายทางสังคม ดำเนินงานด้วยความคิดที่ หลากหลาย เป็นการสวนกระแสธุรกิจส่วนใหญ่ในสังคม การดำเนินงานของกิจการจึงไม่ได้มีการ แข่งขันสูง แต่เป็นการแข่งกับความคิดและการแนวทางการดำเนินงานของตัวเอง การใช้เทคโนโลยี คุณภาพสูง การจ้างงานสูงจึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญของกิจการเพื่อสังคม แต่กิจการเพื่อสังคมเน้น กระบวนการในการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ ที่ช่วยพัฒนาคน พัฒนาความคิด มีการใช้ทรัพยากรอย่าง คุ้มค่า ไม่จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ที่ทันสมัยที่สุด อาจเป็นเทคโนโลยีที่ประดิษฐ์ขึ้นเอง หรือการใช้จ่ายจัด คัดรูปที่ผลิตจากสารธรรมชาติแทนการใช้ยาเคมีที่มีคุณภาพสูงราคาแพง แต่ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายสุขภาพ เป็นต้น

(2) แนวคิดกิจการเพื่อสังคมด้านสังคม

เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากการตั้งเป้าหมายทางสังคม ผู้ประกอบการ ต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น โดยมีแนวทางการดำเนินธุรกิจในรูปแบบใหม่ นักวิจัยเครือข่าย EMES (European Commission, 2012) จากหลากหลายประเทศในทวีปยุโรป ร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดในมิติด้านสังคม ขึ้น โดยเป็นส่วนหนึ่งใน “สามชุดตัวชี้วัดสำหรับสามมิติที่ แตกต่าง” (Defourny, J., & Nyssens, M., 2012)

1) มีเป้าหมายชัดเจนในการสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม

เป็นกิจการที่เกิดขึ้นจากความคิดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา สังคมส่วนรวม ผู้ประกอบการเป็นผู้มีความสนใจและเข้าใจสถานการณ์ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น และ

ต้องการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อปัญหาสังคมนั้น การดำเนินงานขององค์กรมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าด้วยการมุ่งแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าการดำเนินงานมีการผสมผสานความคิดทางสังคมกับความคิดด้านธุรกิจก็ตาม แต่กิจการเพื่อสังคมยังคงยึดมั่นในการทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นเป้าหมายสำคัญ การจำหน่ายสินค้า/บริการ ขององค์กรซึ่งเป็นความคิดทางธุรกิจ เป็นไปเพื่อการสร้างผลิตภัณฑ์ ทหารายได้สำหรับการเลี้ยงองค์กร ขับเคลื่อนการดำเนินงาน แต่ไม่ได้ตั้งเป้าหมายหลักขององค์กรไว้ที่ให้แสวงหากำไรสูงสุดดังองค์กรเอกชนส่วนใหญ่ทั่วไป

2) เกิดขึ้นจากกลุ่มประชาชนหรือภาคประชาสังคม

เป็นกิจการที่เกิดจากความสมัครใจของคนทั่วไปที่ตระหนักในประเด็นปัญหาของสังคมและสิ่งแวดล้อม และต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมนี้ การดำเนินงานของกิจการเพื่อสังคมเป็นงานที่ต่อยอดการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีเป้าหมายมุ่งแก้ไขปัญหาสังคมเหมือนกันแต่การดำเนินงานอาจแตกต่างกันด้วยข้อจำกัดบางประการขององค์กร ซึ่งกิจการเพื่อสังคมให้ความสำคัญกับความยั่งยืน ดำเนินกิจการในระยะยาวด้วยแนวทางการบริหารงานของธุรกิจแบบใหม่ คือมีการวางแผนการเติบโตขององค์กร มีเป้าหมายสูงสุดคือการแก้ไขปัญหาสังคมไม่ใช่การมุ่งแสวงหากำไรสูงสุด

3) จำกัดการคืนผลกำไร

เป็นกิจการที่มีเป้าหมายแก้ไขปัญหาสังคม โดยรายได้ที่ได้จากการประกอบการจำหน่ายสินค้า/บริการ จะมีการจัดสรรปันส่วนอย่างเหมาะสม มีการต่อยอดธุรกิจโดยมีแนวคิดสำคัญคือคำนึงถึงการพัฒนากิจการให้สามารถช่วยเหลือสังคมได้อย่างยั่งยืนต่อไปในระยะยาว ดังนั้นการคืนผลกำไรให้กับผู้ถือหุ้นของกิจการ อาจเป็นการปันผลกำไรเพื่อให้ผู้ถือหุ้นได้ต้นทุนคืนหรือเป็นการปันกำไรและเก็บเข้ากองทุนเพื่อพัฒนากิจการอย่างเป็นสัดส่วน

(3) แนวคิดกิจการเพื่อสังคมด้านสิ่งแวดล้อม

การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment : EIA) เป็นกระบวนการศึกษาการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม เป็นข้อมูลสำหรับการประกอบการตัดสินใจในการดำเนินโครงการ กิจการต่างๆ ในความหมายของสิ่งแวดล้อมนั้น โลกให้คำนิยามไม่เหมือนกัน บางประเทศให้ความหมายที่แคบ แต่มีหลายประเทศที่มองภาพสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวมสอดคล้องกับนักวิชาการส่วนใหญ่ที่ให้ความหมายสิ่งแวดล้อมว่าเป็นการกล่าวรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม สำหรับการศึกษผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของ Triple Bottom Line นั้น เป็นการให้ความหมายไปในทิศทางเดียวกันกับนักวิชาการส่วนใหญ่ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลสิ่งแวดล้อมในภาพกว้างแบบองค์รวม ตัวอย่างเช่น

กฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ ตามพระราชบัญญัติการอนุรักษ์ปี 1999 (มาตรา 528) ในประเทศออสเตรเลีย มีกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมว่าหมายถึง 1) ระบบนิเวศต่างๆ ผู้คนและชุมชน 2) ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางกายภาพ 3) คุณภาพและลักษณะของพื้นที่ และ 4) กล่าวรวมถึงลักษณะสังคม, เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของทุกข้อที่ระบุไว้ (Vanclay, F., 2004, หน้า 27-39)

นอกจากนี้นักวิจัยเครือข่าย EMES (European Commission, 2012) จากหลากหลายประเทศในทวีปยุโรป ได้กำหนดตัวชี้วัดในการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการทางสังคมขึ้น เป็นส่วนหนึ่งใน “สามชุดตัวชี้วัดสำหรับสามมิติที่แตกต่าง” (Defourny, J., & Nyssens, M., 2012) หลักการการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วมของของนักวิจัยเครือข่าย EMES มีความหมายสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ในรูปแบบของ Triple Bottom Line ถึงแม้ว่าก่อนหน้านี้ตัวชี้วัดในมิตินี้จะถูกกำหนดให้รวมอยู่ในหมวดมิติด้านสังคม แต่หลังจากมีการเรียบเรียงทางความคิดขึ้นใหม่ ได้มีการแยกตัวชี้วัดออกเป็นหมวดที่ 3 คือ หมวดการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการทางสังคม (Defourny, J., & Nyssens, M., 2012) มีรายละเอียดดังนี้

1) มีความอิสระสูง

กิจการเพื่อสังคมเริ่มต้นจากการมีความคิดอิสระ การผสมผสานความคิดแบบข้ามศาสตร์โดยไม่ยึดติดกับองค์ความรู้ของศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง การดำเนินงานขององค์กรจึงอยู่บนพื้นฐานความอิสระ ถึงแม้ว่าอาจได้รับการสนับสนุนในการดำเนินงานจากหลากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน แต่กิจการเพื่อสังคมนั้นยังคงยึดต่อความอิสระในการดำเนินงาน การกำกับดูแลองค์กร โดยสมาชิกองค์กรที่เป็นเจ้าของกิจการยังคงมีสิทธิในการควบคุมดูแลองค์กร มีความอิสระในการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่เพื่อใช้ตอบสนองการแก้ไขปัญหา พัฒนาคิดค้นเพื่อต่อยอดความรู้เดิม สามารถขยายความคิด การดำเนินงาน กลุ่มเป้าหมายให้กว้างขึ้นอย่าง สามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน สามารถบริหารจัดการ ดูแลรักษา มีอิสระการตัดสินใจในการพัฒนาทรัพยากรชุมชนและสามารถปกป้องทรัพยากรชุมชนได้

2) ทุกคนเป็นเจ้าของกิจการ

การนำบรรวมเจ้าของกิจการ ไม่เพียงแต่นับเฉพาะผู้สนับสนุนงบประมาณ สนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นหรือเฉพาะผู้ถือหุ้นเท่านั้น ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคมถูกนับรวมเป็นเจ้าขององค์กรร่วมกัน แต่ทุกคนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์กรถือเป็นผู้ที่มีสิทธิ์มีเสียงต่อกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินงานขององค์กร กระบวนการตัดสินใจไม่ได้ให้

ความสำคัญกับผู้ที่มีส่วนสนับสนุนทรัพยากรแก่องค์กรเท่านั้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนได้รับสิทธิ์ในการระดมความคิด หนึ่งสิทธิ์ หนึ่งเสียง เพื่อดูแลและพัฒนาองค์กร ช่วยกันวางแผนการใช้ประโยชน์และดูแลฟื้นฟูทรัพยากรของชุมชนร่วมกัน

3) จัดการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างครอบคลุม

ดำเนินงานอย่างจริงจังและเป็นธรรม ทั้งการจัดการกับผู้ผลิตอย่างเหมาะสมไม่เอาเปรียบ ความใส่ใจต่อกระบวนการผลิตเพื่อส่งสินค้าที่มีคุณภาพไปยังกลุ่มเป้าหมาย มีการสื่อสารกับพนักงานในองค์กรให้เกิดความเข้าใจการดำเนินงานและก้าวไปสู่เป้าหมายร่วมกัน มีการจัดการกับหุ้นส่วนอย่างเหมาะสมเป็นไปตามหลักการขององค์กร มีการตรวจสอบผลกระทบจากการประกอบกิจการที่มีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และเปิดใจกว้างยอมรับฟังข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ร่วมกันกำหนดทางเลือกในการพัฒนาและร่วมกันตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงต่างๆของชุมชน

2.2 ข้อมูลชุมชนริมน้ำจันทบุรี พอสังเขป

การศึกษาข้อมูลชุมชนริมน้ำจันทบุรี เป็นการศึกษาเพื่อให้ผู้วิจัยทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ทำให้ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจในด้านประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน วัฒนธรรม ความเชื่อ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และการก่อตัวในการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรี การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนนี้เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยสำหรับใช้ในการทำความเข้าใจบริบทของชุมชนริมน้ำจันทบุรี

2.2.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

ชุมชนริมน้ำหรือชุมชนริมน้ำจันทบุรี เป็นชุมชนเก่าแก่มียุกว่า 300 ปี ตั้งอยู่บนถนนสุขาภิบาล ถนนสายแรกของจังหวัดจันทบุรี มีความยาวประมาณ 900 เมตร ชุมชนริมน้ำเป็นการเรียกรวม 3 ชุมชน คือ ชุมชนท่าหลวง ชุมชนตลาดกลางและชุมชนตลาดล่าง ย่านนี้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มานานโดยเฉพาะชุมชนท่าหลวงซึ่งเป็นพื้นที่รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งประพาสเมืองจันทบุรี พ.ศ.2419 และยังเป็นพื้นที่รวมหลากหลายวัฒนธรรม เนื่องจากการเป็นศูนย์กลางการค้าขายสมัยนั้น สะท้อนให้เห็นจากศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของบ้านเรือนในชุมชน ศาลเจ้าและวัด ชุมชนริมน้ำจันทบุรีตั้งอยู่ริมแม่น้ำจันทบุรี มีท่าเรือสำคัญอยู่ 7 ท่า ตลอดแนวชุมชนซึ่งปัจจุบันลดบทบาทลงแล้ว คือ

- 1) ท่าหลวง อยู่บริเวณหัวสะพานวัดจันทนาราม ถือเป็นศูนย์กลางการคมนาคม
- 2) ท่าหมอทอด ตั้งอยู่บริเวณหน้าศาลเจ้าตัวเล่าเอี้ย
- 3) ท่าประชานิยม ตั้งอยู่ตรงข้ามกับถนนประชานิยม
- 4) ท่าแม่ฮ่องศรี ตั้งอยู่บริเวณตรอกใกล้ร้านขายยาจังกวนอัน
- 5) ท่าศาลเจ้าที่
- 6) ท่าวัดโรมันคาทอลิก
- 7) ท่าตาโท ตั้งอยู่ที่ท้ายสุดของชุมชน

ช่วงปลายรัชกาลที่ 5 มีการขยายการพัฒนาเมืองมากขึ้นโดยเฉพาะตามแนวคมนาคมทางบก ย่านการค้าของจันทบุรีจึงขยายไปทางทิศตะวันตกตามแนวถนน เกิดตลาดแห่งใหม่คือตลาดน้ำพุ ทำให้บทบาทของชุมชนในการเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญก็ค่อยๆลดบทบาทและซบเซาลง

ปัจจุบันนี้การแบ่งเขตการปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนริมน้ำจันทบุรีตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี ประกอบด้วย 2 ชุมชนย่อย คือชุมชนย่อยที่ 3 และชุมชนย่อยที่ 4 มีสามแยกตัดเข้าสู่ถนนประชานิยมเป็นจุดแบ่งเขต โดยขอบเขตชุมชนย่อยที่ 3 จะเริ่มตั้งแต่หัวสะพานวัดจันทนารามเป็นต้นมา ไปจนถึงสามแยกท่าเรือแม่ฮ่องศรีที่ตัดกับถนนประชานิยม ส่วนขอบเขตชุมชนย่อยที่ 4 เริ่มตั้งแต่สามแยกตัดเข้าสู่ถนนประชานิยมบริเวณท่าเรือแม่ฮ่องศรีไปจนถึงถนนบริเวณท่าเรือจ้าง

คนจันทบุรีเรียกชุมชนย่านนี้ว่า “ชุมชนริมน้ำ” ควบคู่ไปกับ “ชุมชนริมน้ำจันทบูร” ซึ่งเป็นชื่อใหม่ที่ถูกเรียกขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2552 หลังจากที่ชุมชนย่อยที่ 3 และชุมชนย่อยที่ 4 ได้ร่วมกันวางทิศทางการพัฒนาชุมชนที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของชุมชนและวิถีชีวิตคนในชุมชน และจัดให้มีการประกวดชื่อเรียกย่านริมน้ำ (แต่เดิมชุมชนย่อย 3 และชุมชนย่อยที่ 4 เคยเป็นชุมชนเดียวกันก่อนที่จะมีการแบ่งเขตการปกครองของหน่วยงานรัฐ) เพื่อเป็นการกำหนดพื้นที่สำหรับการทำงานพัฒนาชุมชนร่วมกันของทั้งชุมชนย่อยที่ 3 และชุมชนย่อยที่ 4 และใช้ชื่อชุมชนริมน้ำจันทบูรที่ได้รับการคัดเลือกนี้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 2.2 แสดงพื้นที่ชุมชนริมน้ำจันทบูรประกอบด้วยชุมชนย่อยที่ 3 และ 4 ในพื้นที่เทศบาลเมืองจันทบุรี

2.2.2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้คนในชุมชน

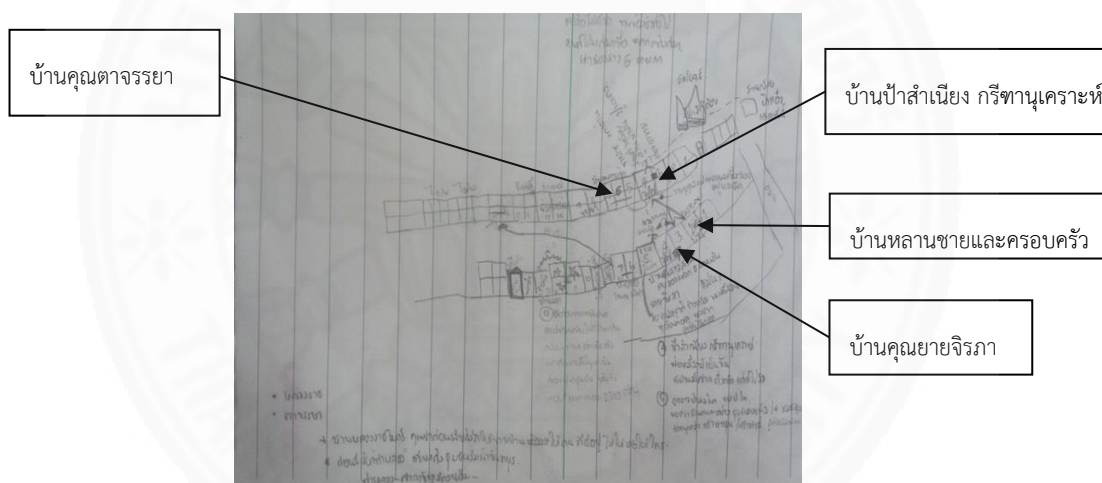
ชุมชนริมน้ำจันทบูร มีอาคารบ้านเรือนราว 200 คร่าวเรือน ส่วนใหญ่คนที่อยู่อาศัยในชุมชนเป็นคนวัยผู้ใหญ่ถึงวัยสูงอายุ กลุ่มสาววัยทำงานส่วนใหญ่ออกไปประกอบอาชีพนอกชุมชน มีคนวัยทำงานบางครอบครัวเท่านั้นที่ยังอยู่อาศัยทำมาหากินอยู่ในชุมชน บางคนช่วยพ่อแม่ขายของที่บ้าน ขยับขยายร้านค้าหน้าบ้าน บ้างออกไปทำงานในจังหวัดและกลับมาพักอาศัยที่บ้าน หลายคนย้ายออกไปทำมาหากินตั้งรกรากที่ต่างจังหวัด/กรุงเทพฯ อย่างถาวร จะกลับมาในชุมชนเพื่อเยี่ยมพ่อแม่ และญาติพี่น้องเฉพาะวันหยุดเทศกาลเท่านั้น ส่วนวัยรุ่นและเด็กเยาวชน ซึ่งเป็นคนรุ่นหลานที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีจำนวนน้อยเช่นกัน โดยส่วนใหญ่ลูกหลานคนในชุมชนจะติดตามไปอยู่อาศัยกับพ่อแม่ซึ่งออกไปตั้งรกรากนอกชุมชน อีกกลุ่มหนึ่งคือย้ายไปเรียนหนังสือในระดับอุดมศึกษาที่ต่างจังหวัด/กรุงเทพฯ จะกลับมาในชุมชนช่วงวันหยุด หรือปิดเทอม และเมื่อเรียนจบมีงานทำก็หางานทำจะกลับมาในชุมชนเป็นครั้งคราว

2.2.2.2 ข้อมูลด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ถึงแม้ว่าชุมชนริมน้ำจันทบูรจะอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองจันทบุรี แต่คนในชุมชนรู้จักกันเกือบทั้งหมดตลอดชุมชนริมน้ำจันทบูร ไม่เพียงแต่รู้จักเฉพาะภายในชุมชนย่อยที่ 3 หรือ 4 ที่ตนอาศัยอยู่ แต่รู้จักกันข้ามชุมชนย่อยและมีการไปมาหาสู่กันข้ามชุมชนย่อย การแบ่งเขตการปกครองของเทศบาลเมืองจันทบุรีเป็นชุมชนย่อยที่ 3 และ 4 ที่เพิ่งเกิดขึ้นหลังจากมีการแบ่งเขตการปกครองท้องถิ่น ไม่ได้ทำให้ความสัมพันธ์แบบพี่น้อง คนบ้านเดียวกันของคนริมน้ำจันทบูรที่มีมาแต่เดิมขาดหายไป บางคนไม่รู้ว่าจะดูแลเขตชุมชนย่อยที่บริเวณใดเพราะรู้จักกันและไปมาหาสู่ตลอดทั้ง

เส้นถนนสุขาภิบาล และไม่ได้สนใจขอบเขตเส้นแบ่งชุมชน โดยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีทั้งความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีการอยู่อาศัยเป็นกลุ่มญาติพี่น้องมีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของบ้าน และในการอาศัยอยู่บ้านเช่าจากเจ้าของบ้านที่เป็นผู้มีฐานะดีเป็นคนเก่าคนแก่ในชุมชน บางรายมีบ้านหลายหลังจึงแบ่งให้เช่าหรือบางรายไม่ได้อยู่อาศัยในชุมชนแล้วจึงปล่อยให้ผู้อื่นเช่า โดยผู้เช่าบ้านในชุมชน บางรายเช่าอยู่มานานหลายสิบปี ประกอบอาชีพในชุมชนมานาน บางรายเพิ่งเข้ามาเช่าอยู่เพื่อเปิดร้านค้าบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน

ตัวอย่างการอยู่อาศัยในชุมชน ดังเช่น ป้าสำเนียง กริฑานูเคราะห์ แต่เดิม ป้าสำเนียงเป็นคนชุมชนอื่น หลังจากแต่งงานปี พ.ศ.2500 ได้ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชน (ท่าหลวง) กับครอบครัวสามีที่ห้องแถวเช่า 2 ชั้นของคุณตาจรรยา ป้าสำเนียงและครอบครัวเปิดร้านขายของชำมาจนถึงปัจจุบันมีตั้งแต่ ถ่าน ข้าวสาร ปูนแดง น้ำมัน ไปจนถึงผลไม้เช่น กัลย ฝรั่ง ขำบ้านป่า

ภาพที่ 2.3 แสดงภาพวาดแผนที่ชุมชน (บริเวณท่าหลวง)

สำเนียง เป็นห้องแถวของครอบครัวหลานชายอยู่ติดกับห้องแถวของพี่สาวสามีคือคุณยายจิริภามีกรรมสิทธิ์ครอบครองเป็นเจ้าของ การอยู่อาศัยใกล้ชิดกับเครือญาติทำให้ยังคงมีการเอื้อเฟื้ออาหารและข้าวของเครื่องใช้ร่วมกัน ไม่เพียงเฉพาะกับเครือญาติเท่านั้นแต่ยังพบการแบ่งปันไปยังเพื่อนบ้านที่สนิทสนมด้วย

2.2.2.3 ข้อมูลศูนย์รวมในชุมชน

เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบค้าขาย ช่วงเวลาเข้าบ้านเรือนที่ค้าขายจะเริ่มเตรียมข้าวของเพื่อเปิดร้านตั้งแต่ประมาณ 6 โมง ทั้งร้านที่ขายของชำ ขายก๋วยเตี๋ยว ขายอาหารตามสั่ง ขายขนมที่ทำเอง บางรายออกไปรับขนมจากคนรู้จักมาขาย บางรายเตรียมตั้งร้าน

ขายผลไม้ที่นำมาจากสวนของตนเองและของญาติ ช่วงเวลากลางวันคนในชุมชนจะเปิดบ้าน อาศัยอยู่ในบ้านบ้างเดินไปมาอยู่ใกล้ๆบ้านหรือร้านค้าของตน มีปฏิสัมพันธ์กับบ้านใกล้เคียงและเมื่อว่างจากการขายของจะมีการนั่งคุย ทักทาย พูดถึงเรื่องทั่วไปในชีวิตประจำวัน เมื่อมีพ่อค้าแม่ค้าคนชุมชนอื่นหาบของมาขาย (มีพ่อค้าแม่ค้าเจ้าประจำที่หาบเร่ขนมและของกินเข้ามาในชุมชน) จะหยุดทักทายหยอกล้อกันอย่างสนิทสนม พอถึงเวลาบ่าย-เย็นจึงเป็นเวลาเก็บของเก็บร้าน และอาจมีการรวมกลุ่มกันเล็กๆ หน้าบ้าน ซึ่งนอกจากบริเวณหน้าบ้านภายในชุมชนมีสถานที่ที่เป็นพื้นที่ส่วนรวมสำหรับนั่งเล่น พูดคุยถึง 3 จุด คือ

1) พื้นที่โล่งบริเวณหัวถนนสุขาภิบาล ติดกับสะพานข้ามแม่น้ำจันทบุรีไปวัดจันทนาราม บริเวณนี้เป็นพื้นที่โล่งสำหรับจอดรถยนต์ของคนทั่วไป เป็นพื้นที่สำหรับตั้งเวทีในงานประจำปีของชุมชน และเป็นจุดทิ้งขยะของเทศบาลจันทบุรี มีเก้าอี้ม้าหินอ่อน 3-4 ตัว ตกเย็นชาวบ้านที่อยู่ชุมชนย่อยที่ 3 บริเวณใกล้กับพื้นที่โล่งนี้ จะเดินมานั่งเล่น เดินออกกำลังกาย ออกมาทิ้งขยะ จึงทำให้มีโอกาสได้พบปะพูดคุยกันในช่วงเย็นโดยในแต่ละวันไม่ได้มีการนัดหมายมาก่อน

ภาพที่ 2.4 แสดงภาพบริเวณหัวถนนสุขาภิบาล (ท่าหลวง)

2) ร้านค้าบริเวณหน้าศาลเจ้าที่ตลาดล่าง บริเวณนี้เป็นพื้นที่ศูนย์รวมชุมชนที่พิเศษคือมีทั้งคนในชุมชน (ส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนย่อยที่ 4) และคนภายนอกชุมชนที่รู้จักกันอย่างสนิทสนม ทักทาย หยอกล้อ (ใช้คำพูดเป็นกันเอง) จะมาพบปะพูดคุย เล่นหมากรุกและเล่นสกา (คล้ายกับหมากรุกไทย) ทั้งวันธรรมดาและวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ตั้งแต่ช่วงเช้าถึงเย็น โดยร้านค้าที่เปิดพื้นที่ให้เป็นแหล่งเล่นสกาเป็นร้านขายเครื่องดื่ม เช่น กาแฟ น้ำชา โอวัลติน น้ำแดง ฯลฯ โดยผู้เล่นต้องเสียค่ากระดาน 10 บาท และสามารถเล่นได้ตลอดทั้งวัน หากเปลี่ยนคู่เล่นใหม่จึงจะเสียเงินใหม่อีกครั้ง นอกจากนี้ร้านค้าบริเวณหน้าศาลเจ้าที่ตลาดล่างแล้วฝั่งตรงข้ามซึ่งเป็นพื้นที่เชื่อมโยงกันเป็น

พื้นที่โรงอาหารของศาลเจ้าที่ตลาดล่าง ในแต่ละวันมีแม่ค้ามาขายอาหาร 1-2 ร้าน มีราคาไม่แพง ทำให้บริเวณนี้มีคนเข้าออกตลอดทั้งคนภายในชุมชนและคนภายนอก

ภาพที่ 2.5 แสดงภาพร้านค้าบริเวณหน้าศาลเจ้าตลาดล่างช่วงเช้า

ภาพที่ 2.6 แสดงภาพร้านค้าบริเวณหน้าศาลเจ้าตลาดล่างช่วงเย็น

3) พื้นที่บริเวณท่าเรือจ้าง สุดทางของชุมชนย่อยที่ 4 บริเวณนี้มีโต๊ะและเก้าอี้ ในช่วงเย็นคนที่อยู่อาศัยบริเวณท้ายชุมชนที่ 4 ที่สนิทคุ้นเคยกัน จะมานั่งรวมกลุ่มพูดคุยหรือเรื่องทั่วไป

2.2.2.4 ข้อมูลด้านความเชื่อ

มีการนับถือศาสนา 2 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ โดยมีวัดอยู่รอบชุมชนหลายวัด คนในชุมชนจะเลือกไปวัดตามความสะดวก ทั้ง วัดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง วัดโบสถ์ วัดกลาง วัดจันทาราม วัดเหล่านี้อยู่ใกล้ชุมชนระยะทางสามารถเดินไปได้แต่ส่วนใหญ่คนในชุมชนจะขี่รถจักรยานยนต์ไปวัดหรือขับรถยนต์ไป บางคนไปไกลถึงวัดป่าคลองกุ้งซึ่งระยะทางไม่สามารถเดินไป

ได้ ส่วนคนที่นับถือศาสนาคริสต์ (จำนวนไม่มาก) จะไปทำพิธีทางศาสนาที่วัดโรมันคาทอลิกโดยจะข้ามสะพานนิรมลทางด้านชุมชนย่อยที่ 4 ไปฝั่งวัด นอกจากวัดพุทธและวัดคริสต์ซึ่งเป็นสถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของพุทธและคริสต์แล้ว ในชุมชนยังพบศาลเจ้าเล่าตัวเอี้ย ศาลเจ้าแม่กวนอิม ศาลเจ้าที่ตลาดล่าง ศาลเจ้าโจ้วซือก ซึ่ง เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของคนจีน อีกทั้งภายในบ้านเรือนหลายหลังพบว่ามีศาลตั้งเถ้า ซึ่งเป็นศาลเจ้าในบ้านของคนจีนด้วย

ในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนกับวัดในศาสนาพุทธ วัดในศาสนาคริสต์ และศาลเจ้าทั้ง 4 ศาลนั้น ชุมชนจะเป็นผู้ร่วมกิจกรรมเมื่อมีงานบุญ มีเทศกาลในแต่ละปี มีแกนนำชุมชนเป็นตัวแทนวางแผนดำเนินงานร่วมกับกรรมการอื่นๆภายนอกชุมชน ทั้งงานแข่งขันเรือที่วัดจันทาราม งานถือศีลกินเจและการประกอบพิธีบูชาดาวนพเคราะห์ที่วัดเขตรักษาบุญญาราม การแห่เจ้าและการทิ้งกระจาดของ 4 ศาล ฯลฯ

ภาพที่ 2.7 แสดงภาพศาสนสถานที่อยู่รอบชุมชน

2.2.2.5 ข้อมูลด้านวัฒนธรรม

ชุมชนริมน้ำจันทบุรีเป็นชุมชนที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมไทย ญวน และจีน จากข้อมูลประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในจังหวัดจันทบุรีพบว่าคนญวนเป็นคนรุ่นแรกๆที่เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่จันทบุรี ทำให้วัฒนธรรมญวนได้เผยแพร่ไปทั่วเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่ผสมผสานอยู่ใน

วิถีชีวิตของคนจันทบุรี ทั้งอาหารและข้าวของเครื่องใช้ วัฒนธรรมจีนในจันทบุรีก็เช่นกันเป็นวัฒนธรรมที่มีการเผยแพร่อย่างมากโดยเริ่มมาจากการติดต่อค้าขายของพ่อค้าชาวจีนที่เข้ามาทำการค้าในช่วงยุค รุ่งเรืองสมัยรัชการที่ 5 โดยบริเวณชุมชนริมน้ำจันทบูรเคยเป็นศูนย์กลางการติดต่อค้าขายทางเรือที่สำคัญ เป็นชุมชนที่รับแขกบ้านแขกเมือง รับแขกผู้คนต่างชาติที่เข้ามาทำการค้า ทำให้วัฒนธรรมจีนที่มากับพ่อค้าชาวจีนแพร่กระจายและส่งต่อไปยังพื้นที่ต่างๆซึ่งไม่ใช่เพียงแคในชุมชนริมน้ำจันทบูรแต่กระจายไปยังพื้นที่ต่างๆในจันทบุรีด้วย

การเผยแพร่ทางวัฒนธรรมญวนและจีนได้สืบทอดเรื่อยมา โดยปัจจุบันนี้ คนในชุมชนริมน้ำจันทบูรไม่ได้แบ่งแยกว่าอะไรคือวัฒนธรรมไทย หรือวัฒนธรรมญวน วัฒนธรรมจีน แต่การปฏิบัติตัวและใช้ชีวิตของคน ได้ผสมผสานความหลากหลายและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นวัฒนธรรมเดียว ความหลากหลายที่เกิดจากการแพร่กระจายวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนจึงถือเป็นลักษณะพิเศษของชุมชนริมน้ำจันทบูร

2.2.2.6 ข้อมูลเกี่ยวกับอาคารบ้านเรือน

อาคารบ้านเรือนในชุมชนนี้มีลักษณะผสมผสานสถาปัตยกรรมตะวันตก การนำไม้มาฉลุลายตกแต่งช่องลมในตัวบ้าน ฯลฯ กับสถาปัตยกรรมตะวันตก การสร้างบ้านด้วยอาคารปูนแบบยุโรป ซึ่งบ้านในชุมชนจะมีความโดดเด่นในรูปแบบการก่อสร้างชัดเจน บ้านเรือนตลอดแนวถนนสุขาภิบาลมีลักษณะคล้ายคลึงไปในแนวทางเดียวกันตลอดทั้งสาย แต่เนื่องจากเคยเกิดไฟไหม้บริเวณกลางชุมชนเมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ.2533 จึงทำให้บ้านเรือนเก่าบริเวณกลางชุมชนนั้นพังเสียหาย และสร้างขึ้นด้วยปูนในรูปแบบสมัยใหม่แทน ถึงแม้จะมีไฟไหม้ในชุมชนแต่ก็ยังคงมีบ้านเรือนเก่าที่สวยงามหลงเหลืออยู่เพราะในอดีตพื้นที่ชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นย่านเศรษฐกิจการค้าเก่าแก่ ทำให้ชุมชนโดยเฉพาะย่านท่าหลวงมีบ้านเรือนของขุนนาง ข้าราชการระดับสูงในสมัยนั้นอยู่อาศัยหลายหลัง เช่น

บ้านหลวงราชไมตรี ชื่อเดิม นายปุม ปุณศรี ได้รับการรื้อรื้อให้เป็นที่พำนักแห่งยางพาราภาคตะวันออก บ้านของท่านเป็นไม้สักทองทั้งหลังในรูปแบบสถาปัตยกรรมไทย และมีผสมผสานอาคารปูนโดยแฝงความเชื่อแบบจีน ซึ่งสังเกตได้จากรูปปั้นเสือคาบดาบบริเวณจั่วหลังคาบ้าน เป็นความเชื่อของชาวจีนในการปิดเป่าสิ่งไม่ดี เสริมความเป็นมงคล และมีอาคารปูนแบบยุโรป ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามสำหรับไว้รับแขกบ้านแขกเมือง ก่อสร้างเป็นอาคารปูนในรูปแบบสถาปัตยกรรมฝรั่งเศส เป็นต้น

บ้านขุนบูรพาภิผล ชื่อเดิม นายเหลื่อม ศิริพงษ์ ท่านเคยดำรงตำแหน่งปลัดซ้ายและปลัดขวา อำเภอต่างๆในจันทบุรี และระยอง ตำแหน่งสุดท้ายคือนายอำเภอแกลงระยอง

(พ.ศ.2465) และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์สัญญาบัตรเป็นขุนบูรพาภิผลเมื่อปี พ.ศ. 2466 แต่ก่อนบ้านหลังนี้เป็นโรงพิมพ์ชื่อว่า “พานิชเจริญศรี” ขุนบูรพาภิผลได้ซื้อไว้และปัจจุบันตกทอดมาสู่รุ่นลูกหลานขณะนี้ประกอบอาชีพขายขนมไข่ที่มีชื่อเสียงในจังหวัดบุรีรัมย์ ชื่อว่า “ขนมไข่ป่าไต่” ลักษณะบ้านของท่านด้านหน้าเป็นบ้านตึกทรงยุโรปแต่ด้านหลังเป็นเรือนไม้

ภาพที่ 2.8 แสดงภาพอาคารบ้านเรือนในชุมชน

2.2.2.7 ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

(1) ไฟไหม้ชุมชนครั้งใหญ่

เมื่อปี พ.ศ.2533 ชุมชนเกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่บริเวณตลาดกลาง ซึ่งเป็นเขตติดต่อรหว่างชุมชนย่อยที่ 3 และชุมชนย่อยที่ 4 ทำให้บ้านเรือนโบราณที่สร้างด้วยไม้ทั้งหลังพังไปหลายสิบหลัง ชาวชุมชนบางส่วนย้ายออกไปหาแหล่งค้าขายในบริเวณอื่น หลังจากนั้นแต่ละบ้านก็สร้างบ้านขึ้นใหม่ ส่วนใหญ่เป็นอาคารปูนแข็งแรงแบบสมัยใหม่ มีลักษณะเป็นตึกแถวพาณิชย์และบ้านเดี่ยวยาวเรียงติดกันแทนที่บ้านไม้โบราณหลังเก่า ทำให้ปัจจุบันจะพบบ้านเรือนที่เป็นอาคารพาณิชย์และบ้านเดี่ยวตั้งอยู่ช่วงกลางชุมชนคั่นกลางบ้านเรือนเก่าโบราณบนถนนสุขาภิบาลนั่นเอง

ภาพที่ 2.9 แสดงภาพตัวอย่างบ้านเรือนที่สร้างขึ้นใหม่หลังจากโดนไฟไหม้เมื่อปี พ.ศ.2533

(2) ร้านค้าสมัยใหม่

ด้วยทำเลที่ตั้งของชุมชนอยู่ติดริมแม่น้ำจันทบุรี และชื่อเสียงของชุมชนเกี่ยวกับอาคารบ้านเรือน สถาปัตยกรรมที่สวยงามจนเคยเป็นสถานที่ถ่ายโฆษณา ถ่ายละคร หลายครั้ง ยิ่งทำให้เกิดกระแสความนิยมในบรรยากาศชุมชนริมน้ำจันทบุรีเพิ่มมากขึ้น ทั้งจากคนวัยหนุ่มสาวคนจันทบุรีและนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวจันทบุรี จึงส่งผลให้คนภายนอกชุมชนเข้ามาเช่าพื้นที่อาคาร บ้านเรือน จากคนในชุมชน ที่เจ้าของปล่อยเช่า เพื่อปรับปรุงอาคารเดิมให้เป็นร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร ร้านนม-กาแฟ ฯลฯ เพื่อประกอบการร้านค้า โดยขณะนี้ผู้ประกอบการเข้ามาเปิดร้านค้าประมาณ 15 ร้าน ส่วนใหญ่เปิดบริการในช่วงสายจนถึงช่วงกลางคืน

ภาพที่ 2.10 แสดงภาพร้านค้า ร้านอาหาร ที่คนภายนอกเข้ามาเช่าพื้นที่ประกอบการ

2.2.3 การก่อตัวในการพัฒนาชุมชน

ช่วงต้นปี พ.ศ.2552 สำนักงานพาณิชย์จังหวัดได้มีการประชุมเพื่อหารือถึงแนวทางการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรีให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ร่วมกับตัวแทนชุมชนย่อยที่ 3, 4 ในขณะนั้นนักศึกษาจากสถาบันอาศรมศิลป์ได้ลงพื้นที่ศึกษาชุมชนในประเด็นด้านการฟื้นฟูอนุรักษ์

ชุมชนจึงได้เข้าร่วมเวทีพูดคุย ผลการประชุมยังไม่เกิดแผนการพัฒนาชุมชนแต่มีข้อเสนอแนะให้ชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้แนวทางการพัฒนาจากชุมชนสามชุก จ.สุพรรณบุรี เพื่อให้เห็นภาพการทำงานเพื่อฟื้นฟูชุมชนเก่า และนำบทเรียนที่ได้มาปรับใช้ในการวางแผนพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาของรัตนิน นักศึกษาศาสนาบัณฑิตวิทยาลัย (รัตนิน สุพถุติพานิชย์, 2554, บทที่ 4) ทำให้ทราบว่า หลังจากสำนักพณิชยศาสตร์จังหวัดและตัวแทนชุมชนย่อยที่ 3,4 ร่วมกันศึกษาดูงานชุมชนตลาดสามชุก จ.สุพรรณบุรี ชุมชนหันกลับมาพิจารณาชุมชนตนเองแล้วเริ่มมองเห็นแนวทางการพัฒนาชุมชนของตนเองว่าไม่ต้องการพัฒนาชุมชนให้เป็นตลาดค้าขายเหมือนดังเช่นชุมชนตลาดสามชุก แต่มีสิ่งที่สำคัญกว่าคือ ประวัติศาสตร์ชุมชน ซึ่งถือเป็นของดีของชุมชน เมื่อชุมชนเริ่มมองเห็นแนวทางการพัฒนาจึงเกิดการประชุมประชาคมเพื่อฟื้นฟูย่านการค้า มีสำนักงานพณิชยศาสตร์จังหวัดเป็นผู้สนับสนุน ซึ่งการประชุมครั้งนี้มีชาวบ้านให้ความสนใจมาก และเกิดข้อสรุปร่วมกันว่าต้องการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชน โดยจะไม่พัฒนาให้เป็นย่านการค้าที่มุ่งพัฒนาแต่ด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่จะให้ความสำคัญกับจุดเด่นด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนในรูปแบบ “วัฒนธรรมนำการค้า” จากการประชุมจึงเกิดกลุ่มอาสาสมัครชุมชนจำนวน 25 คน ร่วมกันเป็นคณะกรรมการ เป็นตัวแทนในการกำหนดทิศทาง วางเป้าหมายการดำเนินงานและเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนการพัฒนาตามแนวทางของชุมชน ขณะนั้นสถาบันอาศรมศิลป์เข้ามาร่วมมือกับชุมชน ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางการพัฒนาที่ชุมชนร่วมกันคิดและตัดสินใจ โดยเริ่มจากการประกวดชื่อชุมชน ในปี พ.ศ.2552 จนได้ข้อสรุปชื่อ ชุมชนริมน้ำจันทบูร มีสโลแกนว่า “ย้อนวิถีจันทบูร สร้างสรรค์วิถีไทย” ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า “ชุมชนริมน้ำจันทบูร จะเป็นชุมชนที่ดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่มีคุณภาพ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและความเป็นย่านการค้าดั้งเดิม เผยแพร่ความรู้เชิงศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าต่ออนุชนรุ่นหลังในลักษณะของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต” มีการทำกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนรู้คุณค่าของตนเอง ด้วยการเก็บข้อมูลประวัติบ้านร่วมกับนักโบราณคดีน้อย(นักเรียนจากโรงเรียนศรียานุสรณ์) เก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน รวบรวมภาพเก่าในอดีต เก็บข้อมูลจากตัวอาคารในด้านสถาปัตยกรรม (ได้รับความร่วมมือจากวิทยาลัยเทคนิคจันทบุรี) นำมาจัดทำข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชน บอกเล่าเรื่องราวของชุมชนในรูปแบบสื่อต่างๆ ทั้งนิทรรศการ บอร์ดประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ ป้ายประวัติบ้าน รวมถึงการทำเว็บไซต์ชุมชน เป็นต้น ชุมชนมีความกระตือรือร้น สนใจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง และพยายามพัฒนาต่อยอดทางความคิดจนก่อรูปร่างชัดเจน

ชุมชนริมน้ำจันทบูรเปิดให้บริการบ้านเรียนรู้ ณ บ้านขุนอนุสรสมบัติ ในชื่อ “บ้านเลขที่ 69” เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ.2553 โดยได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าของบ้านบริจาคให้ใช้พื้นที่ ซึ่งแต่เดิมเจ้าของบ้านตั้งใจมอบให้กับสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ เพื่อปรับปรุง

เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน แต่ทางสถาบันพิพิธภัณฑ์ไม่สามารถดำเนินโครงการปรับปรุงบ้านได้ต่อไป ทีมคณะทำงานชุมชนจึงเข้าพบคุณบุญพริ้ม ปฎิรูปานุสร ผู้เป็นเจ้าของบ้าน ผลจากการพูดคุยคุณบุญพริ้มได้มอบบ้านเลขที่ 69 ให้เป็นสมบัติของชุมชนริมน้ำจันทบูร เพื่อสร้างประโยชน์ส่วนรวมต่อการพัฒนาชุมชน โดยให้มีค่าเช่าเดือนละ 1 บาท ระยะสัญญาเช่า 30 ปี แผนการพัฒนาปรับปรุงบ้านเลขที่ 69 ได้กำหนดให้เป็นพื้นที่สำหรับถ่ายทอดความรู้ เรื่องราวของชุมชน ภายในบ้านเรียนรู้มีการจัดแสดงข้อมูลชุมชนในรูปแบบต่างๆทั้งนิทรรศการข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ภาพถ่าย ภาพลายเส้นอาคารโบราณภายในชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้จะเป็นสถานที่สาธารณะสำหรับเผยแพร่ข้อมูลชุมชนแล้วยังเป็นสถานที่สำหรับนัดหมายหรือการดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชน เมื่อชุมชนดำเนินงานพัฒนาอย่างต่อเนื่องภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จึงเกิดความคิดที่จะพัฒนาการดำเนินงานกิจกรรมของชุมชนให้สามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยตนเอง พึ่งพาตนเองให้มากขึ้นลดการพึ่งพิงหน่วยงานภายนอก ด้วยความชัดเจนทางความคิดนี้เอง ในปี พ.ศ.2556 จึงได้ค้นพบบาทชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ก่อตั้งบริษัทจันทบูรรัักษ์ดี จำกัด ขึ้น แสดงถึงความมุ่งมั่นต่อการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคม มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มตัว โดยเปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีซึ่งเป็นกิจการของชุมชน ในเวลาต่อมา

โดยสรุป ในช่วงการก่อตัวพัฒนาชุมชนของชุมชนริมน้ำจันทบูร มีหลายหน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทช่วยสนับสนุนการวางแนวทางการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร โดยเฉพาะสถาบันอาศรมศิลป์ ที่ได้มีโครงการส่งนักศึกษาลงพื้นที่ชุมชนและสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชนด้วยการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นระยะเวลากว่า 2 ปี ซึ่งเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชนในประเด็นของการอนุรักษ์ พื้นฟู สถาปัตยกรรมเก่าแก่มีคุณค่า มีประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยสถาบันอาศรมศิลป์ทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงในการสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้ สนับสนุนชุมชนให้สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทและสอดคล้องกับวิถีชีวิตคนในชุมชน เป็นเสมือนเพื่อนคู่คิดคอยแนะนำในการเริ่มดำเนินงานพัฒนาให้ตรงตามเป้าหมายที่ตั้งใจ ความร่วมมือที่เกิดขึ้นได้ทำให้ชุมชนริมน้ำจันทบูรมีแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนในแบบฉบับของตนเอง

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นการศึกษาเพื่อช่วยในการตีความข้อมูล เชื่อมต่อองค์ความรู้ที่หลากหลายซึ่งมีการศึกษาค้นคว้าไว้ก่อนหน้านี้ ช่วยเพิ่มความรู้ความเข้าใจทำให้ผู้วิจัยสามารถ

พัฒนาต่อยอดองค์ความรู้อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้ศึกษาได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 8 เล่ม แบ่งออกเป็น 2 หมวด คือ งานวิจัยเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม จำนวน 5 เล่ม และงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรจำนวน 3 เล่ม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 งานวิจัยเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรม พบการศึกษากิจการเพื่อสังคมในด้านบทบาทและการพัฒนาองค์กร ดังงานศึกษาของอาภัสรี ทั้งสมบุรณ์ (2556) ที่ศึกษาคุณลักษณะของกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย วิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของกิจการเพื่อสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริม สนับสนุนกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย ด้วยการศึกษากิจการเพื่อสังคม 5 กิจการ ผลการศึกษาพบว่าแต่ละกิจการมีรูปแบบการดำเนินงานที่แตกต่างกัน มีนวัตกรรมใหม่ๆในการดำเนินงาน มีเป้าหมายทางสังคมเป็นหลัก ส่วนการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตขององค์กรได้ศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านการเงิน ด้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านการบริหารภายใน และด้านการเรียนรู้และเจริญเติบโตขององค์กร โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการวัดผลแบบสมดุล ที่ใช้สำหรับธุรกิจเอกชนทั่วไป และพบปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายด้านทั้งความตั้งใจจริงในการดำเนินงาน การมีเป้าหมายที่ตรงกันคนในองค์กร การมีความรู้ในการบริหารธุรกิจ การยึดหลักบริหารจัดการองค์กรภายใต้แนวคิดกิจการเพื่อสังคม การพัฒนาสินค้า/บริการเพื่อตอบสนองกลุ่มเป้าหมาย การส่งสินค้า/ผลิตภัณฑ์ถึงผู้บริโภคอย่างเป็นธรรม และมีการประชาสัมพันธ์ที่ดี จากการศึกษาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจต่อหลักการสำคัญของการดำเนินกิจการเพื่อสังคม ลักษณะ รูปแบบขององค์กรและการพัฒนากิจการที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว

งานศึกษาของวณิชยา พัฒนกำแหง (2554) เป็นการศึกษาความหมายของการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม รูปแบบการพัฒนาชุมชนและสังคม และกาสร้างธุรกิจที่ยั่งยืนของร้านอาหารซี แอนด์ ซี สาขาราชบุรี พบว่าธุรกิจในฐานะผู้ประกอบการทางสังคมต้องเป็นองค์กรที่มีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมเป็นตัวตั้ง ดำเนินธุรกิจได้เกิดรายได้เพื่อเลี้ยงองค์กรและช่วยแก้ไขปัญหาแก่ชุมชนที่อยู่รอบองค์กร โดยมีรูปแบบการดำเนินงานที่หลากหลายรวมถึงสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ผลการศึกษาองค์ประกอบของการสร้างธุรกิจที่ยั่งยืนพบว่า เกิดจากความโดดเด่นของผู้นำองค์กร การมีทีมบุคลากรที่มีความสามารถมีความตั้งใจจริงในการดำเนินงานร่วมกัน มีภาคีเครือข่ายที่ส่งเสริมสนับสนุนองค์กร และการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเรียนรู้การพัฒนาชุมชนในรูปแบบที่หลากหลาย การสร้างนวัตกรรมใหม่ในการแก้ไขปัญหาสังคมตามแนวคิดกิจการเพื่อ

สังคม การนำบริบททุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจการเพื่อวางแผนการพัฒนาแก้ไขปัญหา และเรียนรู้แนวทางการพัฒนากิจการให้เกิดความยั่งยืน

การศึกษายุทธศาสตร์และแนวทางการส่งเสริมภาคธุรกิจเพื่อสังคมของฉัตรสุดา ครอบครอง (2543) เป็นการศึกษาบทบาทของภาคธุรกิจเพื่อสังคม ปัญหาอุปสรรคในการจัดกิจกรรม และมาตรการแนวทางการส่งเสริมบทบาทภาคธุรกิจเพื่อสังคม ผลการศึกษาทำให้ทราบว่าธุรกิจส่วนใหญ่ดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมเองมากกว่าการช่วยเหลือสังคมผ่านองค์กรการกุศลหรือองค์กรกลาง การดำเนินงานเป็นการปันกำไรจากการดำเนินธุรกิจมาช่วยเหลือแก้ไขปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยสร้างการยอมรับต่อสังคมให้มากขึ้นด้วย ปัญหาอุปสรรคพบว่า การดำเนินกิจกรรมมุ่งเน้นผลประโยชน์ขององค์กรมากกว่าผลประโยชน์ต่อสังคม การไม่รู้ปัญหาที่แท้จริง การขาดการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น การยกย่องและการประชาสัมพันธ์การดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมยังคงมีไม่มาก โดยแนวทางการส่งเสริมบทบาทภาคธุรกิจพบว่า ควรมีกลไกทางธุรกิจให้แก่ละองค์กรมีแนวปฏิบัติตามหลักการ ความมุ่งมั่นต่อการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน พัฒนาเป็นเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและส่งเสริมภาคธุรกิจให้หันมามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้านสังคมมากขึ้น การศึกษานี้ทำให้ผู้วิจัยเกิดความชัดเจนต่อหลักการของแนวคิดกิจการเพื่อสังคมที่ไม่ใช่การเป็นเพียงธุรกิจแต่เป็นธุรกิจแนวใหม่ที่ผสมผสานความคิดทางธุรกิจและสังคมเข้าด้วยกัน ไม่เพียงแต่ปันผลกำไรส่วนหนึ่งมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมเท่านั้นแต่ต้องมีเป้าหมายหลักเพื่อการแก้ไขปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยดำเนินงานในรูปแบบของกิจการเพื่อสร้างรายได้ในการเลี้ยงดูองค์กรและดำเนินกิจกรรม

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบการศึกษากิจการเพื่อสังคมด้านการบริหารจัดการองค์กร ดังงานศึกษาของสุชาติ เอกโพธิ์ (2554) ที่ทำการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการของผู้ประกอบการทางสังคมในบริบทประเทศไทย กรณีศึกษา “ธนาคารปู” ของกลุ่มฟื้นฟูทรัพยากรปูม้า ชุมชนเกาะเตียบ ต.ปากคลอง อ.ประทิว จ.ชุมพร โดยใช้เครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI) มาพิจารณาเรื่องเป้าหมายองค์กร ลักษณะ/รูปแบบการดำเนินงาน พิจารณาปริมาณผลผลิตที่เพิ่มขึ้น พิจารณาการคำนวณรายได้ของผลผลิต และประยุกต์ใช้เครื่องมือประเมินมูลค่าเพิ่มเชิงเศรษฐศาสตร์ (Economic Value Added: EVA) พบว่า มีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับเป้าหมายองค์กรคือการแก้ไขปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม แต่พบปัญหาการบริหารงานทำให้ไม่สามารถดำเนินงานได้ตามแผนงานที่วางไว้ได้ทั้งหมด การก่อตั้งธนาคารปู มีส่วนสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรปูม้าเพิ่มขึ้น ช่วยลดปัญหาจำนวนปูม้าลดลงได้ ด้านการประเมินด้านเศรษฐกิจมีการเก็บข้อมูลอย่างง่าย แบบอะลุ่มอล่วย สรุปลดขนาดทุนเล็กน้อย ส่วนการประเมินผลกระทบด้านสังคมองค์กรไม่มีการรวบรวมข้อมูลในด้านนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยได้เรียนรู้

การบริหารองค์กร กระบวนการดำเนินงานของธนาคารปู การสร้างสรรค์นวัตกรรมการพัฒนาสังคม รูปแบบต่างๆ ที่เป็นการต่อยอดความคิดเพื่อให้องค์กรเกิดความยั่งยืน

ส่วนงานศึกษาการบริหารจัดการองค์กรธุรกิจเพื่อสังคมในการสร้างรายได้แก่ผู้สูงอายุไทย ของเอกจิตรา คำมีศรีสุข (2556) เป็นการศึกษาเปรียบเทียบขององค์กรธุรกิจเพื่อสังคมที่ดำเนินกิจการส่งเสริมการสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุในประเทศไทย 3 องค์กร คือ โครงการพัฒนางานผู้สูงอายุบ้านน้ำริน มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ โครงการซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ มูลนิธิสวนแก้ว โครงการพัฒนาอดอยตุ้ง มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ด้านรูปแบบขององค์กร การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในโครงการ และด้านการบริหารจัดการค่าตอบแทน ผลของการศึกษาทราบว่า การก่อตั้งธุรกิจเพื่อสังคมอาจก่อตั้งตั้งแต่การเริ่มดำเนินกิจการ หรืออาจเกิดขึ้นจากการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจให้มีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมด้วยก็ได้ โดยการบริหารจัดการองค์กรเป็นไปเพื่อสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ มีรูปแบบขององค์กรไม่ตายตัวสามารถเป็นได้ทั้งองค์กรไม่แสวงหากำไร องค์กรแสวงหากำไรและแบบผสมผสาน แนวทางการพัฒนาองค์กรต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้องค์กรมีการทำงานร่วมกันในหลายช่วงวัย มอบหมายภาระงานตรงตามการฝึกอบรม มีการจัดสวัสดิการ ค่าตอบแทนที่ยุติธรรม จากการศึกษาทำให้ผู้วิจัยเห็นแนวทางการนำแนวคิดธุรกิจรูปแบบใหม่ที่มีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม มาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน การบริหารจัดการองค์กรมีลักษณะเฉพาะปรับใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละบริบท การดำเนินกิจการให้ความสำคัญกับการดูแลรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์กร ความต้องการในการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ การผลิตสินค้า รวมไปถึงการจัดสวัสดิการและค่าตอบแทนที่ยุติธรรม

2.3.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร

ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมของ รัตนิน สุภฤทธิพานิชย์ (2554) และแพรวพร สุขัชเรฐียร (2554) ที่ใช้เวลาประมาณ 2 ปี ลงพื้นที่ทำการศึกษาริมน้ำจันทบูรในช่วงเวลาเดียวกัน โดยงานศึกษาของ รัตนิน พฤทธิพานิชย์ ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาประเด็นกระบวนการเรียนรู้ในการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชน โดยใช้เครื่องมือและกิจกรรมต่างๆ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ โดยการเห็นคุณค่าของตนเองถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ จากที่ได้นำเครื่องมือศึกษาดูงานและการสำรวจชุมชนมาใช้ในงานศึกษาช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้าใจตัวเอง เกิดกลุ่มอาสาสมัครพร้อมขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม เป็นแกนนำในการกระตุ้นผลักดันให้คนในชุมชนตื่นตัวต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง เกิดวิสัยทัศน์และเป้าหมายการพัฒนาชุมชน จนเป็นแหล่งเรียนรู้ของจังหวัด โดยมีบ้านเรียนรู้ชุมชน ซึ่งเป็นบ้านที่ได้รับการบริจาคจากคนในชุมชนเป็น

แหล่งเผยแพร่ข้อมูลชุมชนที่สำคัญของชุมชน เพื่อเป็นการเผยแพร่บอกเล่าเรื่องราว และกระบวนการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้แก่ผู้ที่มาท่องเที่ยวในชุมชนด้วย การศึกษางานชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้ทราบถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต่อการพัฒนาชุมชน เป็นการศึกษาที่ช่วยเติมความรู้ความเข้าใจต่อเรื่องราวการดำเนินงานพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร

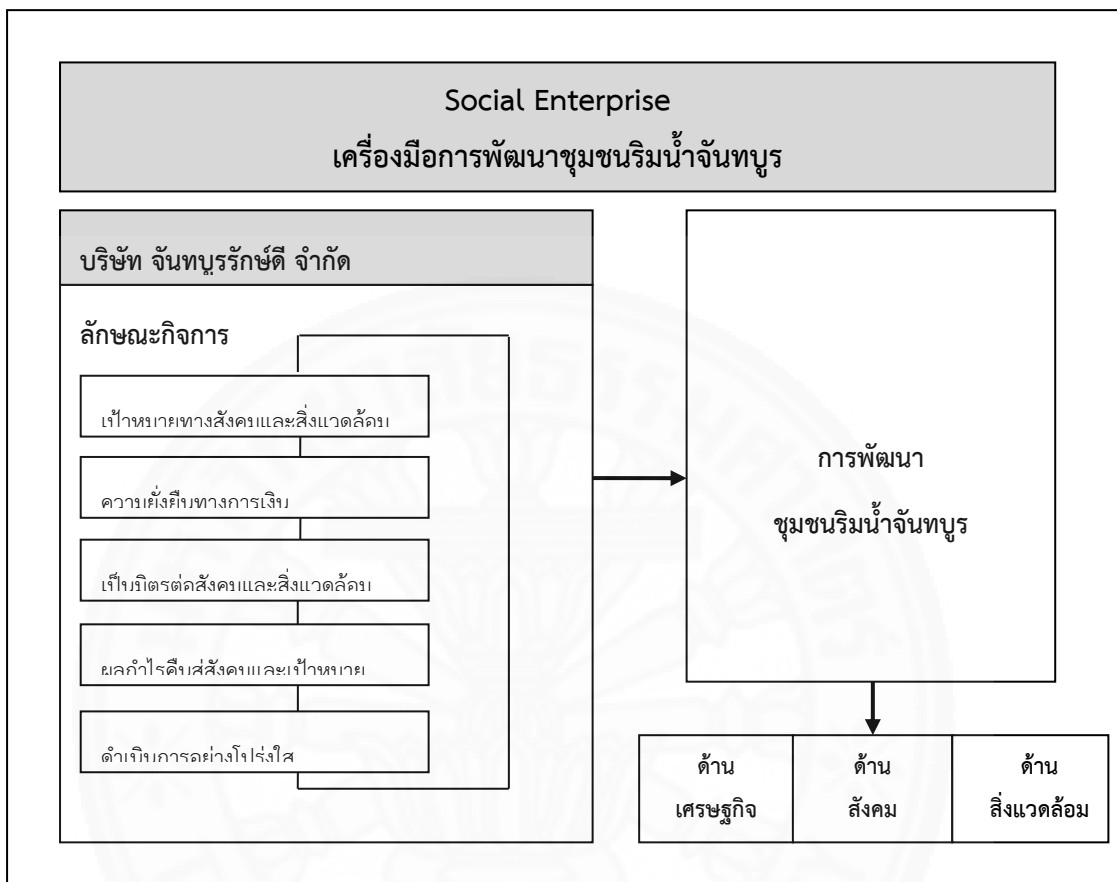
ส่วนงานศึกษาของแพรวพร สุขชัยเกียรติ เป็นการศึกษเกี่ยวกับประเด็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อกระบวนการอนุรักษ์อาคารบ้านเรือน เพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมในปรับปรุงสถาปัตยกรรมชุมชน ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์ปรับปรุงอาคารในชุมชน การร่วมคิดร่วมทำทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในแนวทางการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม จนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาชุมชนขึ้น จากการศึกษาทำให้ผู้วิจัยทราบถึงกระบวนการอนุรักษ์อาคารบ้านเรือนในชุมชนด้วยแนวทางการมีส่วนร่วม ซึ่งกระบวนการศึกษาเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของชุมชน เกิดความตระหนักต่อส่วนรวมและดำเนินงานพัฒนาชุมชนเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูสถาปัตยกรรมในชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง

งานศึกษาของพลอยบุศรา วิเศษภูติ (2556) เรื่องเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาในประเด็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน ผลการศึกษาจากแบบสอบถามเรียงลำดับมากไปน้อย 3 ลำดับในด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์พบว่า ชุมชนควรมีการส่งเสริมการฟื้นฟูย่านการค้าแบบดั้งเดิม ส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย ทุกชาติ ชุมชนมีเอกลักษณ์ที่สะท้อนวิถีชีวิต ในด้านการมีส่วนร่วมพบว่า ถึงชุมชนจะมีความหลากหลายแต่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นชุมชนที่เหมาะสมกับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนมีปฏิสัมพันธ์แก่ผู้มาเยือน ในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมพบว่า ชุมชนตระหนักถึงความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย ชุมชนคำนึงถึงสุขอนามัยที่อาจจะผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชนสนับสนุนการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม ส่วนกิจกรรมในการสร้างคุณค่ากับชุมชน 3 อันดับแรกได้แก่ งานประจำปีอันริมน้ำจันทบูร ศูนย์เรียนรู้ประจำชุมชน บ้านเลขที่ 69 และกิจกรรมทำบุญตักบาตรร่วมกัน จากการศึกษาชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้เห็นการศึกษาในประเด็นด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการศึกษาที่พยายามหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ผู้วิจัยได้เรียนรู้การพัฒนาภายใต้ความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่จะเป็นทางเลือกในการพัฒนาชุมชนซึ่งจะเป็นแนวทางในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนในระยะยาว

โดยสรุป การทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยเกี่ยวกับกิจการเพื่อด้านบทบาทและการพัฒนาองค์กร และด้านการบริหารจัดการองค์กร ทั้ง 5 เล่ม ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงความคิดหลักสำคัญของการดำเนินกิจการธุรกิจแบบใหม่ ที่มีเป้าหมายหลักในการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม ไม่เพียงแต่ปณิธานที่ได้จากการจำหน่ายสินค้า/บริการขององค์กร ให้เป็นทุนในการดำเนินกิจกรรม บางครั้งคราวเท่านั้น แต่เป็นการนำรายได้ที่ได้จากการดำเนินกิจการมาเลี้ยงดูองค์กรและหมุนเวียนกลับสู่การพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องแบบยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการทบทวนแนวคิดกิจการเพื่อสังคมข้างต้น โดยแนวทางการศึกษาส่วนใหญ่พบว่าเป็นการศึกษาในเชิงเศรษฐศาสตร์ การวัดผลของมูลค่ามีการประเมินผลการดำเนินกิจการทางด้านเศรษฐกิจ แต่ในด้านสังคมผลลัพธ์ในการศึกษายังไม่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงการนำแนวคิดการเพื่อสังคมไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน โดยมุ่งวิเคราะห์ผลลัพธ์ใน 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ส่วนการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร 3 เล่ม เป็นการเพิ่มความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรที่ผ่านมา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของผู้วิจัยอย่างยิ่งในแง่ของการทำความเข้าใจบริบทของพื้นที่เพื่อต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ โดยสรุปงานศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรที่ผู้วิจัยได้ทบทวนมีประเด็นที่หลากหลายทั้งด้านการกระบวนการเรียนรู้ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งแต่ละประเด็นเป็นการศึกษาเพื่อส่งเสริมแนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาของชุมชนริมน้ำจันทบูร

จากการทบทวนงานศึกษาแนวคิดกิจการเพื่อสังคม ไม่พบการศึกษาวิเคราะห์การนำแนวคิดไปใช้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือการพัฒนาชุมชนในเชิงลึก ในลักษณะการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเทียบเคียงกับหลักสำคัญของแนวคิด ซึ่งจะช่วยขยายองค์ความรู้การนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมไปใช้ในทางปฏิบัติ อีกทั้งในงานศึกษาพื้นที่ชุมชนริมน้ำจันทบูรยังไม่พบการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบใหม่ตามแนวทางกิจการเพื่อสังคม ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาประเด็นการพัฒนาชุมชนด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคมในฐานะที่เป็นเครื่องมือของการพัฒนาชุมชน

2.4 กรอบแนวคิด

จากที่ชุมชนได้ร่วมกันก่อตั้งบริษัทจันทบูรรักชาติ จำกัด โดยมีเป้าหมายการดำเนินงานที่ชัดเจนเพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนในระยะยาว ผลการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ลักษณะของกิจการเพื่อสังคมมี 5 ประการที่สำคัญ คือ มีเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความยั่งยืนทางการเงิน มีการดำเนินกิจการที่เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม มีการคืนผลกำไรสู่สังคมและเป้าหมาย และมีการดำเนินการอย่างโปร่งใส ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิดในศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูรเพื่อให้ทราบถึงการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน โดยนำลักษณะของกิจการเพื่อสังคมทั้ง 5 ประการมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา เพื่อเป็นการพิจารณาให้ทราบถึงลักษณะการดำเนินงานบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ว่ามีเป้าหมายตรงตามหลักสำคัญของแนวคิดกิจการเพื่อสังคมอย่างไร พิจารณาการวางแผนทางการเงินของกิจการตั้งแต่การลงทุนไปจนถึงการปันผลประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้ทราบถึงแผนการดำเนินงานสู่ความยั่งยืนทางการเงินขององค์กร พิจารณาด้านการเป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งถือเป็นการนับรวมผู้มี

ส่วนได้ส่วนเสียและปฏิบัติต่อทุกส่วนอย่างเป็นธรรม พิจารณาการปันผลกำไรที่คืนสู่สังคมและเป้าหมายซึ่งเป็นการสร้างประโยชน์แก่ทุกฝ่ายไม่ใช่ตอบแทนเฉพาะเพียงผู้ถือหุ้นของกิจการเท่านั้น และพิจารณาถึงการเตรียมการในด้านความโปร่งใส การตรวจสอบการดำเนินงานของกิจการว่ามีลักษณะอย่างไร

เมื่อพิจารณาการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีทั้ง 5 ประการตามลักษณะของกิจการเพื่อสังคมแล้ว จึงนำข้อมูลไปเปรียบเทียบกับตัวชี้วัดกิจการเพื่อสังคมทั้ง 3 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม โดยผลการศึกษาดมกรอบแนวคิดนี้ จะทำให้ผู้ศึกษาทราบว่าแนวคิดกิจการเพื่อสังคมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม ได้อย่างไร

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

การศึกษาการพัฒนาชุมชนด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม เป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบถึง ภาวะปฏิบัติของแนวคิดกิจการเพื่อสังคมในการนำไปใช้เป็นเครื่องมือการพัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พรรณนาลักษณะ สถานการณ์ชุมชน การดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและรายละเอียด ปรากฏการณ์ที่ก่อเกิดขึ้นในชุมชนซึ่งเป็นข้อมูลที่แฝงไปด้วยอารมณ์ความรู้สึก ทศนคติที่มีต่อการ ดำเนินกิจการลักษณะพิเศษผสมผสานทางความคิดระหว่างแนวคิดทางธุรกิจกับการมีเป้าหมายทาง สังคม การพรรณนาจะทำให้เห็นรายละเอียดข้อมูลเชิงลึกที่มีความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ ได้ ครบถ้วนสมบูรณ์ เป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจในประเด็นการการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคม ไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นหลักประเด็นเดียวในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

3.1 แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาได้กำหนดวิธีการเก็บข้อมูลให้ สอดคล้องเหมาะสมกับแหล่งข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์ ดังนี้

3.1.1 ข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางตรง เป็นเอกสารของบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด ที่ให้ข้อมูลการก่อรูปทางความคิดและแนวทางการดำเนินงาน ที่เป็นแผนพับ สื่อกระดาษเพื่อ ประชาสัมพันธ์ต่างๆ ซึ่งแจ้งข้อมูลของบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด รวมถึงเอกสารที่มีผู้รวบรวมไว้ ทั้ง จากนิตยสารฉบับต่างๆ ที่เข้ามาสัมภาษณ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด และรวบรวมจากรายงานผลการศึกษาวิจัยจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับบริษัท จันทบุรีรักษ์ดี จำกัด

3.1.2 ข้อมูลจากบุคคล

การเก็บข้อมูลจากบุคคลมีความหลากหลาย ผู้วิจัยคัดเลือกประชากรที่เข้าถึง ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive sampling) เลือกรบุคคที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีความเข้าใจ ทราบเรื่องราว การดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี บริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด และสถานการณ์

ทั่วไปของชุมชนทั้งก่อนและหลังการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี นอกจากนี้ผู้วิจัยยังคัดเลือกประชากรที่ได้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีแบบสุ่ม เพื่อให้ทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเข้าพักที่หลากหลาย ทราบถึงความพึงพอใจของผู้ที่เข้าพักจริง โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.2.1 เก็บข้อมูลจากบุคคลแบบเจาะจง (Purposive sampling)

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมต่อประเด็นการศึกษา ผู้วิจัยนำวิธีการเก็บด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) มาใช้กับตัวแทนแกนนำชุมชน ตัวแทนบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนผู้ถือหุ้น ตัวแทนชาวบ้าน และตัวแทนเครือข่ายความร่วมมือที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลจากบุคคลที่ละเอียด มีเนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์

(1) ตัวแทนแกนนำชุมชน

ผู้วิจัยคัดเลือกตัวแทนแกนนำชุมชนแบบเจาะจง โดยเลือกคุณประภาพรพันธ์ ฉัตรมาลัย ประธานชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร เป็นตัวแทนแกนนำชุมชนในการให้ข้อมูล ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจและคลุกคลีมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด และบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

ผู้วิจัยสัมภาษณ์คุณประภาพรพันธ์ ฉัตรมาลัย ในฐานะแกนนำชุมชน เมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ.2558 ที่บ้านเรียนรัฐเลขที่ 69 ซึ่งเป็นสถานที่ที่แกนนำชุมชนเข้ามาทำหน้าที่ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว บุคคลทั่วไปที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ชุมชน ผู้วิจัยไม่ได้นัดหมายเพื่อขอสัมภาษณ์ล่วงหน้าแต่เป็นการพบกันโดยบังเอิญ ผู้วิจัยจึงใช้โอกาสนี้เข้ามาขอขออนุญาตขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยและชี้แจงวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัยให้แกนนำชุมชนทราบ และเมื่อเห็นว่าผู้คนที่เข้ามาเรียนรู้ได้ออกจากบ้านเรียนรัฐ 69 ทายอดออกจากอาคารหมดแล้วและแกนนำชุมชนไม่ติดภาระกิจใด จึงขออนุญาตสัมภาษณ์แกนนำชุมชน แบบไม่เป็นทางการ โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 30 นาที ภายใต้บรรยากาศการพูดคุยแบบเป็นกันเอง การพูดคุยกับแกนนำชุมชนทำให้ทราบข้อมูลจุดเริ่มต้นการเกิดขึ้นทางความคิด ในการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมาใช้เป็นเครื่องมือการพัฒนาชุมชน การดำเนินงานของกิจการ ทั้งในด้านเป้าหมายด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้านความยั่งยืนทางการเงิน ด้านการเป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การคืนผลกำไร และการดำเนินงานที่โปร่งใส

(2) ตัวแทนบริษัทจันทบุรีรัษฎี จำกัด

ผู้วิจัยคัดเลือกตัวแทนบริษัทจันทบุรีรัษฎี จำกัด แบบเจาะจง โดยเลือก คุณภาณุมาศ ชยรินทร์ (ผู้จัดการบริษัทจันทบุรีรัษฎี จำกัด) และคุณปัทมา ปรารักษ์พันธ์ (ผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี) เป็นผู้ให้ข้อมูล ซึ่งทั้งสองท่านเป็นผู้ที่มีความเข้าใจต่อการดำเนินงานของบริษัทจันทบุรีรัษฎี จำกัดและบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ คุณภาณุมาศ ชยรินทร์ (ผู้จัดการบริษัทจันทบุรีรัษฎี จำกัด) และคุณปัทมา ปรารักษ์พันธ์ (ผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี) ในฐานะตัวแทนบริษัทจันทบุรีรัษฎี จำกัด การสัมภาษณ์ตัวแทนทั้งสองคนเกิดขึ้นคนละวันและเวลา เป็นการสัมภาษณ์ทีละคน เริ่มจากการเข้าสำรวจพื้นที่เมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ.2558 ทำให้ผู้วิจัยพบกับกรรมการผู้จัดการบริษัทจันทบุรีรัษฎี จำกัด เป็นครั้งที่ 2 หลังจากที่เคยพบกันเมื่อครั้งที่เข้าสังเกตการณ์ชุมชนวันที่ 21- 23 มีนาคม พ.ศ.2557 (ขณะนั้นยังไม่ได้รับตำแหน่งผู้จัดการบริษัทจันทบุรีรัษฎี จำกัด) ซึ่งการพบกับกรรมการผู้จัดการบริษัทจันทบุรีรัษฎี จำกัด ครั้งนี้ ถือเป็น การพบกันด้วยความบังเอิญที่ไม่ได้มีการนัดหมายล่วงหน้ามาก่อน ผู้วิจัยได้มอบจดหมายขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย ที่ได้เตรียมไว้ล่วงหน้าก่อนแล้ว และชี้แจงวัตถุประสงค์การศึกษา พร้อมทั้งสอบถามช่วงเวลาที่เหมาะสมควรเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ โดยกรรมการผู้จัดการบริษัทจันทบุรีรัษฎี จำกัด ให้ความอนุเคราะห์ผู้วิจัยเป็นอย่างมาก อนุญาตให้สัมภาษณ์ทันทีที่บริเวณโถงด้านหน้าของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ในบรรยากาศการพูดคุยแบบสบายๆ โดยใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ในการสัมภาษณ์ จากการสัมภาษณ์ทำให้ผู้วิจัยทราบข้อมูลการดำเนินงานของกิจการ โดยเฉพาะในประเด็นความยั่งยืนทางการเงิน ความโปร่งใสในการดำเนินงาน การคืนผลกำไรสู่เป้าหมายการดำเนินงานซึ่งเป็นรากฐานสู่ความยั่งยืนของกิจการภายใต้แนวคิดกิจการเพื่อสังคม รวมถึงลักษณะกิจการในประเด็นเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย ส่วนวิธีการเก็บข้อมูลจากผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เพื่อให้ได้ข้อมูลประเด็นเดียวกันกับตัวแทนคณะกรรมการผู้จัดการบริษัทจันทบุรีรัษฎี จำกัด ผู้วิจัยใช้วิธีการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการหลายครั้งแต่ครั้งใช้ระยะเวลาเพียงสั้นๆ เนื่องจากผู้จัดการฯ ต้องทำหน้าที่ดูแลผู้เข้าพักและดูแลความเรียบร้อยของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีตลอดทั้งวัน และเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2558 ในช่วงเวลาบ่าย ผู้จัดการบ้านหลวงราชไมตรี ไม่ติดภาระกิจใดๆแล้ว ผู้วิจัยจึงขออนุญาตสัมภาษณ์ใช้เวลาการพูดคุยประมาณ 1 ชั่วโมง ผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีอธิบายแต่ละประเด็นอย่างละเอียด และนำผู้วิจัยชมบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไปพร้อมๆกับการให้ข้อมูลด้วย

(3) ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยคัดเลือกตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แบบเจาะจง โดยเลือก อาจารย์ธิป ศรีสกุลไชยรัก จากสถาบันอาศรมศิลป์ เป็นตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูล ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเข้าใจต่อปรากฏการณ์การพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรและมีส่วนร่วมในการสนับสนุนประสานความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน ด้วยที่ผู้วิจัยเคยมีโอกาสดูคุยและขอคำแนะนำการเข้าพื้นที่เพื่อศึกษาวิจัยกับอาจารย์ธิป ศรีสกุลไชยรัก ซึ่งผู้วิจัยเลือกให้เป็นตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ช่วงที่ลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์เมื่อ 21-23 มีนาคม พ.ศ.2557 ผู้วิจัยจึงให้ความเคารพนับถือและมีความรู้สึกเป็นกันเองเมื่อได้พูดคุยหรือขอคำปรึกษาในเรื่องงานศึกษาวิจัยด้วยความเป็นกันเองผู้วิจัยจึงโทรศัพท์นัดหมายกับตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องล่วงหน้า ขอเข้าพบเพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลที่สถาบันอาศรมศิลป์ แต่ด้วยตัวแทนที่คัดเลือก มีภาระกิจงานทั้งในและนอกสถานที่บ่อยครั้ง ทำให้การนัดหมายเพื่อสัมภาษณ์ในครั้งแรกต้องเลื่อนออกไป และด้วยความอนุเคราะห์ของตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงได้จัดสรรเวลาให้ผู้วิจัยเข้าสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย ในช่วงบ่ายของวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ.2558 ใช้เวลาพูดคุยประมาณ 2 ชั่วโมง จากการพูดคุยผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เพียงพอต่อการศึกษาวิจัยเป็นอย่างมาก ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงข้อมูลการก่อเกิดการพัฒนาของชุมชนริมน้ำจันทบูรภายใต้แนวคิดกิจการเพื่อสังคม ทราบถึงที่มาทางความคิดของชุมชนต่อการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี รวมไปถึงข้อมูลการเปลี่ยนแปลงในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ที่เกิดขึ้นเมื่อมีการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

(4) ตัวแทนผู้ถือหุ้น

ผู้วิจัยคัดเลือกตัวแทนผู้ถือหุ้น แบบเจาะจง โดยเลือก คุณพิพัฒน์ พิทยาพิบูล ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทจันทบูรรักชาติ จำกัด ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกผู้ถือหุ้นของบริษัทฯ ให้เป็นตัวแทนเข้ารับตำแหน่งกรรมการบริษัทจันทบูรรักชาติ จำกัด

เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2558 ผู้วิจัยโทรศัพท์ไปยัง คุณพิพัฒน์ พิทยาพิบูล ในฐานะตัวแทนผู้ถือหุ้น เพื่อแนะนำตัวและแจ้งวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย ที่มาที่ไปของการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ขออนุญาตวัน เวลา สถานที่ ที่ตัวแทนผู้ถือหุ้นสะดวกให้ผู้วิจัยเข้าพบเพื่อสัมภาษณ์ โดยตัวแทนผู้ถือหุ้นให้ความอนุเคราะห์ผู้วิจัยเป็นอย่างมาก อนุญาตให้เข้าพบทันทีที่ร้านถ่ายเอกสารในตัวเมือง ซึ่งเป็นธุรกิจของตัวแทนผู้ถือหุ้น การสัมภาษณ์เป็นไปโดยราบรื่นในบรรยากาศการพูดคุยที่เป็นกันเอง ผู้วิจัยใช้เวลาการพูดคุยประมาณ 1 ชั่วโมง เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้วจึงขอตัวกลับเพื่อไปสังเกตการณ์ชุมชนริมน้ำจันทบูรต่อไป การสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ถือหุ้นเป็นการสัมภาษณ์

เพื่อให้ทราบข้อมูลลักษณะดำเนินงานของกิจการ โดยเฉพาะในประเด็นความยั่งยืนทางการเงิน ความโปร่งใสในการดำเนินงาน การคืนผลกำไรสู่เป้าหมายการดำเนินงานซึ่งเป็นรากฐานสู่ความยั่งยืนของกิจการภายใต้แนวคิดกิจการเพื่อสังคม รวมถึงลักษณะกิจการในประเด็นเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

(5) ตัวแทนชาวบ้าน

ผู้วิจัยคัดเลือกตัวแทนชาวบ้าน แบบเจาะจง โดยเลือกผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ในช่วงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนทั้งก่อนและหลังการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีที่มีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากการดำเนินงานของบริษัทจันทบูรร์รักษ์ดี จำกัด ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

- 1) คุณรุ่งทิพย์ ศุภพร (พี่อ้อย)
- 2) คุณมณีนรัตน์ กลิ่นขจร (ป้าอืด)
- 3) คุณเบญจวรรณ พรรครัตน์
- 4) คุณประดิษฐ์ เจตอารีทรัพย์ (พี่ดิษฐ์)
- 5) คุณพันรัตน์ ชินอุดมพงศ์ (เจ๊เกี้ยว)

การสัมภาษณ์ตัวแทนชาวบ้าน เลือกสัมภาษณ์ชาวบ้าน ในประเด็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่และการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและครอบครัวที่เกิดขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อนและหลังการเกิดกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เพื่อให้ทราบถึงอารมณ์ ความรู้สึกและทัศนคติต่อบริบทชุมชนที่เปลี่ยนไปหลังจากเกิดกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีทั้ง 3 ด้านคือด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยการสัมภาษณ์ตัวแทนชาวบ้านและคน มีวิธีการดังนี้

- 1) คุณรุ่งทิพย์ ศุภพร (พี่อ้อย)

ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจาก อาจารย์ธิป ศรีสกุลไชยรัก ที่ผู้วิจัยเลือกให้เป็นตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ว่าคุณรุ่งทิพย์กลับมาประกอบอาชีพเดิมจากที่เคยหยุดขายไป ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจในประเด็นการฟื้นฟูอาชีพเดิมของคุณรุ่งทิพย์เป็นอย่างมาก หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงเข้าแนะนำตัวและแจ้งวัตถุประสงค์การลงพื้นที่เพื่อทำการศึกษาวิจัยให้คุณรุ่งทิพย์ทราบ และขออนุญาตสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ คุณรุ่งทิพย์พูดคุยด้วยบรรยากาศสบายๆ ผู้วิจัยจึงสัมภาษณ์ด้วยการถามไถ่แบบกันเอง และขออนุญาตบันทึกเทประหว่างการพูดคุย เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2558 ซึ่งคุณรุ่งทิพย์ อนุญาตและให้ความร่วมมือกับผู้วิจัยอย่างดี การสัมภาษณ์คุณรุ่งทิพย์เกิดขึ้น

หลายครั้งบางครั้งไม่บันทึกเทปเนื่องจากการพูดคุยที่ไม่เป็นทางการ แต่เป็นการพูดคุยกันเมื่อพบและถามไถ่เรื่องการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บประเด็นรายละเอียดด้วยการจดบันทึกแทน หรือบางครั้งผู้วิจัยหาวิธีการพูดคุยโดยแวะเวียนมาซื้อขนมภายในร้านบ้าง สั่งข้าวราดแกงทานในร้านบ้าง เพื่อหาโอกาสในการพูดคุยกับคุณรุ่งทิพย์ พร้อมกับสังเกตการณ์การค้าขายไปด้วย

2) คุณมณีนีรัตน์ กลิ่นขจร (ป้าอืด)

ผู้วิจัยรู้จักคุณมณีนีรัตน์ จากการเข้าพูดคุยกับคุณรุ่งทิพย์ ซึ่งบ้านของทั้งสองคนอยู่ฝั่งตรงข้ามกับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เดินไปมาหาสู่เป็นประจำ ในวันนั้นคุณมณีนีรัตน์เดินมาที่บ้านคุณรุ่งทิพย์ จึงทำให้มาพบกับผู้วิจัยโดยบังเอิญ ผู้วิจัยแนะนำตัวและแจ้งวัตถุประสงค์การเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยให้คุณมณีนีรัตน์ทราบ คุณมณีนีรัตน์พูดคุยกับผู้วิจัยอย่างเป็นกันเอง แสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมาทั้งในเรื่องการประกอบอาชีพของตนเองและเรื่องราวของชุมชน ในวันนั้นเอง วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ.2558 ผู้วิจัยขออนุญาตสัมภาษณ์แบบบันทึกเทปทันที ซึ่งผู้วิจัยได้รับความร่วมมืออย่างดี ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็ประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างมาก และหลังจากนั้นได้มีโอกาสพูดคุยกับคุณมณีนีรัตน์อีกหลายครั้งแบบไม่เป็นทางการโดยไม่มีกรบันทึกเทปแต่เก็บประเด็นรายละเอียดด้วยการจดบันทึกแทน

3) คุณเบญจวรรณ พรรครัตน์

ผู้วิจัยเดินสำรวจชุมชนเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ.2558 ขณะเดินสังเกตการณ์สถานการณ์ทั่วไปของชุมชนมาถึงบ้านเรียนรัฐ 69 สังเกตพบว่าบ้านที่อยู่ติดกับบ้านเรียนรัฐ 69 ตั้งโต๊ะขายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเปลือกกจันทบูร ผู้วิจัยจึงเข้าไปทักทายกับแม่ค้า ต่อมาทราบว่าคือคุณเบญจวรรณ ผู้วิจัยชวนคุยและถามไถ่ถึงการขายของว่าเป็นอย่างไรบ้าง นำมาจากที่ใด ซึ่งจากที่ผู้วิจัยพูดคุยเบื้องต้นทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจในการขายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเปลือกกจันทบูร ที่เป็นสินค้าท้องถิ่นมีชื่อเสียงของจังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยจึงแนะนำตัว แจ้งวัตถุประสงค์การศึกษา ผู้วิจัยรอจังหวะให้ลูกค้าที่มาซื้อสินค้าหมดเสียก่อนแล้วจึงขออนุญาตสัมภาษณ์โดยใช้เครื่องบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลในบรรยากาศการพูดคุยที่เป็นกันเองมาก เมื่อการสัมภาษณ์สิ้นสุดลงผู้วิจัยจึงอุดหนุนคุณเบญจวรรณ ซื้ร่องเท้าที่ทำมาจากเปลือกกจันทบูร 1 คู่ ด้วยเพื่อเป็นการแสดงน้ำใจไมตรีที่คุณเบญจวรรณให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

4) คุณประดิษฐ์ เจตอารีทรัพย์ (พี่ดิษฐ์)

วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2558 เวลาประมาณ 19.00 น. ขณะที่ผู้วิจัยเดินสังเกตการณ์ในชุมชนบริเวณตลาดล่าง ผู้วิจัยพบกับสมาชิกชุมชนท่านหนึ่ง เข้ามาทักทายและถาม

ไม่ว่าทำอะไร เมื่อผู้วิจัยแนะนำตัวและแจ้งวัตถุประสงค์การศึกษา เขาจึงพาผู้วิจัยไปพบกับคุณประดิษฐ์ เจตอารีทรัพย์และครอบครัว โดยแนะนำว่า ใครไปใครมาไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวหรือนักเรียน/นักศึกษา มักจะมาพูดคุยเสมอ และพาผู้วิจัยเดินไปที่บ้านคุณประดิษฐ์ที่อยู่ติดกับบ้านของเขา ด้วยความเมตตาครั้งนั้นทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบกับคุณประดิษฐ์ ผู้วิจัยเข้าแนะนำตัวและแจ้งวัตถุประสงค์การศึกษา พร้อมกับสังเกตรอบๆบ้านคุณประดิษฐ์ที่ตกแต่งด้วยของเก่าโดยรอบ ผู้วิจัยไม่รอช้าขออนุญาตสัมภาษณ์คุณประดิษฐ์ทันทีและขอบันทึกเทประหว่างการพูดคุย ภรรยาของคุณประดิษฐ์ต้อนรับผู้วิจัยอย่างดียกน้ำมาให้ดื่ม บรรยากาศการพูดคุยไม่เคร่งเครียด เป็นกันเอง จนทำให้เวลาล่วงเลยไปกว่า 1 ชั่วโมง 40 นาที ผู้วิจัยเห็นว่าได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว และไม่เอยกรบกวนเวลาพักผ่อนมากเกินไปจึงขอตัวลา โดยได้รับเอกสารสำคัญมา 2 ชิ้น คือ เอกสารเกี่ยวกับข้อมูลบ้านไม้ตรีพาณิซึ่งเป็นบ้านที่คุณประดิษฐ์และครอบครัวอาศัยอยู่ในปัจจุบันและหนังสือทำมือแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่คุณประดิษฐ์เป็นคนทำขึ้นเอง สำหรับแจกผู้ที่สนใจ

5) คุณพันรัตน์ ชินอุดมพงศ์ (เจ้เกี้ยว)

ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจาก อาจารย์ธิป ศรีสกุลไชยรัก ที่ผู้วิจัยเลือกให้เป็นตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ว่าคุณพันรัตน์ สนใจที่จะปรับปรุงบ้านให้มีพื้นที่ของการเรียนรู้เรื่องพลอย ผู้วิจัยจึงพยายามสังเกตบ้านคุณพันรัตน์เมื่อเดินผ่านอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ก่อนที่จะเข้าไปพูดคุยเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ.2558 ผู้วิจัยแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์การศึกษาวินิจฉัยและขอสัมภาษณ์แบบบันทึกเทปทันที การสัมภาษณ์คุณพันรัตน์เกิดขึ้นมากกว่า 1 ครั้ง บางครั้งขออนุญาตบันทึกเทปและบางครั้งไม่ได้บันทึกเทป โดยแต่ละครั้งได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลอย่างดี ทั้งจากคุณพันรัตน์และจากหลานชายซึ่งเป็นคนสำคัญที่ช่วยปรับบ้านให้เป็นบ้านเรียนรู้เรื่องพลอย ทั้งการให้ข้อมูลด้วยการเล่าให้ฟังและการสาธิตการสอนเจียรไนพลอย ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสได้ฝึกการเจียรไนพลอยตามขั้นตอนที่คุณพันรัตน์และหลานตั้งใจฝึกให้กับนักท่องเที่ยว ผู้สนใจที่เข้ามาเรียนรู้ และมอบพลอยให้กับผู้วิจัยเป็นที่ระลึกโดยไม่คิดราคาด้วย

(6) ตัวแทนเครือข่ายความร่วมมือที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมในชุมชน

ผู้วิจัยคัดเลือกตัวแทนเครือข่ายความร่วมมือที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมในชุมชน แบบเจาะจง โดยในขณะลงพื้นที่เก็บข้อมูลผู้วิจัยพบ ชมรมมัคคุเทศน์น้อย (Young Guide) ของโรงเรียนศรียานุสรณ์ จ.จันทบุรี เข้ามาดำเนินกิจกรรมภายในชุมชนในฐานะเครือข่ายความร่วมมือของชุมชน ผู้วิจัยจึงเลือกชมรมมัคคุเทศน์น้อย (Young Guide) เป็นตัวแทนเครือข่ายความร่วมมือที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมในชุมชนหลังจากการเกิดบริษัทจันทบูรรักซ์ดี จำกัด

ผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มชมรมมัคเทศน์น้อย ของโรงเรียนศรียานุสรณ์ จ. จันทบุรี เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ.2558 โดยเลือกสัมภาษณ์ในประเด็นความร่วมมือการทำ กิจกรรมร่วมกันของบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด กับเครือข่ายภายนอกชุมชน เพื่อให้ทราบถึงการขยาย ฐานความร่วมมือ ขยายฐานความคิดการพัฒนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ผู้วิจัยได้รับความ ร่วมมืออย่างดีจากน้องๆนักเรียน ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาการพูดคุยประมาณ 20 นาที ก่อนที่น้องๆจะต้อง ไปรับหน้าที่ในการนำนักท่องเที่ยวเที่ยวชมชุมชน

3.1.2.2 เก็บข้อมูลจากบุคคลแบบสุ่ม

นอกจากการนำวิธีการเก็บด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) มาใช้กับตัวแทนข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยได้นำวิธีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสำรวจ มาใช้กับตัวแทน ผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี โดยวางแบบสอบถามไว้ภายในห้องพักทั้ง 12 ห้อง ให้ผู้ เข้าพักตัดสินใจเลือกทำแบบสอบถามสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

ในการกำหนดเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลจากแบบสำรวจ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ ข้อมูลแบบสุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายทั้งด้านเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และทัศนคติของ ผู้เข้าพัก ผู้วิจัยขอความร่วมมือบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีวางแบบสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการ บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ไว้บริเวณเคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ที่ผู้เข้าพักใช้สำหรับการ ติดต่อกับพนักงานในการเข้าพัก ด้วยอนุเคราะห์ของผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี จึงได้ นำแบบสำรวจไปวางไว้ในห้องพักทุกห้อง เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาพักเห็นแบบสำรวจได้ชัดเจนยิ่งขึ้นและช่วย ให้เกิดความมั่นใจได้ว่าผู้ที่ทำแบบสำรวจคือผู้ที่เข้ามาพักจริง โดยวางแบบสำรวจตั้งแต่วันที่ ตั้งแต่วันที่ 17 พฤษภาคมถึง 8 สิงหาคม พ.ศ.2558 ทำให้ผู้ตอบแบบสำรวจมีความหลากหลายตรงตามที่ผู้วิจัย ตั้งเป้าหมายไว้ โดยสรุปรวมจำนวนแบบสำรวจที่มีผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 97 ฉบับ

3.1.3 ข้อมูลจากสถานที่

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากสถานที่ภายในชุมชนริมน้ำจันทบุรีด้วยวิธีการสังเกตทั้งแบบมี ส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ตามโอกาสและความเหมาะสม ในด้านการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนั้นผู้วิจัย การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในฐานะนักท่องเที่ยว เดินเที่ยวชมชุมชนเพื่อสังเกตการณ์เกี่ยวกับ บรรยากาศสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่และปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่เอื้อประโยชน์ต่อการ ท่องเที่ยว และสังเกตเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นของชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและ สิ่งแวดล้อม โดยวางบทบาทของตนเองเป็นนักท่องเที่ยวเข้าอุดหนุนร้านค้าในชุมชนทั้งข้าวราดแกง/ ขนม/ อาหารชุดสำหรับใส่บาตรของร้านของคุณรุ่งทิพย์ เพื่อให้เห็นปรากฏการณ์การประกอบอาชีพ

ของคุณรุ่งทิพย์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น อุดหนุนรองเท่าที่แปรรูปมาจากเสื่อกกของคุณเบญจวรรณเพื่อให้ได้เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของผู้ซื้อและเห็นปฏิกิริยาและการปฏิบัติตัวของผู้ขาย สวมบทบาทเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจเรียนรู้เรื่องพลอยโดยลงมือเจียรระไนตามขั้นตอนที่คุณพันธมิตรกำหนด เพื่อให้สัมผัสกับความรู้สึกของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเรียนรู้และเกิดความประทับใจที่ได้รับพลอยกลับไปเป็นที่ระลึก นอกจากนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึกของผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและรายละเอียดที่ต้องสัมผัสด้วยประสบการณ์ตรง ผู้วิจัยจึงเข้าสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ในฐานะผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นเวลา 1 คืน เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2558 ผู้วิจัยเลือกห้องพักที่มีราคาถูกที่สุด ขนาดห้องเล็กเป็นอันดับที่สอง คือ ห้องนักเรียนหญิง ราคา 1,100 บาท/คืน ขนาดห้อง 10 ตร.ม. โดยได้รับความอนุเคราะห์ส่วนลด 10% เหลือ 990 บาท และได้รับการปฏิบัติจากพนักงานดังผู้เข้าพักคนอื่นๆ

ในด้านการเก็บข้อมูลจากสถานที่ด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยมีโอกาสเข้าร่วมประชุมลงขันจันทร์เมื่อวันที่ 21-23 มีนาคม พ.ศ.2557 เป็นการเข้าสังเกตการณ์บรรยากาศการประชุมผู้ถือหุ้นที่จัดขึ้นที่บ้านเรียนรู้อเลขที่ 69 เพื่อให้ทราบรายละเอียด ข้อมูล การซื้อขายหุ้น และเห็นบรรยากาศการประชุมที่แสดงออกถึงปฏิสัมพันธ์ อารมณ์ ความรู้สึก และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมทั้งทุกครั้งที่เข้าชุมชนในฐานะนักวิจัยผู้วิจัยจะทำการสังเกตสภาพทั่วไปและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดเวลา

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท สอดคล้องกับแหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย

3.2.1 แบบบันทึกข้อมูล

ผู้ศึกษาได้นำแบบบันทึกข้อมูล มาใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร แบบบันทึกข้อมูลจะออกแบบการเก็บข้อมูลให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิด จัดเป็นกลุ่มข้อมูลอย่างเป็นระเบียบ ให้ง่ายต่อการเชื่อมโยงความคิดเพื่อพิจารณาตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล โดยกำหนดหมวดหมู่เพื่อเก็บข้อมูลออกเป็น 6 หมวด ตามแนวทางลักษณะกิจการเพื่อสังคมคือ หมวดเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม หมวดความยั่งยืนทางการเงิน หมวดเป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม หมวดผลกำไรคืนสู่สังคมและเป้าหมาย หมวดดำเนินการอย่างโปร่งใส และหมวดอื่นๆ เพื่อเป็นแนวทางการเก็บข้อมูลให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน สมบูรณ์ตามกรอบความคิด

3.2.2 ชุดคำถามกึ่งโครงสร้าง

ผู้วิจัยสร้างชุดคำถามกึ่งโครงสร้างลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด มาเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวแทนแต่ละคน ใช้คำถามชุดเดียวกันแต่มีความแตกต่างกันในหมวดคำถาม โดยสร้างบรรยากาศระหว่างการสัมภาษณ์ให้มีความเป็นกันเอง ไม่เคร่งครัดในขั้นตอน และลำดับของคำถามมีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ในการสร้างแนวคำถามกึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการกำหนดโครงร่างสิ่งที่ต้องการทราบเพื่อนำมาตอบใจหทัยการศึกษาวิจัย มี 3 ประเด็น คือ 1.พัฒนาการทางความคิดที่นำมาสู่กิจการเพื่อสังคม 2.ลักษณะกิจการเพื่อสังคมที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และ 3.ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นในชุมชน เมื่อได้โครงร่างสิ่งที่ต้องการทราบ จึงนำมากำหนดหมวดหมู่ของคำถามโดยอ้างอิงตามกรอบความคิด กำหนดกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูล รายละเอียดแนวคำถามของแต่ละหมวด และสิ่งที่ต้องการทราบจากการสัมภาษณ์

3.2.3 แบบบันทึกการสังเกต (Observation)

ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) เมื่อเข้าพื้นที่ร่วมการประชุมผู้ถือหุ้นและเข้าสังเกตการณ์ชุมชนในฐานะนักวิจัย โดยใช้แบบบันทึกการสังเกตเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากบริบทพื้นที่ สภาพแวดล้อมต่างๆ ทั้งภายในกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและโดยรอบชุมชน รวมถึงการบันทึกการสังเกตพฤติกรรม อารมณ์ ความรู้สึกของผู้ให้สัมภาษณ์ นอกจากนี้ยังได้เลือกใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) มาใช้เมื่อเข้าพื้นที่ในฐานะผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี และในฐานะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมชุมชน โดยใช้แบบบันทึกการสังเกตช่วยเก็บรายละเอียดของบรรยากาศ พฤติกรรม ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี และคนในชุมชนได้อย่างดี โดยทันทีในขณะที่ทำการสังเกต จะลงบันทึกย่อและจะนำมารวบรวมเรียบเรียงเป็นบันทึกที่มีเนื้อหาที่ครบถ้วนมากขึ้นอีกครั้งในเวลาถัดมา

3.2.4 แบบสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

ผู้วิจัยออกแบบแบบสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี โดยคำนึงถึงความครบถ้วนของข้อมูล เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของผู้วิจัยแล้วยังคำนึงถึงการได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนริมน้ำจันทบูรและบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีด้วย การเริ่มต้นออกแบบแบบสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ผู้วิจัยปรึกษากับกรรมการผู้จัดการบริษัทจันทบูรรักซ์ จำกัด เพื่อให้ได้แบบสำรวจที่เก็บข้อมูลได้ครบถ้วนที่สุด โดยผู้วิจัยส่งร่างแบบสำรวจให้ตรวจสอบว่าตรงต่อความต้องการของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี และเป็น

ประโยชน์ต่อชุมชนมากนักน้อยเพียงใด ซึ่งการส่งร่างแบบสำรวจให้กรรมการผู้จัดการบริษัทเงินทุนธุรกิจดี จำกัด ช่วยพิจารณานั้น มีข้อเสนอแนะให้ผู้วิจัยเพิ่มเติมแบบสำรวจบางข้อ ผู้วิจัยจึงรับข้อเสนอแนะไปปรับปรุงเพื่อให้แบบสำรวจเป็นประโยชน์ต่องานศึกษาของผู้วิจัย ต่อบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและชุมชนริมน้ำจันทบูรมากที่สุด โดยแบบสำรวจที่มีการปรับปรุงเรียบร้อยแล้วแบ่งการเก็บข้อมูลออกเป็น 4 ตอน เลือกคำถามที่กระชับได้คำตอบชัดเจน ครบถ้วนมากที่สุด รวมความยาวทั้งหมด 1หน้ากระดาษ A4 มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 : สถานภาพ

เป็นการเก็บข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจในระดับเบื้องต้นเพื่อบ่งบ่งความหลากหลายของผู้ตอบแบบสำรวจ มี 3 ข้อย่อย

ตอนที่ 2 : ข้อมูลการเข้าพัก

เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าพัก เช่น มากับใคร พักกี่วัน ทราบข่าวจากแหล่งใด และรู้จักกิจการเพื่อสังคมหรือไม่ เป็นต้น เพื่อให้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการตัดสินใจเข้าพักของผู้ตอบแบบสำรวจ มีจำนวน 8 ข้อย่อย

ตอนที่ 3 : ความรู้สึกของท่านจากการเข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก ทศนคติ ของผู้ตอบแบบสำรวจที่เกิดจากการเข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี โดยการประเมินตนเองตามระดับอย่างง่าย 3 ระดับ คือ มาก ปานกลาง น้อย มี 7 ข้อย่อย

ตอนที่ 4 : ข้อมูลเพิ่มเติม

เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายรายได้สู่ชุมชน โดยการให้กรอกจำนวนเงินที่ใช้จ่ายอุดหนุนชาวชุมชน รวมถึงการให้ยกตัวอย่างขนม/ข้าวของเครื่องใช้ หรือร้านค้าต่างๆในชุมชนที่ผู้ตอบแบบสำรวจชื่นชอบ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ให้ผู้ตอบแบบสำรวจได้เสนอแนะกลับมา มี 3 ข้อย่อย

นอกจากแบบสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีแล้ว ผู้วิจัยได้ทำใบความรู้กิจการเพื่อสังคมสำหรับแนบติดกับแบบสอบถามเพื่อสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีด้วย มีขนาดเท่ากับ 1 ส่วน 4 ของกระดาษ A4 เพื่อเป็นการแนะนำให้ผู้ทำแบบสำรวจได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม การทำใบความรู้กิจการเพื่อสังคม ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำมาจากผู้จัดการบริษัทเงินทุนธุรกิจดี จำกัด โดยผู้วิจัยได้ออกแบบและเรียบเรียงข้อมูลส่งให้ผู้จัดการบริษัทเงินทุนธุรกิจดี จำกัด ตรวจสอบเพื่อความถูกต้องเหมาะสมก่อนที่จะนำไปแนบติดกับแบบสอบถาม

3.3 การจัดการข้อมูล

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลมา ตรวจสอบความครบถ้วนของประเด็นและเนื้อหา จัดการข้อมูลด้วยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้ตามกรอบแนวคิดทั้ง 5 ประเด็น คือข้อมูลในประเด็นด้านเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้านความยั่งยืนทางการเงิน ด้านการดำเนินกิจการที่เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้านการคืนผลกำไรสู่สังคมและเป้าหมาย และด้านการดำเนินการอย่างโปร่งใส ซึ่งทำให้ผู้วิจัยประเมินความสมบูรณ์ของข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ว่าครบถ้วนทุกประเด็นและมีเนื้อหาเพียงพอต่อการนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

3.4 การตรวจสอบความถูกต้อง

ผู้ศึกษาตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) แสวงหาข้อมูลจากบุคคลที่หลากหลายตามแนวทางการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ด้วยแนวคำถามกึ่งโครงสร้างชุดเดียวกัน เป็นการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้มาจากความแตกต่างของผู้ให้ข้อมูล เวลา สถานที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แม่นยำ ครบถ้วน น่าเชื่อถือมากที่สุด

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปตามกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ โดยจะทำพร้อมๆกับการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของบริษัทเงินทุนธุรกิจดี จำกัด ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมแบบสำรวจผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมเกี่ยวกับบริบทสถานที่ ปรากฏการณ์ที่ก่อตัวขึ้นในชุมชนและลักษณะการดำเนินของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อย่างเจาะจงจากตัวแทนที่กำหนด ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเข้าใจและความเกี่ยวข้องกับบริษัทเงินทุนธุรกิจดี จำกัดและบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี โดยผู้วิจัยตีความข้อมูลทั้งหมดรวมทั้งข้อมูลที่ได้จากทัศนคติ ความคิดเห็น อารมณ์ ความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงของพัฒนาการทางความคิดที่นำมาสู่กิจการเพื่อสังคม ลักษณะกิจการเพื่อสังคมที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นในชุมชนทั้ง 3 ด้าน คือด้าน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

3.6 ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยเข้าพื้นที่ชุมชนริมน้ำจันทบูรเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งแรกเมื่อวันที่ 21-23 มีนาคม พ.ศ.2557 โดยสังเกตสภาพแวดล้อมในชุมชน การใช้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชน การประกอบอาชีพ การติดต่อปฏิสัมพันธ์กันของคนในชุมชนและการต้อนรับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนชุมชน และผู้ศึกษามีโอกาสสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วมที่ บ้านเรียนรู้อำเภอ “บ้านเลขที่ 69” ในเวทีประชุมผู้ถือหุ้น บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี (อยู่ในระหว่างการปรับปรุงอาคาร) เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานของบริษัทจันทบูรรักชาติ จำกัด เกี่ยวกับกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี จากการเข้าพื้นที่ชุมชนริมน้ำจันทบูรเพื่อสังเกตการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้ทราบข้อมูลปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน และนำมาเรียบเรียงกำหนดเป็นประเด็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคม มาให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน เป็นการต่อยอดองค์ความรู้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนริมน้ำจันทบูร โดยมีแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน ดังนี้

1) ผู้วิจัยขอคำแนะนำจาก อาจารย์ธิป ศรีสกุลไชยรัก อาจารย์จากสถาบันอาศรมศิลป์ ทางโทรศัพท์ เกี่ยวกับบุคคลที่มีความเข้าใจในการดำเนินงานของบริษัทจันทบูรรักชาติ จำกัด และบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณาคัดเลือกตัวแทนในการให้ข้อมูล

2) ผู้วิจัยเข้าพื้นที่ชุมชนริมน้ำจันทบูรเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายหลายครั้ง ส่วนใหญ่เป็นการเข้าพื้นที่ในลักษณะแบบเข้าไปเยือนกลับ และมีบางครั้งเป็นการเข้าพื้นที่ในลักษณะแบบค้างคืนที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี โดยมีรายละเอียดดังนี้

การเข้าพื้นที่ระหว่างวันที่ 11 – 15 เมษายน พ.ศ.2558 ตรงกับช่วงเทศกาลสงกรานต์ ผู้วิจัยเข้าพื้นที่ในลักษณะแบบเข้าไปเยือนกลับ ผู้วิจัยไม่ได้นัดหมายท่านใดไว้ล่วงหน้า เป็นการเข้าพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์ทั่วไป ผู้วิจัยมีโอกาสดูพบกับคุณณัฐมาศ ชัยพันธ์ (ผู้จัดการบริษัทจันทบูรรักชาติ จำกัด) จึงเข้าพูดคุย ชี้แจงวัตถุประสงค์การศึกษาและขออนุญาตสัมภาษณ์ในฐานะตัวแทนบริษัทจันทบูรรักชาติ จำกัด และได้พบกับคุณประภาพรพันธ์ ฉัตรมาลัย (ประธานชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร) จึงเข้าพูดคุย ชี้แจงวัตถุประสงค์การศึกษาและขออนุญาตสัมภาษณ์ในฐานะตัวแทนแกนนำชุมชน และขอคำปรึกษาการกำหนดบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งมีความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจการบริษัทจันทบูร

รักษิติ จำกัด และขอเบอร์โทรศัพท์ติดต่อหรือที่อยู่ บุคคลที่แนะนำเพื่อดำเนินการขอสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ต่อไป โดยได้รับคำแนะนำให้สัมภาษณ์คุณพิพัฒน์ พิทยาพิบูล ในฐานะตัวแทนผู้ถือหุ้น ซึ่งตรงกับคำแนะนำของ อาจารย์ธิป ศรีสกุลไชยรัก

การเข้าพื้นที่ระหว่างวันที่ 2-5 พฤษภาคม พ.ศ.2558 เป็นการเข้าพื้นที่ในลักษณะแบบเข้าไปเย็นกลับ เพื่อสังเกตการณ์ในชุมชนอีกครั้ง เพื่อสังเกตสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ชุมชน การใช้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชน การประกอบอาชีพ ลักษณะการติดต่อปฏิสัมพันธ์กันของคนในชุมชน นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมชุมชนและบรรยากาศการท่องเที่ยว การเข้าพื้นที่ครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเกตชุมชนและคัดเลือกสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนผู้ให้ข้อมูลจำนวน 4 ราย คือ คุณเบญจวรรณ, คุณรุ่งทิพย์ ศุภพร, คุณมณีนรัตน์ กลิ่นขจร, คุณพนรัตน์ ชินอุดมพงศ์ และได้สัมภาษณ์ ชมรมมัคเทศน์น้อยของโรงเรียนศรียานุสรณ์ จ.จันทบุรี ในฐานะตัวแทนเครือข่ายความร่วมมือที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมในชุมชน นอกจากนี้ยังได้โทรศัพท์นัดหมายและขออนุญาตเข้าพบเพื่อสัมภาษณ์ คุณพิพัฒน์ พิทยาพิบูล ในฐานะตัวแทนผู้ถือหุ้น และขอสัมภาษณ์คุณปัทมา ปรารค์พันธ์ (ผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี) ในฐานะตัวแทนบริษัทจันทบุรีรักษิติ จำกัด ด้วย

การเข้าพื้นที่ระหว่างวันที่ 30 พฤษภาคม ถึง 1 มิถุนายน พ.ศ.2558 เป็นการเข้าพื้นที่ในลักษณะแบบเข้าไปเย็นกลับ และพักค้างที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี 1 วัน คือ วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ.2558 การเข้าพื้นที่ครั้งนี้เป็นการเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมที่ยังไม่ครบถ้วน และได้ขอสัมภาษณ์คุณปัทมา ปรารค์พันธ์ (ผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี) ในฐานะตัวแทนบริษัทจันทบุรีรักษิติ จำกัด อีกครั้ง เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และการลงพื้นที่ครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยได้พบกับคุณประดิษฐ์ เจตอารีทรัพย์ โดยได้ขอสัมภาษณ์ในฐานะตัวแทนชุมชน

ผู้วิจัยเดินทางไปพบ อาจารย์ธิป ศรีสกุลไชยรัก อาจารย์จากสถาบันอาศรมศิลป์ เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ.2558 ที่สถาบันอาศรมศิลป์ เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ในฐานะตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยได้โทรศัพท์นัดหมายล่วงหน้าไว้ก่อนแล้ว และเมื่อวันที่ 8-9 สิงหาคม พ.ศ.2558 ผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่ชุมชนริมน้ำจันทบุรีอีกครั้งเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ และได้เก็บรวบรวมแบบสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ที่ได้ขอความร่วมมือวางไว้ที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีกลับมาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้วย

3) ภายหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์ มาตีความอย่างตรงไปตรงมาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลตามลักษณะสำคัญของกิจการเพื่อสังคมทั้งในด้านเป้าหมายด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้านความยั่งยืนทางการเงิน ด้านการเป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การคืนผลกำไร และการดำเนินงานที่โปร่งใส รวมทั้งวิเคราะห์ถึงปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ตามกรอบความคิด

ของการศึกษา ซึ่งเป็นการวัดผลจากการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ตามหลักคิด Triple Bottom Line และเมื่อได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วจะนำผลที่ได้ไปสอบถามกับผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกทางหนึ่ง

4) ผู้ศึกษาเรียบเรียงเขียนรายงานผลการศึกษาวิจัย จากข้อมูลที่วิเคราะห์มาอย่างตรงประเด็นจากแหล่งข้อมูลที่เป็นผู้รู้และเข้าถึงแหล่งข้อมูลอย่างครบถ้วน ผ่านวิธีการเก็บข้อมูลที่เข้มข้น ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ผ่านเครื่องมือที่คัดเลือกให้เหมาะสมต่อการรวบรวมข้อมูล ผ่านการวิเคราะห์และยืนยันความถูกต้องจากความแตกต่างหลากหลายของผู้ให้ข้อมูลรวมถึงการตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูลมาอย่างดี

3.7 จริยธรรมการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ กำหนดจริยธรรมการวิจัยดังนี้

1) ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับความสมัครใจ ยินยอมต่อการให้ข้อมูลโดยจะไม่บังคับหรือสร้างความลำบากใจให้กับแหล่งข้อมูล

2) ผู้วิจัยจะเคร่งครัดต่อการบันทึกข้อมูลทันที ทุกที่ ทุกเวลา เป็นการป้องกันการคลาดเคลื่อนของข้อมูล อารมณ์ ความรู้สึก ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถเห็นภาพปรากฏการณ์และรายละเอียดของข้อค้นพบที่เกิดขึ้นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด หลังจากที้นำกลับมาเรียบเรียงฉบับสมบูรณ์ เป็นการแสดงความโปร่งใสและซื่อสัตย์ต่อข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นขณะทำการศึกษาวิจัย

3) เพื่อความโปร่งใสต่อการศึกษาวิจัย แหล่งข้อมูลสามารถปฏิเสธการให้ข้อมูลได้ทุกช่วงเวลา สามารถระงับการให้ข้อมูลระหว่างการศึกษาวิจัยได้ทันที หากพิจารณาพบว่าการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคม หรือแหล่งข้อมูลเกิดความไม่สบายใจต่อการให้ข้อมูล

4) ผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูล ในการระบุชื่อและนามสกุลลงในงานศึกษาวิจัยครั้งนี้

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

วิทยานิพนธ์เรื่องการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม มีคำถามการวิจัยคือ ชุมชนริมน้ำจันทบูรนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างไร ศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพดังที่ระบุไว้ในบทที่ 3 เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนต่อการตอบคำถามการวิจัย จากการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อค้นพบของการศึกษาซึ่งจะนำเสนอเป็นลำดับต่อไปนี้

4.1 พัฒนาการทางความคิดที่นำมาสู่กิจการเพื่อสังคม

เป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความเป็นมา สถานการณ์ภายในชุมชนริมน้ำจันทบูรที่มีความเกี่ยวข้องต่อการก่อเกิดกิจการเพื่อสังคม โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ช่วง คือ ก่อนเกิดบริษัทจันทบูร รัชต์ดี จำกัด และเกิดบริษัทจันทบูร รัชต์ดี จำกัด

4.2 ลักษณะกิจการเพื่อสังคมที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน

เป็นการศึกษาการดำเนินกิจการของบริษัทจันทบูรรัชต์ดี จำกัด เพื่อให้ทราบถึงลักษณะของกิจการที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร โดยอธิบายข้อค้นพบที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตามกรอบความคิดดังที่ผู้วิจัยได้ทบทวนไว้ 5 ประการ คือ 1.เป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม 2.ความยั่งยืนทางการเงิน 3.เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม 4.ผลกำไรคืนสู่สังคมและเป้าหมาย 5.ดำเนินการอย่างไร้ประไร

4.3 การเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นของชุมชน

เป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนริมน้ำจันทบูรหลังจากที่ได้นำกิจการเพื่อ มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน นำเสนอข้อค้นพบด้วยการอธิบายปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตามหลักการตรวจสอบผลการดำเนินการแบบ Triple Bottom Line ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นของชุมชนที่เห็นได้ชัดเจนสามารถทำการศึกษาได้คือ ด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ ส่วนด้านสิ่งแวดล้อมยังไม่ปรากฏข้อมูลที่ชัดเจน การนำเสนอข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยได้คัดเลือกกรณีศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นในด้านเศรษฐกิจ 2 กรณี คือ กรณี การฟื้นฟูอาชีพเดิมและกรณีการเกิดอาชีพเสริม ส่วนการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมได้คัดเลือก 2 กรณี คือ กรณี การเกิดจิตสำนึกร่วมต่อการอนุรักษ์และกรณีการเกิดสำนึกรักษ์ท้องถิ่น

ข้อค้นพบของการศึกษาอย่างละเอียดได้ถูกเรียบเรียงเป็นลำดับดังต่อไปนี้

4.1 พัฒนาการทางความคิดที่นำมาสู่กิจการเพื่อสังคม

เป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่อการก่อเกิดกิจการเพื่อสังคมและนำไปสู่การก่อตั้งกิจการเพื่อสังคมภายใต้บริษัทเงินทุนธุรกิจดี จำกัด ข้อค้นพบดังกล่าวถูกเรียบเรียงลำดับเหตุการณ์และจัดแบ่งการอธิบายออกเป็น 2 ช่วง คือ

4.1.1. ก่อนเกิดบริษัทเงินทุนธุรกิจดี จำกัด

เป็นการอธิบายถึงสถานการณ์ในชุมชน ก่อนการก่อตั้งบริษัทเงินทุนธุรกิจดี จำกัด เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร การเกิดความร่วมมือทั้งภายในชุมชนเองและภาคีเครือข่ายภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน รวมถึงแนวทางการจัดการชุมชนในขณะนั้น

4.1.2. เกิดบริษัทเงินทุนธุรกิจดี จำกัด

เป็นการอธิบายถึงที่มาที่ไปของการเกิดบริษัทเงินทุนธุรกิจดี จำกัด เพื่อให้เห็นถึงแนวความคิดของชุมชนในการต่อยอดการพัฒนาชุมชนในระยะยาว ที่ให้ความสำคัญต่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน

4.1.1 ก่อนเกิดบริษัทเงินทุนธุรกิจดี จำกัด

เมื่อปี พ.ศ.2552 สำนักงานพาณิชย์จังหวัดจันทบุรีเข้ามาชวนชุมชนย่อยที่ 3 และชุมชนย่อย 4 วางแผนหาแนวทางพัฒนาย่านการค้าเก่าที่ซบเซา เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจการค้าขายของชุมชนโดยมีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงาน ขณะนั้นเกิดอาสาสมัครจากชุมชนย่อยที่ 3 และ 4 ประมาณ 25 คน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร มีชาวชุมชนริมน้ำจันทบูรที่อาศัยอยู่ตลอดแนวสองฝั่งถนนสุขาภิบาลเป็นสมาชิกสามัญโดยปรียายตามระเบียบข้อบังคับชมรม และมีคุณประภาพรรณ ฉัตรมาลัย เป็นประธานชมรม (คนในชุมชนจะเรียกว่าอาจารย์ เพราะเคยเป็นศึกษานิเทศก์มาก่อน) บ้านอยู่ชุมชนย่อยที่ 4 ติดกับสะพานข้ามไปวัดโรมันคาทอลิก ในช่วงแรกแกนนำชุมชนมีโอกาสไปศึกษาดูงานตามที่ต่างๆและได้นำแนวทางการพัฒนา บทเรียนการพัฒนาแต่ละพื้นที่มาขอคิดร่วมกันเพื่อหาแนวทางการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนของตนเอง กระทั่งเกิดเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนที่เรียกว่า “วัฒนธรรมนำการค้า” คือการไม่สร้างบรรยากาศการค้าขายที่มุ่งเพียงการเติบโตด้านเศรษฐกิจ แต่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นสำคัญ บรรยากาศการค้าขายภายใน

ชุมชนไม่มีการจัดตกแต่งเป็นฉากทางการค้า แต่ส่งเสริมให้มีการค้าขายตามวิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่สร้างความแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับสถานที่ท่องเที่ยวแห่งอื่น ผู้วิจัยสอบถามคนในชุมชนเกี่ยวกับการตอบรับของนักท่องเที่ยวและได้รับคำตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า มีทั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชื่นชมและชอบการค้าขายตามวิถีชีวิตที่สงบ เรียบง่าย และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่กล่าวว่า “ชุมชนนี้ไม่มีอะไร...เจียบ” ซึ่งคนในชุมชนทราบว่าลักษณะชุมชนเช่นนี้เป็นความตั้งใจ ที่ไม่ต้องการให้ชุมชนเป็นเพียงฉากของการขายของ แต่เป็นตลาดขายของที่เป็นวิถีชีวิตจริง มีการค้าขายที่มาจากความพอใจของคนในชุมชน ทุกคนประกอบอาชีพและใช้ชีวิตตามปกติ มีเพียงช่วงปลายปีที่ชุมชนจะจัดงานเปิดบ้านริมน้ำ ถือเป็นงานใหญ่ของชุมชน จะมีการออกร้านขายของตลอดเส้นทางนสุขาภิบาลทั้งคนในชุมชนและคนในจังหวัดจันทบุรีให้ความร่วมมือเพื่อประชาสัมพันธ์ชุมชนและเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมชุมชน

ในปีเดียวกันนั้นเองขณะที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน ซึ่งถือเป็นการจุดประกายทางความคิดที่ทำให้ชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาชุมชนของตนเอง มีนักศึกษา 2 คน จากสถาบันการศึกษาอาศรมศิลป์ เข้าพื้นที่ชุมชนวางตัวอย่างลูกหลาน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิจัยเชิงปฏิบัติการในประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมในชุมชนไปพร้อมกับชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาชุมชนในมุมมองที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมชุมชนมากยิ่งขึ้น โดยงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมในระยะแรกได้รับมาจากสำนักงานพาณิชย์จังหวัด (พ.ศ.2552-2554) ตามแนวนโยบายของกระทรวงพาณิชย์ที่ต้องการฟื้นฟูย่านการค้าเก่า และได้รับการสนับสนุนจาก ททท. (พ.ศ.2555-2557) เพื่อจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (เฉพาะการจัดกิจกรรมเปิดบ้านชุมชนริมน้ำจันทบูรในช่วงปลายปี)

ถึงแม้การรวมตัวของชุมชนย่อยที่ 3 และ 4 จะเกิดขึ้นจากการเข้ามากระตุ้นของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดตามนโยบายของกระทรวงพาณิชย์ แต่ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีทำให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อวางแผนจัดการชุมชนที่แต่เดิมเป็นชุมชนเดียวกันแต่ถูกแบ่งพื้นที่ตามเขตการปกครองของเทศบาล และแบ่งแยกการพัฒนาตามเขตการปกครอง เป็นโอกาสที่ดีทำให้ชุมชนมีโอกาสได้รวมตัวพูดคุย ปรึกษาหารือถึงแนวทางการพัฒนาชุมชนร่วมกัน วางเป้าหมายการพัฒนาชุมชนในอนาคตตามความคิดของคนในชุมชนเอง เกิดเป็นความร่วมมือเพื่อสร้างเกราะป้องกันการรักษาอาคารเก่าแก่และวิถีชีวิตของคนในชุมชน จากกระแสการพัฒนาที่มุ่งเน้นเพียงการเติบโตด้านเศรษฐกิจที่อาจเข้าแทรกแซงฉวยประโยชน์จากชุมชนประวัติศาสตร์แห่งนี้

ในระยะแรกกิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณค่าและเห็นความสำคัญของวิถีชีวิตประวัติศาสตร์ชุมชน ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนที่สุดคือ การเกิดบ้านเรียนรู้ เรียกว่า

“บ้านเลขที่ 69” เป็นสถานที่เก็บรวบรวมเรื่องราวของชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน เรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต ข้อมูลและนิทรรศการรูปภาพที่นำมาจัดแสดงมาจากความร่วมมือของคนในชุมชนที่ให้ข้อมูลและบริจาคภาพถ่าย ซึ่งนอกจากจะเป็นการกระตุ้นย้ำเตือนให้เกิดความภาคภูมิใจต่อตนเองและชุมชนแล้วยังเป็นการจัดแสดงเพื่อให้เห็นความงามของสถาปัตยกรรมตัวอาคาร ช่วยจุดประกายความคิดการดูแลอนุรักษ์อาคารบ้านเรือนเก่าแก่ในชุมชนด้วยอีกทางหนึ่งซึ่งที่ผ่านมามีคนในชุมชนอยู่อาศัยอาคารบ้านเรือนที่ได้รับสืบทอดทอดจากรุ่นปู่ย่าตายายมีการดูแลรักษาอาคารตามกำลังอยู่แล้ว บางหลังผู้อยู่อาศัยเป็นเจ้าของบ้านเอง บางหลังให้คนนอกเช่าเพื่ออยู่อาศัย เช่าเพื่อทำมาหากินเปิดเป็นร้านค้าและบางหลังขายเปลี่ยนมือให้กับคนอื่น ทำให้สถานะการครอบครองบ้านในชุมชนมีความหลากหลาย ทั้งเจ้าของเดิม ทายาทผู้ดูแล ผู้เช่า ผู้ซื้อต่อ ทำให้การดูแลรักษาบ้านนอกจากจะคำนึงถึงประโยชน์การใช้สอยและกำลังความสามารถแล้วยังเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของผู้อยู่อาศัยด้วย ทำให้บ้านเก่าแก่แต่ละหลังได้รับการดูแลรักษาที่แตกต่างกันตามความสมควรของผู้อยู่อาศัย

การปรับปรุงบ้านเลขที่ 69 เป็นการนำอาคารเก่ามาสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ ให้เป็นแบบอย่างการปรับปรุงบ้านเก่าให้สร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม เป็นตัวอย่างการบอกเล่าประวัติศาสตร์ชุมชน การแสดงสถาปัตยกรรม ความสวยงามของอาคารเก่าในชุมชน ช่วยสร้างความภาคภูมิใจ สร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชนเองและส่งต่อความภาคภูมิใจต่อตนเองไปยังนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมชุมชน บ้านเลขที่ 69 ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการเก็บเรื่องราวข้อมูลสถาปัตยกรรมของชุมชนและประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาในอดีต ที่เป็นข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน และนักเรียนที่เป็นอาสาสมัครของสถาบันการศึกษาภายในจังหวัดมาช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนและข้อมูลทางสถาปัตยกรรมอาคารบ้านเรือน โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากคนในชุมชนโดยตรง ทั้งการสอบถาม การขอบริจาคภาพถ่ายที่เคยถ่ายในชุมชน การเข้าไปศึกษารายละเอียดของอาคารบ้านเรือนแต่ละหลัง วิธีการเก็บข้อมูลเหล่านี้เป็นการกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของชุมชน กระตุ้นให้คนในชุมชนมีจิตสาธารณะ นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นการเริ่มต้นจากเรื่องเล็กๆคือการขอข้อมูล การขอองค์ความรู้ เพื่อนำมารวบรวมจัดทำเป็นนิทรรศการของชุมชน ถึงแม้ว่าจะสร้างแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นทางการได้สำเร็จ โดยได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนและหน่วยงานภายนอก แต่การขยายความคิดให้คนในชุมชนหันมาปรับปรุงบ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้ยังทำได้ไม่มากนัก เจ้าของบ้านต้องมีความเสียสละมาก ดังเช่นเจ้าของบ้านเลขที่ 69 ไม่ได้รายได้ รายได้จากมออบบ้านให้ทำแหล่งเรียนรู้ ได้ค่าเช่าเดือนละ 1 บาท เป็นเวลา 30 ปี ตามสัญญาเช่าที่ให้เช่าด้วยความภูมิใจ คนในชุมชนซึ่งยังคงอาศัยอยู่ในบ้าน ประกอบอาชีพอยู่กับบ้าน จึงยังไม่เห็นแนวทางการนำไปปรับใช้กับบ้านของตนเอง

“การทำแบบนี้คือคุณต้องเสียสละจริงๆ มันเหนื่อยเปล่า พอถามว่าชาวบ้านเขาจะเอาหรือ ทำบ้านแล้วเหนื่อยเปล่า เขาก็ไม่เอา” คุณประภาพรณ ฉัตรมาลัย (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2558)

ในช่วงการเกิดขึ้นของบ้านเลขที่ 69 กล่าวได้ว่า แนวการปรับปรุงอาคารบ้านเรือนตามแนวทางการอนุรักษ์และการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนได้ถูกพูดถึงแล้ว ชุมชนเปิดใจเปิดความคิดต่อการร่วมมือร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชน โดยมีบ้านเลขที่ 69 ทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ชุมชน และมองเห็นความสำคัญของสถาปัตยกรรมชุมชนในระดับหนึ่ง รวมถึงมีจิตสาธารณะช่วยเหลืองานของชุมชนได้ตามกำลังความสามารถ อย่างไรก็ตาม เหล่านี้ยังไม่ช่วยจุดประกายให้ชุมชนขยายต่อทางความคิด หันมาดูแลอาคารบ้านเรือนอย่างเห็นคุณค่าและพัฒนาให้อื้อประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชนส่วนรวมได้มากนัก

ภาพที่ 4.1 แสดงภาพบ้านเรียนรู้ “บ้านเลขที่ 69”

4.1.2 เกิดบริษัทจันทบูรรักษ์ดี จำกัด

บ้านเรียนรู้เลขที่ 69 เป็นสถานที่แสดงข้อมูลชุมชน โดยผู้เข้าชมไม่เสียค่าใช้จ่าย ไม่มีการหารายได้จากการเปิดให้บริการ นี่ถือเป็นข้อจำกัดหนึ่งที่ทำให้บ้านเลขที่ 69 ไม่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้คนในชุมชนหันมาสนใจแนวทางการปรับปรุงบ้านเรือนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้มากนัก แกนนำชุมชนจึงยังคงหาแนวทางการพัฒนาเพื่อช่วยกระตุ้นความคิดในการต่อยอดงานพัฒนาชุมชน เพื่อรักษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของตนเอง พร้อมกับการเอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัวและสร้างประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวมด้วย

ในช่วงเวลานั้นชุมชนได้ปรึกษากับสถาบันอาศรมศิลป์ถึงแนวทางการพัฒนาชุมชนระยะยาว และเกิดความคิดว่าต้องลงมือปฏิบัติให้ชุมชนเห็นเป็นตัวอย่างว่าวิถีชีวิตของคนในชุมชน อาคารบ้านเรือนในชุมชนล้วนเป็นทุนที่สามารถนำมาต่อยอดสร้างประโยชน์ให้กับครอบครัวและชุมชนได้หลายช่องทาง

“อยากให้เป็นอย่าง ให้คนในชุมชนเห็นในการอนุรักษ์อาคารบ้านเรือนเก่า ที่ทำประโยชน์ให้กับคนในชุมชน สร้างมูลค่าและต้องรักษาความเป็นตัวเองเอาไว้ ต้องเคารพคน เคารพชุมชน” ภาณุมาศ ชยรินทร์ (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2558)

เมื่อได้ข้อสรุปการทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง ชุมชนจึงมองหาเจ้าของบ้านที่สมัครใจ ขอเช่าอาคารที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ปล่อยไว้ทรุดโทรมไม่เกิดประโยชน์ เพื่อนำมาต่อยอดเป็นตัวอย่างการอนุรักษ์อาคาร โดยจะเปิดเป็นกิจการที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว บุคคลทั่วไป และต้องมีความสามารถในการสร้างรายได้ด้วยตัวเองเพื่อให้คนชุมชนเห็นตัวอย่างที่ตอบสนองต่อการประกอบอาชีพที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ในขั้นตอนระดมความคิดนี้สรุปได้ว่าจะก่อตั้งบริษัทขึ้นเพื่อเป็นองค์กรกลางในการระดมทุนหางบประมาณและดำเนินการให้กิจการเกิดขึ้นได้จริง

“แต่พอนึกถึงบ้านก็เสียดายบ้าน ที่น้ำมันเป็นบ้านที่มีเจ้าของ จะไปขอเงินหลวงขอเงินใครมาทำมันก็ได้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นมันก็ควรทำเป็นอะไรสักอย่างหนึ่งที่มันจะหาเงินมาทำได้ มันก็เลยเกิดเป็นบริษัทเงินทุนธุรกิจดี จำกัด ขึ้นมา” ประภาพรรณ ฉัตรมาลัย (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2558)

การระดมความคิดเพื่อต่อยอดแนวทางการรักษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และอาคารบ้านเรือนเก่านี้ ทำให้ชุมชนได้ขบคิดถึงการพัฒนาชุมชนไปอีกขั้น การตัดสินใจจะก่อตั้งบริษัทเป็นการหันทิศทางการพัฒนาไปตามแนวทฤษฎีอย่างชัดเจน เป็นการนำวิธีการใหม่เข้ามาช่วยในการพัฒนาชุมชน สิ่งสำคัญของหลักคิดในการก่อตั้งบริษัทของชุมชนริมน้ำจันทบูร คือชุมชนคิดที่จะช่วยเหลือกันเอง เป็นความคิดของคนในชุมชนที่ใช้ความไว้วางใจและความรักที่ถ่องแท้มาขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ยิ่งเป็นการจุดประเด็นให้ชุมชนเกิดความรู้สึกร่วมต่อการเป็นเจ้าของชุมชน ต่างจากการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมาที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐต่างๆ โดยการก่อตั้งบริษัทครั้งนี้คำนึงถึงการสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวมเป็นสำคัญ มีความตั้งใจชัดเจนต่อเป้าหมายที่ต้องช่วยแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน

ชุมชนริมน้ำจันทบูรได้รับความร่วมมือจากสถาบันอาศรมศิลป์ช่วยแนะนำการดำเนินการรวมถึงเชื่อมโยงประสานความร่วมมือขอคำปรึกษาผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกเกี่ยวกับการก่อตั้งบริษัทในด้านต่างๆ ก่อนที่จะสรุปว่าจะดำเนินการที่บ้านหลังใด แกนนำชุมชนมีการปรึกษากันถึงการวางแผนการใช้งานของตัวอาคาร โดยพิจารณาสถานการณ์ที่ผ่านมาที่มีหน่วยงานภาครัฐทั้งจากที่สำนักงานพาณิชย์จังหวัด และททท. เข้ามากระตุ้นให้เกิดกระแสการท่องเที่ยวในจันทบูรมากขึ้น จาก

ที่ชุมชนได้รับงบประมาณในการจัดกิจกรรมงานประจำปีจนมีผู้คนให้ความสนใจจำนวนมาก จากที่ชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นส่วนหนึ่งในเส้นทาง Green Rote Tourism เป็นหนึ่งในเมืองต้องห้ามพลาด ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวจันทบุรี มาเที่ยวชุมชนริมน้ำจันทบูรมากขึ้น จากการพิจารณาสถานการณ์ต่างๆที่กล่าวมานี้ ทำให้ชุมชนเลือกที่จะพัฒนาต่อยอดเปิดเป็นสถานที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยพิจารณาการประกอบการแต่ละประเภทถึงความเป็นไปได้ในการดำเนินกิจการ เพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดได้ ทั้งการใช้งานของอาคาร การบริหารงาน ชุมชนได้พิจารณาการประกอบการหลายประเภท ทั้งการเปิดร้านอาหารที่ต้องมีผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการทำอาหาร ความอร่อยขึ้นอยู่กับฝีมือของแม่ครัวเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้ยากต่อการบริหารจัดการ อีกทั้งสนใจที่จะเปิดเป็นพิพิธภัณฑ์ สำหรับให้บริการความรู้แก่บุคคลทั่วไป แต่ติดปัญหาการสร้างรายได้ค่อนข้างยาก เพราะเป็นกิจการที่ยังไม่เป็นที่สนใจของคนไทยเท่าที่ควร แตกต่างจากความนิยมการท่องเที่ยวในต่างประเทศ ดังตัวอย่างบ้านเลขที่ 69 กระทั่งสรุปได้ว่าการปรับปรุงเป็นบ้านพักน่าจะมีความเป็นไปได้มากที่สุด ในแง่ของการใช้งานอาคารและการบริหารจัดการ โดยจะนำความคิดการเปิดพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไปมาผสมผสานด้วย ในช่วงที่แกนนำชุมชนได้ปรึกษาหารือกับสถาบันอาศรมศิลป์เกี่ยวกับการเริ่มต้นประกอบกิจการ แกนนำชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับการประกอบการ การลงทุน เพื่อคิดวิเคราะห์หากิจกรรมที่เหมาะสมที่มีความเป็นไปได้ เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้และสร้างประสบการณ์เกี่ยวกับการตลาดให้กับแกนนำชุมชน เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง ช่วยเพิ่มศักยภาพให้คนในชุมชนได้มีทักษะทางด้านการประกอบการเพิ่มขึ้นด้วย

จากข้อค้นพบในด้านพัฒนาการทางความคิดที่นำมาสู่กิจการเพื่อสังคมข้างต้น พบว่าการบ่มเพาะทางความคิดและการก่อรากฐานก่อนเกิดเป็นกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ได้ผ่านการคิดทบทวนอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จนตกผลึกทางความคิดและนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมาใช้เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการดำเนินชีวิตของชุมชนริมน้ำจันทบูรเพื่อให้สามารถอยู่อาศัยในชุมชนได้อย่างภาคภูมิใจ และเพื่อให้ทราบรายละเอียดลักษณะการดำเนินกิจการ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาและเรียบเรียงดังต่อไปนี้

4.2 ลักษณะกิจการเพื่อสังคมที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน

จากที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลการดำเนินกิจการของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี พบว่ามีการบริหารกิจการที่น่าสนใจ เป็นการริเริ่มนำแนวทางการบริหารกิจการรูปแบบใหม่เข้า

มาในชุมชนริมน้ำจันทบูรและมีความสอดคล้องเป็นตามลักษณะสำคัญของกิจการเพื่อสังคม สร้างความแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับกิจการอื่นในชุมชนอย่างชัดเจน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1 เป้าหมายทางสังคมและ สิ่งแวดล้อม

การดำเนินงานของ บริษัทจันทบูรรัักษ์ดี จำกัด คำนึงถึงความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของของคนในชุมชนเป็นสำคัญ ในการจัดหาสถานที่เพื่อนำมาปรับปรุงเป็นกิจการเพื่อสังคม แก่นำชุมชนและตัวแทนสถาบันอาศรมศิลป์ได้เข้าพูดคุยกับเจ้าของอาคารบ้านเรือนหลายหลัง เพื่อชี้แจงแนวทางการดำเนินงานของบริษัทฯและสอบถามความสมัครใจที่จะให้เช่าอาคารสำหรับนำมาปรับปรุงเป็นกิจการบ้านพักภายใต้การดำเนินงานของบริษัทจันทบูรรัักษ์ดี จำกัด ในการเข้าพูดคุยขอเช่าอาคารจากชาวบ้าน ตัวแทนสถาบันอาศรมศิลป์ เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า มีเจ้าของบ้านหลายหลังที่ให้ความสนใจกับแนวทางการนำอาคารมาสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน แต่ยังไม่มีการตัดสินใจตอบตกลง กระทั่งทายาทท่านหลวงราชไมตรีหรือชื่อเดิม นายปุม ปุณศรี¹ ได้ทราบข่าวจากญาติที่ดูแลบ้านว่า ชุมชนมีความคิดริเริ่มที่จะพัฒนาปรับปรุงอาคารเก่าให้เป็นแหล่งเรียนรู้และสร้างประโยชน์ให้กับคนในชุมชน จึงเกิดความสนใจที่จะร่วมมือกับชุมชนเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวมและเป็นการรักษาอาคารบ้านท่านหลวงราชไมตรีไว้เป็นมรดกของชุมชน จึงติดต่อมาและนัดหมายพูดคุยรายละเอียด เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดการปรับปรุงบ้านและความเป็นไปได้ในการลงมือทำเพื่อให้สามารถเกิดขึ้นได้จริง ไม่เป็นเพียงโครงการที่มีแนวคิดแต่ไม่สามารถทำได้จริงในทางปฏิบัติ เมื่อถึงวันนัดหมายมีการพูดคุยร่วมกัน 3 ฝ่ายอย่างละเอียดระหว่าง ทายาทท่านหลวงราชไมตรี แก่นำชุมชนริมน้ำจันทบูร และสถาบันอาศรมศิลป์ ทำให้ทายาทท่านหลวงราชไมตรีมั่นใจว่าแนวคิดที่จะพัฒนาปรับปรุงอาคารให้เป็นบ้านพักควบคู่กับการเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแนวคิดที่ดีเอื้อประโยชน์ต่อส่วนรวมและสามารถเกิดขึ้นจริงได้ จึงตัดสินใจมอบบ้านท่านหลวงราชไมตรีให้กับชุมชนอย่างไม่มีเงื่อนไข เพื่อเป็นการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและเป็นการระลึกถึงความดีงามของท่านหลวงราชไมตรีอีกแห่งหนึ่ง หลังจากที่เขาสวนยางจังหวัดจันทบุรี ได้จัดสร้างอนุสาวรีย์ท่านหลวงราชไมตรี ณ บริเวณทางขึ้นอุทยาน

¹ นายปุม ปุณศรี ได้รับโปรดเกล้าฯจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็น “หลวงราชไมตรี” หรือเรียกขานกันในนาม “บิดาพยาบาลภาคตะวันออก” โดยได้นำพยาบาลจากภาคใต้มาริเริ่มปลูกในภาคตะวันออกเมื่อปี พ.ศ. 2451 เป็นผู้ก่อตั้งบริษัทแปรรูปยางพาราและส่งยางพาราไปขายยังต่างประเทศ จนกระทั่งปัจจุบันนี้ยางพาราแพร่ขยายเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของจังหวัดจันทบุรี และภาคตะวันออก

แห่งชาติน้ำตกพลิว เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณความดีและเชิดชูเกียรติให้แก่ท่าน ที่ท่านได้นำยางพารา มาปลูกในภาคตะวันออก จนขณะนี้แพร่ขยายเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของภูมิภาค

ภาพที่ 4.2 แสดงภาพท่านหลวงราชไมตรี

ภาพที่ 4.3 แสดงภาพรูปปั้นท่านหลวงราชไมตรีบริเวณทางขึ้นอุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิว จ.จันทบุรี
อ้างอิงรูปภาพจาก : http://www.rubber.co.th/ewt_dl_link.php?nid=92

ตัวแทนสถาบันอาศรมศิลป์ กล่าวถึงการพูดคุยกันในวันนั้นว่า มีการหารือเกี่ยวกับอัตราค่าเช่าอาคารในราคาเดือนละ 1 บาท มีสัญญาเช่าระยะยาว 30 ปี โดยที่เจ้าของบ้านให้เช่าราคาถูกด้วยความเต็มใจ และหากต้องเช่าในราคาสูง กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นอาจมีระยะคืนทุนที่นานมาก

“ได้สัญญาเช่าที่ไม่โดนจนเกินไป เพราะถ้าสัญญาเช่าเดือนละ 10,000 บาท ไม่รู้ว่าจะมีระยะคืนทุนจากนี้ไปอีกนานแค่ไหน จริงๆแล้วก็คือฟรีนั่นแหละ แต่สัญญาเช่าเดือนละ 1 บาท เป็นการแสดงสัญลักษณ์ของความเป็นเจ้าของ ซึ่งท่านไม่มีท่าทีที่จะต่อรองใดๆเลย หัวเราะนิดหน่อย แล้วก็บอก เอา ถือว่าโชคดี” ธิป ศรีสกุลไชยรัก (สัมภาษณ์เมื่อ, 8 มิถุนายน 2558)

หากพิจารณาในทางเศรษฐกิจแล้วค่าเช่าบ้านเดือนละ 1 บาท คล้ายกับว่าชุมชนได้ใช้ประโยชน์อาคารฟรี ราคาเช่าไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างรายได้ แต่กลับสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในด้านสำนึกภักซ์ท้องถิ่น การเห็นต่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ค่าเช่าเดือนละ 1 บาท ที่ทายาทบ้านท่านหลวงราชไมตรีให้มา จึงถือเป็นเพียงการแสดงสัญลักษณ์ของความเป็นเจ้าอาคารให้เช่าเท่านั้น ไม่ได้มีเจตนาปล่อยเช่าเพื่อการค้า

นอกจากความตั้งใจก่อตั้งบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด เพื่อเป็นการสร้างตัวอย่างการใช้ประโยชน์จากทุนที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อเป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนในชุมชนได้ดำเนินชีวิตอย่างเห็นคุณค่าของตนเองแล้ว ความตั้งใจจริงของเจ้าของบ้านที่ต้องการมอบบ้านให้บริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด เช่าในราคาถูกที่สุดเสมือนการให้เปล่าเพื่อนำไปสร้างประโยชน์แก่ชุมชน เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการให้ที่มีพื้นฐานความคิดการมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญที่สอดคล้องกับการดำเนินกิจการที่มีเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อมถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

ในช่วงที่มีการปรับปรุงบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไมตรี คนในชุมชนหลายคนไม่เชื่อว่าจะเป็นไปได้ เป็นเพราะในชุมชนไม่เคยมีการลงทุนทำกิจการร่วมกันมาก่อน จึงทำให้หลายคนเกิดความลังเล ไม่มั่นใจ แต่เมื่อมีการประชุมหารือชี้แจงการรายละเอียดกิจการ หลายครั้งพร้อมๆกับเห็นการลงมือปรับปรุงอาคารอย่างจริงจัง โดยมีสถาบันอาศรมศิลป์เป็นผู้ดูแลการปรับปรุงบ้านที่ได้รับการเห็นชอบจากกรรมการบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด ทำให้หลายคนเกิดความสนใจ ที่จะร่วมลงทุนด้วย โดยระหว่างการระดมทุนเปิดซื้อขายหุ้นนั้นเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการปรับปรุงอาคาร ทำให้ผู้สนใจลงทุนได้เห็นการปรับปรุงอาคารที่กำลังเกิดขึ้นจริงในขณะนั้น เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้สนใจร่วมลงทุนว่าจะมีการดำเนินกิจการแน่นอน

ภาพที่ 4.4 แสดงภาพบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ระหว่างการปรับปรุง

การปรับปรุงอาคารแล้วเสร็จและเปิดให้บริการ “บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี” หรือที่คนในชุมชนเรียกอย่างสั้นว่า “บ้านหลวงราช” ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา ลักษณะเป็นบ้านปูนผสมไม้ 2 ชั้น โครงสร้างอาคารยึดรูปแบบเดิมเป็นหลักและมีการตกแต่งภายในใหม่ การกำหนดจำนวนห้องพักในระยะแรก แคนนำชุมชนและสถาบันอาศรมศิลป์มีการหารือเปรียบเทียบข้อดี ข้อเสีย ของแต่ละความคิดเห็น อย่างละเอียด ทั้งการกำหนดจำนวนห้องพักให้น้อยที่สุดประมาณ 7 ห้อง โดยขายห้องพักราคาประมาณ 3,000 บาทขึ้นไป เป็นราคาค่อนข้างสูงซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อคัดเลือกกลุ่มผู้เข้าพักในระดับบน เปรียบเทียบกับการเปิดห้องพักจำนวนหลายห้อง แต่ละห้องมีพื้นที่ไม่มากนัก เพื่อให้สามารถรองรับจำนวนผู้เข้าพักได้เยอะขึ้น ขายห้องพักในราคาไม่แพงเพื่อเป็นการให้โอกาสแก่ผู้ที่มีรายได้น้อย รวมนักเรียนนักศึกษาที่ต้องการหาความรู้แต่ยังไม่มีรายได้ก็สามารถเข้ามาพักได้ จากการหารือเปรียบเทียบการกำหนดจำนวนห้องพักและราคาห้องพักที่เหมาะสมที่สุด จึงกลับมามองที่ความตั้งใจของการเปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ทำให้ได้ข้อสรุปว่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไม่ได้มุ่งเพียงเรื่องเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ยังคำนึงถึงการใช้พื้นที่อย่างเหมาะสม มีจำนวนห้องที่พอดีไม่เกินความจำเป็น สร้างความแออัดให้ผู้เข้าพักและตัวอาคาร และถึงแม้ว่าชั้นล่างจะมีพื้นที่โล่งสามารถกันเป็นห้องพักได้เพิ่มขึ้น แต่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไม่กันห้องเพิ่ม กันพื้นที่โล่งบริเวณโถงด้านล่างไว้สำหรับเป็นพื้นที่พิพิธภัณฑสถาน เป็นจุดเรียนรู้สำหรับผู้เข้าพักและผู้ที่ผ่านมา นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมชุมชนแต่ไม่ได้เข้าพักสามารถเข้ามาเรียนรู้เรื่องราวของท่านหลวงราชไมตรีและเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนได้ นี่ถือเป็นประเด็นสำคัญที่นำมากำหนดจำนวนห้องพักที่เหมาะสมกับอาคารบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไมตรี โดยได้ข้อสรุปว่าควรมีจำนวนที่ไม่มากไม่น้อยและต้องมีพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ ซึ่งจากการจัดแบ่งพื้นที่ทั้งชั้นบนและล่างสามารถกันได้จำนวน 12 ห้อง มีจำนวนพื้นที่ใช้สอยแตกต่างกัน

ผู้วิจัยพบว่า การระดมความคิดเกี่ยวกับการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยในอาคารช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แก่ชุมชนอีกทางหนึ่ง ให้ชุมชนได้คิดวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมแก่ตนเอง ถึงแม้จะเป็นประเด็นเพียงเล็กน้อยแต่ทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ชุมชนมีอิสระทางความคิดไม่ยึดติดกับกรอบการพัฒนาของหน่วยงานใด การมีอิสระทางความคิดและมีโอกาสกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับตนเองเป็นการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีสถาบันอาศรมศิลป์เป็นองค์กรที่ร่วมเรียนรู้ไปพร้อมกับชุมชน คอยให้ข้อเสนอแนะและเสริมความรู้เพิ่มเติมเมื่อชุมชนต้องการ

ภาพที่ 4.5 แสดงภาพบ้านพักประวัตินครหลวงราชไมตรีเมื่อปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว

เมื่อได้ข้อสรุปว่าจำนวนห้องมี 12 ห้อง จึงมีการกำหนดชื่อห้องพักแต่ละห้อง โดยมีที่มาจากเรื่องราวและความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับท่านหลวงราชไมตรีและเรื่องราวในยุคสมัยที่หลวงราชไมตรียังมีชีวิตอยู่ โดยคัดเลือกเรื่องราวโดดเด่น น่าประทับใจที่มีความแตกต่างกัน 12 เรื่อง มาตั้งชื่อให้กับ 12 ห้องพัก และมีการตกแต่งห้องพักให้สอดคล้องกับชื่อห้องพักแต่ละห้องด้วยภาพถ่าย เอกสารเชิงข้อมูล วัตถุสิ่งของต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวความเป็นมาของชื่อห้องทั้งสิ่งของที่เป็นหลักฐานของจริง เช่น จดหมายของท่านหลวงราชไมตรีที่ตอบโต้กับบริษัทเอกชนในสมัยนั้นเพื่อติดต่อค้าขาย เป็นต้น และวัตถุที่หามาตกแต่งเพิ่มเช่น กระวาน ที่นำมาใส่ขวดโหลจัดแสดงในห้องพัก เป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศให้สอดคล้องกับชื่อห้องพักช่วยถ่ายทอดเรื่องราวของท่านหลวงราชไมตรี เรื่องราวของชุมชนในอดีต ดังตารางที่ 4.1 แสดงลักษณะการตกแต่งห้องพักจำนวน 12 ห้องที่มีความแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.1

แสดงลักษณะการตกแต่งห้องพักจำนวน 12 ห้องที่มีความแตกต่างกัน

ลำดับ	ห้องพัก	ลักษณะห้องพัก	ราคา
1.	ห้องนายพ่อ นายแม่	<p>เป็นห้องนอนเดิมของท่านหลวงราชไมตรี ห้องนี้ราคาว่า “นายพ่อ นายแม่” ซึ่งเป็นคำที่คนดูแลบ้าน คนช่วยงานที่สนิทกับเรียกหลวงราชไมตรี เรียกท่านและยายพอม (ภรรยา) แสดงถึงความเคารพรักและนับถือ ห้องนี้ตกแต่งอย่างสวยงามให้สมกับเคยเป็นห้องนอนเดิมของท่าน ถือเป็นห้องพักที่สวยงามที่สุดของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี</p> <p>วิว : ห้องสวีทติดริมแม่น้ำจันทบุรีพร้อมระเบียงห้อง</p> <p>ขนาดห้องพัก : 23.0 ตร.ม.</p> <p>ผู้ที่เคยเข้าพักในห้องนี้ให้ข้อมูลผ่านแบบสำรวจข้อมูลเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีว่าเลือกพักห้องนี้เพราะต้องการนอนในห้องของท่านหลวงราชไมตรี เป็นห้องพักที่สวยงาม และมีระเบียงมองเห็นวิวแม่น้ำจันทบุรี</p>	2,650 บ.
2.	ห้องบ้านราชไมตรี	<p>เป็นห้องพักที่แสดงให้เห็นถึงสถาปัตยกรรมตัวอาคารในสไตล์ซิโน-โปรตุเกส ที่ท่านหลวงราชไมตรีได้ซึมซับมาจากประเทศมาเลเซียเมื่อครั้งที่ท่านไปศึกษาเล่าเรียนและนำมาสร้างอาคารของท่านส่งผลให้เป็นต้นแบบบ้านเรือนในชุมชน</p> <p>วิว : มองเห็นชุมชนริมน้ำจันทบุรี</p> <p>ขนาดห้องพัก : 17 ตร.ม.</p> <p>ผู้ที่เคยเข้าพักในห้องนี้ให้ข้อมูลผ่านแบบสำรวจข้อมูลเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีว่าที่เลือกพักห้องนี้เพราะเป็นห้องพักที่ออกแบบให้มีชั้นลอย และภายในมีการตกแต่งที่สวยงามด้วย</p>	1,350 บ.

ตารางที่ 4.1

แสดงลักษณะการตกแต่งห้องพักจำนวน 12 ห้องที่มีความแตกต่างกัน (ต่อ)

ลำดับ	ห้องพัก	ลักษณะห้องพัก	ราคา
3.	ห้องนักเรียนชาย	เป็นห้องพักที่ถ่ายทอดถึงความเมตตาที่ท่านมีต่อลูกๆหลานๆ ของคนดูแลบ้านในด้านการศึกษา หลวงราชไมตรีดูแลค่าใช้จ่าย ค่าที่พัก ค่าเล่าเรียน ของเด็กๆ จนเรียนจบทำงานในตำแหน่งหน้าที่การงานที่ดีโดยห้องนี้จะตกแต่งด้วยเตียงสองชั้น และโต๊ะนักเรียน ประถม วิว : มองเห็นแม่น้ำจันทบุรี ตัดระเปียงรวมด้านหลัง ขนาดห้องพัก : 10.ตร.ม.	1,100 บ.
4.	ห้องครัวคุณแม่	ห้องนี้เคยเป็นห้องครัวของบ้าน ที่ภรรยาหลวงราชไมตรีใช้สำหรับเตรียมอาหารให้คุณหลวงฯและคนในบ้าน วิว : ห้องสวีทติดริมแม่น้ำจันทบุรีพร้อมระเบียงห้อง ขนาดห้องพัก : 22.0 ตร.ม. ผู้ที่เคยเข้าพักในห้องนี้ให้ข้อมูลผ่านแบบสำรวจข้อมูลเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีว่า เลือกพักห้องครัวคุณแม่เพราะเป็นห้องพักที่กว้างขวางอยู่ชั้นล่างทำให้ผู้สูงอายุไม่ต้องขึ้นบันไดไปชั้นบนและเป็นห้องที่อยู่ริมแม่น้ำทำให้เห็นวิวที่สวยงาม	2,650 บ.
5.	ห้องอีสท์ เอเชียติก	เป็นห้องบรรยากาศต่างประเทศที่ถ่ายทอดเรื่องราวการค้าขายกับต่างชาติ บริษัท อีสท์ เอเชียติก โดยเฉพาะการค้าขายยางพาราและสินค้าในภาคตะวันออก วิว : ห้องสวีทติดริมแม่น้ำจันทบุรีพร้อมระเบียงห้อง ขนาดห้องพัก : 32.0 ตร.ม.	2,650 บ.

ตารางที่ 4.1

แสดงลักษณะการตกแต่งห้องพักจำนวน 12 ห้องที่มีความแตกต่างกัน (ต่อ)

ลำดับ	ห้องพัก	ลักษณะห้องพัก	ราคา
6.	ห้องท่าหมอทอด	ท่าหมอทอด เป็นท่าเรือที่อยู่ติดกับบ้านพัก ประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ห้องพักนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสัญจรทางน้ำ ที่หลวงราชไมตรีใช้ในการติดต่อค้าขาย มีการนำภาพเก่าในอดีตเกี่ยวกับการสัญจรโดยเรือมาตกแต่งห้องพัก วิว : แม่น้ำจันทบุรีพร้อมระเบียงห้อง ขนาดห้องพัก : 22.5 ตร.ม.	2,450 บ.
7.	ห้องพลอย	เป็นห้องพักที่นำเสนอเรื่องพลอยซึ่งเป็นอัญมณีที่สำคัญที่ทำให้คนจันทบุรีมีเศรษฐกิจที่ดี การตกแต่งห้องได้นำหลักฐานเอกสารเรื่องราวการค้าขายพลอยของหลวงราชไมตรีมาจัดแสดงให้ผู้เข้าพักได้ชม วิว : แม่น้ำพร้อมระเบียงห้อง ขนาดห้องพัก : 22.5 ตร.ม. ผู้ที่เคยเข้าพักในห้องนี้ให้ข้อมูลผ่านแบบสำรวจข้อมูลเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้บริการบ้านพัก ประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีว่า เลือกพักห้องพลอยเพราะต้องการพักห้องใต้หลังคา ชอบการออกแบบห้องพัก ที่มีความหลากหลาย	1,550 บ.
8.	ห้องต้นยาง	แสดงเรื่องราวการเป็นผู้บุกเบิกการปลูกยางพารา ด้วยความมุ่งมั่นของหลวงราชไมตรีจึงมีการขยายพื้นที่ปลูกต้นยาง มีการติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติ ทำให้ชาวจันทบุรีมีรายสร้างและมีชื่อเสียงในด้านยางพารา วิว : แม่น้ำพร้อมระเบียงห้อง ขนาดห้องพัก : 22.5 ตร.ม.	1,550 บ.

ตารางที่ 4.1

แสดงลักษณะการตกแต่งห้องพักจำนวน 12 ห้องที่มีความแตกต่างกัน (ต่อ)

ลำดับ	ห้องพัก	ลักษณะห้องพัก	ราคา
	ห้องต้นยาง (ต่อ)	ผู้ที่เคยเข้าพักในห้องพักนี้ให้ข้อมูลผ่านแบบสำรวจข้อมูล เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้บริการบ้านพัก ประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีว่า ห้องต้นยางมีราคาที่เหมาะสมแก่การพัก 1 คน มีการออกแบบให้มี 2 ชั้น และอยู่ติดริมแม่น้ำทำให้ห้องพักเห็นวิวที่สวยงาม	
9.	ห้องลูกยาง	เป็นห้องที่ระลึกถึงคุณความดีของหลวงราชไมตรี ที่ริเริ่มทำการปลูกยางพารา จนสร้างเศรษฐกิจที่ดีให้กับชาวจันทบุรีและภาคตะวันออก จนได้รับการยกย่องว่าเป็น บิดาแห่งยางพาราภาคตะวันออก วิว : แม่น้ำพร้อมระเบียงห้อง ขนาดห้องพัก : 23.5 ตร.ม. ผู้ที่เคยเข้าพักในห้องพักนี้ให้ข้อมูลผ่านแบบสำรวจข้อมูล เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้บริการบ้านพัก ประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีว่า เป็นห้องพักที่สามารถนอนได้มากถึง 3 คน ตรงกับความต้องการของผู้เข้าพัก และเป็นห้องเห็นวิวแม่น้ำจันทบุรีอีกด้วย	1,550 บ.
10.	ห้องวิถีจันท	เป็นห้องพักที่มีวิวมองเห็นวัดโบสถ์ ซึ่งเป็นวัดที่อยู่หัวถนนสุขาภิบาล หลวงราชไมตรีมีความสัมพันธ์กับอดีตเจ้าอาวาสวัดโบสถ์ เป็นคู่สนทนาธรรมที่วัด และจะนิมนต์มาเทศน์ที่บ้านในทุกวันพระ พร้อมกับชวนเพื่อนบ้านมาร่วมฟังธรรมด้วย วิว : ชุมชนริมน้ำจันทบูร ขนาดห้องพัก : 15.0 ตร.ม. ผู้ที่เคยเข้าพักในห้องพักนี้ให้ข้อมูลผ่านแบบสำรวจข้อมูล เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้บริการบ้านพัก ประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีว่า ที่ได้พักห้องนี้ผู้	1,450 บ.

ตารางที่ 4.1

แสดงลักษณะการตกแต่งห้องพักจำนวน 12 ห้องที่มีความแตกต่างกัน (ต่อ)

ลำดับ	ห้องพัก	ลักษณะห้องพัก	ราคา
	ห้องวิถิจันทร์ (ต่อ)	เนื่องจากห้องพักเต็ม เป็นห้องสุดท้ายที่เหลืออยู่ และเมื่อได้เข้าพัก จึงเกิดความรู้สึกชอบในบรรยากาศและการตกแต่ง	
11.	ห้องของป่าสมุนไพรมะลิ	หลวงราชไมตรีได้รับซื้อของป่าและสมุนไพรมะลิจากชาวช่อง และทำการค้าขายส่งสินค้าไปยังต่างประเทศ ห้องนี้จึงเป็นห้องที่รำลึกถึงการค้าขายของป่าและสมุนไพรมะลิ มีการจำลองสินค้าสมุนไพรมะลิขวดโหลจัดแสดงภายในห้องพัก วิว : ชุมชนริมน้ำจันทบูร พื้นที่ใช้สอย : 17.0 ตร.ม. ผู้ที่เคยเข้าพักในห้องนี้ให้ข้อมูลผ่านแบบสำรวจข้อมูลเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีว่า เป็นห้องพักที่มีบรรยากาศน่าอยู่	1,350 บ.
12.	ห้องนักเรียนหญิง	สะท้อนถึงความเมตตาที่หลวงราชไมตรีมีต่อเด็กผู้หญิงลูกหลายคนดูแลภายในบ้าน ซึ่งในยุคนั้นเด็กผู้หญิงมีโอกาสด้านการศึกษาน้อยกว่าเด็กผู้ชาย แต่หลวงราชไมตรีเห็นความสำคัญและส่งเด็กผู้หญิงเรียนจนจบประสบความสำเร็จในการทำงาน เทียบเท่าเด็กผู้ชาย วิว : มองเห็นแม่น้ำจันทบุรี ตัดระเปียงรวมด้านหลัง ขนาดห้องพัก : 11.5 ตร.ม. ผู้ที่เคยเข้าพักในห้องนี้ให้ข้อมูลผ่านแบบสำรวจข้อมูลเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีว่า เป็นห้องพักที่มีราคาเหมาะสม รู้สึกคุ้มค่าที่ได้เข้าพัก	1,100 บ.

เพื่อให้ได้ข้อมูลผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ผู้วิจัยจึงได้ขอความร่วมมือจากบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี นำแบบสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไปวางไว้ที่บริเวณจุดประชาสัมพันธ์ชั้นล่าง ตั้งแต่วันที่ 17 พฤษภาคมถึง 8 สิงหาคม 2558 แต่ด้วยความอนุเคราะห์และให้การสนับสนุนด้านการศึกษาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีได้นำแบบสำรวจฯไปวางไว้ในห้องพักทุกห้องพร้อมทั้งเป็นจุดในการเก็บรวบรวมและเปลี่ยนใบสำรวจเป็นใบใหม่ทุกครั้งเมื่อผู้เข้าพักตอบแบบสำรวจเรียบร้อยแล้ว โดยมีจำนวนผู้ให้ข้อมูลจากแบบสำรวจฯ 97 คน เป็นข้อมูลในประเด็นต่างๆเกี่ยวกับการใช้บริการห้องพัก ดังนี้

ผลการตอบแบบสำรวจในประเด็นความชื่นชอบห้องพักพบว่า ผู้เข้าพักส่วนใหญ่ 46% (45 คน) ชื่นชอบห้องพักทุกห้อง, ผู้เข้าพัก 31% (30 คน) ชื่นชอบห้องพักโดยเฉพาะเจาะจงว่าชื่นชอบห้องใด แสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจของผู้เข้าพักที่มีต่อห้องพัก สะท้อนให้เห็นแนวโน้มความยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจของกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เนื่องจากสัดส่วนเกินครึ่งที่ทำแบบสำรวจรู้สึกชื่นชอบ พึงพอใจที่ห้องพักมีความหลากหลาย และให้ความสนใจต่อการกำหนดให้ห้องพักมีการตกแต่งแตกต่างกันเพื่อเป็นตัวแทนบอกเรื่องราวในอดีตที่เกี่ยวข้องกับบ้านและประวัติท่านหลวงราชไมตรี โดยนำเรื่องราวมาใช้สร้างเป็นจุดเด่นของห้องพักนอกจากทำให้ผู้เข้าพักได้เรียนรู้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังเป็นการปรับอารมณ์และความรู้สึกของผู้เข้าพักให้พร้อมสัมผัสถึงการเที่ยวชมชุมชนริมน้ำจันทบุรีซึ่งเป็นชุมชนที่มีประวัติศสตร์ยาวนานอีกด้วย

ผลการตอบแบบสำรวจในประเด็นการตกแต่งห้องพักทั้ง 12 ห้อง เป็นที่ชัดเจนว่าผู้ตอบแบบสำรวจรู้สึกชื่นชอบห้องพักและสถานที่พัก เนื่องจากมีจุดเด่นที่หลากหลาย โดยส่วนใหญ่ชอบที่อยู่ริมแม่น้ำจันทบุรี บรรยากาศดี 27% (85 คน), บอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ 26% (83 คน), เป็นกิจการเพื่อสังคม เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนริมน้ำจันทบุรี 23% (74 คน), มีการตกแต่งสวยงาม 21% (68 คน) ซึ่งจากผลการสำรวจฯ ทำให้ทราบว่าจุดเด่นของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไม่เพียงมีความโดดเด่นในด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น ผลการตอบแบบสำรวจมีจำนวนค่าใกล้เคียงกันทั้ง 4 ประการ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นจุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติและจุดเด่นในด้านการบริหารงาน การรักษามาตรฐานจุดเด่น จะช่วยรักษาฐานความชื่นชอบของผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและสร้างความนิยมในการเข้าพักได้อย่างต่อเนื่องโดยจะส่งผลต่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของกิจการในอนาคตด้วย

ผลการตอบแบบสำรวจจากผู้เข้าพักในประเด็นข้อมูลการเข้าพักทำให้ทราบว่า ผู้เข้าพักส่วนใหญ่ 72% (70 คน) พักค้างแรมจำนวน 1 คืน, ผู้เข้าพักส่วนใหญ่ มากับเพื่อนและมากับ

ครอบครัวในสัดส่วนสูงสุดเท่ากันคือ 38% (37 คน) ห้องพักที่มีผู้เข้าพักมากที่สุดคือห้องพักที่อยู่ในกลุ่มราคา 1,550 บาท ได้แก่ห้องลูกยาง/ห้องต้นยาง/ห้องพลอย ทั้ง 3 ห้องนี้รวมกันมีสัดส่วนการเข้าพักถึง 43% และมีการเข้าพักห้องอื่นๆลดหลั่นตามลำดับ ทำให้ทราบว่าผู้ใช้บริการส่วนใหญ่จะมาตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ลักษณะมาเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเพื่อนหรือกลุ่มครอบครัว โดยการมาพักแบบคนเดียวมีน้อยมาก โดยห้องพักที่เลือกใช้บริการมีความชัดเจนว่าผู้เข้าพักพึงพอใจที่เกณฑ์ราคาระดับกลางมากที่สุด

ผลการตอบแบบสำรวจจากผู้เข้าพักในประเด็นสถานภาพผู้เข้าพักพบว่า ผู้เข้าพักส่วนใหญ่ 91% (88 คน) ไม่เคยเข้าพักที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมาก่อน การเข้าพักครั้งนี้ถือเป็นครั้งแรก ผู้ตอบเป็นเพศหญิงถึง 71% (69 คน) ผู้ตอบส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 26-35 ปีและ 36-45 ปี ในสัดส่วนสูงสุดเท่ากันคือ 30% (29 คน) และอยู่ในกลุ่มอาชีพพนักงานบริษัท 34% (33 คน) ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกับกลุ่มข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจที่มี 21% (20 คน) การทราบสถานภาพผู้เข้าพักทำให้ทราบกลุ่มคนผู้ใช้บริการจริง ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาปรับปรุงกิจการเพื่อให้สอดคล้องตรงต่อความต้องการของกลุ่มผู้ใช้บริการจริง รวมถึงเป็นประโยชน์ต่อการนำไปวางแผนทางการตลาด การสื่อสารประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มผู้ใช้บริการที่สอดคล้องเหมาะสมเพื่อกระตุ้นการใช้บริการหรือการส่งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อีกด้วย

นอกจากการศึกษาข้อมูลการใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจากผู้ตอบแบบสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีแล้ว ผู้วิจัยยังได้เข้าใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีในฐานะผู้เข้าพักโดยเลือกพักห้องนักเรียนหญิง ซึ่งเป็นห้องพักที่มีขนาดเล็กเป็นอันดับที่สองรองจากห้องพักนักเรียนชาย ภายในห้องพักประกอบด้วยเตียงนอน 2 ชั้น โต๊ะเก้าอี้นั่งทำงานลักษณะเช่นเดียวกับในชั้นเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษา ตู้เสื้อผ้า อุปกรณ์อำนวยความสะดวกเหมือนกับห้องพักอื่นๆ และมีห้องน้ำในตัว มีการตกแต่งภายในห้องพักให้สอดคล้องกับชื่อห้องพัก ผู้วิจัยเลือกห้องพักที่มีขนาดเล็กเพื่อพิจารณาพื้นที่การใช้ประโยชน์ของอาคาร แต่พบว่าถึงแม้ห้องพักจะมีขนาดเล็กแต่ไม่ได้ทำให้รู้สึกอึดอัด คับแคบ เป็นขนาดห้องที่กระทัดรัด เหมาะสมกับราคาซึ่งสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับความคิดเห็นของผู้ใช้บริการที่ให้ข้อมูลจากแบบสำรวจฯ ที่ใช้บริการห้องพักนักเรียนหญิงว่าเป็นห้องที่คุ้มค่าและมีราคาเหมาะสม นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับสิทธิ์การลดราคาห้องพักในฐานะนักศึกษาที่มาศึกษาหาความรู้ ซึ่งจากการสอบถามผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีทำให้ทราบว่า นอกจากจะให้สิทธิ์ลดราคากับนักศึกษาที่เข้ามาหาความรู้เป็นรายกรณีดังเช่นผู้วิจัยแล้ว บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมีการกำหนดส่วนลดราคาห้องพักสำหรับผู้ใช้บริการบางกลุ่มที่ชัดเจน ดังตารางที่ 2 แสดงสิทธิ์ส่วนลดราคาห้องพัก อย่างไรก็ตามในบาง

โอกาสยังมีการจัดโปรโมชั่นส่วนลดพิเศษ เพื่อดึงดูดผู้เข้าพัก เช่น ช่วงเปิดให้บริการระยะแรก ตุลาคม – ธันวาคม 2557 ให้สิทธิ์ส่วนลดแก่ผู้ถือหุ้น 30% เป็นต้น โดยจะพิจารณาสถานการณ์ในแต่ละช่วง

ตารางที่ 4.2

แสดงสิทธิ์ส่วนลดราคาห้องพัก

รายการ	อาทิตย์-พฤหัสบดี	ศุกร์-เสาร์
ผู้ถือหุ้น	15%	10%
ผู้ถือหุ้นแนะนำ	10%	5%
ราชการ	10%	
พนักงานบริษัทที่เข้าพักประจำ	10%	

การกำหนดสิทธิ์ส่วนลดราคาห้องพักของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี สะท้อนให้เห็นถึงบริหารกิจการที่คำนึงถึงผู้เข้าพักเป็นสำคัญ โดยเฉพาะกับผู้ถือหุ้นซึ่งถือเป็นเจ้าของกิจการร่วมกันจะได้รับสิทธิ์ส่วนลดทุกวัน นอกจากนี้ยังสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เข้าพักทั่วไป ได้เข้าพักในราคาพิเศษทั้งวันธรรมดาและวันหยุด การกำหนดสิทธิ์ส่วนลดราคาห้องพักถือเป็นการนำเทคนิคทางการตลาดมาใช้กระตุ้นความต้องการบริโภค ช่วยสร้างความพึงพอใจในด้านราคา ให้ผู้สนใจเข้าพักอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นการวางแนวทางเพื่อสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจของกิจการนั่นเอง

การดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เปิดให้บริการในลักษณะบ้านพักกึ่งพิพิธภัณฑ์ นำข้าวของเครื่องใช้และเรื่องราวของท่านหลวงราชไมตรีรวมถึงข้อมูลในสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่มาจัดแสดงภายในอาคาร และสอดแทรกเรื่องราวอยู่ในห้องพักทั้ง 12 ห้อง นอกจากเป็นกิจการบ้านพักแล้วยังเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งในชุมชนที่เกิดจากความตั้งใจสร้างเป็นตัวอย่างเพื่อให้คนในชุมชนและคนภายนอกได้ภูมิใจในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญของชุมชนและเรื่องราวในประวัติศาสตร์ของชุมชน เหล่านี้เป็นการสร้างความแตกต่างให้กับสถานประกอบการประเภทเดียวกันซึ่งการมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกิจการจะส่งผลโดยตรงต่อการตัดสินใจเข้าใช้บริการ กิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจึงมีแนวโน้มการเข้าใช้บริการที่ต่อเนื่องด้วยเหตุผลการสร้าง ความแตกต่างจากสถานประกอบการอื่นๆ โดยจะส่งผลดีก่อให้เกิดความยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจของกิจการ ถึงแม้ว่าการดำเนินงานบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี จะมุ่งเป็น

ตัวอย่างของการรักษาอาคารบ้านเรือนที่มีคุณค่าในชุมชน โดยมีรูปแบบการดำเนินกิจการแบบธุรกิจก็ตาม แต่การดำเนินกิจการไม่ได้มีเป้าหมายมุ่งแสวงหากำไรในทางธุรกิจเป็นหลักดังเช่นกิจการเอกชนทั่วไป จึงมีการสอดแทรกการเผยแพร่ความรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน ให้คุณค่ากับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างกิจการเพื่อกอบโกยผลประโยชน์จากชุมชน ทำให้บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นเพียงกิจการเดี่ยวภายใต้การดำเนินงานของบริษัทเงินทุนรักษาศี จำกัด และยังไม่มีการขยายการดำเนินกิจการในรูปแบบอื่น

“ตอนนี้ทำอยู่หลังเดียว ไม่น่าจะมีหลายหลังเพราะว่าจุดมุ่งหมายเราไม่ได้ทำเพื่อธุรกิจ เราทำเพื่อให้ดูเป็นตัวอย่าง จุดมุ่งหมายหลักเพื่อการอนุรักษ์” ประภาพรรณ ฉัตรมาลัย (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2558)

บรรยากาศบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไม่เงียบเหงา มีพนักงานดูแลตลอดทั้งวันทุกวันจันทร์-อาทิตย์ ทุกคนเป็นคนจังหวัดบุรีรัมย์ที่ทักทายต้อนรับนักท่องเที่ยวทุกคนที่เข้ามาบริเวณบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีด้วยใบหน้ายิ้มแย้ม ไม่ว่าจะเข้ามาติดต่อพักค้าง เข้ามาถามทางไปร้านค้าในชุมชนหรือเข้ามาศึกษานิทรรศการในอาคาร รวมถึงเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวอยู่ด้านนอกบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ที่ไม่กล้าเข้ามาในอาคารให้เข้ามาชมนิทรรศการภายในอาคารด้วย โดยพนักงานทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ขอแนะนำตัวอาคาร ข้าวของเครื่องใช้ที่จัดแสดงนิทรรศการ เรื่องราวประวัติท่านหลวงราชไมตรีให้แก่นักท่องเที่ยว

ทุกวันบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจะเปิดประตูบานเพื่ยมกว้าง ต้อนรับนักท่องเที่ยว ถึงแม้จะไม่ได้เข้าพัก เพียงแต่เข้ามาเที่ยวชมในชุมชน ก็สามารถเข้ามาเยี่ยมชมความสวยงามของอาคาร นิทรรศการข้าวของเครื่องใช้ ประวัติของท่านหลวงราชไมตรีได้ โดยกำหนดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวที่ไม่ได้พักค้างสามารถชมนิทรรศการบริเวณโถงส่วนหน้าซึ่งเป็นพื้นที่โล่งได้ แต่กันพื้นที่บริเวณบันไดทางขึ้นไปชั้นสองที่เชื่อมกับห้องพักและบริเวณโซนหลังบ้านที่เป็นสถานที่พักผ่อนริมน้ำสำหรับผู้พักค้างเท่านั้น การจัดโซนใช้สอยพื้นที่เป็นการดูแลความสงบเรียบร้อย และรักษาประโยชน์ของผู้เข้าพัก คล้ายกับที่พักอื่นๆ ที่ต้องกันพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวไว้สำหรับผู้เข้าพักเท่านั้น ต่างจากโถงต้อนรับที่ตั้งใจเปิดโล่งให้เป็นพื้นที่สาธารณะทั้งผู้เข้าพักและนักท่องเที่ยวทั่วไปที่เข้ามาเยี่ยมชมชุมชนสามารถเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันได้

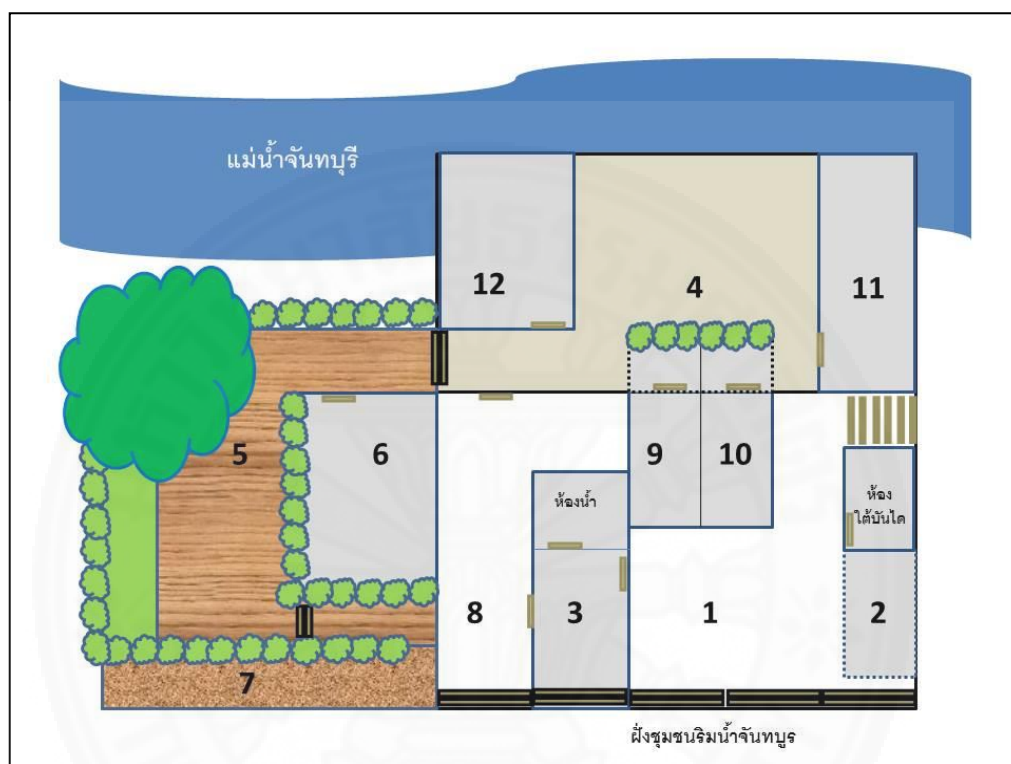

ภาพที่ 4.6 แสดงภาพบรรยากาศการบรรยายความรู้เกี่ยวกับประวัติท่านหลวงราชไมตรีบริเวณโถงต้อนรับ

บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมีคนเดินเข้าออกตลอดทั้งวัน มีทั้งคนวัยทำงาน วัยรุ่น มีทั้งมาคนเดียวและมาเป็นกลุ่ม บางคณะมีเด็กและผู้สูงอายุด้วย ผู้คนที่เข้ามาภายในอาคารเป็นทั้งผู้เข้าพักที่ออกไปเดินหาซื้ออาหาร เดินเล่นในชุมชนและกลับเข้ามา บางคณะเป็นผู้ที่จองห้องพักไว้ล่วงหน้าทีเพิ่งเดินทางมาถึงเพื่อมาติดต่อเข้าพัก บางคณะเป็นกลุ่มคนที่กำลังชำระเงินค่าห้องพักการเช่าห้องพักเตรียมกลับบ้านและบางคณะเตรียมตัวออกเดินทางไปที่สถานอื่น ๆ ในจังหวัดจันทบุรี นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ไม่ได้เข้ามาพักแต่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินเที่ยวชมชุมชน บางคนเข้ามาชมนิทรรศการภายในอาคาร บางคนยืนถ่ายรูปรอบบริเวณด้านหน้าอาคารเท่านั้นแต่เมื่อได้รับคำเชิญชวนจากพนักงานจึงกล้าเข้ามาบริเวณภายในอาคาร โดยผู้ที่เข้ามาภายในอาคารจะเข้ามาอ่านเอกสารที่จัดแสดง ชมนิทรรศการ ถ่ายรูปรออาคารและข้าวของเครื่องใช้

เห็นได้ชัดเจนนว่าบทบาทหน้าที่ของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี นอกจากเป็นสถานที่ให้บริการที่พักแล้ว ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งข้อมูล ที่ไม่ใช่เพียงการจัดพื้นที่แสดงนิทรรศการและการตกแต่งอาคารที่อิงประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงความตั้งใจของพนักงานบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีทุกคน ที่มีส่วนในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับท่านหลวงราชไมตรีและข้อมูลชุมชนแก่นักท่องเที่ยว โดยไม่ได้อำนวยความสะดวกเฉพาะผู้ที่เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีแต่อำนวยความสะดวกให้กับทุกคนที่แวะเวียนผ่านมา ถึงแม้ว่าจะไม่ก่อให้เกิดรายได้แก่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมชุมชนริมน้ำจันทบุรี แต่พนักงานได้นำบรมนักท่องเที่ยวยุคทุกคนเป็นกลุ่มเป้าหมายในการเผยแพร่ข้อมูลถือเป็นการตอบสนองต่อเป้าหมายในด้านสังคมของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีที่ต้องการให้บุคคลทั่วไปได้เรียนรู้และเห็นคุณค่าของชุมชน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับลักษณะที่สำคัญ ประการหนึ่งของกิจการเพื่อสังคม

เพื่อให้เห็นภาพอาคารบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีตามที่ได้
นำเสนอข้อมูลข้างต้นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงวาดแผนผังบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ทั้งชั้น
บนและชั้นล่าง ดังภาพที่ 4.7 แสดงแผนผังบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีชั้นชั้นล่าง และดัง
ภาพ 4.8 แสดงแผนผังบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีชั้นบน ดังนี้

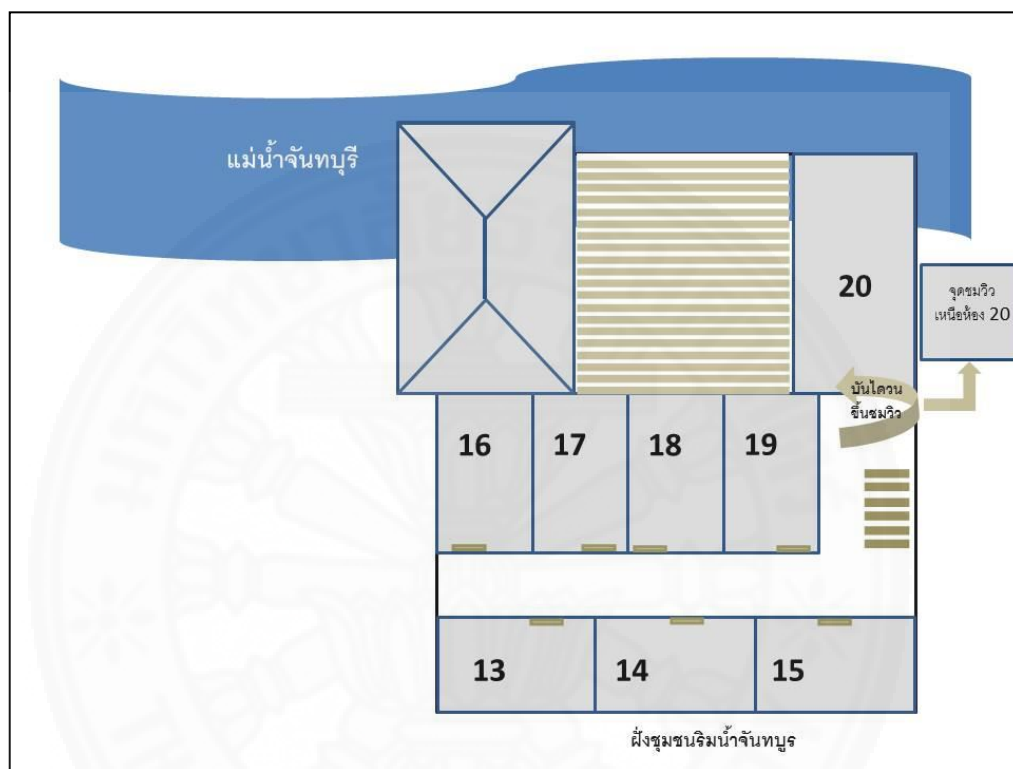

ภาพที่ 4.7 แสดงภาพแผนผังบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีชั้นล่าง

อธิบายการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ตามหมายเลข ดังนี้

หมายเลข 1	คือ โถงต้อนรับและพื้นที่แสดงนิทรรศการบ้านเรียนรู้
หมายเลข 2	คือ จุดต้อนรับและประชาสัมพันธ์
หมายเลข 3	คือ ห้องพักผ่อน
หมายเลข 4	คือ ชานริมน้ำ
หมายเลข 5	คือ ลานมะขามเทศ
หมายเลข 6	คือ บริเวณซีกล่าง
หมายเลข 7	คือ ที่จอดรถ
หมายเลข 8	คือ ห้องπάบัวผ้น (เจ้าของบ้านให้คงห้องของป่าบัวผ้นซึ่ง
เป็นผู้อาศัยอยู่บ้านหลังนี้ก่อนที่เจ้าของบ้านจะมอบบ้านให้ชุมชนนำมาปรับปรุงเป็นบ้านพักฯ)

หมายเลข 9	คือ ห้องนักเรียนหญิง
หมายเลข 10	คือ ห้องนักเรียนชาย
หมายเลข 11	คือ ห้องนายพ่อนายแม่
หมายเลข 12	คือ ห้องครูนายแม่

ภาพที่ 4.8 แสดงภาพแผนผังบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีชั้นบน

ชั้นบนเป็นห้องพักทั้งหมดและมีพื้นที่ส่วนหนึ่งกันไว้เป็นจุดชมวิวก่อน โดยอธิบายการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ตามหมายเลข ดังนี้

หมายเลข 13	คือ ห้องวิถีจันท
หมายเลข 14	คือ ห้องของป่าสมุนไพรร
หมายเลข 15	คือ ห้องราชไมตรี
หมายเลข 16	คือ ห้องท่าหมอตอด
หมายเลข 17	คือ ห้องพลอย
หมายเลข 18	คือ ห้องต้นยาง
หมายเลข 19	คือ ห้องลูกยาง
หมายเลข 20	คือ ห้องอีสต์เอเชียติก (เหนือห้องอีสต์เอเชียติกเป็นจุดชมวิวก่อน)

4.2.2 ความยั่งยืนทางการเงิน

บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นกิจการที่เกิดจากการลงหุ้นของคนในชุมชนริมน้ำจันทบูรและคนภายนอกที่เห็นด้วยกับแนวคิดการปรับปรุงอาคารเก่าที่มีคุณค่านำมาสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน ในการระดมทุนแกนนำชุมชนมีการพูดคุยชี้แจงที่มาที่ไปและแนวทางการดำเนินงานของกิจการหลายครั้ง เพื่อให้คนในชุมชนทราบข้อมูลและเกิดความเข้าใจต่อกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ในช่วงการระดมทุนมีการตั้งเป้าหมายไว้ว่าหากมีคนในชุมชนสนใจลงหุ้นกับกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีประมาณ 30-40% ของคนในชุมชนทั้งหมด ไม่ว่าจะได้เงินจำนวนเท่าไร ถือเป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่งในขั้นเริ่มต้นกิจการ ด้วยที่ในชุมชนยังไม่เคยมีการลงหุ้นทำกิจการร่วมกันมาก่อน การลงทุนร่วมกัน เป็นเจ้าของกิจการร่วมกันจึงเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชน โดยการกำหนดเป้าหมายการลงทุนที่ยืดคนในชุมชนเป็นตัวตั้ง ต้องการให้คนในชุมชนเข้าใจในวัตถุประสงค์และพัฒนาชุมชนไปด้วยกัน เป็นการให้ความสำคัญกับคนและการมีส่วนร่วมของชุมชนมากกว่าจำนวนเงิน การระดมทุนของกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจึงไม่ใช่เพียงการร่วมลงหุ้น ลงเงินเท่านั้น แต่เป็นการแสดงความไว้วางใจ เปิดใจสนับสนุนการทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เป้าหมายของจำนวนเงินมีความสำคัญน้อยกว่าความเข้าใจและความร่วมมือกันของคนในชุมชน

การเปิดซื้อขายหุ้นให้สิทธิ์คนภายในชุมชนริมน้ำจันทบูรก่อนเป็นอันดับแรก มีการจัดเวทีพูดคุย ชี้แจง ที่มาที่ไปและการเปิดซื้อขายหุ้นภายในชุมชนหลายครั้งในราคาหุ้นละ 1,000 บาท ปรากฏว่าคนในชุมชนให้ความสนใจและร่วมซื้อหุ้น ยอดรวมการลงทุนของคนในชุมชนได้ยอดตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือมีคนในชุมชนร่วมลงหุ้นกับกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีด้วยจำนวนประมาณ 40% ของคนในชุมชน เป็นไปตามเป้าหมายที่แกนนำวางไว้ตั้งแต่เริ่มแรก

“เราเอาคนนะ เราไม่ได้เอาเงิน ตั้งเป้าไว้ว่าจะมีคนร่วมสักสามสิบลีบลีบลีเปอร์เซ็นต์ ถ้าได้ก็ถือว่าใช้ได้ แล้วก็ได้จริงๆ” ประภาพรรณ ฉัตรมาลัย (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2558)

เมื่อคนในชุมชนสนใจซื้อหุ้นเป็นไปตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ทำให้แกนนำชุมชนมีความมั่นใจมากขึ้นถึงการยอมรับความคิดการทำกิจกรรมใหม่ๆที่ชุมชนไม่เคยทำมาก่อน แต่ละคนซื้อหุ้นเก็บไว้ตามกำลังที่แตกต่างกันและมีหลายคนไม่ได้ร่วมลงหุ้น ซึ่งมีเหตุผลที่แตกต่างกันไป บางคนยังไม่มั่นใจแนวทางการดำเนินงานของกิจการว่าจะสามารถเกิดขึ้นได้จริง บางคนไม่ชอบการลงทุนทำธุรกิจร่วมกับผู้อื่น ส่วนคนสูงอายุส่วนใหญ่จะให้เหตุผลว่าตนเองแก่แล้วเลยวัยที่จะลงหุ้น เป็นต้น นอกจากนี้มีคนที่สนใจสอบถามกับแกนนำชุมชนเพื่อขอซื้อหุ้นภายหลังจากที่ปิดขายหุ้นไปแล้วทำให้ไม่สามารถซื้อหุ้นได้ แสดงให้เห็นว่าภายในชุมชนยังมีผู้ที่สนใจต้องการร่วมลงหุ้นกับกิจการบ้านพัก

ประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี แต่ซื้อหุ้นไม่ทันในช่วงระยะเวลาที่กำหนด อาจด้วยความลังเลใจในช่วงเริ่มต้นการเปิดซื้อ-ขายหุ้น แสดงให้เห็นว่าผู้สนับสนุนกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี นอกจากอยู่ในฐานะผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นเจ้าของกิจการร่วมกันแล้ว ยังมีผู้สนใจต้องการสนับสนุนกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ที่ไม่ได้ลงทุนอีกจำนวนหนึ่ง เป็นการก่อตัวของพลังความร่วมมือภายในชุมชนและแรงสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมของชุมชน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความยั่งยืนของการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีในมิติทางสังคม ที่มีคนในชุมชนสนใจให้การสนับสนุนและพร้อมให้ความร่วมมือ

การเปิดซื้อขายหุ้นกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ให้ความสำคัญในมิติความสัมพันธ์ของผู้ถือหุ้น ความรู้สึกร่วมต่อการเป็นเจ้าของของคนในชุมชน โดยเปิดขายหุ้นให้กับคนในชุมชนก่อนเป็นอันดับแรก เป็นการคัดเลือกผู้ถือหุ้นที่มีความเกี่ยวข้อง รู้จักและมีความผูกพัน กับอาคารบ้านท่านหลวงราชไมตรีไม่มากนักน้อย ช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจต่อการมีส่วนร่วมรักษาอาคารเก่าแก่ในชุมชน เป็นการสร้างฐานทางอารมณ์ความรู้สึกร่วม ซึ่งจะช่วยสานความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เหนียวแน่นยิ่งขึ้นและจะส่งผลต่อความยั่งยืนของกิจการในอนาคต

ภาพที่ 4.9 แสดงภาพวันลงขันจันทบุรี เปิดการซื้อขายหุ้น

ถึงแม้ว่าการเปิดซื้อขายหุ้นกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ชุมชนจะมีความตั้งใจเปิดซื้อขายหุ้นโดยให้สิทธิ์คนในชุมชนริมน้ำจันทบุรีก่อน หลังจากนั้นจึงเปิดขายให้แก่คนจันทบุรีและคนภายนอกชุมชนที่สนใจรวมลงทุนด้วยตามลำดับ เพื่อเป็นการคัดเลือกสมาชิกเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับกิจการที่มีเป้าหมายหลักในการดำเนินกิจการเพื่อช่วยสนับสนุนชุมชนในระยะยาวแล้วจึงให้คนในชุมชนเป็นคนกลุ่มแรกในการตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกและให้อิสระในการตัดสินใจ ไม่มีการบังคับใดๆ แต่เมื่อเปิดซื้อขายหุ้นจริงปรากฏว่า การซื้อขายไม่ได้เคร่งครัดเรียงลำดับพื้นที่มากนัก แต่ยังคงยึดหลักการเดิมคือให้ความสำคัญกับคนในชุมชนก่อนเป็นอันดับแรก วันที่มีการซื้อขายหุ้น

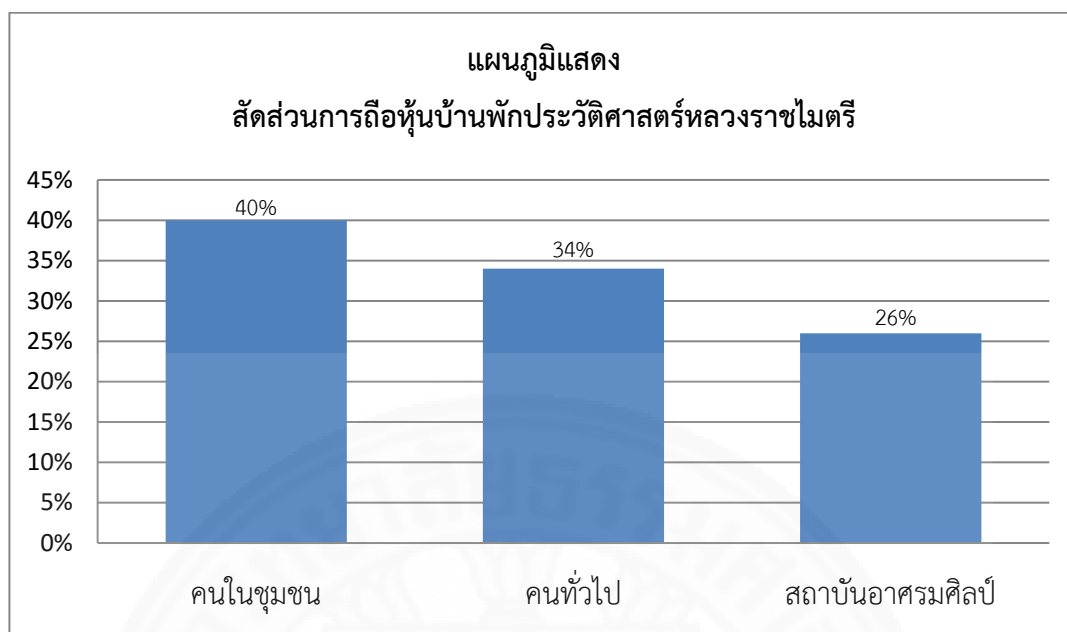
ของคนในชุมชน มีคนจับทุเรียนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมชุมชน บางส่วนเห็นการประมงหรือลงทุเรียนจึงเกิดความสนใจที่จะร่วมลงทุเรียนด้วย ซึ่งชุมชนและบริษัทจับทุเรียนจำกัด ไม่ได้มีการปฏิเสธหรือห้ามการซื้อขายทุเรียน เนื่องจากผู้สนใจไม่ได้ลงทุเรียนจำนวนมากถือว่าไม่มีเจตนาจะซื้อทุเรียนเพื่อการค้า เมื่อผู้สนใจมีเจตนาที่ดีการซื้อขายทุเรียนจึงมีความยืดหยุ่นอะลุ่มอล่วยยินยอมให้คนภายนอกชุมชนซื้อทุเรียนได้ตามกำลังความสามารถ

“วางแผนไว้แบบนี้จริง แต่พอขายจริงมันไม่ใช่แบบนี้ ตอนขายจริง ช่วงแรกที่มีคนในชุมชนมาซื้อทุเรียน จะมีปนกับคนภายนอก เช่น เพื่อนที่อยู่ชุมชนอื่นมาเที่ยวหา หรือมีนักท่องเที่ยวที่เป็นคนจังหวัดอื่นเข้ามาเจอในวันประชุมซื้อขายทุเรียนพอดี ซึ่งเราก็ไม่ได้ว่าอะไร” ธิป ศรีสกุลไชยรัก (สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2558)

หลังจากที่เปิดให้มีการซื้อขายทุเรียนกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีแก่คนในชุมชนเรียบร้อยแล้ว จึงเปิดโอกาสให้คนนอกชุมชนได้ซื้อทุเรียนกันอย่างเป็นทางการ ตั้งแต่วันที่ 8 กรกฎาคมถึง 31 สิงหาคม 2557 คนในชุมชนช่วยกันบอกต่อข่าวการซื้อขายทุเรียนให้กับคนรู้จัก สถาบันอาศรมศิลป์ช่วยประชาสัมพันธ์ไปยังสมาคมผู้ปกครองโรงเรียนรุ่งอรุณ (เป็นโรงเรียนเครือข่ายกับสถาบันอาศรมศิลป์) และบุคคลทั่วไปอีกช่องทางหนึ่ง เพื่อให้ผู้ที่สนใจการอนุรักษ์อาคารและการพัฒนาชุมชน ที่อยากมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนได้ร่วมลงทุเรียนทำกิจการร่วมกัน

การประชาสัมพันธ์ไปยังบุคคลภายนอกทำให้มีผู้ซื้อทุเรียนเพิ่มขึ้นอีกจำนวน 34% และสถาบันอาศรมศิลป์ร่วมถือทุเรียนกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ในส่วนที่เหลือจำนวน 26% โดยสัดส่วนการถือครองทุเรียนของสถาบันอาศรมศิลป์นั้นเป็นเพราะชุมชนไว้วางใจ ในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษาที่เป็นพี่เลี้ยงแนะนำการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ภายในชุมชน ชุมชนมีความเห็นให้สถาบันฯ ถือครองทุเรียนในส่วนที่เหลือซึ่งเป็นจำนวนที่มากพอที่จะได้รับสิทธิในการเชิญประชุมเพื่อหารือเกี่ยวกับการบริหารจัดการกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เพื่อเป็นแกนหลักในการดูแลกิจการร่วมกับชุมชน โดยถือทุเรียนจำนวน 26% หรือ ประมาณ 1 ใน 4 โดยสถาบันอาศรมศิลป์ยินดีร่วมถือทุเรียนและวางเป้าหมายไว้ว่าในระยะแรกของการเริ่มต้นกิจการจะเป็นพี่เลี้ยงช่วยกันบริหารกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีคู่กับชุมชนไปก่อนและจะทยอยถอนหุ้นคืนให้กับชุมชน เพื่อให้กิจการมีชุมชนเป็นผู้ถือทุเรียนใหญ่ในอนาคต ซึ่งขณะนี้สรุปยอดรวมการลงทุนทั้งคนภายในชุมชนและคนภายนอกชุมชนรวมกันได้ 501 คน

สัดส่วนการถือทุเรียนบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ดังแผนภูมิที่ 4.1 แสดงสัดส่วนการถือทุเรียนบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

แผนภูมิที่ 4.1 แสดงสัดส่วนการถือหุ้นบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

สัดส่วนการถือหุ้นทั้ง 3 ส่วน คือ คนในชุมชน คนทั่วไป และสถาบันอาศรมศิลป์ มีความใกล้เคียงกัน โดยการมีส่วนร่วมลงทุนของคนในชุมชนถือเป็นการสร้างความสัมพันธ์ การเป็นเจ้าของร่วมกัน ผนวกกับการลงทุนของคนทั่วไปที่มีใจอยากช่วยชุมชนอนุรักษ์อาคารเก่า รักษาวิถีชีวิต มีสถาบันอาศรมศิลป์ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาร่วมสนับสนุนการดำเนินงานอีกแรงหนึ่ง ทำให้การลงทุนของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นการรวมใจรวมเครือข่ายของผู้ที่มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกัน มีความมุ่งหมายเดียวกัน พลังของเครือข่ายความร่วมมือเชื่อมร้อยขับเคลื่อนกิจการให้เกิดขึ้น และด้วยการผสมผสานความร่วมมือจากกลุ่มที่มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกันยังสร้างความเข้มแข็งให้การรวมกลุ่มมีความเหนียวแน่นในด้านความคิด ที่ยึดมั่นสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นไปตามเป้าหมายทางสังคมของกิจการเกิดความยั่งยืนต่อการดำเนินกิจการ อีกทั้งเป้าหมายกิจการที่มีต่อส่วนรวมมีความโดดเด่น เมื่อเปรียบเทียบกับกรอบการประกอบกิจการในประเภทเดียวกัน ทำให้เกิดโอกาสการสร้างรายได้ที่ต่อเนื่องยั่งยืนทางการเงินตามลักษณะสำคัญในด้านความยั่งยืนทางการเงินของกิจการเพื่อสังคม

ในด้านของผู้ถือหุ้น ผู้วิจัยพบว่าผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่เกิดความภาคภูมิใจ ที่มีส่วนช่วยทำให้กิจการสามารถเปิดดำเนินการได้จริงถึงแม้จะมีส่วนเพียงเล็กน้อยก็ตาม ผู้ถือหุ้นทราบดีว่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นกิจการของทุกคน การเป็นเจ้าของร่วมกัน การมีส่วนร่วมในการลงทุนกับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ทำให้เห็นถึงความแตกต่างกับการดำเนินงานของ

บริษัททั่วไป ด้วยที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีดำเนินกิจการในรูปแบบธุรกิจที่ไม่เพียงให้ความสำคัญต่อการสร้างผลประกอบการเพื่อหล่อเลี้ยงกิจการเท่านั้น แต่ยังมีแนวทางการดำเนินงานในรูปแบบที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ชุมชนและอาคารเก่า ส่งเสริมการสร้างคุณค่าในคุณค่าของวิถีชีวิตและชุมชน โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ชุมชนเป็นสำคัญ ตัวแทนผู้ถือหุ้นสะท้อนว่าการซื้อหุ้นกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ให้ความรู้สึกที่แตกต่างไปจากการซื้อหุ้นกิจการธุรกิจอื่นๆ เพราะการซื้อหุ้นบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี คือการร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยชุมชนริมน้ำจันทบูร เสียสละเงินส่วนตัวลงในกองกลางเพื่อนำมาดำเนินการตามแผนของกิจการที่มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนาชุมชน มีความแตกต่างจากการซื้อหุ้นกิจการธุรกิจอื่นๆ ที่ผู้ถือหุ้นซื้อเพื่อเก็งกำไร ผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปันผลกำไร ไม่ได้ตั้งเป้าหมายกับผลตอบแทน แต่เป็นการให้ความร่วมมือกับชุมชนริมน้ำจันทบูรเพื่อให้เกิดตัวอย่างการประกอบการที่ส่งเสริมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

“มันเริ่มต้นมาจากความเสียสละ อยากให้มันเกิดโดยที่ตัวเองช่วยตามกำลังเท่าที่จะทำได้ ผมซื้อเพราะผมอยากมีส่วนร่วมในสิ่งที่ดี ก็เหมือนกับลงทุนทางสังคม เป็นการให้ที่ ไม่ได้หวังผลตอบแทนแต่เราก็คิดว่าถ้ามันมีกระแสที่ดี มันสามารถเป็นตัวอย่งที่ดีได้” พิพัฒน์ พิทยาพิบูล (สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2558)

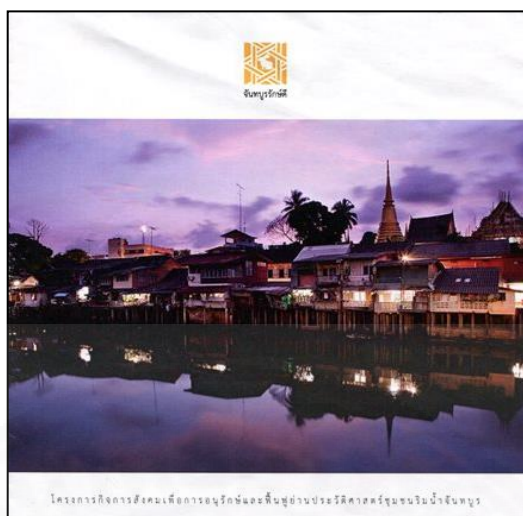
ผู้ถือหุ้นทราบว่า การดำเนินกิจการของบริษัททั่วไปมีความแตกต่างจากการดำเนินกิจการในรูปแบบของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ที่มีแนวทางการดำเนินงานมุ่งสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวมเป็นสำคัญทำให้ผู้ลงทุนซื้อด้วยใจที่อยากมีส่วนร่วม อยากช่วยคนละไม้คนละมือตามกำลังความสามารถเพื่อให้กิจการของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเกิดขึ้นได้และช่วยสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวม จะเห็นได้ว่าการร่วมลงทุนกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ไม่เป็นเพียงการรวมเงินของผู้ถือหุ้นหลายๆคนเท่านั้นแต่ถือเป็นการการรวมหุ้นทางสังคม ที่รวมคนในชุมชนและคนภายนอกชุมชนที่มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมในประเด็นการอนุรักษ์รักษาอาคารเก่า ชุมชนเก่า เข้าไว้ด้วยกัน และร่วมกันขับเคลื่อนกิจการที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนริมน้ำจันทบูรตามกำลังความสามารถอีกด้วย

จากการลงพื้นที่พบข้อมูลที่นำเสนอใจว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี มีส่วนสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนและคนภายนอกทั่วไปให้ความสนใจและตัดสินใจเข้าร่วมลงทุนกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี จากการพูดคุยกับตัวแทนสถาบันอาศรมศิลป์ ทำให้ทราบว่า การสื่อสารของบริษัทจันทบูรรัักษ์ดี จำกัด เกิดขึ้นหลากหลายวัตถุประสงค์มีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาแต่ละสถานที่ของการสื่อสาร เช่น การ

สื่อสารเพื่อบอกข่าว การสื่อสารเพื่อหาแนวร่วม และการสื่อสารเพื่อการกระตุ้นการใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ผู้วิจัยได้เรียบเรียงแบ่งการสื่อสารออกเป็น 2 ช่วง เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนคือ การสื่อสารก่อนเปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี และการสื่อสารหลังจากเปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี สำหรับช่วงก่อนเปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีแกนนำชุมชนกับสถาบันอาศรมศิลป์ร่วมกันสื่อสารอธิบายข้อมูลรายละเอียดของบริษัทเงินทุนธุรกิจดี จำกัดและการดำเนินงานของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เพื่อสื่อสารข้อมูลถูกต้องและครบถ้วน เมื่อคำนึงถึงการกระจายข่าวสารที่รวดเร็ว จึงจัดทำเครื่องมือช่วยในการอธิบายข้อมูลขึ้นคือเอกสารแผ่นพับ มีรายละเอียดของกิจการอย่างย่อ มีข้อมูลโครงสร้างบริษัท ระยะเวลาการคืนทุน ประโยชน์ของกิจการ ระบุคำถามพร้อมคำตอบ โดยเลือกคำถามที่คาดว่าชุมชนอยากรู้เพิ่มเติมและอธิบายคำตอบโดยละเอียด เมื่อแกนนำชุมชนเข้าพูดคุยประชาสัมพันธ์กิจการกับคนในชุมชนจะแจกแผ่นพับควบคู่ไปด้วยเพื่อให้ทุกคนเกิดความเข้าใจและได้รับข้อมูลเกี่ยวกับบริษัทฯและบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

“เราทำเครื่องมือเป็นเอกสารเป็นโบว์ชัวร์ มีคำถามคำตอบที่คิดว่าชาวชุมชนอยากรู้แล้วก็มีคำตอบอยู่ในนั้นเบ็ดเสร็จ แล้วก็เอกสารเรื่องของโครงสร้างบริษัท เรื่องของระยะคืนทุน ตรงนี้เราแจกให้แกนนำชุมชนและเราก็ลงไปคุยกับคนในชุมชนด้วย ว่าง่าย ๆ ไปด้วยกัน ไม่แยกกัน” ธิป ศรีสกุลไชยรัก, (สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2558)

การสื่อสารในช่วงนี้มุ่งสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องระหว่างคนในชุมชนกันเอง อีกทั้งเป็นการหาแนวร่วมในการลงทุนเพื่อดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ในช่วงนี้มีแผ่นพับเป็นเครื่องมือช่วยในการให้ข้อมูลก็ตาม แต่แกนนำชุมชนอีกทั้งตัวแทนจากสถาบันอาศรมศิลป์ยืนยันว่าการสื่อสารที่สำคัญที่สุดในช่วงนี้คือคนในชุมชน การพูดคุยกันของคนในชุมชน การสื่อสารแบบปากต่อปาก มีส่วนช่วยกระจายข่าวทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว

ภาพที่ 4.10 แสดงภาพแผ่นพับสำหรับประชาสัมพันธ์ชี้แจงข้อมูล

เห็นได้ว่าการสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารตามความสัมพันธ์ในแนวราบที่ไม่มีการออกคำสั่ง เป็นการพูดคุยโดยไม่มีคำสั่งใช้อำนาจและผลประโยชน์แอบแฝง ทำให้การสื่อสารมีลักษณะเป็นการ บอกข่าว แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดกว้าง ยิ่งช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของเพื่อนบ้าน สมาชิกในชุมชน เพื่อร่วมกันวางแนวทางการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง การเรียนรู้จากสื่อที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจต่อการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ทราบเป้าหมายและวิธีการดำเนินงานที่ถูกต้อง ส่งผลต่อความรู้สึกเชื่อมั่นเกิดความมั่นใจต่อกิจการมากขึ้นซึ่งช่วยสานพลังความร่วมมือทั้งในด้านพลังการสนับสนุนด้วยกำลังใจและพลังการสนับสนุนด้วยการร่วมลงหุ้น ส่วนการสื่อสารไปยังบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้อยู่ในชุมชนได้มีการจัดทำเว็บไซต์บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี² ขึ้น เพื่อเป็นช่องทางติดต่อสื่อสารไปยังผู้ที่สนใจต้องการทราบรายละเอียดของกิจการเป็นการสื่อสารแบบสาธารณะเปิดกว้าง ในขณะที่บนเว็บไซต์ยังไม่มีภาพห้องพักรจริงของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เพื่อแสดงให้คนทั่วไปชม เนื่องจากยังปรับปรุงบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไม่แล้วเสร็จ แต่ได้แก้ไขโดยใช้ภาพจำลองจากการออกแบบจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่สถาบันอาศรมศิลป์ออกแบบไว้แทน เป็นการสื่อสารไปยังบุคคลภายนอก เพื่อขยายแนวร่วมทั้งทางพลังใจและการลงหุ้นสนับสนุนการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี อีกทางหนึ่ง

เมื่อปิดการซื้อขายหุ้นและเปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีอย่างเป็นทางการแล้ว ยังคงมีการติดต่อสื่อสารทั้งที่เป็นสื่อรูปแบบเดิมและการผลิตสื่อใหม่ โดยมี

² เว็บไซต์บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี <http://www.baanluangrajamaitri.com/th/>

วัตถุประสงค์การสื่อสารที่แตกต่างไปจากการสื่อสารในช่วงก่อนเปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี สื่อหนึ่งที่เกิดขึ้นหลังจากการเปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและถือเป็นสื่อสำคัญที่เชื่อมโยงผู้ถือหุ้นเข้าไว้ด้วยกัน คือจดหมายข่าวรักษ์จันท์ ซึ่งเป็นสื่อที่ช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริษัทจันทบุรีรัษฎิ จำกัด กับผู้ถือหุ้นทุกคน

“ระยะที่สร้างเสร็จแล้ว ต้องมองก่อนว่าพอเป็นแบบนี้ มันไม่ใช้การสื่อสารเพื่อชุมชนเท่านั้น เพราะเรามีผู้ถือหุ้นที่กรุงเทพฯ ผู้หลักผู้ใหญ่ที่เขามาถือหุ้นกับเรา เครื่องมือนี้ช่วยเชื่อมโยงระหว่างคนในชุมชนกับคนทั่วไป เรียกว่าจดหมายข่าวรักษ์จันท์” อธิป ศรีสกุลไชยรัก, (สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2558)

ภาพที่ 4.11 แสดงภาพจดหมายข่าวรักษ์จันท์

จดหมายข่าวรักษ์จันท์ ให้ข้อมูลความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการดำเนินงานของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี และข้อมูลการพัฒนาชุมชนอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ชุมชนเก่า อาคารเก่า เป็นการนำเสนอการพัฒนาชุมชนในพื้นที่อื่นๆ โดยการจัดทำจดหมายข่าว คณะกรรมการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี มอบหมายให้ อาจารย์ธิป ศรีสกุลไชยรัก คณะกรรมการบริษัทจันทบุรีรัษฎิ จำกัด เป็นผู้ดูแลหาเนื้อหา การจัดพิมพ์ จะออกจดหมายข่าวเดือนละ 1 ครั้ง มีบางครั้งที่ผลิตไม่ทันเนื่องจาก อ.ธิป มีงานประจำคือสอนหนังสือที่สถาบันอาศรมศิลป์ อาจเว้นเป็น 2 เดือนบ้าง ถึงแม้จะอะลุ่มอล่วยไม่เคร่งครัดในระยะเวลาการตีพิมพ์ แต่การพิมพ์ข้ามเดือนจะไม่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง อาจารย์ธิป รับผิดชอบให้เป็นไปตามกำหนดคือตีพิมพ์เดือน

ละ 1 ครั้ง นอกจากเกิดเหตุสุดวิสัยขึ้น การส่งจดหมายข่าวรักษ์จันทน์จะจัดส่งไปยังผู้ถือหุ้นทุกคนทางไปรษณีย์ ตามที่อยู่ของผู้ถือหุ้นได้ให้ไว้ นอกจากนั้นยังนำจดหมายข่าวรักษ์จันทน์จำนวนหนึ่งมอบให้กับแกนนำชุมชนสำหรับแจกคนในชุมชนตามบ้านเรือนแต่ละหลัง และวางตามสถานที่สำคัญในชุมชน เช่น บ้านเรียนรู้อู๋ 69 บ้านโกศบาล เป็นต้น สำหรับให้ผู้ที่ไม่ได้ลงหุ้นของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีให้ทราบข่าวความเคลื่อนไหวการดำเนินงานกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี และข่าวสารการอนุรักษ์ที่มีประโยชน์ และยังส่งจดหมายข่าวรักษ์จันทน์ไปยังเครือข่ายต่างๆที่เคยทำงานร่วมกัน เช่น เครือข่ายชุมชนจากจังหวัดเพชรบุรีที่เคยมาศึกษาดูงานกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นต้น

ด้วยที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นกิจการเล็กๆ ไม่มีงบประมาณในการประชาสัมพันธ์มากนัก การเลือกใช้สื่อจึงต้องคำนึงถึงความประหยัดและคุ้มค่า และเลือกใช้ทำสื่อที่มีพลังในการสื่อสารแต่เสียค่าใช้จ่ายให้น้อยที่สุด โดยเริ่มนำสื่อออนไลน์เข้ามาช่วยในการสื่อสารอย่างจริงจังมากขึ้น จากเดิมนำสื่อเฟซบุ๊กและเวปไซต์มาใช้ในการประชาสัมพันธ์เพื่อขยายแนวร่วมการลงหุ้นในช่วงที่ยังไม่เปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี แต่เมื่อเปิดให้บริการแล้วการนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์จึงเป็นไปเพื่อการแสดงข้อมูล รายละเอียดของการให้บริการ สื่อสารไปยังบุคคลทั่วไปเพื่อกระตุ้นยอดการใช้บริการของกิจการแทน โดยมีผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบต่อจากสถาบันอาศรมศิลป์ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกในการเปิดใช้และดูแลระบบของเฟซบุ๊ก, เวปไซต์ในระยะแรกก่อนเปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี จากการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารถือเป็นการเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารที่เหมาะสม ด้วยข้อจำกัดของงบประมาณและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้การประชาสัมพันธ์ข้อมูลของกิจการเผยแพร่ไปอย่างกว้างขวางแต่มีต้นทุนต่ำ เป็นการเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารที่คุ้มค่า ถือได้ว่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี มีแนวทางการบริหารกิจการที่ทันต่อยุคสมัยสามารถนำเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อกิจการ เป็นการสร้างพื้นที่ประชาสัมพันธ์การให้บริการของกิจการเอง ช่วยกระตุ้นให้เกิดการใช้บริการอย่างต่อเนื่องซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคงในด้านเศรษฐกิจ

ไม่เพียงเท่านั้น ผู้วิจัยยังพบว่ามีการสื่อสารอีกช่องทางหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยที่ผู้ใช้สื่อสารไม่ใช่คนในชุมชนและไม่ใช่ผู้ถือหุ้นแต่เป็นผู้ที่เคยมาใช้บริการที่ต้องการช่วยเผยแพร่ข้อมูลของชุมชนริมน้ำจันทบูร โดยเขียนแนะนำข้อมูล (Review) ในเวปไซต์สาธารณะ เช่น เวปไซต์พันทิป (www.pantip.com) เป็นต้น ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้คนทั่วไปได้สื่อสารกันในโลกออนไลน์อย่างอิสระ ทำให้มีคนที่รู้จักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและชุมชนริมน้ำจันทบูรมากขึ้นจากการเข้าชมเวปไซต์สาธารณะ อีกทั้งยังมีรายการโทรทัศน์ติดต่อเข้ามาถ่ายทำรายการ เช่น รายการแจ้ว, รายการคู่เลิฟทะเลลอนทัวร์, รายการฟาส์ฟู้ดธุรกิจโดยหนุ่มเมืองจันท์ เป็นต้น และมีโอกาส

ได้ลงประชาสัมพันธ์ในสื่อออฟไลน์หนังสือ นิตยสารต่างๆ เช่น แพรวแกลมเพชร, ขวัญเรือน, สกุลไทย เป็นต้น บางครั้งมีสื่อติดต่อเข้ามาเพื่อขอทำข่าวและจะช่วยประชาสัมพันธ์ให้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายเมื่อทราบที่มา และวัตถุประสงค์ของการเปิดให้บริการที่มุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อการอนุรักษ์อาคารบ้านเรือน และรักษาวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้สถาบันอาศรมศิลป์ยังได้ช่วยประสานสื่อต่างๆและเครือข่าย มาช่วยประชาสัมพันธ์กิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีอีกแรงหนึ่ง ทั้งการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลเพื่อเชิญชวนบุคคลที่อยู่ในแวดวงการอนุรักษ์อาคาร ตารานักแสดง บุคคลสำคัญ ที่สนใจงานด้านสถาปัตยกรรมมาร่วมลงหุ้น เช่น นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี คนที่ 18 เป็นต้น ซึ่งนอกจากบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจะลงมือทำการประชาสัมพันธ์ข้อมูลผ่านสื่อต่างๆด้วยตนเองแล้ว ยังมีเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือประชาสัมพันธ์ข้อมูลหลากหลายช่องทาง ทั้งเครือข่ายจากสื่อมวลชนต่างๆ จากสถาบันอาศรมศิลป์ และจากผู้เคยพักค้างที่พักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ทำให้เห็นถึงพลังความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ช่วยประชาสัมพันธ์กิจการผ่านสื่อต่างๆที่หลากหลาย ทำให้ข้อมูลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขวางและมีผลอย่างมากต่อความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

นอกจากความร่วมมือของเครือข่ายที่สนับสนุนช่วยประชาสัมพันธ์ข้อมูลผ่านสื่อช่องทางต่างๆแล้ว การบอกต่อหรือการส่งต่อข้อมูลในโลกออนไลน์ที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มคนที่เคยเข้าใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้การสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ที่ผ่านมามีบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรียินดีต้อนรับทุกสื่อที่มีความสนใจและตั้งใจจริงที่จะช่วยบอกต่อเรื่องราวดีๆของชุมชนริมน้ำจันทบูรและบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เมื่อมีสื่อใดติดต่อเข้ามาเพื่อขอถ่ายทำรายการ บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจะตั้งเงื่อนไขว่าต้องนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและชุมชนริมน้ำจันทบูรควบคู่กันไปไม่แยกถ่ายทำเฉพาะบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเพียงแห่งเดียว โดยทุกสื่อที่เข้ามาติดต่อรับทราบและยอมรับเงื่อนไข ทำให้มีการสื่อสารข้อมูลควบคู่กันไป การตั้งกติกาเกี่ยวกับการถ่ายทำรายการเพื่อนำเสนอข้อมูลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีควบคู่กับชุมชนริมน้ำจันทบูร แสดงให้เห็นถึงเจตนาการบรรลุเป้าหมายทางสังคมของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ที่ดำเนินกิจการให้เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด การมีโอกาสดูออกสื่อช่องทางต่างๆยิ่งเป็นการสร้างพื้นที่ให้เป็นที่จดจำของกลุ่มเป้าหมาย เป็นการสร้างโอกาสความยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจให้กับกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและชุมชนริมน้ำจันทบูรควบคู่ไปด้วยกัน

เห็นได้ชัดเจนว่า การประชาสัมพันธ์บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ใช้พลังของสื่อเข้ามาช่วยในการบอกข่าวสาร ข้อมูล ให้กระจายไปยังกลุ่มเป้าหมายอย่างรวดเร็ว โดยเลือกใช้

สื่อที่เหมาะสมกับความต้องการแต่ละช่วง เพื่อเชื่อมโยงระหว่างบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีกับกลุ่มเป้าหมายทั้งภายในชุมชนและคนทั่วไป การนำสื่อมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงกลุ่มหมาย ช่วยเบิกนำเปิดทางให้บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นที่รู้จัก จดจำ ในช่วงก่อนเปิดบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลส่งผลโดยตรงต่อการตัดสินใจร่วมลงทุน แต่เมื่อเปิดให้บริการแล้วการสื่อสารเปลี่ยนวัตถุประสงค์ไปจากเดิมทำให้ผู้ถือหุ้นเกิดความเชื่อมั่นในกิจการเพิ่มมากขึ้น และสื่อได้ทำหน้าที่กระตุ้นกลุ่มเป้าหมายให้เกิดการใช้บริการอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้ชุมชนมีโอกาสในการเผยแพร่ข้อมูลชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่และเพิ่มโอกาสในการจำหน่ายสินค้าและบริการให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมชุมชนและกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้พักค้างที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

การสื่อสารเพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายนอกจากจะส่งผลต่อการรับรู้ข้อมูลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและนำไปสู่การตัดสินใจเข้าพักแล้ว ยังส่งผลต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนอย่างมาก ทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น เป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เติบโต โดยมีบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นสื่อกลางในการช่วยทำหน้าที่เสมือนเป็นประตูสู่ชุมชนอีกทางหนึ่ง ดังข้อมูลการใช้จ่ายใช้สอยของผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีที่ได้จากแบบสำรวจ ฯ พบว่า ผู้เข้าพักส่วนใหญ่ 37% (36 คน) ใช้จ่ายเงินสอยอุดหนุนชาวชุมชนริมน้ำจันทบูร 201-500 บาท ผู้เข้าพัก 26% (25 คน) ใช้จ่าย 501-1,000 บาท และอีก 25% (24 คน) ใช้จ่ายถึง 1,000 บาท ขึ้นไป แสดงให้เห็นว่าอีกบทบาทหนึ่งที่สำคัญของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีคือการเป็นสื่อกลางในการเปลี่ยนบทบาทผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีให้กลายเป็นนักท่องเที่ยวของชุมชนริมน้ำจันทบูร เกิดเป็นความความสัมพันธ์แบบถ้อยทีถ้อยอาศัย เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีกับชุมชนริมน้ำจันทบูร

การใช้สื่อออนไลน์นอกจากจะเป็นไปเพื่อประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นแล้ว บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรียังนำสื่อออนไลน์มาช่วยในการบริหารจัดการเปิดให้จองห้องพักเพิ่มขึ้นด้วย โดยที่ผ่านมาช่วงวันหยุด ศุกร์-เสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดเทศกาลจะมีผู้เข้าพักเต็มตลอดทุกครั้ง ผู้ที่ต้องการเข้าพักในช่วงวันหยุดจะต้องติดต่อจองห้องพักล่วงหน้า แต่สำหรับช่วงวันจันทร์ถึงวันพฤหัสบดี ห้องพักรับผู้เข้าพักจำนวนหนึ่งและยังคงมีห้องว่าง บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจึงขยายช่องทางการขายห้องพักในวันธรรมดา โดยเพิ่มช่องทางการจองห้องพักอีกหนึ่งช่องทางคือ ทางบุคคิง (www.booking.com) ซึ่งเป็นเว็บไซต์เกี่ยวกับการจองโรงแรมทั่วโลก การลงประชาสัมพันธ์ห้องพักในช่องทางนี้ จะเป็นช่องทางการเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วโลก โดยนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้กำหนดการเดินทางท่องเที่ยวเฉพาะวันหยุดศุกร์-เสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดเทศกาลเหมือนดังเช่นนักท่องเที่ยวชาวไทย บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจึงมุ่งหวังว่า

การประชาสัมพันธ์เปิดให้จองห้องพักผ่านเว็บไซต์นี้ จะทำให้สถิติการเข้าพักในช่วงวันธรรมดา จันทร์ ถึงพฤหัสบดีมียอดเพิ่มขึ้น จากการเก็บข้อมูลผู้เข้าพักตั้งแต่เปิดให้บริการเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2557 ถึง เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2558 พบว่าแต่ละเดือนมีผู้เข้าพักที่มาจาก www.booking.com ประมาณ 10 - 15% ของจำนวนผู้เข้าพักทั้งหมดโดยผู้เข้าพักที่มาจาก www.booking.com เป็นชาวต่างชาติถึง 95%

การเพิ่มช่องทางในการจองห้องพัก ไม่เพียงเปิดใช้เฉพาะบุ๊กกิ้ง (www.booking.com) เท่านั้นแต่ยังเพิ่มช่องทางการจองห้องพักใน www.Agoda.com ซึ่งเป็นเว็บไซต์จองโรงแรมทั่วโลกอีกแห่งหนึ่ง เพื่อขยายช่องทางการจองห้องพักให้เพิ่มมากขึ้น โดยขณะนี้อยู่ในระหว่างการดำเนินการเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาในกรณีที่ห้องพักในวันธรรมดาไม่เต็ม ถือเป็นแนวทางการดำเนินงานในเชิงรุก ให้ความใส่ใจต่อการดำเนินกิจการและเมื่อพบปัญหา มีการศึกษาหาสาเหตุของปัญหา วิเคราะห์หาแนวทางการแก้ไข และดำเนินการตามแนวทางการแก้ไขในทันที ไม่รอช้าจนก่อให้เกิดความเสียหายแก่กิจการ สะท้อนให้เห็นถึงการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพอย่างมืออาชีพ

จากที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ได้สื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายผ่านช่องทางต่างๆที่หลากหลาย เพื่อกระตุ้นให้เกิดการใช้บริการนั้น ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากแบบสำรวจฯ เพื่อชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารที่ผ่านมามีผลต่อการเข้าใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้การสื่อสารในลักษณะการบอกต่อถือได้ว่าสร้างการรับรู้ให้กับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกช่องทางหนึ่ง ซึ่งเป็นช่องทางที่เกิดจากการแนะนำและถ่ายทอดเรื่องราวบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่งที่มีน้ำหนักเพียงพอจนเกิดความน่าเชื่อถือและเกิดเป็นแรงจูงใจแก่บุคคลที่ได้รับฟัง ทำให้การสื่อสารในลักษณะการบอกต่อมีพลังอย่างมากและแสดงให้เห็นผ่านจำนวนผู้ตอบแบบสำรวจสูงเป็นอันดับที่ 2 ข้างต้น ส่วนช่องทางอื่นๆทั้งการสื่อสารผ่านรายการต่างๆ นิตยสาร และสื่ออื่นๆ มีส่วนช่วยสนับสนุนให้ผู้สนใจเข้าพักแสวงหาข้อมูลจากสื่ออื่นๆโดยเฉพาะสื่อออนไลน์ที่ให้ข้อมูลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ซึ่งเป็นสื่อที่เข้าถึงได้สะดวก รวดเร็วและได้รับความนิยมสูงในยุคปัจจุบัน

หากเปรียบเทียบระหว่างการสื่อสารช่วงก่อนเปิดให้บริการกับการสื่อสารหลังเปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี จะพบว่าการสื่อสารในช่วงหลังเปิดให้บริการมีวัตถุประสงค์ทางการตลาด เพื่อเป็นการรักษาเสถียรภาพความมั่นคงทางการเงินของกิจการและส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนต่อรายได้ ไม่เพียงแต่การรักษาฐานผู้สนับสนุนเดิมเท่านั้น แต่มีการพัฒนาช่องทางการสื่อสารทางการตลาดเพื่อสร้างโอกาสให้กิจการเป็นที่นิยมต่อเนื่องเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจระยะยาว โดยมีความแตกต่างจากการสื่อสารในระยะก่อนเปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีที่เป็นการสื่อสารในระดับความสัมพันธ์แบบแนวราบส่งเสริมให้เกิดการ

เรียนรู้ส่งเสริมกำลังใจและกำลังใจทรัพยากรในการร่วมลงทุนกับกิจการ อย่างไรก็ตามการสื่อสารทั้งสองระยะ แสดงให้เห็นถึงพลังของการสื่อสารที่ช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดฐานความร่วมมือที่มั่นคง ที่จะช่วยสนับสนุนกิจการให้สามารถดำเนินงานตามเป้าหมายได้ต่อเนื่อง ทำให้บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นกิจการเพื่อสังคม ที่มีรากฐานมาจากการยอมรับของคนในชุมชน การรักษาฐานความร่วมมือจากผู้ถือหุ้นโดยการติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการขยายฐานการยอมรับไปยังกลุ่มเป้าหมายผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีโดยช่องทางต่างๆ เหล่านี้เป็นไปเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความยั่งยืนให้กับกิจการ นอกจากบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจะนำ การสื่อสารมาช่วยในการสร้างความมั่นคงยั่งยืนในด้านความร่วมมือของการดำเนินกิจการแล้ว ด้านการเงินเป็นประเด็นที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีให้ความสำคัญและมุ่งให้เกิดความมั่นคง เช่นเดียวกัน ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นความยั่งยืนของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเท่านั้น แต่มีความเชื่อมโยงต่อความยั่งยืนของเศรษฐกิจชุมชน ที่เกิดขึ้นจากการส่งต่อผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไปสู่ร้านค้าในชุมชนนั่นเอง

บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีได้เก็บสถิติจำนวนผู้เข้าพักตั้งแต่เปิดดำเนินกิจการ ตั้งแต่ตุลาคม พ.ศ. 2557 ถึง เมษายน พ.ศ. 2558 ทราบว่ามีจำนวนผู้เข้าพักประมาณ 2,000 คน ทำให้ทราบจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนเพิ่มขึ้นจากการเปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีในช่วงระยะเวลาเพียง 6 เดือน การจับจ่ายซื้อของของนักท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนอย่างมาก และด้วยที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไม่ประกอบอาหารบริการผู้เข้าพัก มีนโยบายสนับสนุนให้ผู้เข้าพักได้จับจ่ายซื้อของที่ร้านอาหารภายในชุมชนซึ่งมีทั้งร้านอาหารและขนมจำนวนมาก แต่จะจัดเตรียมอาหารเข้าไว้บริการผู้เข้าพักโดยซื้อสำเร็จมาจากร้านค้าในชุมชน ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนแต่ละร้านนำมาจัดเสิร์ฟเป็นอาหารเข้าให้ผู้เข้าพักและแนะนำร้านขายอาหารในชุมชนให้แก่ผู้เข้าพักสำหรับมือถัดไปแต่จะไม่ประกอบอาหารขายให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นการดึงนักท่องเที่ยวออกจากชุมชน การที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี มีการปรับวิธีการดูแลผู้เข้าพักให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนค้าขายมีร้านอาหาร ข้าว ก๋วยเตี๋ยว ส้มตำ ขนม ฯลฯ และนอกจากบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจะมีบทบาทเป็นสถานที่รองรับนักท่องเที่ยวผู้พักค้างแล้วยังทำหน้าที่ในการส่งต่อนักท่องเที่ยวให้เข้าสู่วิถีชีวิตการค้าขายของคนในชุมชน โดยการแนะนำร้านค้า ร้านอาหารต่างๆ ถือเป็นการส่งเสริมการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน สร้างความมั่นคงยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน

ถึงแม้ว่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจะพยายามระดมความคิดเพื่อวางแนวทางการบริหารให้เกิดความมั่นคงยั่งยืนทางการเงินในระยะยาว แต่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีทราบดีว่ากิจการเพื่อสังคม เป็นกิจการรูปแบบธุรกิจมีโอกาสได้กำไรหรือขาดทุนเหมือนกับ

บริษัทอื่นๆทั่วไป ทำให้ในการประชุมกับผู้สนใจซื้อหุ้นบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจึงมีการชี้แจงทำความเข้าใจต่อผู้สนใจซื้อหุ้นอย่างชัดเจนเกี่ยวกับความเสี่ยงการลงทุน หากผลประกอบการอยู่ในเกณฑ์ดีมีผลกำไร ทุกคนจะได้รับการจัดสรรตามข้อกำหนดของบริษัท แต่หากผลประกอบการไม่ดีกิจการขาดทุนจนไม่สามารถเปิดให้บริการได้ ก็ต้องหาแนวทางการแก้ไขและยอมรับร่วมกันและจะไม่มี การคืนเงินให้กับผู้ถือหุ้นรายใด โดยผู้สนใจซื้อหุ้นที่มาร่วมประชุมเข้าใจในเหตุผลนี้ร่วมกันและซื้อหุ้นตามความสมัครใจ และด้วยที่ชุมชนไม่มีประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญในการบริหารธุรกิจร่วมกันมาก่อน สถาบันอาศรมศิลป์จึงรับหน้าที่ช่วยออกแบบวางแผนทางธุรกิจในช่วงเริ่มต้นกิจการก่อนมี คณะกรรมการบริหารฯ ที่เป็นตัวแทนของผู้ถือหุ้น โดยแต่ละขั้นตอนได้ผ่านความเห็นชอบจากแกนนำชุมชน ผู้วิจัยพบว่าชุมชนมีความเข้าใจในหลักการดำเนินธุรกิจและวางแผนดำเนินกิจการด้วยความระมัดระวังอย่างรอบคอบ ในด้านการบริหาร การวางแผนทางธุรกิจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนไม่มีความถนัดได้ขอความร่วมมือจากเครือข่ายผู้มีประสบการณ์สูงคือสถาบันอาศรมศิลป์ มาช่วยแนะนำและวางแผนทางธุรกิจให้สามารถดำเนินกิจการได้อย่างมั่นคง เป็นการเติมองค์ความรู้ในสิ่งที่ชุมชนไม่มีประสบการณ์ ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้หลักการบริหารกิจการ เป็นการพัฒนาบุคลากรของชุมชนอีกทางหนึ่ง

ตัวแทนคณะกรรมการบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด กล่าวถึงการวางแผนธุรกิจของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีว่า มีการกำหนดเป้าหมายการคืนทุนของกิจการไว้ที่ 10 ปี ในสถานการณ์ที่การประกอบการอยู่ในระดับที่พอใช้ คือมีการขายห้องพักได้ประมาณ 60-70% จากจำนวนห้องพักทั้งหมดในหนึ่งสัปดาห์ การกำหนดระยะคืนทุนของกิจการในลักษณะที่เป็นสถานประกอบการกลุ่มที่ให้บริการบ้านพักทั่วไป จะอยู่ในเกณฑ์ประมาณ 8-12 ปี ศักยภาพในการบริหารงานของแต่ละกิจการขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมหลายประการทั้งปัจจัยภายในด้านการบริหารจัดการและปัจจัยภายนอก เช่น สถานการณ์การเมืองและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น สำหรับการประเมินระยะคืนทุนไว้ที่ 10 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับสถานประกอบการในลักษณะเดียวกันถือว่าอยู่ในเกณฑ์ปกติ และด้วยที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นบ้านพักที่มีจุดขายเฉพาะคือเป็นบ้านพักเชิงอนุรักษ์ มีกลุ่มผู้เข้าพักเฉพาะอาจจะต้องใช้ระยะเวลาในการคืนทุนมากกว่ากิจการในลักษณะเดียวกันที่มีจุดขายในสไตล์อื่นๆ แต่ด้วยการเป้าหมายชัดเจนต่อการเป็นตัวอย่งการอนุรักษ์อาคารของชุมชน การรักษาวินัยชีวิต และเป็นกิจการที่ไม่ได้มุ่งเน้นการทำธุรกิจเพียงอย่างเดียวแต่คำนึงถึง การสร้างคุณค่าให้กับคนในชุมชนโดยการเผยแพร่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญเกี่ยวข้องกับท่านหลวงราชไมตรี ทำให้บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี มีจุดเด่นที่แตกต่างจากที่พักอื่นๆ มีความเป็นไปได้ที่จะคืนทุนตามเป้าหมายในระยะเวลา 10 ปี อีกทั้งกิจการที่พักเป็นกิจการระยะยาว การแข่งขันทางธุรกิจจะคำนึงถึงจุดเด่นของลักษณะกิจการ การสร้างลักษณะเฉพาะของที่พัก โดยปัจจุบันนี้นักท่องเที่ยว นัก

เดินทางจะนิยมสถานที่ที่มีความโดดเด่น มีความเป็นตัวเอง สำหรับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีการแข่งขันกับผู้ประกอบการในกิจการบ้านพักที่มีลักษณะที่เป็นบ้านโบราณ อาคารเก่าในจังหวัดจันทบุรีและพื้นที่ใกล้เคียงถือว่ามีจำนวนน้อย เป็นกิจการบ้านพักที่มีลักษณะพิเศษคือมีเรื่องราว มีประวัติศาสตร์ และยังมีการจัดแสดงนิทรรศการโถงด้านหน้าในลักษณะพิพิธภัณฑ์ แสดงถ้วยชามที่ขุดพบขณะซ่อมแซมบ้าน ตู้ไม้ ข้าวของเครื่องใช้ของบ้านท่านหลวงราชไมตรี มีสถาปัตยกรรมที่สวยงาม ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความสำคัญต่อจังหวัดจันทบุรี ทำให้แนวโน้มผลประกอบการของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี มีความสามารถในการแข่งขันกับคู่แข่งที่เป็นบ้านพักในลักษณะได้

อย่างไรก็ตามบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรียังคงมีความกังวลทางด้านการเงินอยู่บ้าง เพราะการดำเนินธุรกิจเป็นการลงทุนที่มีความเสี่ยง ไม่สามารถให้คำมั่นสัญญาได้ว่าจะได้กำไร จะไม่ขาดทุน ทั้งนี้ได้มีเวทีชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจกับผู้ถือหุ้นตั้งแต่เริ่มร่วมลงทุน โดยคณะกรรมการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ตั้งใจดำเนินงานอย่างเต็มที่เพื่อให้กิจการสามารถดำเนินงานไปได้ด้วยดี นำหลักการตลาดเข้ามาช่วยคิดวิเคราะห์และตัดสินใจวางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ การกำหนดเป้าหมายระยะคืนทุน 10 ปี เป็นเสมือนเครื่องชี้วัดการบริหารงานของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี โดยมีคณะกรรมการบริษัทจันทบุรีรัศมีดีบริหารกิจการด้วยความจริงจังและมุ่งมั่นที่จะทำให้อาคารสร้างรายได้เลี้ยงดูองค์กรและสร้างประโยชน์ให้กับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตามเป้าหมาย เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ถือหุ้นและคนในชุมชน อันส่งผลต่อความยั่งยืนในมิติความสัมพันธ์ทางสังคมและยังทำให้เกิดความไว้วางใจกันและกัน โดยจะเป็นผลดีต่อชุมชนในด้านความร่วมมือทำกิจกรรมในอนาคตด้วย

การวางแผนการบริหารกิจการของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากสถาบันอาศรมศิลป์ซึ่งมีบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ในการวางแผนทางธุรกิจ ทำให้สามารถวางแผนธุรกิจสำหรับการดำเนินกิจการได้อย่างเหมาะสมและมีความเป็นไปได้จริง ช่วยให้ผู้ถือหุ้นเกิดความมั่นใจต่อกิจการที่มีแผนทางธุรกิจที่มีทิศทางอย่างสมเหตุสมผล สถาบันอาศรมศิลป์เป็นเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนและบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมาโดยตลอด และไม่เพียงเฉพาะสถาบันอาศรมศิลป์เท่านั้นที่เป็นเครือข่ายความร่วมมือช่วยสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ยังมีสำนักงานพาณิชย์จังหวัดเป็นองค์กรที่เข้ามาสนับสนุนชุมชนในระยะแรก ที่ทำให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวสนใจกิจกรรมพัฒนาชุมชนโดยให้งบประมาณในการดำเนินกิจกรรม (พ.ศ.2552-2554) หลังจากนั้นชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมประจำปีอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ. 2557 อย่างไรก็ตามองค์กรภาครัฐทั้งสององค์กรไม่ได้มีบทบาทร่วมในการลงมือปฏิบัติพัฒนาชุมชนแต่เป็นองค์กรที่ร่วมสนับสนุนงบประมาณการดำเนินงานในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ซึ่งมีความ

แตกต่างจากอาศรมศิลป์ที่เป็นองค์กรที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ.2552 จนถึงปัจจุบัน พ.ศ.2558 ทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับสถาบันอาศรมศิลป์ มีความสัมพันธ์อันดีและเกิดความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหลายบทบาท โดยสามารถแบ่งได้ 2 บทบาท ดังนี้

บทบาทแรกคือ การวางตัวเป็นลูกหลาน เกิดขึ้นช่วงพ.ศ.2552-2553 เป็นเวลาที่นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาสถาปัตยกรรมเพื่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม จากสถาบันอาศรมศิลป์ 2 คน เข้าพื้นที่ชุมชนริมน้ำจันทบูรเพื่อทำการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม และการสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมเพื่อการฟื้นฟูชุมชนดั้งเดิม โดยนักศึกษาได้วางตัวเป็นลูกหลานร่วมศึกษาเรียนรู้แนวทางการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ไปพร้อมกับชาวชุมชนริมน้ำจันทบูร

บทบาทที่สองของสถาบันอาศรมศิลป์คือ การวางตัวเป็นผู้ประสานงาน เกิดขึ้นช่วง พ.ศ.2554-2555 ในระยะนี้ยังคงมีนักศึกษาจากสถาบันอาศรมศิลป์เข้าพื้นที่เพื่อศึกษาเรียนรู้ชุมชน และช่วยสนับสนุนการพัฒนาชุมชนในแนวทางการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง เป็นช่วงที่บทบาทของสถาบันอาศรมศิลป์เปลี่ยนไปอีกขั้นหนึ่ง เนื่องจากมีอาจารย์จากสถาบันอาศรมศิลป์ เข้าพื้นที่พูดคุยกับชุมชนควบคู่กันและมีบทบาทช่วยสนับสนุนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ชุมชน รวมถึงการร่วมวง ชักชวนพูดคุยหรือเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในแนวทางการอนุรักษ์ ร่วมคิดหาวิธีแก้ไขปัญหามุมมอง และเมื่อชุมชนติดขัดในการดำเนินงาน สถาบันฯ จะทำหน้าที่คอยช่วยหาแนวทางเพื่อสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นในฐานะผู้ประสานงาน หรืออีกชื่อหนึ่งที่สถาบันอาศรมศิลป์ให้คำจำกัดความเรียกตนเองว่า “คนกลาง” ต่อมาเมื่อเกิดบริษัทจันทบูรรักรัษดี จำกัด เปิดซื้อขายหุ้นเพื่อดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี สถาบันอาศรมศิลป์เป็นองค์กรเดียวที่ชุมชนไว้วางใจให้สิทธิ์ถือหุ้นจำนวนหนึ่ง จากสัดส่วนการถือหุ้นที่มีจำนวนถึงเกณฑ์ทำให้มีตัวแทนจากสถาบันอาศรมศิลป์ เป็นคณะกรรมการบริษัทฯ ด้วย ซึ่งมีบทบาทดูแลเกี่ยวกับการดำเนินงาน ขับเคลื่อนกิจการของบริษัทฯ ถึงแม้ว่าในช่วงนี้สถาบันฯ มีบทบาทเพิ่มขึ้นเป็นผู้ร่วมประกอบการกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี แต่สถาบันอาศรมศิลป์ยังคงยืนยันว่าเป็นเพียงคนกลางในการทำหน้าที่เชื่อมประสานความร่วมมือเพื่อให้เกิดการพัฒนาในแนวทางการอนุรักษ์เช่นเดิม และหากในอนาคตชุมชนมีความสามารถถือหุ้นเพิ่มเติมได้หรือมีแนวทางในการดูแลกิจการด้วยชุมชนเองเพิ่มขึ้นระดับหนึ่ง สถาบันอาศรมศิลป์วางแผนขายหุ้นคืนให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนเป็นเจ้าของหุ้นบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ในส่วนที่สถาบันอาศรมศิลป์ร่วมเป็นเจ้าของอยู่ปัจจุบันนี้ทั้งหมด

จากความร่วมมือของหลายหน่วยงาน ทำให้ชุมชนริมน้ำจันทบุรีได้รับการสนับสนุนทั้งเงินทุนและองค์ความรู้ ซึ่งเครื่องมือในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ความร่วมมือขององค์กรเครือข่ายทุกรูปแบบถือเป็นการจุดประกายความคิดที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนมีโอกาสเรียนรู้เพื่อวางแนวทางการพัฒนาชุมชนในรูปแบบของตนเอง มีโอกาสได้ทำกิจกรรมการพัฒนาที่หลากหลาย ช่วยส่งเสริมกระบวนการการเรียนรู้ การคิดอย่างสร้างสรรค์จนเกิดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชน ถือได้ว่าเครือข่ายทุกองค์กรมีบทบาทสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้ชุมชนริมน้ำจันทบุรีเกิดพลังทางความคิด เกิดการรวมตัว เกิดความร่วมมือที่จะพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง

4.2.3 เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

การดำเนินกิจการของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ทั้งในระดับนโยบาย และการลงมือปฏิบัติ สะท้อนให้เห็นถึงการประกอบการที่เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยปรากฏให้เห็นชัดเจน 3 ประเด็น คือ การเคารพสิ่งแวดล้อมชุมชน การประหยัดพลังงานและการจัดการขยะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.3.1 การเคารพสิ่งแวดล้อมชุมชน

ชุมชนริมน้ำจันทบุรีเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ติดแม่น้ำจันทบุรี บ้านเรือนตั้งอยู่ริมน้ำตลอดแนวเป็นทางยาวตั้งแต่หัวถนนสุขาภิบาลไปจนสุดปลายถนน แม่น้ำจันทบุรีเป็นแม่น้ำสายหลักของจังหวัดจันทบุรี เคยเป็นเส้นทางเดินเรือที่สำคัญในการค้าขายเชื่อมโยงผู้คนไปมาระหว่างพื้นที่ชนบทและพื้นที่เมือง เป็นสายน้ำที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนสินค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ อีกทั้งยังเป็นแหล่งอาหารจำพวกสัตว์น้ำจัดให้กับคนจันทบุรีอีกด้วย ถึงแม้ปัจจุบันการบทบาทการเดินทางด้วยเรือในแม่น้ำจันทบุรีจะลดความสำคัญลงตั้งแต่มีการพัฒนาเส้นทางการคมนาคมและระบบขนส่งทางบกจนกระทั่งไม่มีเส้นทางการเดินเรือเพื่อเดินทางและส่งสินค้าในแม่น้ำจันทบุรี แต่บทบาทที่สำคัญที่แม่น้ำยังทำหน้าที่อยู่ คือการเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ให้กับคนจันทบุรีนั่นเอง

คุณณิรัตน์ กลิ่นขจร (ป้าอืด) บ้านอยู่ฝั่งตรงข้ามเยื้องกับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ครอบครัวคุณณิรัตน์ เป็นครอบครัวหนึ่งที่ออกหาสัตว์น้ำในแม่น้ำจันทบุรีอยู่เสมอ บ้านคุณณิรัตน์จะมีเรือสำหรับออกหาสัตว์น้ำในแม่น้ำ บางครั้งคุณณิรัตน์จะออกเรือไปกับลูกชาย หรือบางครั้งลูกชายก็จะไปกับกลุ่มเพื่อนที่อยู่ชุมชนอื่น แม่น้ำสายนี้เป็นแหล่งอาหารที่ครอบครัวคุณณิรัตน์พึ่งพาอาศัยมานาน ส่วนใหญ่ครอบครัวคุณณิรัตน์จะออกหากุ้งแม่น้ำเพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือน เมื่อจับมาได้จะนำมาขังไว้ในบ่อปูนที่สร้างขึ้นเพื่อขังสัตว์น้ำต่อสายออกซิเจนเพื่อช่วยให้สัตว์น้ำยังคงมีชีวิตในบ่อขัง และทยอยนำมาประกอบอาหารรับประทานภายในครอบครัว นอกจากนี้ยังมีครอบครัวอื่นๆที่อยู่ติดริมแม่น้ำจันทบุรีเล่นเรือในแม่น้ำจันทบุรีไปหากุ้งปลาด้วยกัน

อีกหลายลำ กล่าวได้ว่าแม่น้ำจันทบุรีเป็นที่พึ่งทางอาหารให้กับอีกหลายครอบครัว แต่ในขณะเดียวกัน จากคำบอกเล่าของคนในชุมชนซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัย ถึงแม้ว่า บ้านเรือนที่อยู่ติดริมแม่น้ำจะทราบดีว่าแม่น้ำจันทบุรีเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของหลายครอบครัวแต่ ยังคงมีบ้านเรือนที่ปล่อยน้ำเสียที่ใช้ภายในบ้านเรือน เช่น น้ำอาบ, น้ำซักผ้า รวมไปถึงขยะมูลฝอยในครัวเรือนลงสู่แม่น้ำจันทบุรีอยู่เสมอ เป็นการละเลยต่อคุณภาพชีวิตของคนและสัตว์ที่ได้ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำจันทบุรี การละเลยต่อสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ อาจส่งผลกระทบต่อด้านลบระยะยาวต่อแม่น้ำจันทบุรีทั้งสัตว์น้ำและผู้คนที่พักอาศัยน้ำแห่งนี้ รวมไปถึงชุมชนริมแม่น้ำจันทบุรีซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ติดริมแม่น้ำและได้รับประโยชน์จากทิวทัศน์ ความสวยงามของแม่น้ำซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติคู่กับชุมชน จนทำให้เป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาชื่นชม ซึ่งหากแม่น้ำจันทบุรีถูกทำลายจนเกิดปัญหารุนแรง อาจมีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี โดยจะกระทบต่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของชุมชนริมแม่น้ำจันทบุรีและบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีในอนาคต

ภาพที่ 4.12 แสดงภาพครอบครัวคุณมณีรัตน์จับกุ้งแม่น้ำจันทบุรีมาบริโภคครอบครัว

ด้วยที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำจันทบุรี หันหน้าเข้าหาดอนนสุขาภิบาลและด้านหลังติดกับแม่น้ำจันทบุรี การดำเนินกิจการจึงให้ความสำคัญต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชน ระมัดระวังไม่ให้เกิดการดำเนินการส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมชุมชน หรือให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด โดยเฉพาะแม่น้ำจันทบุรีซึ่งเป็นทิวทัศน์ที่สำคัญอยู่คู่กับชุมชนริมแม่น้ำจันทบุรี และเป็นแม่น้ำที่เกื้อกูลคนในชุมชนริมแม่น้ำจันทบุรีและชาวจังหวัดจันทบุรีหลายครอบครัว จึงมีการวางแผนดำเนินการด้วยความเคารพต่อสิ่งแวดล้อม ดังนี้

(1) ติดตั้งกล่องดักไขมัน

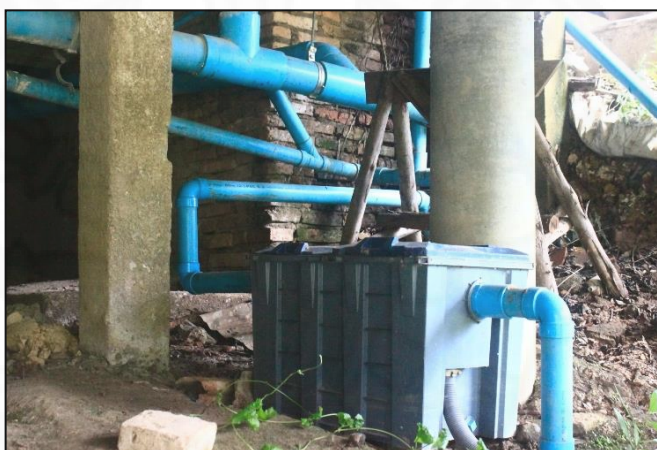
การออกแบบระบบการระบายน้ำจากท่อน้ำทิ้งได้คำนึงการรักษา สภาพแวดล้อม ติดตั้งเครื่องบดักไขมันเพื่อเป็นการกรองของเสียก่อนที่จะระบายน้ำลงสู่แม่น้ำ จันทบุรี ซึ่งแตกต่างจากบ้านเรือนในชุมชนที่ปล่อยน้ำจากท่อน้ำทิ้งลงสู่แม่น้ำจันทบุรีโดยไม่ผ่านการดัก ไขมันหรือบำบัดคุณภาพน้ำทิ้ง โดยปัจจุบันบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี มีการวางระบบ บำบัดน้ำจากท่อน้ำทิ้ง 2 จุด คือ

จุดที่ 1. ท่อระบายน้ำอ่างล้างจานในครัว ถึงแม้ว่าบ้านพัก ประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจะไม่มีบริการประกอบอาหารบริการแก่ผู้เข้าพัก แต่บ้านพักประวัติศาสตร์ หลวงราชไมตรี จำเป็นต้องมีห้องครัว สำหรับเก็บข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ เช่น จาน ชาม ซ้อน แก้ว กา ต้มน้ำ เป็นต้น เพื่อใช้สำหรับจัดเตรียมอาหารเช้าที่สั่งมาจากร้านค้าในชุมชนให้พร้อมเสิร์ฟเป็นอาหาร เช้า และเป็นที่สำหรับการล้างทำความสะอาดอุปกรณ์เล็กๆน้อยๆ จาน ชาม ถ้วย ฯลฯ ที่ใช้สำหรับ บริการผู้เข้าพักและอุปกรณ์ทั่วไปที่พนักงานใช้สอย รวมถึงเป็นที่เก็บข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ใต้อ่างล้าง จานของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจึงติดตั้งระบบดักกรองไขมัน โดยใช้ท่อ PVC เชื่อมจาก ท่อระบายน้ำใต้อ่างล้างจานมายังบ่อดักไขมันที่มีลักษณะเป็นกล่องสี่เหลี่ยมขนาด กว้าง 30 ซม. ยาว 50 ซม. สูง 30 ซม. โดยประมาณ เพื่อเป็นการกรองคราบสกปรกที่เกิดจากการทำความสะอาดถ้วย ชามที่ใช้แล้ว และต่อท่ออีกด้านหนึ่งของกล่องเชื่อมต่อกับท่อ PVC สำหรับปล่อยน้ำลงสู่เบ้าล้างใต้ ถุนอาคารบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไหลลงสู่แม่น้ำจันทบุรี ซึ่งหากนับตั้งแต่มีการเปิด ให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2557 จนถึงเดือนพฤษภาคม 2558 ขณะนี้พนักงานบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีได้ตรวจคราบสกปรกในบ่อดักไขมันออกทุกเดือน เพื่อให้บ่อดักไขมันสามารถทำหน้าที่ดักไขมันได้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

ภาพที่ 4.13 แสดงภาพติดตั้งกล่องดักไขมันที่ท่อระบายน้ำอ่างล้างจาน

จุดที่ 2. ท่อระบายน้ำห้องน้ำ นอกจากท่อระบายน้ำจากอ่างล้างจานในครัวแล้ว บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรียังมีการระบายน้ำจากบ้านพักอีกจุดหนึ่ง คือการระบายน้ำจากท่อระบายน้ำในห้องพักทั้ง 12 ห้อง โดยการระบายน้ำจากห้องพักได้ออกแบบให้ท่อระบายน้ำของทั้ง 12 ห้องมาบรรจบเชื่อมต่อกันและไหลลงสู่กล่องดักไขมันที่อยู่ใต้ถุนอาคาร ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่ากล่องดักไขมันที่ติดตั้งบำบัดน้ำจากท่อระบายน้ำอ่างล้างจานในครัว ประมาณเกือบเท่าตัว โดยกล่องดักไขมันกล่องนี้ทำหน้าที่ดักไขมัน คราบสกปรกจากการชำระล้างในห้องน้ำทั้ง 12 ห้อง ทั้งจากอ่างล้างมือและท่อระบายน้ำในห้องน้ำ ก่อนที่จะปล่อยน้ำลงสู่แม่น้ำจันทบุรี ซึ่งการดักคราบไขมัน คราบสกปรกจากกล่องดักไขมันกล่องนี้พนักงานของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี จะตัดออกทุกเดือนเพื่อให้ระบบบำบัดสามารถทำงานได้ดีอยู่เสมอ

ภาพที่ 4.14 แสดงภาพจุดติดตั้งกล่องดักไขมันที่ท่อระบายน้ำห้องน้ำ

นอกจากมีการวางระบบระบายน้ำจากห้องน้ำทิ้งแล้ว บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรียังวางระบบการกำจัดสิ่งปฏิกูลจากชักโครกที่อยู่ภายในห้องพักทั้งหมด 12 ห้อง และห้องน้ำชั้นล่างสำหรับพนักงานและบุคคลทั่วไปอีก 1 ห้อง รวม 13 ห้อง เนื่องจากมีคนเข้าออกใช้ห้องน้ำอยู่เป็นประจำ จึงจำเป็นต้องการวางแผนกำจัดสิ่งปฏิกูลซึ่งมีปริมาณมากกว่าบ้านเรือนทั่วไปที่มีจำนวนคนอยู่อาศัยไม่มากนัก การสร้างพื้นที่เก็บกักสิ่งปฏิกูลใช้วิธีขุดดินลึกลงไปและทำเป็นบ่อปูนขนาดใหญ่ใต้พื้นดินบริเวณสวนหย่อมด้านข้างห้องครัว เพื่อทำเป็นบ่อเก็บสิ่งปฏิกูลจากชักโครกรองรับการเข้าใช้ห้องน้ำของบ้านพักจำนวน 13 ห้อง โดยป้องกันไม่ให้ของเสียส่งกลิ่นเหม็นสร้างมลภาวะทางอากาศแก่ชุมชน ทำลายคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและผู้เข้าพัก ป้องกันการรั่วไหลลงสู่แม่น้ำจันทบุรีอันจะทำให้แม่น้ำจันทบุรีสกปรก เน่าเสีย เพิ่มมลภาวะส่งผลต่อคุณภาพสัตว์น้ำและระบบนิเวศของแม่น้ำจันทบุรี ในการกำจัดสิ่งปฏิกูลทางบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีได้เลือกวิธีการกำจัดของเสียด้วยการสูบออกโดยใช้บริการรถสูบล้างสิ่งปฏิกูลของเทศบาลเมืองและนำไป

กำจัดอย่างถูกวิธีภายนอกชุมชน ซึ่งรถบริการจากเทศบาลเมืองจันทบุรีจะมาให้บริการเมื่อบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีโทรแจ้งเป็นครั้งคราว และไม่เพียงการดูแลของเสียที่เกิดจากการประกอบการเท่านั้น แต่ยังคงดูแลความสะอาดโดยรอบอาคาร เนื่องจากอาคารบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นอาคารที่อยู่ติดริมน้ำจันทบุรีด้านหน้าบ้านพักมีระดับความสูงเทียบเท่ากับถนนสุขาภิบาล แต่ด้านหลังตั้งอยู่บนตลิ่งของริมแม่น้ำจันทบุรี ทำให้ด้านหลังของบ้านมีลักษณะเป็นบ้านยกสูงกว่าพื้นดินมีไต้ถุน เห็นด้านล่างเป็นตลิ่งไม่ชันมาก ด้วยที่เป็นตลิ่งเนินไม่ชันมากทำให้บริเวณไต้ถุนมีหญ้าขึ้นรก และมีโอกาสที่ขยะลอยตามน้ำจะเข้ามาติดอยู่ไต้ถุนเมื่อปริมาณน้ำลดลง เกิดเป็นแหล่งสะสมขยะมูลฝอย ถุง พลาสติก โฟม ฯลฯ ช่วงที่ถึงรอบการตักคราบสกปรก คราบไขมัน ออกจากถ่องตักไขมัน พนักงานบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีที่ลงไต้ถุนเพื่อตักคราบไขมัน จะสังเกตบริเวณไต้ถุนเมื่อพบขยะมูลฝอยต่างๆ จะเก็บทิ้งให้หมดและทำความสะอาดไต้ถุนด้วยการถางหญ้าซึ่งเป็นการกำจัดแหล่งดักขยะเวลาน้ำขึ้นให้เตียนโล่งอยู่เสมอ เพื่อช่วยรักษาความสะอาดให้กับแม่น้ำจันทบุรี ลดการสะสมของขยะและลดการเน่าเสียของน้ำในแม่น้ำ

บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีให้ความใส่ใจและคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นผลจากการประกอบการทางตรงหรือผลในทางอ้อมก็ตาม ซึ่งนอกจากการติดตั้งระบบบำบัดน้ำจากท่อน้ำทิ้ง การกำจัดขยะโดยรอบอาคารแล้ว ยังเลือกที่จะลดการผลิตของเสียจากการประกอบการเล็กๆน้อยๆอีกหลายประการเพื่อลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติดังต่อไปนี้

(2) ส่งผ้าซักที่ร้านซักรีด

ด้วยที่บ้านพักตั้งอยู่ใจกลางชุมชนริมน้ำ มีพนักงานและพื้นที่ใช้สอยค่อนข้างจำกัด การดำเนินกิจกรรมบางประเภท ที่ต้องใช้แรงงานคนและพื้นที่บริเวณกว้าง เช่น การซัก-ตาก ผ้าปูที่นอน ผ้าห่ม ปลอกหมอน ผ้าเช็ดตัว ที่อยู่ในห้องพัก ทั้ง 12 ห้อง ทุกวัน จึงเป็นอุปสรรคอย่างมาก อีกทั้งในเหตุผลด้านสิ่งแวดล้อมการซักผ้าและตากแดดจำนวนมากทุกวัน อาจเป็นการบดบังทัศนียภาพ วิว ทิวทัศน์ แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมชุมชนริมน้ำจันทบุรี เป็นการกระทำที่ไม่เอื้อประโยชน์ให้แก่ชุมชนอาจเกิดผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของชุมชน บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจึงสำรวจข้อมูลร้านซักทำความสะอาด ผ้าปูที่นอน ผ้าห่ม ปลอกหมอน ผ้าเช็ดตัว ที่จังหวัดจันทบุรี และเลือกใช้บริการร้านค้าที่มีคุณภาพ ซักทำความสะอาดด้วยน้ำร้อน ที่มีราคาเยอคุ้มค่าแทนการดำเนินการเอง และให้ทางร้านมารับผ้าที่ใช้แล้วในระยะ 2 วัน ครั้ง ส่วนผ้าเช็ดมือ ผ้าเช็ดโต๊ะ ผ้าเช็ดเท้า ผ้าเล็กๆน้อยๆ ไม่ได้ส่งซักรีดแต่พนักงานจะทำความสะอาดซัก ตาก บริเวณหลังครัวด้วยตัวเอง ประมาณ 3 วันครั้ง อยู่ที่ความสกปรกของผ้า

(3) ให้ผู้เข้าพักแจ้งความประสงค์ใช้ผ้าขนหนูซ้ำระหว่างเข้าพัก

ถึงแม้ว่าผ้าต่างๆที่ใช้ในห้องพักรวม 12 ห้อง มี ผ้าปูที่นอน ผ้าห่ม ปลอกหมอน ผ้าเช็ดตัว จะส่งร้านซักรีดทำความสะอาดให้ทั้งหมด โดยไม่ได้ใช้น้ำประปาและแรงงานจากบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี แต่ด้วยการคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ในห้องน้ำของห้องพักทุกห้องจะมีป้ายแขวนแสดงความประสงค์ “ใช้ผ้าขนหนูซ้ำระหว่างเข้าพัก” การบริการปกติจะมีการเปลี่ยนผ้าขนหนูใหม่ให้กับผู้เข้าพักทุกท่านทุกวัน เมื่อพนักงานที่เข้าไปทำความสะอาดเห็นผ้าขนหนูแขวนไว้ที่ราวแขวนผ้าจะมีความหมายตามป้ายว่า “ฉันต้องการใช้ซ้ำอีกครั้ง” พนักงานจะไม่เปลี่ยนผ้าขนหนูผืนใหม่ให้ แต่ถ้าผู้เข้าพักไม่ได้แขวนผ้าเช็ดตัวไว้ที่ราวแขวนผ้าพนักงานก็จะเปลี่ยนผ้าขนหนูให้ใหม่ ทั้งนี้เป็นการรณรงค์สำหรับผู้เข้าพักที่เข้าพักตั้งแต่ 2 คืนขึ้นไป ช่วยกันรักษาพลังงานและสิ่งแวดล้อมในการซักผ้าขนหนู บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีส่งผ้าเหล่านี้ไปทำความสะอาดที่ร้านซักรีด จากการสอบถามผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ทำให้ทราบว่าที่ผ่านมามีผู้เข้าพักส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือใช้ผ้าขนหนูซ้ำระหว่างเข้าพัก มีผู้เข้าพักบางส่วนที่ต้องการเปลี่ยนผ้าขนหนูระหว่างวันเข้าพัก โดยเฉพาะผู้เข้าพักชาวต่างชาติจะให้ร่วมมือใช้ผ้าขนหนูซ้ำและเข้าใจเหตุผลการรณรงค์มากกว่าผู้เข้าพักชาวไทย การรณรงค์รักษาพลังงานและสิ่งแวดล้อมนี้ไม่ได้มองเพียงว่าจะต้องประหยัดการใช้พลังงานและทรัพยากรภายในบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการดำเนินงานส่วนใดก็ตามที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเกี่ยวข้องด้วย ถือเป็นความร่วมมือประหยัดทรัพยากรในระดับสาธารณะ ที่ให้ความสำคัญกับประโยชน์และผลกระทบส่วนรวมมากกว่าการมองเพียงกิจการตนเอง

ภาพที่ 4.15 แสดงภาพป้ายแจ้งความประสงค์ใช้ผ้าขนหนูซ้ำระหว่างเข้าพัก

(4) ให้ผู้เข้าพักแขวนป้ายไม่ต้องทำความสะอาดห้อง

เมื่อสังเกตที่จับประตูด้านในห้องพักจะพบป้ายแขวนมีข้อความทั้ง 2 ด้าน โดยด้านหนึ่งระบุว่า “กรุณาทำความสะอาดห้องพัก” สำหรับให้ผู้เข้าพักแขวนป้ายไว้บริเวณที่จับประตูด้านนอกห้องเพื่อแสดงให้พนักงานทราบว่าอนุญาตให้พนักงานเข้าไปทำความสะอาดห้องพักระหว่างวันที่เข้าพักได้ และป้ายแขวนใบเดียวกันอีกด้านหนึ่งระบุว่า “กรุณาอย่ารบกวน” สำหรับให้ผู้เข้าพักแขวนป้ายไว้บริเวณที่จับประตูด้านนอกห้องเพื่อแสดงให้พนักงานทราบว่าไม่อนุญาตให้พนักงานเข้าไปในห้องพัก ในกรณีนี้เองผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ชี้แจงเพิ่มเติมว่าการที่ผู้เข้าพักแขวนป้าย “กรุณาอย่ารบกวน” ไม่อนุญาตให้พนักงานเข้าห้องพักเพื่อไปทำความสะอาดนั้นส่วนใหญ่เป็นเพราะต้องการความเป็นส่วนตัว บางครั้งผู้เข้าพักเก็บสัมภาระส่วนตัวทรัพย์สินมีค่า ไว้ในห้องพักและออกไปท่องเที่ยวในชุมชนหรือสถานที่ท่องเที่ยวอื่นในจังหวัดจันทบุรี โดยไม่ต้องการให้ใครเข้าไปในห้องพักของตน เพื่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยและสบายใจในการเข้าพักมากยิ่งขึ้น ซึ่งในมุมมองอีกด้านหนึ่งของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี การแขวนป้าย “กรุณาอย่ารบกวน” นอกจากจะเป็นการแจ้งความเป็นส่วนตัวแล้ว ยังถือเป็นการรณรงค์ให้ผู้เข้าพักช่วยกันประหยัดน้ำ จากการเข้าไปทำความสะอาดห้องพักระหว่างวันที่เข้าพัก ถือเป็นการรักษาพลังงานและสิ่งแวดล้อมอีกทางหนึ่งด้วย ผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีให้ข้อมูลว่าการใช้น้ำประปาของผู้เข้าพักแต่ละห้องมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณห้องละ 5-6 บาทต่อวัน ถึงแม้ผู้เข้าพักจะใช้น้ำประปาในปริมาณไม่มากเมื่อพิจารณาจากการคำนวณค่าใช้จ่ายน้ำประปา แต่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ยังคงให้ความสำคัญต่อการรณรงค์ประหยัดการใช้น้ำอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 4.16 แสดงภาพป้ายแขวนไม่ต้องทำความสะอาดห้องพัก

(5) จำกัดจำนวนการใช้แก๊วน้ำภายในบ้านพัก

ภายในห้องพักทั้ง 12 ห้อง จะมีแก๊วน้ำใส 2 ใบ ตั้งอยู่ภายในห้อง สำหรับอำนวยความสะดวกในการต้มน้ำภายในห้องพักแก่ผู้เข้าพัก หากผู้เข้าพักต้มน้ำขวดแก้วที่มีไว้บริการภายในห้องพักหมดแล้วทั้ง 3 ขวด หรืออยู่ภายนอกห้องพักแต่ต้องการต้มน้ำ ทางบ้านพักมีน้ำไว้บริการผู้เข้าพักตลอดทั้งวัน โดยได้ติดตั้งตู้บริการน้ำดื่มทั้งน้ำเย็นและน้ำร้อนตลอดทั้งวันที่จัดวางอาหารเข้าด้านหลังบ้านบริเวณระเบียงริมแม่น้ำแม่จันทบุรี โดยปกติจัดวางอาหารเข้าจะมีแก๊วน้ำวางไว้บริการผู้เข้าพักเฉพาะช่วงเวลาอาหารเช้า 7.30 – 10.00 น. เท่านั้น และจะเก็บแก๊วน้ำไม่นำแก๊วออกมาวางบริการอีก หากผู้เข้าพักต้องการต้มน้ำจากตู้บริการน้ำดื่มในช่วงเวลาอื่นที่ไม่ใช่ช่วงเวลาอาหารเช้า ผู้เข้าพักจะต้องนำแก๊วน้ำจากห้องพักของตนเอง หรือกระบอกน้ำส่วนตัวมากดน้ำดื่มแทนเป็นเรื่องเล็กน้อยที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีให้ความใส่ใจนำมาใช้ ณรงค์เพื่อประหยัดการใช้น้ำ ด้วยการจำกัดจำนวนการใช้แก๊วน้ำใบใหม่แต่ ณรงค์ให้ใช้แก๊วเดิมจากห้องพักหรือกระบอกน้ำส่วนตัว เป็นเทคนิคลดการใช้น้ำล้างทำความสะอาดแก้ว และลดการใช้พลังงานนั่นเอง

ความพยายามของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ในการลดสร้างมลพิษทั้งการลดปล่อยของเสียสู่พื้นที่ชุมชน การติดตั้งบ่อดักไขมันเพื่อกรองของเสีย การสร้างบ่อเก็บสิ่งปฏิกูลขนาดใหญ่สำหรับรองรับการใช้บริการห้องน้ำ และการใช้น้ำอย่างประหยัด เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบของกิจการซึ่งตั้งอยู่บริเวณเดียวกับชุมชนที่ค้ำนึ่งถึงส่วนรวมให้ความเคารพต่อพื้นที่ทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชน และสภาพสิ่งแวดล้อมในระดับประเทศ ไม่มุ่งเน้นการตอบสนองการแก่ผู้ใช้บริการเพียงอย่างเดียว การเอาใจใส่ต่อส่วนรวมทำให้สภาพแวดล้อมชุมชนสะอาด น่าอยู่ ส่งผลโดยตรงต่อการเข้ามาเที่ยวชมชุมชนอย่างต่อเนื่อง และนอกจากการให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมภายในชุมชนแล้ว บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ยังค้ำนึ่งถึงการรักษาวิถีชีวิตชุมชน บริบทการเป็นชุมชนค้าขาย ทำให้บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรียังคงให้ความสำคัญและเคารพต่ออาชีพค้าขายของชาวบ้านโดยสะท้อนผ่าน การบริหารจัดการภายในเกี่ยวกับการบริการผู้เข้าพักที่ไม่มีการทำครัวเพื่อประกอบอาหารบริการผู้เข้าพักแต่ยังคงมีบริการอาหารเช้า โดยอาหารเช้าที่เสิร์ฟในแต่ละวัน พนักงานจะไปซื้ออาหารจากร้านค้าชาวบ้านภายในชุมชนแต่เช้าตรู่ และนำมาจัดใส่จานชามเสิร์ฟภายในครัวเล็กๆ ให้กับผู้เข้าพักวันที่ผู้วิจัยเข้าสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้เข้าพักในวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2558 เป็นวันที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเสิร์ฟข้าวต้มจันทบุรี เป็นข้าวต้มสูตรพิเศษของของชาวจันทบุรีที่หาทานยาก ร้านที่ขายข้าวต้มจันทบุรีเปิดขายตั้งแต่ช่วงเช้าบริเวณศาลเจ้า บางวันเสิร์ฟถ้วยจืดร้านฝั่งตรงข้ามกับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นต้น พนักงานบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจะสับเปลี่ยนหมุนเวียนอุดหนุนร้านค้าชาวบ้านในชุมชนไปมาเพื่อกระจายรายได้ให้กับชุมชน ซึ่ง

เหตุผลที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไม่มีครัวสำหรับประกอบอาหารบริการผู้เข้าพักมีเหตุผลมาจาก ข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่การใช้สอยที่ไม่มากนักและจำนวนพนักงานที่ดูแลบ้านมีจำนวนน้อย นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอีกประการที่สำคัญไม่น้อยกว่ากันคือการให้ความสำคัญต่อการประกอบอาชีพค้าขายชาวชุมชนริมน้ำจันทบูรนั่นเอง

“เพราะเราอยากชวนให้ไปสนับสนุนชุมชน อันนี้เป็นหัวใจใหญ่ เราทำธุรกิจเพื่อสนับสนุนชุมชน จะเห็นว่าขยะส่วนใหญ่เป็นพลาสติก ขวดน้ำ เขาจะซื้อน้ำเข้ามากับพวกเครื่องดื่มแอลกอฮอล์บ้าง แล้วก็พวกกระป๋อง เปปซี่” ปัทมา ปรารงค์พันธ์ (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2558)

ภาพที่ 4.17 แสดงภาพรายการแนะนำอาหาร

ภาพที่ 4.18 แสดงภาพอาหารเช้าที่ซื้อจากร้านค้าในชุมชน และนำมาจัดเสิร์ฟให้กับผู้เข้าพัก

คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ทั้งอาหารคาว-หวาน ยา รักษาโรค ของใช้เบ็ดเตล็ด เป็นต้น บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเห็นความสำคัญและเคารพต่อวิถีชีวิตชาวชุมชน วางแนวทางการประกอบการให้เอื้อประโยชน์แก่คนในชุมชนมากที่สุด เลือกรับบริการอาหารเข้าให้กับผู้เข้าพักโดยหาซื้ออาหารจากร้านค้าภายในชุมชน ช่วยสนับสนุนการประกอบอาชีพค้าขายให้กับคนในชุมชนอีกทางหนึ่ง และช่วยแนะนำประชาสัมพันธ์ของกินของใช้ภายในชุมชนให้กับผู้เข้าพักเพื่อส่งต่อนักท่องเที่ยวให้กับชุมชน สนับสนุนให้เกิดการกระจายรายได้ให้กับชุมชน และนอกจากการบริการอาหารเข้าที่หาซื้อจากร้านค้าในชุมชนแล้ว ในด้านการบริการเครื่องต้มร้อนที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีได้จัดให้มีตู้บริการน้ำดื่มทั้งน้ำเย็นและน้ำร้อนตั้งอยู่พื้นที่ส่วนกลางด้านหลังบ้านพัก และจัดให้มีตู้เย็นขนาดเล็ก บริการไว้ภายในห้องพักสำหรับแช่น้ำขวดแก้วไว้บริการผู้เข้าพักจำนวน 3 ขวด จากที่ผู้วิจัยเข้าสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในฐานะผู้เข้าพักพบว่า ในห้องพักไม่มีมินิบาร์ประเภทเครื่องต้มน้ำอัดลม เครื่องต้มกาแฟ หรือขนมขบเคี้ยวอื่นๆไว้บริการผู้เข้าพักเหมือนกับที่พักรอื่นทั่วไปอย่างความตั้งใจ ด้วยเหตุผลที่ว่าต้องการให้ผู้เข้าพักออกไปอุดหนุนร้านค้าภายในชุมชน ทั้งอาหาร เครื่องดื่ม ขนมขบเคี้ยวต่างๆ นั่นเอง

ผู้เข้าพักทยอยออกจากบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีในช่วงสายเพื่อเที่ยวชมชุมชนริมน้ำจันทบูรและท่องเที่ยวสถานที่ต่างๆในจังหวัดจันทบุรี เมื่อกลับเข้ามาในบ้านพักอีกครั้งส่วนใหญ่จะถือถุงพลาสติกใสของที่จับจ่ายส่วนใหญ่เป็น อาหาร ขนม เครื่องดื่มที่หาซื้อจากร้านค้าภายในชุมชน บางคนถือถุงจากร้านสะดวกซื้อที่อยู่ภายนอกชุมชนใส่ขนมขบเคี้ยวและเครื่องดื่มกลับเข้ามาด้วยเช่นกัน เครื่องดื่มที่ซื้อเข้ามานั้นมีทั้งน้ำซิงใสแก้ว น้ำเปล่าขวดพลาสติก น้ำอัดลมกระป๋อง และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าการกระจายรายได้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงในชุมชนริมน้ำจันทบูรเท่านั้นแต่เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจไปทั่วทั้งจังหวัดจันทบุรี ซึ่งสอดคล้องกับแบบสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ที่มีผู้ให้ข้อมูลยกตัวอย่างร้านค้าในชุมชนที่ชื่นชอบ ประทับใจ มากมาย และมีร้านอาหารจันทรโภชนา ซึ่งเป็นร้านอาหารที่อยู่ภายนอกชุมชน แต่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวอันดับ 1 ใน 5 ตัวอย่างอาหาร, ขนม, ของใช้, ร้านค้า ในชุมชนที่ผู้เข้าพักชื่นชอบ คือ ร้านขนมไข่ป่าไต้ มีผู้ตอบสูงสุด 10% (15 คน), ร้านก๋วยเตี๋ยวกิ่งเจี๊วดี 8% (11 คน), ร้านไอติมตราจรวง 7% (10 คน), ร้านอาหารจันทรโภชนา 6% (9 คน), และร้านก๋วยจั๊บตรงข้ามบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี 3% (5 คน)

4.2.3.2 การประหยัดพลังงาน

นอกจากประเด็นการเคารพสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ได้เรียบเรียงไว้ข้างต้นแล้ว ประเด็นการประหยัดพลังงานเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจัยพบว่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมีนโยบายและมีการลงมือปฏิบัติที่สะท้อนให้เห็นถึงการประกอบการที่เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

จากการสังเกตภายในห้องพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี และ บริเวณพื้นที่ส่วนกลางไม่มีการติดป้ายรณรงค์ประหยัดพลังงาน ไม่มีป้ายเชิญชวนให้ผู้เข้าพักประหยัด การใช้ไฟฟ้าภายในห้องพัก เหมือนดังเช่นการแขวนป้ายเพื่อรณรงค์ให้ผู้เข้าพักช่วยกันประหยัดการใช้น้ำจากการใช้ผ้าขนหนูชำระระหว่างเข้าพักและการงดเว้นการทำความสะดวกในห้องพักระหว่างเข้าพัก แต่ บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมีการสอดแทรกแนวทางการประหยัดพลังงานไฟฟ้าอย่างแยบยล เป็นการทำให้ดูเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างโดยไม่มีการติดป้ายรณรงค์ใดๆ ให้ผู้เข้าพักรู้สึกอึดอัดว่าเป็นกฎ ระเบียบ และถูกบังคับให้ทำ ตั้งแต่การใช้การ์ดควบคุมระบบไฟฟ้าอัตโนมัติภายในห้องพัก เมื่อผู้เข้าพักเช็คอิน เข้าห้องพักจะได้รับพวงกุญแจ 1 ชุด ประกอบด้วยกุญแจ 1 ดอกห้อยพวงด้วยการ์ดพลาสติก 1 ชิ้น สำหรับใช้เสียบกับแท่นพลาสติกที่ติดอยู่บริเวณด้านในห้องพักข้างประตูทางเข้า ใช้สำหรับควบคุมการ เปิด-ปิด ไฟฟ้าภายในห้องพัก หากผู้เข้าพักเข้าห้องพักให้เสียบแผ่นพลาสติกนี้เข้ากับแท่นเสียบเพื่อ เชื่อมวงจรไฟฟ้าภายในห้องพัก ระบบไฟฟ้าจะทำงานอัตโนมัติทันที สามารถเปิดใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าได้ ทุกชนิด ทั้ง ไฟฟ้า เครื่องปรับอากาศ โทรทัศน์ กาต้มน้ำ เครื่องทำน้ำอุ่น ที่มีบริการอยู่ภายในห้องพัก รวมถึงเต้าเสียบปลั๊กสำหรับเสียบปลั๊กเครื่องใช้ไฟฟ้าชนิดอื่นๆเพิ่มเติม แต่เมื่อผู้เข้าพักต้องการออก จากห้องพัก ดึงการ์ดพลาสติกที่ห้อยติดกับกุญแจห้องพักออกจะทำให้ระบบวงจรไฟฟ้าภายในห้องพัก ถูกตัด ถึงแม้ว่าผู้เข้าพักจะเสียบปลั๊กเครื่องใช้ไฟฟ้าค้างไว้หรือลืมนำไปในห้องพัก การดึงการ์ดพลาสติก จะตัดระบบไฟฟ้าภายในห้องพักทันที แม้ว่าจะยังคงเสียบปลั๊กเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นการควบคุมการใช้ พลังงานไฟฟ้าที่บ้านพักฯ เลือกใช้เพื่อช่วยประหยัดการใช้พลังงานอย่างฟุ่มเฟือย ในกรณีลืมนำไปหรือ เปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าทิ้งไว้ระหว่างวันโดยที่ไม่ได้ใช้

การใช้การ์ดควบคุมระบบไฟฟ้าอัตโนมัติภายในห้องพัก ไม่ใช่ระบบที่เพิ่ง ถูกคิดค้นใหม่ ผู้เข้าพักที่เคยเข้าพักตามสถานที่พักแรมอื่นก็สามารถพบเห็นได้ทั่วไป แต่ยังคงมีผู้เข้าพัก บางส่วนที่ไม่ทราบถึงความตั้งใจในการใช้การ์ดควบคุมระบบไฟฟ้าอัตโนมัติภายในห้องพัก ไม่คำนึงถึง การประหยัดพลังงานแต่คำนึงถึงความสะดวกสบายเป็นที่ตั้ง จึงหาวิธีการเปิดวงจรไฟฟ้าไว้เมื่อไม่ได้อยู่ ในห้องพัก มีผู้เข้าพักบางคนถอดกุญแจห้องพักออกจากการ์ดควบคุมระบบไฟฟ้าอัตโนมัติภายใน ห้องพัก แล้วเสียบการ์ดไว้กับแท่นเสียบตลอดเวลาที่ไม่อยู่ห้องพักเพื่อเปิดเครื่องปรับอากาศทิ้งไว้และ เมื่อกลับเข้ามาถึงห้องพัก ห้องพักจะมีอากาศเย็นสบายชื่นใจทันเวลาเหนียวและร้อน พฤติกรรมของผู้ เข้าพักลักษณะนี้พนักงานบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีพบเจอเป็นบางครั้ง เมื่อพบจะนำการ์ด ออกจากแท่นเสียบและเก็บไว้ที่เคาน์เตอร์รอคืนผู้เข้าพักกลับเข้ามาในภายหลัง แต่โดยส่วนใหญ่จะ เข้าใจและทราบถึงความตั้งใจในการใช้การ์ดและให้ความร่วมมือดึงการ์ดออกจากแท่นเสียบทุกครั้งที ่อออกจากห้องพัก นำพวงกุญแจติดตัวไปด้วยเมื่อออกไปเที่ยวชมชุมชนหรือสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ใน จันทบุรี และมีหลายท่านไว้วางใจการให้บริหารงานของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี และ

มั่นใจในการดูแลรักษาความปลอดภัยฝากพวงกุญแจห้องพักไว้ที่เคาน์เตอร์เพื่อป้องกันการสูญหายระหว่างออกไปท่องเที่ยวระหว่างวัน

นอกจากการรณรงค์อย่างแยบยลที่ทำกับผู้ใช้เข้าพักแล้ว บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมีมาตรการในการเปิด-ปิดไฟของอาคารเพื่อรณรงค์ประหยัดพลังงานอีกทางหนึ่ง ผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีอธิบายกับผู้วิจัยว่า พนักงานทุกคนจะช่วยกันดูแลเปิดไฟภายในบ้านพักเท่าที่จำเป็นและปิดไฟภายในบ้านพักที่ไม่จำเป็น โดยไม่มีการกำหนดช่วงเวลาการเปิด-ปิดไฟตายตัว ยกเว้นบางจุดที่มีเวลาปิดแน่นอนเนื่องจากไม่มีคนใช้งานบริเวณนั้น การเปิด-ปิดไฟให้พนักงานพิจารณาความเหมาะสมจากความสว่างของแสงที่ส่องเข้ามาในบ้านพักแต่ละช่วงเวลา เป็นการควบคุมการใช้พลังงานไม่ให้ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น พนักงานทุกคนจะเป็นผู้รับผิดชอบรณรงค์ประหยัดพลังงานไฟฟ้าภายในบ้านพักร่วมกัน ไม่ได้เป็นเพียงหน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่งเท่านั้น โดยพิจารณาการเปิด-ปิดไฟ ดังนี้

(1) บริเวณโถงต้อนรับส่วนของพิพิธภัณฑสถานและเคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์

บริเวณโถงต้อนรับส่วนของพิพิธภัณฑสถานและเคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ เป็นพื้นที่ที่มีคนเข้าออกจำนวนมาก ทั้งผู้เข้าพักที่เข้ามาเช็คอินเพื่อติดต่อเข้าพักแรม และผู้เข้าพักที่เช็คอินที่ออกจากบ้านพัก บุคคลทั่วไปที่มาเที่ยวชมชุมชนริมน้ำจันทบูรและสนใจเข้ามาสอบถามเกี่ยวกับห้องพัก เข้ามาเรียนรู้ศึกษาข้อมูลจากพิพิธภัณฑสถาน รวมถึงเป็นพื้นที่ทำงานของพนักงานที่บริเวณจุดเคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ด้วย บริเวณโถงต้อนรับส่วนของพิพิธภัณฑสถานและเคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ จึงมีการแบ่งพื้นที่การเปิด-ปิดไฟที่แตกต่างกันคือ

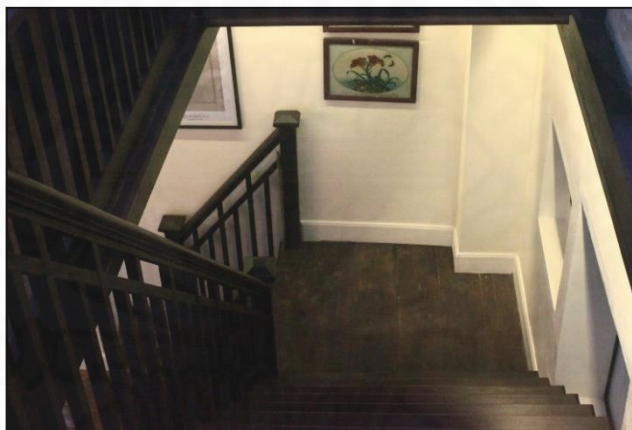
1) พื้นที่เปิด-ปิดไฟ เป็นเวลา

บริเวณโถงพิพิธภัณฑสถานและเคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ จุดที่เปิด-ปิดไฟให้ความสว่างเป็นเวลา คือ ไฟเพดานโถงพิพิธภัณฑสถานและเคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ โดยจะเปิดไฟตั้งแต่วเวลาประมาณ 15.00 น. เป็นต้นไปจนถึงเวลาประมาณเที่ยงคืน ส่วนช่วงเช้าถึงบ่ายประมาณ 14.00 น. จะปิดไฟให้ความสว่างเพราะแสงสว่างธรรมชาติจากด้านนอกอาคารส่องเข้ามาถึงในอาคาร ทำให้ไม่ต้องเปิดไฟในช่วงเวลานี้ แต่หากวันใดอากาศครึ้ม เมฆมาก หรือมีฝนตก ทำให้แสงสว่างธรรมชาติจากภายนอกอาคารไม่สามารถส่องให้ความสว่างภายในอาคารได้ทั่วถึง พนักงานจะพิจารณาเปิดไฟในบริเวณนี้ โดยเฉพาะเคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นบริเวณที่พนักงานจะต้องทำงานเอกสาร ใช้คอมพิวเตอร์อาจจะเปิดไฟเร็วกว่าโถงพิพิธภัณฑสถานเมื่อแสงสว่างจากธรรมชาติภายนอกมีน้อย

2) พื้นที่เปิดไฟตลอดเวลา

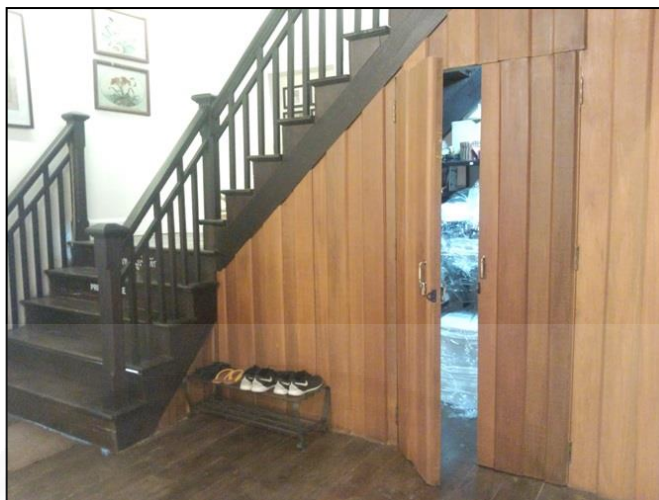
บริเวณโถงพิพิธภัณฑสถานและเคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์มีจุดที่จำเป็นต้องเปิดไฟให้แสงสว่างตลอดเวลาเพื่อความปลอดภัย 2 พื้นที่ คือ

บันไดขึ้นชั้นสอง : เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับผู้เข้าพักเวลาขึ้นลงบันได ได้มองเห็นทางเดินที่ชัดเจน เป็นการเพิ่มความปลอดภัยให้กับผู้เข้าพัก ป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นจากการขึ้นลงบันไดที่มีแสงสว่างธรรมชาติไม่เพียงพอ หรือการลื่นจากสิ่งกีดขวาง ลื่นจากความมันของพื้นผิวบันไดที่เป็นไม้ขัดมัน

ภาพที่ 4.19 แสดงภาพบริเวณทางขึ้นบันไดเปิดไฟตลอดเวลา

ห้องเก็บของใต้บันได : เป็นห้องเล็กๆเป็นพื้นที่สำหรับเก็บอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ ของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี และยังเป็นห้องที่ติดตั้งอุปกรณ์ทางเทคนิค เช่นกล่องอินเตอร์เน็ต ระบบเซอร์ฟเวอร์ต่างๆ แต่ละวันพนักงานจะเข้าไปเก็บอุปกรณ์ หยิบจับเครื่องมือต่างๆมาใช้งานและการนำอุปกรณ์ต่างๆเข้าไปเก็บอยู่บ่อยครั้ง ห้องนี้จึงจำเป็นที่จะต้องเปิดไฟให้แสงสว่างตลอดเวลาเพื่อเป็นการเพิ่มความปลอดภัยให้กับพนักงานที่เข้าไปใช้งาน และป้องกันการทำให้ระบบต่างๆที่ติดตั้งอยู่ในห้องเกิดความเสียหายโดยไม่ได้เจตนา

ภาพที่ 4.20 แสดงภาพห้องเก็บของใต้บันได

3) พื้นที่เปิดไฟ บางเวลา

บริเวณโถงต้อนรับส่วนของพิพิธภัณฑสถานและเคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ จุดที่เปิดไฟให้ความสว่างบางเวลา คือ ไฟในตู้โชว์เอกสารเก่าและวัตถุโบราณ ซึ่งนอกจากจะเป็นการประหยัดพลังงานแล้ว เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่เปิดไฟบางเวลาไม่เปิดบ่อย คือต้องการรักษาสภาพของสิ่งของในตู้โชว์ซึ่งเป็นของเก่า ที่ผ่านมาพนักงานจะพิจารณาการเปิดไฟตู้โชว์เมื่อมีผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ในพิพิธภัณฑสถานจำนวนมากพร้อมๆกัน เป็นการเพิ่มแสงสว่างในการมองเห็นวัตถุที่อยู่ในตู้โชว์ รวมถึงช่วงเวลาเย็นหรือช่วงที่ท้องฟ้ามืดครึ้ม ฝนตก ทำให้แสงสว่างธรรมชาติมีน้อย จึงจะเปิดไฟตู้โชว์เพื่อเพิ่มแสงสว่างภายในบ้านพัก โดยไม่ได้มีช่วงเวลาเปิดปิดที่ชัดเจนแน่นอนเหมือนกับจุดอื่นๆ

(2) ระเบียบรมน้ำและสวนหย่อม

ระเบียบรมน้ำและสวนหย่อม เป็นพื้นที่พักผ่อนส่วนรวมอีกแห่งหนึ่ง นอกจากบริเวณโถงต้อนรับส่วนของพิพิธภัณฑสถาน แต่บริเวณระเบียบรมน้ำและสวนหย่อมอนุญาตให้เข้าเฉพาะผู้เข้าพักเท่านั้น พนักงานจะเปิดไฟให้บริการส่องสว่างทั้ง 2 จุด ตั้งแต่ช่วงเย็นประมาณ 18.00 หรือ 19.00 น. พิจารณาตามความสว่างจากแสงสว่างธรรมชาติ วันใดที่ท้องฟ้ามืดครึ้ม มีฝนตก พนักงานอาจเปิดไฟในพื้นที่ระเบียบรมน้ำและสวนหย่อมเร็วกว่าปกติ และจะเปิดไปจนถึง 24.00 น. พื้นที่ทั้ง 2 จุดนี้เป็นพื้นที่สำหรับให้ผู้เข้าพักรับประทานอาหารเช้า และนั่งพักผ่อนหย่อนใจ โดยส่วนใหญ่ในช่วงกลางวันผู้เข้าพักจะออกไปท่องเที่ยวและกลับเข้ามาที่พักในช่วงเย็น-หัวค่ำ เมื่อกลับเข้าที่พักบางท่านจะนั่งเล่นที่ระเบียบรมน้ำเพื่อชมวิวน้ำจันทบุรีในช่วงกลางคืนแต่ไม่เกินเวลา 24.00 น. และบางท่านกลับตึกซึ่งพนักงานจะแจ้งให้ทราบว่าประตูบานเพ็ญมด้านหน้าจะปิด 22.00 น. หากกลับ

เข้ามาเป็นเวลา 22.00 น. ผู้เข้าพักจะต้องแจ้งเวลากับพนักงานล่วงหน้าเพื่อพนักงานจะเตรียมตัวเปิดประตูทางเข้าด้านข้างบริเวณสวนหย่อมแทนประตูบานเพี้ยมด้านหน้า โดยบริเวณสวนหย่อมจะเปิดไฟส่องสว่างตั้งแต่ช่วงเย็นเพื่อเพิ่มความปลอดภัยให้กับผู้เข้าพักยามค่ำคืน ผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีชี้แจงว่าที่ผ่านมาพนักงานพยายามปิดไฟช่วงเวลา 24.00 น. แต่ด้วยที่ไม่ได้มีระบบเข้มงวดมากนัก บางครั้งอาจเลยเวลาไปบ้าง แต่เมื่อนึกขึ้นได้ก็จะรีบปิดไฟทันทีเพื่อให้แสงสว่างรบกวนผู้เข้าพักและคนในชุมชนที่นอนหลับพักผ่อนให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

(3) ทางเดินบนชั้นสอง

ทางเดินชั้นสองเป็นทางเดินที่อยู่ตรงกลางระหว่างห้องพักด้านซ้ายที่มองเห็นวิวถนนสุขาภิบาล และห้องพักด้านขวามือที่มองเห็นวิวแม่น้ำจันทบุรี ทางเดินนี้จะเปิดปิดไฟเป็นเวลาคือจะเปิดไฟทางเดินตั้งแต่ช่วงเวลาเย็น 18.00 หรือ 19.00 ถึง 24.00 น. ซึ่งเป็นเวลาเดียวกันกับพื้นที่ส่วนรวมอื่นๆภายในบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี และจะมีแสงสว่างจากบันไดซึ่งเชื่อมระหว่างชั้น 1 กับ ชั้น 2 ที่เปิดไฟตลอดทั้งคืน ช่วยส่องสว่างให้มองเห็นทางเดินได้สะดวก

การที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี มีแนวทางการประหยัดไฟ โดยกำหนดช่วงเวลาเปิด-ปิด ไฟฟ้า แต่ละพื้นที่นั้นถึงแม้ว่าจะไม่ได้เข้มงวดกับช่วงเวลาการเปิด-ปิดมากนัก แต่ถือได้ว่ามีแนวทางที่ชัดเจนในการรณรงค์ประหยัดพลังงาน พนักงานทุกคนให้ความร่วมมือช่วยกันปฏิบัติหน้าที่โดยไม่มี การแบ่งแยกชัดเจนว่าเป็นหน้าที่ใครคนใดคนหนึ่ง ถือเป็นการดำเนินกิจการที่ให้ความใส่ใจต่อการประหยัดการใช้ไฟฟ้า ผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีได้คำนวณรายจ่ายค่าไฟฟ้าของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เมื่อนำมาหาค่าเฉลี่ยอย่างง่ายอัตราการใช้ไฟฟ้าของแต่ละห้องอยู่ที่ประมาณ 60-70 บาทต่อวัน เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมีความใส่ใจต่อการใช้อย่างรู้คุณค่า การเก็บสถิติการใช้ไฟฟ้าอาจดูเป็นเรื่องเล็กน้อยแต่ชี้ให้เห็นว่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไม่ละเลยต่อการประหยัดพลังงาน มุ่งมั่นทำในเรื่องเล็กน้อยหลายๆเรื่อง กลายเป็นกิจการที่มีความโดดเด่นในการแสดงความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติตัวของกิจการในเรื่องเหล่านี้แสดงถึงความพยายามอย่างยิ่งต่อความมุ่งมั่นดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมส่วนรวม และถึงแม้ว่าจะให้ความสำคัญกับการประหยัดพลังงานอย่างจริงจังแต่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไม่ละเลยจนขาดความใส่ใจในการบริการและคุณภาพชีวิตที่ปลอดภัยของผู้เข้าพัก สังเกตได้จากการเลือกเปิดไฟส่องสว่างบริเวณบันไดตลอดเวลา และอีกประการหนึ่งคือการติดตั้งไฟฉายไว้กับแท่นที่ข้างฝาผนังใกล้กับแท่นเสียบการ์ดควบคุมระบบไฟฟ้าอัตโนมัติภายในห้องพักทุกห้อง เมื่อถึงไฟฉายออกมาจากแท่นที่ติดอยู่กับฝาผนัง ไฟฉายจะติดโดยอัตโนมัติสามารถใช้งานให้แสงสว่างได้ทันที การติดไฟฉายไว้ภายในห้องพักทุกห้องเป็นการอำนวยความสะดวก

ความสะดวกให้กับผู้เข้าพักที่เข้าพักในช่วงค่ำคืน ซึ่งอาจเกิดไฟดับหรือเมื่อผู้เข้าพักต้องการออกมาจากนอกห้องพักในช่วงค่ำคืนซึ่งเป็นเวลาที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีปิดไฟในบริเวณพื้นที่ส่วนรวมหมดแล้ว ทำให้มีแสงสว่างน้อยอาจมองเห็นทางเดินและสิ่งกีดขวางไม่ชัดเจนและอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุ

การปฏิบัติของกิจการเป็นความความใส่ใจในการประหยัดพลังงาน มีการกำหนดแนวทางการปฏิบัติในระดับนโยบายการบริหารกิจการ สะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจที่จะประกอบการโดยลดสร้างมลภาวะที่ทำลายสิ่งแวดล้อมตามแนวทางกิจการเพื่อสังคม เป็นสถานประกอบการที่ไม่ได้มุ่งเพียงสร้างผลกำไรสูงสุดแต่คำนึงถึงการรักษาสิ่งแวดล้อมส่วนรวมด้วย และถึงแม้บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นสถานประกอบการประเภทบริการที่อำนวยความสะดวกให้กับผู้เข้าพักก็ตาม ในด้านการบริการจะคำนึงถึงเหมาะสม พอเพียง มีความพยายามที่จะช่วยลดการสร้างมลพิษจากการให้บริการ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนและส่วนรวม ซึ่งนอกจากจะสะท้อนให้เห็นผ่านแนวทางการประหยัดพลังงานตามที่ได้เรียบเรียงข้างต้นแล้ว ยังพบว่ายังมีแนวทางการจัดการขยะอีกด้วย

4.2.3.3 การจัดการขยะ

จากการสอบถามผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ในประเด็นการประกอบการที่เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม นอกจากการการปฏิบัติที่เป็นการให้ความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมชุมชน การมีแนวทางการประหยัดพลังงานที่ชัดเจนแล้ว บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ยังมีการจัดการขยะที่เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชนอีกด้วย โดยเริ่มตั้งแต่การเป็นผู้ประกอบการที่ผลิตขยะให้น้อยที่สุด ขยะส่วนใหญ่ของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี คือขวดแก้ว ขวดพลาสติก กระจก เศษพลาสติก ถูขนมห เศษอาหาร ฯลฯ ขยะเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นขยะที่มาจากกาซื้ออาหาร เครื่องดื่มภายนอกเข้ามาทางภายในห้องพัก เนื่องจากบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไม่มีบริการซื้อขายอาหารและเครื่องดื่ม มีเพียงการบริการอาหารเข้าเท่านั้นและการให้บริการจะคำนึงถึงการสร้างขยะให้น้อยที่สุด อาหารเข้าใส่ถุงพลาสติกจากร้านและนำมาจัดใส่ถ้วยชามเตรียมเสิร์ฟโดยจะไม่ใช้ถ้วยชามพลาสติก โฟม หากจำเป็นต้องใช้ผลิตภัณฑ์ใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้งจะพยายามใช้ให้น้อยที่สุด และไม่มีแก้วกระดาษสำหรับการชงชา กาแฟ ดื่มน้ำ แต่จะมีแก้วใสและแก้วเซรามิคจัดวางไว้บริการ และนอกจากการบริโภคของผู้เข้าพักที่ก่อให้เกิดขยะแล้ว ในส่วนงานของพนักงานมีการปรีนเอกสาร ใช้กระดาษอยู่เสมอ พนักงานบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีรวบรวมกระดาษที่ปรีนงานแต่ไม่ใช้แล้ว หรือเศษกระดาษที่ไม่ใช้แล้วแต่ยังมีพื้นที่ว่าง นำมาดัดแปลงเป็นกระดาษบันทึกข้อความ กระดาษโน้ตไว้ใช้บันทึกความจำ อีกทั้งยังนำกล่องทิชชูหรือ

กล่องกระดาษที่ได้จากการซื้อเข้ามาไว้บริการผู้เข้าพักมาตัดประยุกต์เป็นกล่องใส่ของอย่างง่ายที่หน้าเคาน์เตอร์ เป็นต้น เป็นการนำวัสดุที่ไม่ใช้แล้วแต่สามารถประยุกต์ใหม่ให้กลับมาใช้ได้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อเป็นการลดการสร้างขยะเพิ่มมากขึ้น

จากแนวทางการผลิตขยะให้น้อยที่สุดแล้ว เมื่อมีขยะเกิดขึ้นจึงมีการคัดแยกขยะโดยแม่บ้านประจำบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมีทักษะการคัดแยกขยะมาจากที่ทำงานเก่าคือโรงเรียนรุ่งอรุณ การจัดการกับขยะของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจึงมีการคัดแยกประเภทของขยะเพื่อนำไปจัดการต่ออย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์มากที่สุด เมื่อคัดแยกขยะแต่ละประเภทแล้วจะขายให้กับรถรับซื้อของเก่าที่เข้ามาประจำในชุมชนนี้ ที่ผ่านมาระยะเวลาประมาณ 2-3 เดือน จะได้ขยะขวดพลาสติกประมาณ 4-5 กระสอบถุงปุ๋ย แล้วจึงจะเรียกรถรับซื้อของเก่า ซึ่งการคัดแยกขยะของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี จะแบ่งดังนี้คือ

1) ขวดพลาสติก

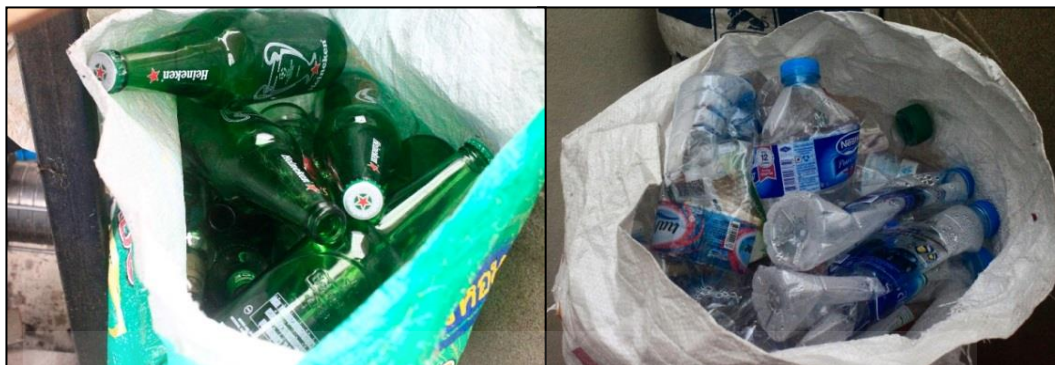
ขวดพลาสติกทุกขนาด ไม่ต้องแกะฉลาก ไม่ต้องแกะฝาออก เนื่องจากผู้รับซื้อขวดพลาสติกไม่ซื้อแยก เพราะคนรับซื้อไม่มีตลาดส่งขายจึงรับซื้อเหมารวมทั้งขวดไม่ต้องแยกแต่ละชิ้นส่วนออกจากกัน

2) กระจปอง

แยกกระจปองออกจากขยะประเภทอื่นๆ เช่น กระจปองน้ำอัดลม กาแฟ เครื่องดื่มต่างๆ ที่ผู้เข้าพักซื้อเข้ามาจากร้านค้า โดยจะแกะฝาเก็บรวบรวมไว้สำหรับบริจาคต่อ ในระยะแรกได้เก็บฝาขวดน้ำแก้วไว้จำนวนหนึ่งสำหรับนำไปบริจาคแต่ทราบว่าไม่สามารถบริจาคได้จึงต้องนำไปทิ้ง

3) ขวดแก้ว

ขวดแก้วที่แยกนี้เป็นขวดแก้วจากเครื่องดื่มที่ผู้เข้าพักซื้อเข้ามา ส่วนใหญ่เป็นขวดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ภาพที่ 4.21 แสดงภาพการคัดแยกขยะ

4) เศษอาหาร

เศษอาหารที่คัดแยกเป็นเศษอาหารจากการบริการเสิร์ฟอาหารเข้าให้กับผู้เข้าพัก โดยจะแยกส่วนที่เป็นน้ำและกากอาหารจากถ้วยชามที่จะล้างทำความสะอาด นำกากอาหารมัดใส่ในถุงและนำไปทิ้งในถุงดำอีกครั้งหนึ่ง โดยในช่วงเย็นของแต่ละวันจะนำถุงขยะออกไปทิ้งที่ถังขยะหน้าศาลเจ้าตัวเล่าเอี้ย เมื่อครบกำหนด 1 เดือน พนักงานเก็บขยะของเทศบาลจะเดินมาเก็บค่าขยะกับพนักงานเดือนละ 20 บาท ซึ่งเป็นราคาที่เก็บเท่ากับบ้านหลังอื่นๆในชุมชน

5) เปลือกผลไม้

แยกเปลือกผลไม้ ที่ซื้อมาจัดเสิร์ฟพร้อมกับอาหารเข้าต่างหากไม่รวมกับเศษอาหาร เมื่อก่อนสลับเปลี่ยนผลไม้ทั้ง สับปะรด ฝรั่ง มะละกอ และพบว่าผลไม้ที่ผู้เข้าพักทานหมดทุกครั้งส่วนใหญ่คือมะละกอ ผลไม้ชนิดอื่นบางวันเหลือ ปัจจุบันจึงเสิร์ฟมะละกอเป็นประจำทั้งถูกปากผู้เข้าพักส่วนใหญ่และหาซื้อง่ายตลอดทุกฤดูกาล โดยจะเสิร์ฟสลับกับผลไม้ตามฤดูกาลเท่าที่จะหาซื้อได้ จึงมีเปลือกผลไม้มะละกอค่อนข้างเยอะ

ภาพที่ 4.22 แสดงภาพปุ๋ยหมักชีวภาพ

ด้วยที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจัดผลไม้เสิร์ฟให้กับผู้เข้าพักในมือเช้า ในแต่ละวันมีขยะที่เกิดจากผลไม้จำนวนหนึ่งแต่เมื่อรวมกันใน 1 สัปดาห์ขยะจากผลไม้จึงมีจำนวนมาก บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเห็นว่าเปลือกผลไม้สามารถย่อยสลายได้จึงหาวิธีจัดการกับขยะเปลือกผลไม้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงนำเปลือกผลไม้ที่แยกไว้ตากหากไม่ปะปนกับเศษอาหารอื่นๆ มาหมักไว้ในกระป๋องที่ด้านหลังของบ้านพัก ปิดฝาล็อคให้แน่น เป็นการหมักเพื่อทำปุ๋ยชีวภาพ เพื่อให้ได้น้ำหมักมารดน้ำต้นไม้ บำรุงดินและต้นไม้บริเวณสวนหย่อม เป็นวิธีการจัดการขยะประเภทเปลือกผลไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเท่าที่จะทำได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น การดำเนินการในประเด็นการเป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีในระดับนโยบายมีการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อมุ่งรักษาสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน และในระดับการปฏิบัติการของพนักงานถือได้ว่ามีความใส่ใจต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นทุนเดิม ทำให้นโยบายของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงโดยพนักงานทำด้วยความเต็มใจและยังช่วยสอดส่องดูแลเป็นพิเศษ เช่น การสังเกตการแขวนป้ายของผู้เข้าพัก การเปิดปิดน้ำใช้ในครัว รวมถึงการคัดแยกขยะประเภทขวด, กระป๋อง และขายให้กับรถรับซื้อ การแยกเปลือกผลไม้ที่นำมาจัดเสิร์ฟพร้อมอาหารเช้ามาทำเป็นปุ๋ยหมัก ใช้ประโยชน์ในการรดน้ำต้นไม้ การที่พนักงานมีความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมยิ่งทำให้บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นกิจการที่ไม่ได้มีเพียงนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้นแต่นำไปสู่การลงมือปฏิบัติจริง มีพนักงานที่มีจิตสำนึกสาธารณะเป็นผู้ดำเนินการเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างจริงจัง นอกจากนี้บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรียังเอาใจใส่ต่อการรักษาระบบนิเวศแม่น้ำจันทบุรี ซึ่งเป็นทรัพยากรส่วนรวมที่ไม่ใช่เฉพาะคนในชุมชนเท่านั้นที่ใช้ประโยชน์แต่คนทั้งจังหวัดได้ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสายนี้ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ทั้งการใช้น้ำรวมถึงเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชนและคนจันทบุรีอีกหลายครอบครัวก่อนที่จะไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทยที่ยังประโยชน์ให้กับคนอื่นจำนวนมาก โดยหลักการบริหารจัดการภายในของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีที่คำนึงถึงการรักษาสิ่งแวดล้อมด้วย ทั้งลดการผลิตขยะ ลดการใช้น้ำทั้งการเชิญชวนผู้เข้าพักให้ร่วมกิจกรรมรณรงค์และการปฏิบัติเองเป็นตัวอย่าง ลดการใช้พลังงานไฟฟ้าเกินความจำเป็น เหล่านี้เป็นนโยบายของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีที่พนักงานทุกคนจะต้องปฏิบัติโดยไม่มีมาตรการเข้มงวดบีบบังคับแต่เป็นการทำด้วยความเต็มใจ ในบางครั้งจะเห็นว่าเป็นนโยบายคล้ายกับที่พักอื่น เช่น การรณรงค์ประหยัดน้ำโดยใช้ผ้าเช็ดตัวขนหนูขั้วระหว่างเข้าพัก หรือแจ้งความจำนงไม่ทำความสะอาดห้องพัก การทำระบบไฟในห้องพักเปิด-ปิดอัตโนมัติ เป็นต้น ซึ่งเป็นนโยบายการรักษาสิ่งแวดล้อมพื้นฐานที่สถานที่พักแรมส่วนใหญ่มี และมีนโยบายบางอย่างเกิดขึ้นเฉพาะที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีซึ่งเป็นการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมชุมชนเป็นสำคัญนั่นคือ การปิดไฟบริเวณพื้นที่สาธารณะ

โถงทางเดิน ระเบียง เป็นต้น เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจจริงในการลดใช้พลังงานไฟฟ้าและเพื่อไม่ให้แสงสว่างจากเกิดเปิดไฟบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีในยามตีกรบกวคนในชุมชน ซึ่งเป็นการทำลายบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการนอนหลับพักผ่อนของคนในชุมชน เป็นแบบอย่างกิจกรรมประเภทบริการอื่นๆที่อยู่ในชุมชนให้ได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับชุมชน เคารพชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติส่วนรวม ดำเนินกิจการที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนไม่มุ่งเพียงแต่แสวงหากำไรและละเลยต่อพื้นที่ชุมชนโดยรอบ และเป็นแบบอย่างให้แก่คนในชุมชน ให้นำมาใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมส่วนรวมที่ยังประโยชน์ให้กับชาวชุมชนริมน้ำจันทบูร

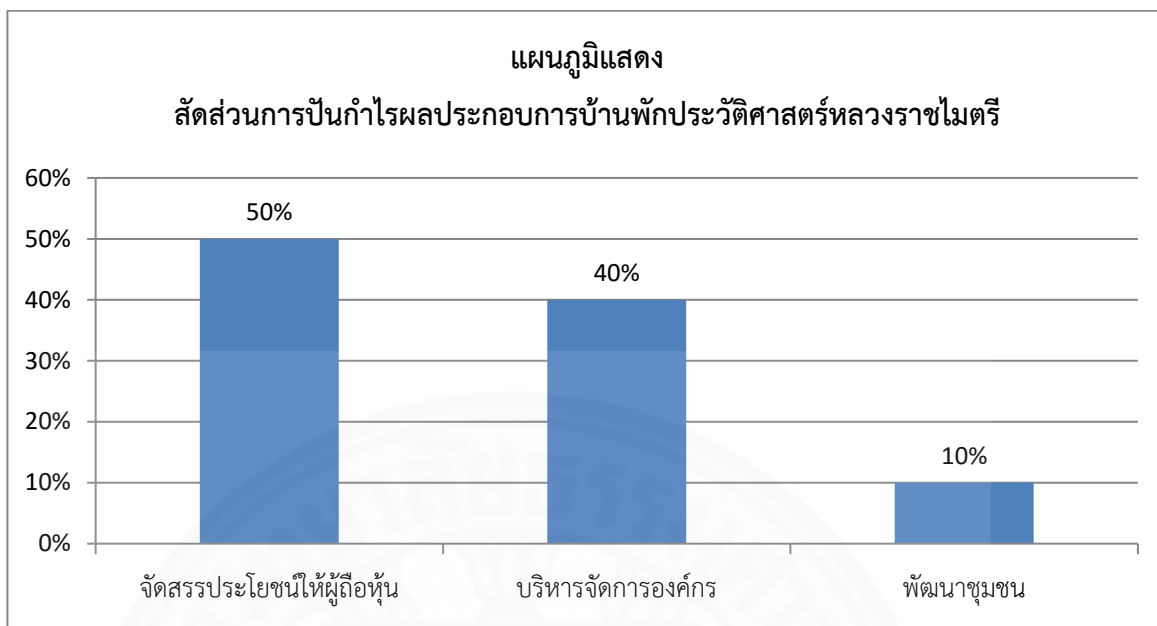
ความใส่ใจที่มีต่อชุมชนทั้งในด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมและเคารพต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่สะท้อนให้เห็นผ่านนโยบายและการปฏิบัติจริงของเจ้าหน้าที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีแล้ว กิจกรรมบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ยังได้ตั้งเป้าหมายมอบผลกำไรที่เกิดจากการดำเนินกิจการเพื่อสนับสนุนกิจกรรมชุมชนในระยะยาว อีกด้วย

4.2.4 ผลกำไรคืนสู่สังคมและเป้าหมาย

กิจกรรมบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมีวัตถุประสงค์การก่อตั้งกิจการที่เป็นไปตามแนวทางการอนุรักษ์ชุมชน รักษาอาคารเก่า เป็นการกระตุ้นย้ำเตือนในคนในชุมชนเห็นคุณค่าของเอกลักษณ์ชุมชน ทั้งสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และยังมีแผนสนับสนุนการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องระยะยาว โดยบริหารจัดการสัดส่วนผลกำไรผลการประกอบการทั้งหมด 100% แบ่งเป็น 3 ส่วน แบ่งเป็น 50%: 40%: 10% คือ ปันไว้สำหรับการจัดสรรประโยชน์แก่ผู้ถือหุ้น 50%, สำหรับการบริหารจัดการองค์กรทั้งหมด 40%, สำหรับสนับสนุนพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร 10%

การแบ่งสัดส่วนเป็นมติจากการเห็นชอบจากมติคณะกรรมการบริษัทจันทบูรรักรัษดี จำกัด ที่เล็งเห็นความสำคัญของการปันผลประกอบการออกเป็น 3 ส่วน โดยให้ปันส่วนหนึ่งไว้สำหรับสนับสนุนการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร สอดคล้องตามความมุ่งหมายการก่อตั้งกิจการที่ไม่เพียงสร้างรายได้ให้กับกิจการเท่านั้น แต่ยังมีส่วนช่วยเหลือชุมชนเพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมชุมชนในระยะยาวด้วย

สัดส่วนการปันกำไรผลประกอบการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ดังแผนภูมิที่ 4.2 แสดงสัดส่วนการปันกำไรผลประกอบการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

แผนภูมิที่ 4.2 แสดงสัดส่วนการปันกำไรผลประกอบการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

สัดส่วนการปันกำไรผลประกอบการทั้ง 3 ประเภทมีรายละเอียดดังนี้

1) การปันกำไรสำหรับจัดสรรประโยชน์ให้ผู้ถือหุ้น

ผลกำไรจากการประกอบการ 50% ถูกกำหนดไว้เพื่อจัดสรรประโยชน์ให้ผู้ถือหุ้น จะดำเนินการปีละหนึ่งครั้ง เป็นการปันผลประจำปี ผู้ถือหุ้นได้รับการปันผลจำนวนแตกต่างกันตาม สัดส่วนการถือหุ้น ผู้จัดการบริษัทฯ แจ้งว่ายังไม่มีการกำหนดระยะเวลาการปันผลที่แน่นอนว่าจะเริ่มปัน ผลในปีแรกของการเปิดให้บริการเลยหรือไม่ เพราะในขณะที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลรวมระยะเวลา ดำเนินงานไม่ถึงปี ทำให้คณะกรรมการบริษัทฯ ยังไม่ได้วางแผนแน่นอน โดยการปันผลจะพิจารณา จากผลประกอบการของกิจการในปีนั้นๆ เป็นสำคัญ

2) การปันกำไรสำหรับการบริหารจัดการองค์กร

ผลกำไรจากการประกอบการ 40% ถูกกำหนดไว้เพื่อจัดสรรประโยชน์สำหรับการ บริหารจัดการ ดูแลค่าใช้จ่ายของกิจการ การพัฒนาซ่อมแซมจุดชำรุดและปรับปรุงอาคาร เป็นการ หมุนเวียนนำผลกำไรจากการประกอบการกลับเข้าสู่การลงทุนซ้ำอีกครั้งเพื่อสร้างการเติบโตให้กับ กิจการ

3) การปันกำไรสำหรับสนับสนุนการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร

ผลกำไรจากการประกอบการ 10% ถูกกำหนดไว้เพื่อจัดสรรประโยชน์สำหรับสนับสนุนการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยเป็นการดำเนินกิจกรรมในนามของบริษัทจันทบูรรักษัดี จำกัด ที่เป็นอิสระต่อหน่วยงานใดๆ ซึ่งตามแนวทางการคืนผลกำไรของกิจการที่ได้วางไว้คือ เมื่อปันสัดส่วนผลประกอบการ 10% แล้ว กรรมการบริหารของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี จะช่วยกันพิจารณาความเหมาะสมในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนในแต่ละครั้ง และจะเสนอต่อผู้ถือหุ้น ซึ่งมีชุมชนเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ ให้ผู้ถือหุ้นมีส่วนร่วมในการพิจารณาคัดเลือกการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยใช้วิธีการโหวตตามสัดส่วนการถือหุ้น ซึ่งผู้ถือหุ้นมากจะมีคะแนนเสียงในการโหวตมากกว่าผู้ถือหุ้นน้อย

แกนนำชุมชนให้ข้อมูลสอดคล้องกับที่ผู้จัดการบริษัทจันทบูรรักษัดี จำกัด ว่าการปันผลกำไรของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีทั้ง 3 ส่วน ไม่ได้ระบุชัดเจนถึงระยะเวลาการปันผล โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการเงินของกิจการในปีนั้นๆ โดยการจัดเวทีประชุมในช่วงการเปิดซื้อขายหุ้น บริษัทจันทบูรรักษัดี จำกัด ได้ชี้แจงผู้ถือหุ้นและผู้เกี่ยวข้องทุกคนให้ทราบว่าไม่มีการระบุแน่นอนว่าจะต้องปันผลทันทีหลังจากเปิดให้บริการในปีแรกหรือในปีใด ถึงแม้จะมีแผนการปันผลที่แน่นอนแต่ในทางปฏิบัติมีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์จริง ตามการพิจารณาจากผลประกอบการในแต่ละปีว่ามีผลกำไรเพียงพอที่จะปันผลได้มากน้อยเพียงใด โดยเป็นมติจากคณะกรรมการบริษัทจันทบูรรักษัดี จำกัด

หากปีใดเกิดกรณีผลประกอบการมีน้อยไม่เพียงพอต่อการนำมาบริหารกิจการ ตัวแทนผู้ถือหุ้นให้ความคิดเห็นว่าจะต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นก่อน เช่น อาจมีการระดมทุนเพิ่มขึ้น โดยการแก้ไขปัญหาจะคำนึงถึงเป้าหมายของกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นสำคัญ ต้องหาวิธีการแก้ไขที่สอดคล้องกับเป้าหมาย เพื่อรักษาให้กิจการยังคงดำเนินต่อไปได้ แต่หากการดำเนินงานในปีแรกมีผลประกอบการครอบคลุมรายจ่ายจนเกิดผลกำไรที่สามารถนำมาปันผลได้จะดำเนินการปันผลกำไรทันทีในปีแรก เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้ถือหุ้น สร้างความมั่นใจในการดำเนินกิจการร่วมกันและเป็นการเริ่มต้นทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน ตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ตั้งแต่เริ่มแรกแต่หากการประกอบการยังไม่สร้างผลกำไรที่เพียงพอต่อการปันผลได้ คณะกรรมการบริหารจะพิจารณาและแจ้งสถานการณ์ทางการเงินให้กับผู้ถือหุ้นทราบ

“เราไม่รู้หรอกว่าอะไรมันจะเกิดขึ้นบ้าง เราก็พยายามทำให้มันดีที่สุด แต่ถ้าสมมติว่ามันเกิดเป็นจริง การเพิ่มทุนก็เป็นทางเลือกหนึ่ง เพื่อให้การอนุรักษ์มันยังอยู่” พิพัฒน์ พิทยาพิบูล (สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2558)

การดำเนินงานของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีถึงแม้จะดำเนินกิจการได้ไม่นาน แต่มีการกำหนดสัดส่วนการปันผลกำไรจากการประกอบการไว้ชัดเจนตั้งแต่แรกเริ่ม สัดส่วนการจัดสรรผลกำไรจะเป็นไปเพื่อสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้ถือหุ้น สร้างเสถียรภาพความมั่นคงให้กับกิจการมากกว่าสัดส่วนสนับสนุนพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร ด้วยที่กิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเพิ่งเปิดให้บริการ ในการจัดสรรผลกำไรจึงคำนึงถึงการสร้างกำลังใจและความมั่นคงให้กับกิจการ แต่ไม่ละทิ้งหลักการสนับสนุนการพัฒนาตามแนวทางของกิจการเพื่อสังคม โดยกำหนดให้มีการจัดสรรกำไรเพื่อพัฒนาชุมชนเป็นนโยบายชัดเจนของกิจการเช่นกัน เป็นการแสดงถึงเจตนาที่มีต่อการสนับสนุนการพัฒนาชุมชน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนไม่น้อยไปกว่าการสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้ถือหุ้นและการสร้างเสถียรภาพความมั่นคงในการบริหารกิจการ ถือเป็นกรณีนับรวมการพัฒนาชุมชนเป็นเป้าหมายหนึ่งในการดำเนินกิจการไม่เพียงมุ่งสร้างผลกำไรสูงสุดเพื่อตอบสนองต่อผู้ถือหุ้นดังการดำเนินกิจการทั่วไป และถึงแม้จะยังไม่สามารถปันผลกำไรส่วนใหญ่กลับคืนสู่กิจกรรมการพัฒนาได้ตามลักษณะสำคัญของกิจการเพื่อสังคมทั้งหมดก็ตาม แต่สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วคือการกำหนดให้มีการปันผลกำไรเพื่อสนับสนุนการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร สะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจที่ต้องการช่วยสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาชุมชนตามแนวทางกิจการเพื่อสังคม

ตัวแทนผู้ถือหุ้นเล่าถึงความคาดหวังอย่างน่าสนใจว่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจะเป็นตัวอย่างการประกอบอาชีพที่ให้ความสำคัญต่อการดูแลรักษาบ้านเรือน ประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นการประกอบการที่ให้ความสำคัญกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและช่วยกระตุ้นให้คนกลับมาตื่นตัวกับวิถีชีวิตและจุดเด่นที่ชุมชนมีอยู่ โดยเชื่อมั่นว่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจะสามารถทำได้ตามที่ไดวางเป้าหมายไว้ ถึงแม้ว่าการดำเนินกิจการในช่วงแรกอาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนอย่างค่อยเป็นค่อยไปก็ตาม สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับตัวแทนสถาบันอาศรมศิลป์ที่มีความคาดหวังอยากเห็นลูกหลานคนในชุมชนกลับมาอยู่บ้านของเขาเอง คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจต่อท้องถิ่น เป็นการสะท้อนให้เห็นเป้าหมายสำคัญของการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นการดำเนินกิจการที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดกระแสการอนุรักษ์อาคารและวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นสำคัญมากกว่าการมุ่งแสวงหากำไรจากการประกอบการ โดยนำรูปแบบการบริหารงานทางธุรกิจมาใช้ในการขับเคลื่อนกิจการให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

การดำเนินงานของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีนอกจากมีลักษณะตามกรอบคิดกิจการเพื่อสังคม ทั้ง 4 ประการตามที่ได้กล่าวไป คือการมีเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน การให้ความสำคัญกับความยั่งยืนทางการเงิน การดำเนินกิจการที่เป็นมิตรต่อ

สังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และการคืนผลกำไรสู่สังคมและเป้าหมายแล้วนั้น อีกประการหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้สามารถดำเนินกิจการได้สำเร็จคือการดำเนินงานชัดเจนโปร่งใสตั้งแต่เริ่มแรก

4.2.5 เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

การดำเนินงานของของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี มีการชี้แจงข้อมูลอย่างละเอียดชัดเจนตั้งแต่แรกเริ่ม ช่วงการระดมทุนซื้อขายหุ้นและปรับปรุงบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไมตรี มีการประชุมเพื่อชี้แจงแนวทางการดำเนินงานของกิจการกับชุมชนและผู้สนใจให้เข้าใจตรงกันอย่างเปิดเผย เพื่อเป็นการทำความเข้าใจในหลักการและวิธีการดำเนินงานทั้งหมด มีการจัดเวทีชี้แจงพูดคุยกันอย่างเป็นทางการและการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการแบบปากต่อปาก ตัวแทนสถาบันอาศรมศิลป์ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า ในช่วงการประชุมสัมพันธ์ ถึงแม้ชุมชนจะพยายามกระจายข่าวให้มากที่สุด แต่มีบางครั้งที่การสื่อสารไม่ทั่วถึง รวมถึงบางคนได้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนไปบ้าง และส่งผลต่อความไม่มั่นใจ ไม่เชื่อใจต่อการดำเนินการ โดยเฉพาะบ้านเช่าที่อยู่อาศัยในชุมชนมานานอาจเกิดความหวาดระแวงเกรงว่าเจ้าของบ้านจะยกบ้านให้ทำชุมชนทำประโยชน์เช่นเดียวกับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ทำให้แกนนำชุมชนและสถาบันอาศรมศิลป์ชี้แจงต่อชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันให้ชัดเจน ถึงแนวทางการพัฒนากิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ซึ่งเป็นเจตนาที่ตรงกันของทายาทผู้ดูแลบ้านที่ต้องการมอบบ้านให้กับชุมชนได้ใช้ประโยชน์เกิดผลดีต่อชุมชน ซึ่งการปรับปรุงบ้านเพื่อทำเป็นกิจการของชุมชน เป็นความร่วมมือของเจ้าของบ้านที่เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ ไม่ได้เป็นการปล่อยเช่าเพื่อแสวงหากำไร

การชี้แจงข้อมูลและเปิดซื้อขายหุ้นใช้เวลาประมาณ 3 เดือน รวบรวมหุ้นจากคนในชุมชนที่สนใจกิจการ และเปิดให้คนทั่วไปซื้อเพิ่มเติมจนครบจำนวนที่ตั้งเป้าไว้ แล้วจึงปิดการซื้อขายหุ้น แต่หลังจากปิดการซื้อขายหุ้นแล้วยังมีคนในชุมชนและคนภายนอกที่อยากมีส่วนร่วมกับการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ถ้ามถึงการเปิดซื้อขายหุ้นอย่างแสดงให้เห็นถึงการบริหารงานที่โปร่งใสตั้งแต่เริ่มต้นกิจการ ทำให้กิจการเป็นที่น่าเชื่อถือของบุคคลทั่วไปและได้รับความวางใจจากคนในชุมชน ก่อให้เกิดความมั่นใจและนำไปสู่การตัดสินใจซื้อหุ้นของกิจการอย่างต่อเนื่องแม้กระทั่งปิดการขายหุ้นแล้ว การมุ่งมั่นชี้แจงข้อมูลเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันนี้ถือได้ว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีอันจะส่งผลดีต่อความมั่นคงในด้านความร่วมมือระหว่างบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีกับผู้เกี่ยวข้อง ช่วยขยายฐานการสนับสนุนกิจการให้กว้างขึ้นถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นผู้ร่วมลงทุนก็ตาม

นอกจากการมุ่งชี้แจงข้อมูลอย่างละเอียดชัดเจนแล้วบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ภายใต้บริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด ยังมีการบริหารงานที่ตรวจสอบได้ ดำเนินงานโดยให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วม มีการคัดเลือกผู้ถือหุ้นเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด โดยการคัดเลือกคณะกรรมการชุดแรกเกิดขึ้นในวันที่ 23 มีนาคม 2558 เรียกว่าวันลงขันจันทบุรี มีการจัดประชุมผู้ถือหุ้นเพื่อพูดคุยถึงรายละเอียดกิจการและเปิดให้มีการซื้อขายหุ้นภายในงาน ผู้วิจัยมีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมเห็นบรรยากาศคนในชุมชนและคนภายนอกทยอยเข้ามาร่วมฟังการชี้แจงโครงการฯ และมีคนจำนวนหนึ่งที่ตัดสินใจซื้อหุ้นหลังจากที่ฟังชี้แจงโครงการฯจบ ขณะนั้นเป็นช่วงที่การซื้อขายหุ้นยังคงจำกัดอยู่เพียงแค่นักในชุมชน ยังไม่ได้เปิดขายในวงกว้างแก่บุคคลภายนอกมากนัก แต่เนื่องจากต้องมีคณะกรรมการบริหารคนกลางในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจต่อการดำเนินกิจการแทนผู้ถือหุ้นทั้งหมด ทำให้แกนนำชุมชนและสถาบันอาศรมศิลป์เปิดการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ในวันประชุมผู้ถือหุ้น โดยมีการกำหนดสัดส่วนผู้ถือหุ้นที่ประกอบไปด้วยตัวแทนชุมชน ตัวแทนผู้ถือหุ้น และตัวแทนสถาบันอาศรมศิลป์ รวมทั้งหมด 5 คน โดยมีวาระการดำรงตำแหน่ง 1 ปี มีการเลือกคณะกรรมการบริหารใหม่ทุกปี เพื่อให้การคัดเลือกเป็นไปด้วยความโปร่งใส ในการคัดเลือกตัวแทนผู้ถือหุ้นใช้วิธีการคัดเลือกจากเสียงข้างมาก เพื่อให้ได้ตัวแทนที่มาจากความเห็นชอบของทุกฝ่าย โดยสรุปมีคณะกรรมการบริหารฯ จำนวน 5 คน ทำหน้าที่ในการระดมความคิดเห็น เสนอแนะ ในด้านการดำเนินงานของกิจการร่วมคิดวิเคราะห์ถึงปัญหา อุปสรรค มองหาแนวทางการแก้ไขในส่วนที่เป็นจุดอ่อนของการดำเนินงาน รวมถึงมองหาโอกาสที่จะช่วยพัฒนากิจการ เป็นการมองภาพกว้างในระดับนโยบายการวางแผนดำเนินงานประกอบด้วย

1) ตัวแทนชุมชน จำนวน 1 คน ที่ประชุมผู้ถือหุ้นได้คัดเลือก อาจารย์ประภาพรรณ ฉัตรมาลัย ประธานชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรีซึ่งเป็นแกนนำชุมชนที่ร่วมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรีมาตั้งแต่เริ่มแรก เป็นตัวแทนของชุมชนในการเป็นคณะกรรมการบริหารฯ

2) ตัวแทนผู้ถือหุ้นจากผู้ถือหุ้นทั่วไป จำนวน 1 คน ที่ประชุมผู้ถือหุ้นได้คัดเลือก คุณพิพัฒน์ พิทยาพิบูล (เฮียโต) ร่วมถือหุ้นกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีตั้งแต่เริ่มแรกที่ทราบว่ามีการทำกิจการของชุมชน ผู้วิจัยทราบจากตัวแทนผู้ถือหุ้นว่าในวัยเด็กเคยอาศัยอยู่ในละแวกชุมชนนี้ เคยวิ่งเล่นกับเพื่อนๆมาแต่เด็ก ตั้งแต่ยุคที่บ้านเรือนมีได้ถุน ไปเล่นลูกข่าง ไปขายขนม รู้จักกับคนในชุมชนมานานกว่า 50 ปี ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้ได้ย้ายครอบครัวออกมาอยู่ในเมืองจันทบุรีห่างจากชุมชนประมาณ 1-2 กิโลเมตร แต่ก็ยังรู้สึกผูกพันกับชุมชนนี้ โดยไม่ได้คิดว่าจะได้รับเลือกให้เป็นคณะกรรมการบริหารฯ เมื่อได้รับเลือกก็ยินดีที่จะช่วยอย่างเต็มที่

3) ตัวแทนผู้ถือหุ้นจากสถาบันอาศรมศิลป์ จำนวน 3 คน สถาบันอาศรมศิลป์มีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เนื่องจากสถาบันฯ รับผิดชอบถือหุ้นในส่วนที่ยังไม่สามารถระดมจากบุคคลภายนอกได้ทั้งหมด เพื่อช่วยให้การลงทุนปรับปรุงบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นไปตามแผนการปรับปรุงที่วางไว้ อีกทั้งในระยะเริ่มแรกของกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ชุมชนยังต้องการให้สถาบันอาศรมศิลป์เป็นแกนหลักทำงานคู่กับชุมชนด้วย

ในด้านการเงิน บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำเดือนและวางแผนการประชุมคณะกรรมการบริหาร 2-3 เดือน/ครั้ง ไม่ได้กำหนดวันที่ที่แน่นอน แต่มีการนัดพบกันเป็นระยะเพื่อพูดคุยถึงผลประกอบการ ปัญหาอุปสรรคที่พบ เพื่อวางแผนแก้ไข หาแนวทางการพัฒนากิจการ และเมื่อครบปีจะมีการกำหนดการประชุมผู้ถือหุ้นประจำปี เพื่อเป็นการนัดพบผู้ถือหุ้น รายงานผลประกอบการประจำปีและสถานการณ์ของกิจการ ชี้แจงการปันผลประกอบการประจำปีแก่ผู้ถือหุ้นทุกคน และมีการเลือกคณะกรรมการบริหารใหม่ในทุกๆ 1 ปี เพื่อดำเนินงานในวาระต่อไป

หลังจากมีคณะกรรมการฯ ทั้ง 5 คน แล้ว คณะกรรมการฯ ได้คัดเลือกกันเองอีกครั้งเพื่อหาตัวแทนในการทำหน้าที่เป็นผู้จัดการบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด เพื่อทำหน้าที่ดูแลการดำเนินงานของบริษัทฯ ตัวแทนสถาบันอาศรมศิลป์ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า ด้วยที่คณะกรรมการบริหารฯ รู้จักมักคุ้นกันมาก่อนจากการร่วมกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่องทำให้ทราบภูมิหลังและความถนัดของแต่ละคน จึงทำให้การคัดเลือกผู้จัดการบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด เป็นไปได้โดยง่ายทุกฝ่ายยอมรับในประสบการณ์การทำงานและความสามารถ โดยคณะกรรมการคัดเลือก คุณภาณุมาศ ชยเนนทร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในตัวแทนจากสถาบันอาศรมศิลป์ การคัดเลือกได้รับความเห็นชอบจากเสียงข้างมาก กล่าวได้ว่าผู้เกี่ยวข้องต่อกิจการทุกคนมีส่วนร่วมต่อการดำเนินงานของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีโดยสมบูรณ์ อันเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมแบบระบบตัวแทนนั่นเอง การกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งและการรายงานงบประมาณค่าใช้จ่ายการดำเนินกิจการนั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงความโปร่งใสในการดำเนินงานที่สามารถตรวจสอบได้ สร้างความมั่นใจให้กับผู้ถือหุ้นและผู้เกี่ยวข้องที่ให้การสนับสนุนกิจการ ซึ่งการบริหารงานที่มีความโปร่งใสตรวจสอบได้จะช่วยส่งเสริมกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีให้ได้รับการยอมรับมากขึ้น โดยจะส่งผลต่อความยั่งยืนในมิติทางสังคมในอนาคต

นอกจากคณะกรรมการฯ และผู้จัดการบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด แล้ว ในการดำเนินงานจริง ยังมีที่อีกหลายคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งในด้านที่ปรึกษาที่เป็นผู้อยู่เบื้องหลังคอยให้

ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำในการดำเนินกิจการบริษัทจันทบุรีรัษฎี จำกัด โดยได้รับความร่วมมืออย่างดีทั้งจากคนในชุมชน เช่น เจ้าของกิจการร้านอาหารจันทโรภษา ซึ่งเป็นคนในชุมชนที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการประกอบกิจการ ให้คำแนะนำในด้านการตลาด การจัดการเกี่ยวกับโรงแรม ถึงรวมไปชาวชุมชนอีกหลายคนที่ให้ข้อเสนอแนะและคำแนะนำ จากบุคคลภายนอกชุมชนที่เป็นผู้มีประสบการณ์มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ทั้งด้านกฎหมาย ด้านการโรงแรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพนักงานอีกหลายคนที่เป็นผู้ให้บริการอำนวยความสะดวกให้กับผู้เข้าพักและผู้ที่มาเยี่ยมชม ที่มาจากการเปิดรับสมัคร เนื่องจากคนในชุมชนมีอาชีพอยู่แล้วและยังไม่พบผู้สนใจเข้าร่วมเป็นพนักงานบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี การเปิดโอกาสให้คนนอกมีข้อกำหนดว่าจะต้องเป็นคนจันทบุรี เพื่อเป็นการสนับสนุนให้คนทำงานในท้องถิ่นของตนเอง ทำให้ปัจจุบันมีผู้ดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและแม่บ้านที่เป็นคนจันทบุรีมาช่วยดูแลกิจการ

ในความเป็นจริงแล้วการบริหารงานตามโครงสร้างที่กำหนดไว้ ไม่ได้ทำงานเพียงลำพัง ในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมากจะเห็นความร่วมมือของคนในชุมชนเข้ามาช่วยต้อนรับนักท่องเที่ยว แนะนำชุมชนและอธิบายข้อมูลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี อีกแรงหนึ่งด้วย

“ส่วนที่อ้อย พี่หมวย แม้จะไม่ได้เป็นที่ปรึกษา แต่มีผลมากคือพี่เขาจะมาที่โรงแรมบ่อยมาก เป็นเสน่ห์ บางครั้งช่วงออกความเห็น ช่วยอธิบายเวลานักท่องเที่ยวมา ซึ่งอันนี้เป็นตัวอย่างที่ดี เพราะว่าผู้จัดการฯกับพนักงาน เขาทำงานต่อวันก็หนักแล้ว” ธิป ศรีสกุลไชยรัก (สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2558)

บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีได้เชื่อมประสานกับคนในชุมชนด้วยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น คนในชุมชนทุกคนที่ร่วมลงหุ้นและไม่ได้ลงหุ้นโดยไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก และถึงแม้ว่าพนักงานที่เข้ามาดูแลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี จะไม่ใช่คนในชุมชนเป็นคนจันทบุรีในอำเภออื่นก็ตาม คนในชุมชนกลับให้ความร่วมมือช่วยเหลือ สิ่งใดขาดตกบกพร่องและพอจะช่วยเหลือได้จะให้ช่วยเหลือเต็มที่ เห็นได้จากการที่คนในชุมชนยังคงแวะเวียน เข้ามาพูดคุยถามไถ่ พนักงานบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีอยู่เสมอ และโดยเฉพาะในช่วงที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีต้องการความช่วยเหลือเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงจะอาสาเข้ามาช่วยเหลือทันที สะท้อนให้เห็นว่าการบริหารงานที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วม ดำเนินกิจการด้วยความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ทำให้ได้รับความไว้วางใจจากผู้ถือหุ้นและคนในชุมชน เมื่อเกิดปัญหาหมักจะได้รับการความร่วมมือช่วยเหลือและการสนับสนุน ทำให้เห็นถึงสายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นที่ชุมชนริมน้ำจันทบุรีมีต่อบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี โดยจะส่งผลต่อความยั่งยืนในมิติด้านสังคมในอนาคตด้วย

ในขณะที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ดำเนินกิจการสอดคล้องตามแนวคิดกิจการเพื่อสังคมอย่างเต็มที่ ผู้วิจัยจึงได้เก็บข้อมูลจากแบบสำรวจฯ เพื่อสอบถามผู้เข้าพักว่า รู้จักกิจการเพื่อสังคมหรือไม่ และทราบหรือไม่ว่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ดำเนินกิจการตามแนวทางกิจการเพื่อสังคม โดยมีผลที่น่าสนใจคือผู้เข้าพักส่วนใหญ่ 72% (70 คน) รู้จักแนวคิดกิจการเพื่อสังคมแสดงให้เห็นว่าผู้เข้าพักส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจต่อแนวคิดกิจการเพื่อสังคมน้อยที่สุดคือมีแนวโน้มที่จะเข้าใจในแนวทางการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ที่มีลักษณะเฉพาะ มีรูปแบบการดำเนินงานแตกต่างจากสถานประกอบการบ้านพักแห่งอื่น ซึ่งความเข้าใจในแนวทางการดำเนินงานเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เข้าพักเกิดความรู้สึกร่วมต่อแนวทางการอนุรักษ์และเป็นแรงสนับสนุนการดำเนินกิจการอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้สัดส่วนผู้ไม่รู้จักรู้จัก ไม่แน่ใจ มีสัดส่วนน้อยเมื่อเทียบกับผู้ที่รู้จัก ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าการเข้าใช้บริการที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี จะทำให้ผู้เข้าพักได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเพื่อสังคม จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการรับรู้ หรือสร้างความสนใจต่อประเด็นกิจการเพื่อสังคม ในอนาคตได้

ส่วนการรับรู้ที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นกิจการเพื่อสังคม หรือไม่ นั้น ผู้เข้าพักส่วนใหญ่ 65% (63 คน) ทราบ สะท้อนให้เห็นว่าการสื่อสารประชาสัมพันธ์เรื่องราวของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ได้ถูกเผยแพร่ออกไปสู่สาธารณชนในวงกว้าง จนกระทั่งสร้างแรงจูงใจให้ผู้สนใจเข้ามาสนับสนุนเข้าพักจำนวนมาก อย่างไรก็ตามสัดส่วนผู้ที่ไม่ทราบถือเป็นจำนวนไม่น้อย นั้นหมายความว่า การประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นการเข้าพักเพื่อสร้างความยั่งยืนในทางเศรษฐกิจของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีต้องทำควบคู่ไปกับการสร้างความเข้าใจเพื่อให้ผู้สนใจเข้าพักทราบถึงความโดดเด่นของกิจการ เพื่อเป็นการสร้างแนวร่วมการสนับสนุนการดำเนินกิจการเพื่อความมั่นคงในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีกับกลุ่มเป้าหมาย และในอีกทางหนึ่งยังเป็นการนำความโดดเด่นในมิติทางสังคมมาใช้สร้างเป็นแรงจูงใจกระตุ้นการเข้าพักเพื่อสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจด้วย

นอกจากนี้เพื่อให้ทราบถึงแนวโน้มความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีในอนาคต ผู้วิจัยจึงได้สำรวจความพึงพอใจเมื่อเข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ดังตารางที่ 4.3 แสดงความรู้สึกพึงพอใจของผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ดังนี้

ตารางที่ 4.3

แสดงความรู้สึกพึงพอใจของผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

ลำดับ	เนื้อหา	ระดับความพึงพอใจ				
		มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ตอบ	รวม
1	ได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติของท่านหลวงราชไมตรี	54% (52 คน)	44% (43 คน)	1% (1 คน)	1% (1 คน)	100% (97 คน)
2	เห็นคุณค่า ความสำคัญ ความสวยงามของอาคารเก่าเพิ่มขึ้น	92% (90 คน)	7% (7 คน)	0% (0 คน)	0% (0 คน)	100% (97 คน)
3	รู้สึกภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์อาคารเก่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไมตรี ซึ่งเป็นกิจการเพื่อสังคมของชุมชนริมน้ำจันทบูร	92% (89 คน)	7% (7 คน)	1% (1 คน)	0% (0 คน)	100% (97 คน)
4	ห้องพักสวยงาม เหมาะสมกับราคา	80% (78 คน)	17% (16 คน)	1% (1 คน)	2% (2 คน)	100% (97 คน)
5	ได้รับการบริการที่ประทับใจ	88% (85 คน)	11% (11 คน)	0% (0 คน)	1% (1 คน)	100% (97 คน)
6	ความพึงพอใจเกี่ยวกับที่พักโดยรวม	84% (81 คน)	15% (15 คน)	0% (0 คน)	1% (1 คน)	100% (97 คน)
7	โอกาสที่จะกลับมาพักหรือแนะนำให้คนรู้จักมาพัก	90% (87 คน)	7% (7 คน)	2% (2 คน)	1% (1 คน)	100% (97 คน)

จากข้อมูลแบบสำรวจได้ผลที่น่าสนใจว่า ผู้เข้าพักส่วนใหญ่ได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติของหลวงราชไมตรีใน ระดับมากถึง 54% (52 คน) โดยการเข้าพักทำให้เห็นคุณค่า ความสำคัญของอาคารเก่าเพิ่มขึ้นถึง มากขึ้น 92%(90 คน) และรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์

อาคารเก่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีซึ่งเป็นกิจการเพื่อสังคมของชุมชนริมน้ำจันทบูรมากถึง 92% (89 คน)

แสดงให้เห็นว่าความรู้สึกพึงพอใจของผู้เข้าพักในประเด็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ในข้อ 1-3 อยู่ในระดับมากเป็นส่วนใหญ่ มีแนวโน้มและทิศทางที่ดีต่อการเกิดเครือข่ายความร่วมมือในประเด็นการอนุรักษ์อาคารเก่าและวิถีชีวิตของคนในของชุมชนริมน้ำจันทบูร อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนทางสังคมต่อการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีในอนาคต

นอกจากความพึงพอใจในประเด็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ข้างต้นแล้ว ความพึงพอใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวโน้มความยั่งยืนทางเศรษฐกิจในอนาคต ข้อ 4-7 มีผลที่น่าสนใจโดยแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของผู้เข้าพักที่มีแนวโน้มไปในทิศทางสนับสนุนการดำเนินกิจการ มีโอกาสและความเป็นไปได้ต่อการสนับสนุนกิจการ เป็นการความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ซึ่งจะก่อให้เกิดปรากฏการณ์ในด้านบวกต่อเศรษฐกิจชุมชนอย่างเกื้อกูลด้วย

จากข้อค้นพบตั้งแต่ช่วงการก่อตั้งบริษัทจันทบูรรักชาติ จำกัด การก่อเกิดกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีกระทั่งถึงช่วงการดำเนินกิจการของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เห็นได้อย่างชัดเจนว่าลักษณะการดำเนินกิจการดังกล่าวมีความสอดคล้องเป็นไปตามลักษณะสำคัญของกิจการเพื่อสังคม ทั้ง 5 ประการ คือ การมีเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การมีความยั่งยืนทางการเงิน การดำเนินกิจการที่เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ผลกำไรคืนสู่สังคมและเป้าหมายและดำเนินการอย่างโปร่งใส โดยข้อมูลรายละเอียดเหล่านี้ ผู้วิจัยได้เรียบเรียงไว้ครบถ้วนข้างต้น กล่าวได้ว่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี มีความสามารถในการควบคุมการบริหารงานให้เป็นไปตามแนวคิดกิจการเพื่อสังคม อย่างมีประสิทธิภาพหรือเรียกว่าควบคุมปัจจัยภายในได้เป็นอย่างดี ทำให้การดำเนินกิจการมีความสอดคล้องกับแนวคิดกิจการเพื่อสังคม อย่างเข้มข้น อย่างไรก็ตามยังคงมีปัจจัยภายนอกไม่สามารถควบคุมได้ที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีต้องเฝ้าระวังภัยคุกคาม เช่น การเมือง ภัยธรรมชาติ เป็นต้น เพื่อป้องกันผลกระทบที่อาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี และอาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนริมน้ำจันทบูร

เมื่อข้อค้นพบเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนว่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีดำเนินกิจการเป็นไปตามลักษณะสำคัญของแนวคิดกิจการเพื่อสังคม ผู้วิจัยจึงค้นหาปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่ก่อตัวขึ้นอันเป็นผลมาจากการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี โดยนำแนวคิดกิจการกิจการเพื่อสังคม มาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา ผู้วิจัยทำการ

ค้นหาข้อมูลในฐานะนักท่องเที่ยวโดยใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การพูดคุยกับคนในชุมชน การจับจ่ายอุดหนุนชาวชุมชน และในฐานะนักวิจัยที่เข้าสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลการเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นของชุมชนที่ครบถ้วน ถูกต้อง ชัดเจน โดยผู้วิจัยขอเสนอปรากฏการณ์ที่ค้นพบ ดังต่อไปนี้

4.3 การเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นของชุมชน

บรรยากาศและปริมาณของนักท่องเที่ยวในชุมชนริมน้ำจันทบูรช่วงวันธรรมดา (จันทร์-ศุกร์) และช่วงวันหยุด (เสาร์ – อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์) มีความแตกต่างกัน โดยในช่วงวันธรรมดา (จันทร์-ศุกร์) จำนวนนักท่องเที่ยวค่อนข้างบางตา แต่ช่วงวันหยุด(เสาร์-อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์) จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมชุมชนจำนวนมาก ทำให้บรรยากาศการค้าขายของร้านค้าในชุมชนแทบทุกร้านคึกคัก ขายดี ทั้งร้านอาหารตามสั่ง ร้านส้มตำไถ่ย่าง ร้านก๋วยเตี๋ยว ร้านขายเครื่องดื่ม ร้านขนมต่างๆ บางร้านนักท่องเที่ยวต้องต่อคิวรอนั่งโต๊ะเพื่อทานอาหาร รวมถึงร้านขายสินค้าที่ระลึก สินค้าท้องถิ่น และถึงแม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนจำนวนมากขึ้นก็ตาม ร้านใดที่เคยเปิดขายเฉพาะบางเวลาก็ยังคงเปิดขายในช่วงเวลาเดิมไม่ได้เปลี่ยนแปลงตามจำนวนนักท่องเที่ยว เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละร้าน เช่นร้านป้าจินดาขายข้าวตังเปิดตั้งแต่เช้าจนถึงประมาณ 11.00 น. ขายแค่พอน้ำจิ้มข้าวตังหมด ไม่มีทำเพิ่ม ทำขายแค่พอดี ไม่ได้หวังกอบโกยจากนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ หากนักท่องเที่ยวต้องการมาลิ้มลองก็ต้องมาให้ทันเวลาขายเท่านั้น อีกทั้งร้านอาหารในชุมชนยังคงขายอาหารในราคาเดิม เป็นราคาเดียวกันกับก่อนที่จะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้ามาเที่ยวชมชุมชนช่วง 1-2 ปี ที่ผ่านมา ทั้งราคาอาหารตามสั่ง ส้มตำไถ่ย่าง ก๋วยเตี๋ยว ข้าวตัง ขนมต่างๆ น้ำดื่ม น้ำอัดลม ในร้านค้าขายของชำในชุมชนยังคงเป็นราคาปกติ ไม่มีการบวกเพิ่มเกินราคาจริงเหมือนกับสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถหาซื้อของกิน เครื่องดื่มในชุมชนได้ในราคายุติธรรม นอกจากนี้ชาวชุมชนเริ่มนำสินค้าใกล้ตัวมาวางขายเพิ่มขึ้น เช่นผลไม้จากสวน ขนมจากร้านเพื่อนที่รู้จักกัน อาหารแปรรูปที่เมื่อก่อนทำเฉพาะกินภายในครัวเรือนก็ทำเพิ่มและนำมาวางขาย ผลผลิตจากเสื่อกกจันทบูรซึ่งเป็นสินค้าท้องถิ่น เป็นต้น เป็นการเพิ่มช่องทางทางการหารายได้จากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ไม่ใช่เพียงแค่ร้านค้าขายเท่านั้นที่มีการเปลี่ยนแปลง ยังพบว่ามีการปรับปรุงบ้านเรือนเป็นแหล่งเรียนรู้ตามความถนัดและศักยภาพของตนเอง เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมชุมชนได้รับความรู้กลับไปด้วย เช่น บ้านเลขที่ร้อยสิบเก้าที่เป็น

ร้านขายพลอย ได้เปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมเรียนรู้วิธีการเจียรไนพลอยอย่างง่าย เป็นต้น

บรรยากาศและปริมาณของนักท่องเที่ยวในชุมชนริมน้ำจันทบูรช่วงวันธรรมดา (จันทร์-ศุกร์) และช่วงวันหยุด (เสาร์ – อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์) มีความแตกต่างกัน โดยในช่วงวันธรรมดา (จันทร์-ศุกร์) จำนวนนักท่องเที่ยวค่อนข้างบางตา แต่ช่วงวันหยุด(เสาร์-อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์) จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมชุมชนจำนวนมาก ทำให้บรรยากาศการค้าขายของร้านค้าในชุมชนแทบทุกร้านคึกคัก ขายดี ทั้งร้านอาหารตามสั่ง ร้านส้มตำไก่อ่าง ร้านก๋วยเตี๋ยว ร้านขายเครื่องดื่ม ร้านขนมต่างๆ บางร้านนักท่องเที่ยวต้องต่อคิวรอนั่งโต๊ะเพื่อทานอาหาร รวมถึงร้านขายสินค้าที่ระลึก สินค้าท้องถิ่น และถึงแม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนจำนวนมากขึ้นก็ตาม ร้านใดที่เคยเปิดขายเฉพาะบางเวลาก็ยังคงเปิดขายในช่วงเวลาเดิมไม่ได้เปลี่ยนแปลงตามจำนวนนักท่องเที่ยว เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละร้าน เช่นร้านป่าจินดาขายข้าวตังเปิดตั้งแต่เช้าจนถึงประมาณ 11.00 น. ขายแค่น้ำจิ้มข้าวตังหมด ไม่มีทำเพิ่ม ทำขายแคพอตี ไม่ได้หวังกอบโกยจากนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ หากนักท่องเที่ยวต้องการมาลิ้มลองก็ต้องมาให้ทันเวลาขายเท่านั้น อีกทั้งร้านอาหารในชุมชนยังคงขายอาหารในราคาเดิม เป็นราคาเดียวกันกับก่อนที่จะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้ามาเที่ยวชมชุมชนช่วง 1-2 ปี ที่ผ่านมา ทั้งราคาอาหารตามสั่ง ส้มตำไก่อ่าง ก๋วยเตี๋ยว ข้าวตัง ขนมต่างๆ น้ำดื่ม น้ำอัดลม ในร้านค้าขายของชำในชุมชนยังคงเป็นราคาปกติ ไม่มีการบวกเพิ่มเกินราคาจริงเหมือนกับสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถหาซื้อของกิน เครื่องดื่มในชุมชนได้ในราคายุติธรรม นอกจากนี้ชาวชุมชนเริ่มนำสินค้าใกล้ตัวมาวางขายเพิ่มขึ้น เช่นผลไม้จากสวน ขนมจากร้านเพื่อนที่รู้จักกัน อาหารแปรรูปที่เมื่อก่อนทำเฉพาะกินภายในครัวเรือนก็ทำเพิ่มและนำมาวางขาย ผลผลิตจากเสื่อกกจันทบูรซึ่งเป็นสินค้าท้องถิ่น เป็นต้น เป็นการเพิ่มช่องทางหารายได้จากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ไม่ใช่เพียงแค่อำนาจขายเท่านั้นที่มีการเปลี่ยนแปลง ยังพบว่ามีการปรับปรุงบ้านเรือนเป็นแหล่งเรียนรู้ตามความถนัดและศักยภาพของตนเอง เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมชุมชนได้รับความรู้กลับไปด้วย เช่น บ้านเลขที่ร้อยสิบเก้าที่เป็นร้านขายพลอย ได้เปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมเรียนรู้วิธีการเจียรไนพลอยอย่างง่าย เป็นต้น

ปรากฏการณ์ในชุมชนที่เกิดขึ้นมีความหลากหลาย ผู้วิจัยได้เลือกปรากฏการณ์ที่มีความเด่นชัดในแต่ละประเด็นเพื่อนำเสนอให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นของชุมชน โดยเรียบเรียงเรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลมาจากการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ที่เป็นไปตามลักษณะสำคัญของกิจการเพื่อสังคม ดังนี้

4.3.1 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ

1) กรณี การฟื้นฟูอาชีพเดิม

เกณฑ์การเลือกกรณีศึกษา ได้คัดเลือกผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ โดยภาพที่เห็นชัดเจนที่สุดคือการกลับมาประกอบอาชีพเดิมที่เคยทำแต่หยุดไปเนื่องจากปัญหาความซบเซาของชุมชน จากเรื่องราวของคุณรุ่งทิพย์ ศุภพร (พี่อ้อย)

2) กรณี การเกิดอาชีพเสริม

เกณฑ์การเลือกกรณีศึกษา ได้คัดเลือกผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่สนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและสินค้าภายในจังหวัดจันทบุรี โดยเรื่องราวในประเด็นอาชีพเสริมที่ชัดเจนคือ เรื่องราวของของ คุณมณีนีรัตน์ กลิ่นขจร (ป้าอืด) ขายผลไม้ที่นำมาจากสวนของตนเอง และเรื่องราวของคุณเบญจวรรณ พรรครัตน์ ขายผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปมาจากเปลือกจันทบูร

4.3.2.การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม

1) กรณี การเกิดจิตสำนึกร่วมต่อการอนุรักษ์

ชมรมมัคคุเทศก์น้อย (Young Guide) ของโรงเรียนศรียานุสรณ์ ได้เข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์กับชุมชน เป็นเครือข่ายที่ช่วยพัฒนาจิตสำนึกร่วมต่อการอนุรักษ์ให้แก่เยาวชน

2) กรณี การเกิดสำนึกรักษ์ท้องถิ่น

เกณฑ์การเลือกกรณีศึกษา ได้คัดเลือกผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมที่เห็นความสำคัญของส่วนรวม และมุ่งทำประโยชน์เพื่อท้องถิ่นของตน ได้แก่เรื่องราวของ เรื่องราวคุณ พันรัตน์ ชินอุดมพงศ์ (เจ้เกี้ยว) ที่เปิดบ้านเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับพลอย ตั้งชื่อบ้านว่า “บ้านร้อยสิบเก้า” ในฐานะของผู้ประกอบการ และคุณประดิษฐ์ เจตอารีทรัพย์ (พีดิษฐ์) ที่เปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ในฐานะของสมาชิกชุมชน

4.3.3. การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม

1) กรณี เกิดตัวอย่างการรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชน

จากการค้นหาปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นของชุมชน ยังไม่พบปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนเพียงพอ ด้วยข้อจำกัดในด้านระยะเวลาที่กิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เปิดดำเนินการเพียงไม่ถึง 1 ปี แต่สิ่งที่พบคือ การดำเนินกิจการของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีที่ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมและดำเนินกิจการด้วย

ความระมัดระวังไม่เอาเปรียบสิ่งแวดล้อมส่วนรวมอย่างจริงจัง กระทั่งสามารถเป็นกรณีตัวอย่างในแนวทางการรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชนได้

เรื่องราวการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจใน 2 กรณี ทั้งกรณีการฟื้นฟูอาชีพเดิม และกรณีการเกิดอาชีพเสริม มีดังต่อไปนี้

4.3.1 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ

จากการค้นหาปรากฏการณ์ที่ก่อตัวขึ้นของชุมชนในมิติการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ที่เกิดขึ้นจากดำเนินกิจการที่เป็นไปตามลักษณะของกิจการเพื่อสังคม และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจเกิดขึ้นกระจายตัวอยู่ภายในชุมชนอย่างหลากหลาย โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกปรากฏการณ์ตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ มีข้อค้นพบดังนี้

4.3.1.1 กรณี การฟื้นฟูอาชีพเดิม

ชุมชนริมน้ำจันทบุรีมีการเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นในด้านเศรษฐกิจหลายกรณี เพื่อให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงใช้เกณฑ์การคัดเลือกปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการฟื้นฟูอาชีพเดิมซึ่งเป็นการกลับมาประกอบอาชีพเดิมหลังจากที่หยุดไปเนื่องจากเศรษฐกิจชุมชนซบเซา โดยเลือกนำเสนอเรื่องราวของ คุณรุ่งทิพย์ ศุภพร (พี่อ้อย) อายุ 46 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่กับสามีและลูกชาย 2 คน ลูกสะใภ้ 1 คน บ้านเช่าของลูกหลานท่านหลวงราชไมตรี ตั้งอยู่ตรงข้ามกับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี มีอาชีพค้าขายอาหาร (ขายกับข้าว) บริเวณหน้าบ้านเช่าและรับทำความสะอาดบ้าน

ผู้วิจัยพบคุณรุ่งทิพย์ขายอาหารอยู่หน้าบ้านฝั่งตรงข้ามกับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี จึงเข้าไปพูดคุยทักทาย สอบถามเรื่องความเป็นอยู่ทำให้ทราบว่า คุณรุ่งทิพย์เพิ่งกลับมาเปิดร้านขายอาหารอีกครั้งหลังจากที่หยุดขายเนื่องจากคนซื้อลดจำนวนลงทำให้เศรษฐกิจในชุมชนไม่ดีเหมือนแต่ก่อน คุณรุ่งทิพย์อยู่ที่ชุมชนแห่งนี้มาตั้งแต่รุ่นตายาย เมื่อก่อนเช่าบ้านอยู่บริเวณถัดไปจากหลังนี้ 4-5 หลัง เจ้าของบ้านคนเดียวกันกับเจ้าของบ้านที่เช่าอยู่ปัจจุบันซึ่งเป็นลูกหลานของท่านหลวงราชไมตรี บ้านเช่าเดิมของคุณรุ่งทิพย์อยู่ฝั่งริมแม่น้ำจันทบุรี ตรงข้ามกับศาลเจ้าตัวเล่าเอี้ยะและศาลเจ้าแม่กวนอิม มีพื้นที่โล่งอยู่ด้านข้างบ้าน เมื่อประมาณ พ.ศ.2528 ถึงสมัยนั้นชุมชนจะไม่มีผู้คนพลุกพล่านมากมายนักแต่มีคนเข้าออกชุมชนตลอด บ้านเรือนส่วนใหญ่เปิดร้านค้าขายตามที่ดินถนัด คุณรุ่งทิพย์ยังเป็นเด็กอยู่กับพ่อแม่และยาย ยายขายข้าวแกงที่หน้าบ้านใช้พื้นที่เล็กๆตั้งโต๊ะขายข้าวแกงหารายได้เป็นอาชีพหลัก ส่วนใหญ่ขายให้คนในชุมชนและคนที่ผ่านไปมาที่ซื้อข้าวของในชุมชน ต่อมาเมื่อยายเสียชีวิต พ่อกับแม่ก็ขายข้าวแกงต่อเป็นรุ่นที่สอง และยังคงเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้หาเลี้ยงครอบครัวมาตลอดช่วงนั้นคุณรุ่งทิพย์เป็นลูกมือช่วยพ่อกับแม่และเรียนรู้การ

ทำกับข้าว การขายข้าวแกง เมื่อไม่มีพ่อกับแม่แล้วคุณรุ่งทิพย์ยังคงขายข้าวแกงที่หน้าบ้านต่อเป็นอาชีพที่ยึดถือทำมาโดยตลอดตั้งแต่รุ่นยาย

คุณรุ่งทิพย์ขายข้าวแกงหน้าบ้านเช่าของคุณปราณีเรื่อยมา จนกระทั่งพบกับปัญหาคือเศรษฐกิจชุมชนซบเซาขายของไม่ดีเหมือนแต่ก่อน เนื่องจากในจังหวัดบุรีรัมย์มีตลาดใหม่เกิดขึ้นหลายแห่ง มีห้างสรรพสินค้า มีร้านอาหาร คนมีทางเลือกในการจับจ่ายซื้อของมากขึ้น พ่อค้าแม่ค้าจากที่เคยเปิดบ้านทำการค้าขายแทบทุกบ้านก็เริ่มลดลง อีกทั้งในเหตุเพลิงไหม้ใหญ่กลางชุมชนเมื่อปี พ.ศ.2533 ถนนที่เล็กคับแคบยิ่งทำให้การช่วยเหลือดับไฟจากรถดับเพลิงเป็นไปได้ยาก บ้านเรือนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ทำให้เป็นเชื้อเพลิงอย่างดี ทำให้บ้านเรือนในชุมชนถูกเผาเสียหายเป็นจำนวนมาก เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้คนในชุมชนคำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินมากขึ้น บ้านที่ได้รับความเสียหายก็สร้างบ้านใหม่ด้วยปูนแข็งแรงขึ้นทดแทนบ้านไม้หลังเดิม ความเป็นชุมชนตลาดขายของค่อยๆลดลง อีกทั้งเหตุการณ์ฝนตกใหญ่จนทำน้ำป่าไหลบ่ามาจากเขาชีชมภู อ.เขาชีชมภู ส่งผลให้เกิดน้ำท่วมใหญ่ในตัวเมืองบุรีรัมย์ปี พ.ศ.2542 ทำให้ชุมชนแห่งนี้ได้รับผลกระทบน้ำท่วมสูงประมาณ 1-2 เมตร ยิ่งทำให้ความคึกคักของตลาดลดลง ทั้งคนซื้อและคนขายน้อยลง คนในชุมชนบางส่วนออกไปหาที่อยู่ใหม่ การค้าขายในชุมชนไม่ดีเหมือนแต่ก่อน คุณรุ่งทิพย์จึงตัดสินใจขายข้าวแกงจนถึงปี พ.ศ.2543

ในปี พ.ศ. 2546 คุณรุ่งทิพย์และครอบครัวย้ายมาเช่าตึกแถวฝั่งตรงข้ามกับบ้านท่านหลวงราชไมตรี โดยอาคารนี้เดิมเป็นอาคารของท่านด้วยเช่นกัน ขณะนี้ตึกทอดมาถึงรุ่นหลานมีคุณปราณีเป็นผู้ดูแล สาเหตุที่ต้องย้ายบ้านเพราะบ้านเดิมที่เช่าอยู่ตั้งแต่สมัยยาย ผู้ให้เช่าคือคุณปราณีได้บริจาคให้กับศาลเจ้าตัวเล่าเอี้ยะเพื่อเป็นกุศล ทำให้ต้องย้ายมาเช่าอาคารตึกแถวและอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ขณะนั้นรายได้หลักของครอบครัวมาจากรายได้ที่สามีเปิดร้านซ่อมมอเตอร์ไซค์เล็กๆ บริเวณหน้าบ้านเช่า ส่วนคุณรุ่งทิพย์รับจ้างทำความสะอาดบ้านให้กับคนรู้จักเป็นรายได้เล็กน้อย เสริมให้กับครอบครัว ต่อมากระทั่งปี พ.ศ. 2555 ชุมชนเริ่มมีคนเข้ามาเที่ยวชุมชน มีคนเข้าออกชุมชนเพิ่มขึ้น คุณรุ่งทิพย์คิดว่าน่าจะทำการค้าขายได้จึงหันกลับมาขายข้าวแกงหน้าบ้านอีกครั้ง เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

คุณรุ่งทิพย์ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า ตั้งแต่เปิดบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เดือนตุลาคม พ.ศ.2557 เป็นต้นมา เห็นได้ชัดเจนว่ามีคนเข้ามาเที่ยวชุมชนเยอะขึ้น มีคนเข้ามาพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีอยู่ตลอดไม่ขาดสายโดยเฉพาะช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์และเทศกาล ในระยะแรกที่เริ่มเปิดให้บริการ เคยสั่งกับข้าวคุณรุ่งทิพย์ให้ทำเป็นหม้อเพื่อเสิร์ฟให้กับผู้เข้าพักเป็นอาหารเช้าเพราะบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไม่มีครัวสำหรับประกอบอาหารรับรองผู้

เข้าพัก เพื่อเป็นการกระจายรายได้แก่พ่อค้าแม่ค้าที่ค้าขายอยู่ในชุมชน จึงติดต่อขอซื้อกับข้าวแบบสั่งทำเป็นหม้อแก้วนึ่งในชุมชนสลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันหลายร้าน คุณรุ่งทิพย์เป็นแม่ค้ารายหนึ่งที่มีโอกาสทำกับข้าวขายให้กับผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ระยะแรกคุณรุ่งทิพย์คิดราคาไม่เป็น เพราะไม่เคยทำขายเป็นหม้อ ภายหลังจึงได้ตกลงว่าจะคิดเป็นรายหัวในราคาที่เป็นกันเองไม่แพง เมนูที่สั่งให้ผู้เข้าพักเป็นเมนูอาหารท้องถิ่น คือ ต้มไก่กระวาน ราคาหม้อละ 450 บาท

ขณะนั้นเองคุณรุ่งทิพย์มองเห็นช่องทางการค้าขาย ขยับขยายให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวมากขึ้น คุณรุ่งทิพย์ได้เรียนรู้การแนวทางการเพิ่มช่องทางหารายได้จากที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมาติดต่อให้ทำกับข้าวเป็นหม้อเพื่อบริการผู้เข้าพัก จึงมองหาวิธีการสร้างรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพแม่ค้าของตนเอง ซึ่งจากเดิมคุณรุ่งทิพย์ขายข้าวราดแกงเพียงอย่างเดียว ราคาขายเท่ากับท้องตลาดทั่วไปจานละ 25 บาท แต่จะวันจะทำขายไม่มากขายให้คนในชุมชนคนภายนอกที่เข้ามาหาซื้ออาหารของกิน ลูกค้าส่วนใหญ่จะซื้อใส่ถุงกลับบ้านไม่ค่อยมีใครนั่งกินที่หน้าร้าน คุณรุ่งทิพย์จึงคิดดัดแปลงนอกจากจะขายข้าวแกง ขายแกงถุง ขายขนมเช่น ข้าวแช่ ขนมไทยต่างๆแล้ว คุณรุ่งทิพย์ยังจัดชุดอาหารสำหรับใส่บาตรตอนเช้าเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนที่ต้องการจะใส่บาตรพระในช่วงเช้า บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเห็นความตั้งใจในการประกอบอาชีพของคุณรุ่งทิพย์ที่มีการพัฒนา ปรับปรุงสินค้าหน้าร้าน จึงสนับสนุนเต็มที่โดยสอบถามความสนใจของผู้เข้าพักที่ต้องการจะใส่บาตรพระช่วงเช้า และแนะนำให้อุดหนุนชุดอาหารสำหรับใส่บาตรของคุณรุ่งทิพย์ โดยทุกวันคุณรุ่งทิพย์จะจัดเตรียมชุดอาหารสำหรับใส่บาตรพระไว้พร้อม หากใครสนใจสามารถซื้อหีบถวายเป็นทานที่ ขณะที่ผู้วิจัยเข้าสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ผู้วิจัยตื่นแต่เช้าและพบว่าคุณรุ่งทิพย์จัดเตรียมหน้าร้านขายของแต่เช้าตรู่ประมาณ 05.30 น. มีพระเดินบิณฑบาตรตั้งแต่ 5.30 - 7.00 น. พระที่เข้ามาบิณฑบาตรในชุมชนมาจากวัดที่อยู่โดยรอบชุมชนมีหลายวัด คือ วัดจันทนาราม วัดกลาง วัดโบสถ์ วัดไผ่ล้อม คุณรุ่งทิพย์ให้ข้อมูลว่าท่านจะทยอยเดินมาไม่ได้มาพร้อมกันทั้งหมดเพราะพระแต่ละวัดท่านมีเส้นทางเดินของท่านต่างกัน เช่น พระวัดไผ่ล้อมท่านเดินมาบิณฑบาตรเฉพาะบริเวณชุมชนย่อยที่ 4 ที่อยู่เขตใกล้ๆกับวัดไผ่ล้อม บางครั้งเราจะเห็นท่านเดินมา 2 รูป ผ่านไปสัก 15 นาที มาอีก 3 รูป ใครที่เตรียมใส่บาตรตอนเช้าออกมารอหน้าบ้านเจอท่านวัดไหนก็จะใส่วัดนั้น รวมถึงพระที่วัดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (วัดจัน) ถึงท่านจะเป็นพระจัน แต่ถ้าใครออกมารอใส่บาตรเจอพระจันก็จะใส่ไม่ได้แบ่งแยก จากที่ผู้วิจัยรอใส่บาตรพระพบว่านอกจากมีผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจำนวนหนึ่งอุดหนุนชุดอาหารสำหรับใส่บาตรพระแล้ว ยังมีคนในชุมชนใกล้เคียงแวะเวียนมาซื้อกับข้าว ขนม รวมถึงยื่นรอใส่บาตรพระที่หน้าร้านคุณรุ่งทิพย์และพูดคุยทักทาย หยอกล้อกัน ดังเช่นคนรู้จักมักคุ้นมาก่อน การกลับมาขายกับข้าวของคุณรุ่งทิพย์จึงไม่ได้เป็นเพียงการสร้างรายได้ให้กับ

ครอบครัวเท่านั้น แต่เป็นการสร้างพื้นที่เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกันเองรวมไปถึงคนภายนอกชุมชนให้เกิดเครือข่ายทางสังคมที่แน่นแฟ้นอีกด้วย

การจัดชุดอาหารสำหรับใส่บาตรพระประกอบด้วย ข้าว 1 ถุง กับข้าว 1 ถุง ขนม 1 ถุง และน้ำ 1 ขวด ขายในราคา 55 บาทต่อชุด โดยข้าวและกับข้าวคุณรุ่งทิพย์จะหุงและทำด้วยตัวเองที่บ้าน จะซื้อน้ำขวดจากห้างสรรพสินค้า ส่วนขนมจะผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปแต่ละวัน เพราะเป็นขนมที่รับมาขายต่อจากเพื่อนๆคนรู้จักที่อยู่ในชุมชนอื่นนำมาส่งถึงที่บ้านมีทั้งขนมสด เช่น ข้าวหมาก ขนมกวน และขนมแห้ง เช่น คุกกี้ ขนมอบ เป็นต้น ขนมที่รับมาขายต่อคุณรุ่งทิพย์จะบวกกำไรเล็กน้อยๆประมาณถุงละ 2 บาท เป็นค่าแรงในการขาย ในบางวันขายขนมไม่หมดมีเหลือบ้าง ถ้าเป็นขนมแห้งยังเก็บไว้ขายวันถัดไปได้ แต่ถ้าเป็นขนมสดก็จะทิ้งไม่เก็บไว้ขายในวันถัดไปเพราะอาจมีกลิ่นหรือเสียแล้ว จากที่ผู้วิจัยได้อุดหนุนอาหารและขนมของคุณรุ่งทิพย์ทำให้เห็นการดักข้าวกับข้าว และการดักอาหารใส่ถุงขาย คุณรุ่งทิพย์จะดักอาหารในปริมาณมาก ขนมที่นำมาวางขายหน้าบ้านมีหน้าตาสวยงาม สะอาด ขนมอบ/คุกกี้จะบรรจุใส่ห่อพลาสติกปิดมิดชิด บางอย่างที่เป็นขนมสด จะห่อด้วยใบตองหน้าตาน่ารักประทานและมีรสชาติอร่อย การที่คุณรุ่งทิพย์คิดกำไรจากการขายข้าวและขนมไม่มาก คำนึงถึงความเหมาะสมและความเป็นธรรมต่อผู้บริโภค ไม่เอาเปรียบโกงราคาขาย สะท้อนให้เห็นถึงความพอเพียงและซื่อสัตย์ต่ออาชีพของตนเอง

ภาพที่ 4.23 แสดงภาพคุณรุ่งทิพย์ตั้งโต๊ะขายข้าว กับข้าวและขนม ที่หน้าบ้านตั้งแต่ตี 5 ครึ่ง ถึงช่วงบ่าย

ทุกวันนี้การประกอบอาชีพค้าขายข้าวแกง ถือเป็นอาชีพหลักของคุณรุ่งทิพย์ หลังจากที่หยุดขายไปเนื่องจากเศรษฐกิจซบเซา โดยมีการจัดชุดอาหารใส่บาตรพระและขายขนมเป็นส่วนเสริมเพิ่มขึ้นมาช่วยให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีผู้มารอใส่บาตรพระตอนเช้าทั้งคนชุมชนใกล้เคียง/นักท่องเที่ยวไม่มากนัก แต่คุณรุ่งทิพย์ยังคงจัดชุดอาหารใส่บาตรพระทุกวัน รายได้ที่ได้จากการจัดชุดอาหารใส่บาตรพระอาจไม่มากแต่สิ่งที่คุณรุ่งทิพย์ได้คือการเรียนรู้และปรับตัวเพื่อ

สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจจากการที่มีคนเข้าออกชุมชนพลุกพล่านขึ้น มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมชมชุมชนมากขึ้น มีผู้เข้ามาพักค้างบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีอยู่เสมอ ก่อให้เกิดช่องทางการประกอบอาชีพ เกิดการเกื้อกูลกันระหว่างบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและคนในชุมชนที่ทั้งสองฝ่ายได้รับประโยชน์ควบคู่กันไปพร้อมกัน

4.3.1.2 กรณี การเกิดอาชีพเสริม

จากการสังเกตและคลุกคลีกับคนในชุมชนเพื่อค้นหาปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นของชุมชนในกรณีการเกิดอาชีพเสริม พบคนในชุมชนหลายครอบครัวที่หันมาประกอบอาชีพเสริมเพื่อหารายได้เพิ่มเติมจากการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยว เพื่อให้เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงในประเด็นการเกิดอาชีพเสริมที่ชัดเจน จึงคัดเลือกกรณีให้เห็นชัดเจนเพื่อนำเสนอ 2 คน ซึ่งเป็นการประกอบอาชีพเสริมที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นของจันทบุรี ดังนี้

(1) คุณมนิรัตน์ กลิ่นขจร : นำผลไม้จากสวนมาวางขายหน้าบ้าน

คุณมนิรัตน์ กลิ่นขจร (ป้าอืด) อายุ 51 ปี อาศัยอยู่กับครอบครัวลูกสาว 2 คน ลูกชาย 1 คน และคุณแม่สามี 1 คน มีอาชีพหลักเป็นแม่ค้าขายข้าวไก่ทอด ข้าวหน้าไก่ อยู่ที่โรงเรียนของโรงเรียนศรียานุสรณ์ จันทบุรี โดยมีลูกชายช่วยอีกแรงหนึ่ง ช่วงโรงเรียนเปิดเทอมคุณมนิรัตน์จะไปประกอบอาชีพหลักคือทำอาหารขายที่โรงเรียนทุกวันจันทร์-ศุกร์ ส่วนวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ช่วงปิดเทอมของโรงเรียนจะเป็นวันหยุดพักผ่อนและจะหารายได้หลักในส่วนนี้ไป บ้านคุณมนิรัตน์อยู่ติดกับบ้านที่คุณรุ่งทิพย์เช่าอาศัยคุณปราณี อยู่เอียงกับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ผู้วิจัยพบคุณมนิรัตน์เมื่อครั้งที่พูดคุยสัมภาษณ์คุณรุ่งทิพย์ โดยคุณรุ่งทิพย์เป็นผู้แนะนำให้ผู้วิจัยรู้จัก คุณมนิรัตน์เกิดและอาศัยอยู่ในชุมชนริมน้ำจันทบุรีตั้งแต่เด็ก เห็นการเปลี่ยนแปลงในชุมชนมาโดยตลอด คุณมนิรัตน์เล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงบรรยากาศชุมชนด้วยความภูมิใจว่า สมัยก่อนถนนหน้าบ้านเป็นถนนดินแดง มีสามล้อถีบปั่นแต่มีจำนวนน้อยมาก บ้านเรือนมีได้สูงจนสามารถนั่งห้อยขากันได้ คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย อยู่กันอย่างสงบไม่มีทะเลาะเบาะแว้ง ในช่วง 2 ปีมานี้ คุณมนิรัตน์พบว่ามีคนภายนอกเข้ามาในชุมชนเพิ่มขึ้นทั้งนักท่องเที่ยวต่างจังหวัดที่ทราบข่าวว่าชุมชนริมน้ำจันทบุรีเป็นชุมชนเก่า สงบ มีอาคารบ้านเรือนสวยงาม และนอกจากนักท่องเที่ยวต่างจังหวัดแล้วคนในจังหวัดจันทบุรีเองยังให้ความสนใจชุมชนริมน้ำจันทบุรีมากขึ้น เวะเวียนเข้ามาเที่ยวชมชุมชนจับจ่ายซื้อของเพิ่มขึ้นด้วย

เมื่อคุณมนิรัตน์เห็นว่า มีคนเข้าออกชุมชนมากขึ้นจึงมองหาสิ่งของใกล้ตัวที่มีอยู่แล้วมาวางขายเพื่อหารายได้เสริมในช่วงปิดเทอมที่ไม่มีรายได้จากการขายอาหารที่โรงเรียนศรียานุสรณ์ โดยช่วงที่โรงเรียนปิดเทอมใหญ่เป็นช่วงหน้าผลไม้ จึงนำผลไม้จากสวนของน้องสาวที่อยู่

ไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก มาวางจำหน่ายตั้งโต๊ะขายหน้าบ้าน ตอนแรกไม่ได้คิดในเรื่องการสร้างรายได้เสริมอย่างจริงจังเพราะคนซื้อไม่มาก แต่ในปี พ.ศ. 2558 เป็นปีที่คุณมนิรัตน์เอาผลไม้ที่สวนมาตั้งขายหน้าบ้านในปริมาณเยอะที่สุด เป็นการตั้งโต๊ะขายหน้าบ้านที่เรียนมาเรียง ติดป้าย บอกราคาชัดเจน คุณมนิรัตน์บอกกับผู้วิจัยว่าช่วงปีสองปีมานี้มีคนเข้ามาในชุมชนจำนวนมากขึ้นทั้งนักท่องเที่ยวและคนในจังหวัดจันทบุรี คุณมนิรัตน์จึงมองเห็นโอกาสที่มีคนเข้าออกเพิ่มขึ้นจึงได้นำผลไม้จากสวนของน้องสาวมาวางขายในจำนวนมากว่าทุกครั้ง ปีนี้คุณมนิรัตน์เอาทุเรียนที่สวนมาขาย 2 รอบแล้วรวมกันประมาณกว่า 100 กิโลกรัม แต่ละรอบใช้เวลาขายประมาณ 2-3 วันก็หมดแล้ว เมื่อขายได้ก็คืนราคาทุนให้กับน้องสาวและตนเองได้กำไรเล็กๆน้อยๆ ทุเรียนที่นำมาวางขายเป็นทุเรียนจากสวนน้องสาวเป็นทุเรียนพันธุ์ชะนี แต่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะชอบทุเรียนพันธุ์หมอนทอง พอเห็นว่าขายทุเรียนพันธุ์ชะนีก็จะไม่ค่อยสนใจเท่ากับคนจันทบุรีด้วยกันเอง ด้วยที่ทุเรียนพันธุ์หมอนทองแกะง่ายมีเนื้อเยอะมากนักท่องเที่ยวบางกลุ่มจึงไม่กินทุเรียนพันธุ์อื่น แต่มีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่สนใจและอุดหนุนแต่ส่วนใหญ่ลูกค้าที่ซื้อทุเรียนในปีนี้เป็นคนจันทบุรี คุณมนิรัตน์อธิบายด้วยความภาคภูมิใจว่าการขายทุเรียนจันทูให้กับคนจันทูมีความสำคัญมาก เพราะคนจันทูจะดูทุเรียนออกว่าเป็นทุเรียนแบบไหน เป็นแบบสุกในปิงอย่างที่แม่ค้าบอก หรือนำทุเรียนหล่นของไม่ดีมาขายและพูดเกินจริง คุณมนิรัตน์ให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์ต่ออาชีพ การค้าขายต้องมีความตรงไปตรงมา หากตนนำของไม่ดีมาขายจะรู้สึกไม่ดีไปด้วย และในขณะที่บ้านคุณมนิรัตน์มีทำเลที่ตั้งอยู่เยื้องกับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี มีผู้เข้าพักแวะเวียนสับเปลี่ยนเข้ามาอยู่เสมอ โดยเฉพาะช่วงวันหยุดจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนหนาตา แต่คุณมนิรัตน์พอใจนำผลไม้จากสวนของน้องสาวมาวางขายเท่าที่มี ไม่ได้คิดที่จะหาผลไม้จากแหล่งอื่นและตั้งร้านค้าขายผลไม้เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่ทำด้วยภาคภูมิใจที่ได้ขายของจากสวนของญาติพี่น้องที่เป็นผลไม้มีคุณภาพ เมื่อนักท่องเที่ยวสนใจซื้อทุเรียนคุณมนิรัตน์จะอธิบายถึงการดูแลรักษาเนื้อแต่ละลูกเป็นอย่างไร อยากกินเนื้อแบบไหนต้องรอประมาณกี่วัน ต้องสังเกตชั่วแ่อย่างไร เป็นการสร้างความความประทับใจในการบริการให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมชุมชน โดยนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้ามาสอบถามมีจำนวนหนึ่งแต่ลูกค้าส่วนใหญ่ที่ตัดสินใจซื้อจะเป็นคนจันทูมากกว่านักท่องเที่ยวที่มาจากต่างจังหวัด โดยคุณมนิรัตน์ไม่ได้ไปหาซื้อทุเรียนพันธุ์หมอนทองมาขายเพิ่มเติมเพื่อเอากำไรส่วนต่างอีกทอดหนึ่งและยืนยันที่จะขายทุเรียนเท่าที่ตนเองมีเท่านั้น

ภาพที่ 4.24 แสดงภาพคุณมณีรัตน์ตั้งโต๊ะขายทุเรียนที่นำมาจากสวน บริเวณหน้าบ้านคุณรุ่งทิพย์

“เราค้าขายมาแต่กำเนิด ชีวิตคนค้าขายถ้าจะไปเอาเงินอย่างเดียวมันไม่ใช่ บางทีเราต้องเห็นแก่ส่วนรวม” มณีรัตน์ กลิ่นขจร (สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2558)

การพูดคุยกับคุณมณีรัตน์สะท้อนให้เห็นถึงการมีจิตสำนึกต่อชุมชน เคารพต่ออาชีพของตนเองและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม การหลอกลวงนักท่องเที่ยวไม่เพียงส่งผลเสียกับตนเองเท่านั้น แต่จะสร้างความเสียหายให้ชุมชนริมน้ำจันทบูร ถูกพูดถึงในทางเสียหายที่ขายของไม่มีคุณภาพ คุณมณีรัตน์จึงเลือกขายเฉพาะผลไม้ที่นำมาจากสวนญาติพี่น้องเท่านั้นและยึดหลักความความซื่อสัตย์ในการดำเนินชีวิต คุณมณีรัตน์มีคุณธรรมและความพอเพียงยึดถือเป็นจรรยาบรรณการประกอบอาชีพค้าขาย เลือกสินค้าที่ดีมีคุณภาพมาจำหน่าย โดยไม่คิดเอาเปรียบผู้บริโภค ถึงแม้ว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะไม่มีความรู้เกี่ยวกับการเลือกซื้อทุเรียนว่าทุเรียนลักษณะแบบไหนคือมีคุณภาพ แบบไหนมีตำหนิ ทุเรียนอ่อน-แก่ดูอย่างไร การประกอบอาชีพค้าขายของคุณมณีรัตน์ทำให้ทุกคนในชุมชนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมชุมชน และผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ได้เลือกซื้อผลไม้ในราคาเป็นธรรม ได้ทานผลไม้คุณภาพดี ด้วยความซื่อสัตย์ของพ่อค้าแม่ค้าในชุมชนริมน้ำจันทบูรนี้เองจะช่วยสร้างความประทับใจให้กับผู้มาเยือน เกิดเป็นภาพลักษณ์การค้าขายที่ดีซึ่งจะทำให้ถูกพูดถึงในมุมมองด้านบวก อันจะส่งผลโดยตรงต่อกระแสการท่องเที่ยวชุมชนริมน้ำจันทบูรที่ต่อเนื่อง ยั่งยืนสร้างความมั่นคงให้กับเศรษฐกิจชุมชน

(2) คุณเบญจวรรณ พรรครัตน์: ขายสินค้าแปรรูปจากเงาะจันทบูร

คุณเบญจวรรณ พรรครัตน์ อายุ 56 ปี เป็นข้าราชการเกษียณก่อนอายุราชการ เคยประกอบอาชีพรับราชการตำรวจอยู่ที่สถานีตำรวจภูธรจังหวัดจันทบุรีร่วม 10 ปี จนท้ายสุดขึ้นตำแหน่งสารวัตรประจำที่อำเภอขลุง สถานีตำรวจภูธรเมืองขลุง แต่เมื่อ 3 ปีก่อนตัดสินใจ

ออกจากราชการเพื่อมาดูแลคุณพ่ออายุ 91 ปี ที่ป่วยหนัก ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ คุณเบญจวรรณ ออกจากราชการและดูแลช่วยเหลือกิจวัตรประจำวันของคุณพ่อ รวมถึงเป็นรับผิดชอบค่าใช้จ่าย ภายในบ้านทั้งหมด

คุณเบญจวรรณให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า ปี พ.ศ. 2558 มีรายการโทรทัศน์ มาถ่ายทำเรื่องราวในชุมชนริมน้ำจันทบูรหลายรายการ มีดารานักแสดงเข้ามาในชุมชนต่อเนื่อง จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมชุมชนมีจำนวนหนาตาเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะช่วงวันหยุด จึงเกิด โอกาสที่จะนำสินค้ามาวางจำหน่ายหารายได้เสริมเล็กๆน้อยๆ บริเวณหน้าบ้าน ถึงแม้ว่าครอบครัวคุณ เบญจวรรณจะไม่เคยทำค้าขายมาก่อนแต่เมื่อประเมินปริมาณนักท่องเที่ยวซึ่งมีจำนวนมากขึ้น การค้า ขายเล็กๆน้อยๆน่าจะเป็นไปได้ อีกทั้งยังทำให้ได้พบเจอผู้คนหลากหลาย ได้พูดคุยกับคนผ่านไป มาพอให้แก้เหงาได้บ้าง

ตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2558 คุณเบญจวรรณมองหาสินค้ามาวาง จำหน่ายบริเวณหน้าบ้าน โดยมีความตั้งใจจะจำหน่ายสินค้าที่ระลึกที่เป็นผลิตภัณฑ์พื้นเมืองแสดงถึง เอกลักษณ์ของจังหวัดจันทบุรี เพื่อให้ผู้ซื้อเกิดความระลึกถึงว่าเป็นของฝากจากจังหวัดจันทบุรี คุณ เบญจวรรณเรียนรู้หาช่องทางการค้าขาย เพราะไม่เคยค้าขายมาก่อน เริ่มต้นจากการเลือกขายสินค้า ท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงคือสินค้าที่ผลิตจากเสื่อกกจันทบูรซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชาวจันทบุรี คุณ เบญจวรรณติดต่อไปยังคนรู้จักที่ทำอาชีพขายส่งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากเสื่อกกจันทบูร ทั้งรองเท้า กล่อง ใส่กระดาษทิชชู เป็นต้น ขายส่งให้กับพ่อค้าคนกลางที่นำไปขายที่กรุงเทพฯอยู่ก่อนแล้ว คุณเบญจ วรรณพิจารณาอย่างรอบคอบว่าราคาขายปลีกของรองเท้าที่ผลิตมาจากเสื่อกกมีราคาไม่สูงมาก นักท่องเที่ยวน่าจะมีความสนใจซื้อและตัดสินใจซื้อได้ไม่ยาก จึงติดต่อกับเพื่อนเพื่อซื้อสินค้ามาวางจำหน่าย ขายต่ออีกทอด โดยซื้อมอเตอร์ไซค์ไปรับสินค้าที่บ้านของคนรู้จักซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากชุมชนริมน้ำจันทบูร มากนักมาจำหน่ายขายให้กับนักท่องเที่ยว

การสร้างหน้าร้านของคุณเบญจวรรณทำอย่างง่าย โดยนำโต๊ะที่มีอยู่มา วางหน้าบ้านวางเรียงสินค้า และวางกระดาษไว้ที่พื้นสำหรับให้นักท่องเที่ยวที่สนใจรองเท้าได้เลือก และลองสวมใส่ เพื่อลองรองเท้าก่อนที่จะซื้อ ในขณะที่ผู้วิจัยสังเกตแบบมีส่วนร่วมในฐานะลูกค้าที่ซื้อ สินค้าพบว่า คุณเบญจวรรณสวมบทบาทเป็นแม่ค้าที่ดี ให้ข้อมูลสินค้า มีการแนะนำการใช้งานและการ ดูแลรักษา ช่วยผู้ลูกค้าเลือกเบอร์รองเท้าและสีอย่างเป็นกันเอง ทำให้ลูกค้ารู้สึกประทับใจและเกิด ความรู้สึกอยากอุดหนุน เกิดความรู้สึกที่ดีต่อพ่อค้าแม่ค้าในชุมชนริมน้ำจันทบูรที่เอาใจใส่ลูกค้าอย่างดี

ร้านคุณเบญจวรรณเป็นร้านเล็กๆมีสินค้าไม่กี่ชนิดโดยเฉพาะรองเท้าที่ ผลิตจากเสื่อกกจันทบูรซึ่งมีขนาดให้เลือกอยู่ประมาณ 4-5 เบอร์ หลากหลายสี มีราคาขายอยู่ที่คู่ละ

89 บาท ตัวรองเท้าทำจากเสื่อกกจันทบูรทั้งหมด พื้นรองเท้าเป็นโฟมหนาสีดำ ติดเบอร์ให้ทราบขนาดชัดเจน จะสวมใส่ออกนอกบ้านหรือใส่เดินภายในบ้านก็ได้ คุณเบญจวรรณกล่าวกับผู้วิจัยอย่างมั่นใจว่า ราคาขายเป็นราคาที่ไม่แพงเมื่อเปรียบเทียบกับการวางขายในร้านขายของฝากทั่วไปในจันทบุรีจะมีราคาสูงกว่านี้ แต่คุณเบญจวรรณพอใจที่จะขายเพียงเท่านั้น ในบางครั้งมีลูกค้าขอลดราคาเหลือเพียง 80 บาท คุณเบญจวรรณก็ขายให้ด้วยความเต็มใจ ใบหน้ายิ้มแย้มและใส่ถุงทันทีไม่ต่อรองกับลูกค้า

“ถ้าเราลดราคาไปบ้าง เราได้กำไรลดน้อยลงมานิดหนึ่งก็ไม่ใช่ไร อยากให้ใช้ของจันท ถ้าซื้อไปแพงเขาก็ไม่ประทับใจ” เบญจวรรณ พรรครัตน์ (สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2558)

คุณเบญจวรรณทำการค้าขายโดยมีจิตสำนึกรักษ์ท้องถิ่นเป็นหัวใจสำคัญ เลือกขายผลิตภัณฑ์จากเสื่อกจันทบูรเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อเป็นที่ระลึกถึงจังหวัดจันทบุรีและขายในราคาย่อมเยา คุณเบญจวรรณไม่ยอมขายสินค้าราคาแพงเพราะนึกถึงใจเขาใจเรา เมื่อไปเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวแล้วเจอของราคาแพงใครก็ไม่อยากซื้อ เมื่อได้เป็นแม่ค้าขายสินค้าเองจึงตั้งราคาขายไม่แพงแค่พอได้กำไรบ้างก็จะขาย ไม่อยากให้นักท่องเที่ยวซื้อของราคาแพง คุณเบญจวรรณมีความอะลุ่มอล่วยในราคาสินค้า สะท้อนถึงความคิดแบบพอเพียง พอใจกับผลกำไรที่ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ขายได้มากบ้างน้อยบ้างแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย นึกถึงใจเขาใจเรา ตั้งราคาสินค้ายึดหลักคุณธรรมตามราคามาตรฐานท้องตลาดทั่วไป ไม่ฉวยโอกาสบวกเพิ่มราคาสินค้าให้สูงขึ้นเพียงเพราะตั้งอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยวที่นิยม ทำให้ลูกค้าของคุณเบญจวรรณมีทั้งคนจันทบุรีซึ่งทราบราคาขายสินค้าที่ทำมาจากเสื่อกกจันทบูรอยู่แล้วแต่พอใจที่เลือกซื้อจากร้านของคุณเบญจวรรณและนักท่องเที่ยวที่ต้องการซื้อเพื่อเป็นของที่ระลึกติดไม้ติดมือกลับไป โดยส่วนใหญ่ลูกค้าจะเป็นนักท่องเที่ยวมากกว่า ส่วนคนจันทบุรีจะไปเดินซื้อตามตลาดทั่วไป เช่นน้ำพุหรือร้านใหญ่ในเมือง แต่เมื่อมีคนจันทบุรีผ่านไปผ่านมาในชุมชนเห็นวางขายรองเท้าเสื่อกกจันทบูร ซึ่งบางคนใส่อยู่แล้วแต่คู่เก่าขาดหรือเห็นว่าน่าใส่ก็จะแวะดูถามไถ่ราคาขาย คนที่ทราบราคาสินค้าอยู่ก่อนแล้วพอเห็นว่าคุณเบญจวรรณราคาขายไม่แพงเขาก็หยุดซื้อทันที ส่วนนักท่องเที่ยวจะมีมากในช่วงวันหยุด (เสาร์-อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์) ทำให้ขายดี บางวันขายดีได้ถึงกว่า 30 คู่ แต่บางครั้งก็ลืมนับว่าขายไปกี่คู่ เพราะไม่ได้เคร่งครัดในการขาย ไม่ได้ตั้งเป้าว่าจะต้องขายให้ได้จำนวนมากๆ ส่วนช่วงวันธรรมดา (จันทร์-ศุกร์) นักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่คุณเบญจวรรณจะไม่ตั้งร้าน

ภาพที่ 4.25 แสดงภาพคุณเบญจวรรณตั้งร้านขายผลิตภัณฑ์จากเปลือกจันทบุรี

กรณีคุณเบญจวรรณ แสดงให้เห็นชัดเจนต่อความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ท้องถิ่นของชาวจันทบุรี เมื่อมีโอกาสดำเนินการค้าขายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว จึงทำให้คุณเบญจวรรณนึกถึงความโดดเด่นในท้องถิ่นของตนและเลือกที่จะถ่ายทอดความเป็นชาวจันทบุรีด้วยการนำเสนอผ่านผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น ทั้งรองเท้ายาง กล่องใส่กระดาษทิชชู เป็นต้น ที่มีการแปรรูปมาจากเปลือกจันทบุรี โดยจำหน่ายในราคาขายย่อยเยาะสร้างความประทับใจให้กับลูกค้าที่เป็นทั้งนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัดและผู้คนจันทบุรีที่เข้ามาอุดหนุน เป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ชุมชนให้มีบรรยากาศการค้าขายที่เป็นธรรม ค่าขายโดยยึดหลักความพอดีไม่ค้ากำไรเกินควร ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อแนวโน้มการตลาดสินค้ากลับมาเที่ยวชมชุมชนหรือแนะนำบอกต่อแก่คนรู้จักให้มาเที่ยวชมชุมชนในอนาคต

4.3.2 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม

จากการค้นหาปรากฏการณ์ที่ก่อตัวขึ้นของชุมชนในมิติการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ที่เกิดขึ้นจากดำเนินกิจการที่เป็นไปตามลักษณะของกิจการเพื่อสังคม และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมเกิดขึ้นกระจายตัวอยู่ภายในชุมชน ผู้วิจัยได้คัดเลือกปรากฏการณ์เพื่อนำเสนอ 2 กรณี คือ กรณีเกิดจิตสำนึกร่วมต่อการอนุรักษ์และกรณีการเกิดสำนึกรักษ์ท้องถิ่น มีข้อค้นพบดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.3.2.1 กรณี เกิดจิตสำนึกร่วมต่อการอนุรักษ์

ในชุมชนริมน้ำจันทบุรี พบชมรมมัคคุเทศก์น้อย (Young Guide) โรงเรียนศรียานุสรณ์ จังหวัดจันทบุรี เข้ามาทำกิจกรรมส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกร่วมต่อการอนุรักษ์ที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและสถานที่สำคัญภายในชุมชน ผู้วิจัยพบว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของ

ชมรมมัคคุเทศก์น้อย มีส่วนสร้างการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมให้กับชุมชนริมน้ำจันทบูร จึงเลือกนำเสนอเรื่องราวความร่วมมือที่ปรากฏขึ้น

ผู้วิจัยพบกับสมาชิกชมรมมัคคุเทศก์น้อย ที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไมตรี ในขณะที่มาทำกิจกรรมอาสาสมัครเป็นมัคคุเทศก์ของชุมชนริมน้ำจันทบูร ทำหน้าที่แนะนำข้อมูลชุมชนและข้อมูลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจ ผู้วิจัยทราบว่าชมรม มัคคุเทศก์น้อย เป็นชมรมของนักเรียนโรงเรียนศรียานุสรณ์ จังหวัดจันทบุรี ที่ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการสื่อสารให้ข้อมูล ความรู้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนที่อยู่ในชมรมจะทำหน้าที่เป็นไกด์แนะนำข้อมูล ชมรมมัคคุเทศก์น้อย (ก่อตั้งมาแล้ว 2 ปี มีบทบาทในการทำกิจกรรมกับครูและนักเรียนภายในโรงเรียน เมื่อมีกิจกรรมศึกษาดูงานของโรงเรียนหรือการเผยแพร่ข้อมูลความรู้แก่นักเรียนในโรงเรียน มีคุณครูของโรงเรียนศรียานุสรณ์เป็นผู้ดูแลชมรมและวางแผนกิจกรรมให้สมาชิกชมรม ได้ทำกิจกรรมร่วมกันทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนอยู่เสมอ

ที่ผ่านมาโรงเรียนศรียานุสรณ์กับชุมชนริมน้ำจันทบูรเคยทำกิจกรรมร่วมกันมาก่อน เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการสืบประวัติผู้เฒ่าผู้แก่เพื่อทำข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ในปี พ.ศ.2557 เปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้น โดยความตั้งใจเดิมเจ้าหน้าที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี จะนำนักท่องเที่ยวเดินชมชุมชน ชมบ้านและสถานที่สำคัญพร้อมแนะนำข้อมูลชุมชนและข้อมูลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีด้วยตัวเอง แต่ด้วยภารกิจงานประจำและจำนวนเจ้าหน้าที่มีจำกัด ทำให้ไม่สามารถทำกิจกรรมได้ครอบคลุมทั้งหมด ทำได้เฉพาะการแนะนำข้อมูลที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเท่านั้น แยกนำชุมชนกับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจึงได้พูดคุยกับโรงเรียนศรียานุสรณ์เพื่อเชิญชวนมาร่วมกันทำกิจกรรมชุมชนเกี่ยวกับการเผยแพร่ข้อมูลชุมชนและข้อมูลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เพื่อเป็นการช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนและสนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรีและเรื่องราวการพัฒนาชุมชน ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ชมรมมัคคุเทศก์น้อย โรงเรียนศรียานุสรณ์ จึงเข้ามาทำกิจกรรมเชื่อมโยงให้นักเรียนเข้ามาช่วยเหลืองานสังคม เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เป็นการขยายแนวคิดการทำงานอนุรักษ์ของชุมชนสู่เยาวชนจังหวัดจันทบุรี ให้คนรุ่นสองเข้ามาเรียนรู้แนวทางการอนุรักษ์ของชุมชน เพื่อขยายความร่วมมือการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรไปสู่เยาวชนคนรุ่นใหม่

การนำร่องกิจกรรมความร่วมมือระหว่างชมรมมัคคุเทศก์น้อยกับชุมชนริมน้ำจันทบูรและบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เริ่มจากการพูดคุยหารือเกี่ยวกับกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลชุมชนและข้อมูลบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงเพื่อไมตรี เมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2558 มี

การกำหนดขอบเขตการช่วยงานของเด็กนักเรียน และเพื่อให้การสื่อสารเพื่อติดต่อกันได้ทันท่วงทีเกิดความรวดเร็ว แม่นยำ จึงมีการตั้งกลุ่มในโซเชียลมีเดีย (Social Media) แอปพลิเคชันไลน์ (Line Application) เพื่อเป็นพื้นที่ในการพูดคุย โดยมาสมาชิกกลุ่มประกอบด้วยบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ครูผู้ดูแลชมรม และเด็กนักเรียนในชมรมมัคคุเทศก์น้อย โดยเด็กนักเรียนจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำกิจกรรมในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ และช่วงปิดเทอม เริ่มตั้งแต่ประมาณ 08.30 – 15.00 น. โดยนำร่องทำกิจกรรมครั้งแรกในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2558 เป็นช่วงทดลองการทำกิจกรรม

จากการพูดคุยกับสมาชิกชมรมมัคคุเทศก์น้อย ทำให้ทราบว่าเด็กๆจะต้องเรียนรู้ข้อมูลจากการฟังบรรยายข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน เหตุการณ์สำคัญ บุคคลสำคัญของชุมชน รวมถึงเรื่องราวการอนุรักษ์อาคาร จากแกนนำชุมชน/ครูผู้ดูแลและเจ้าหน้าที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เพื่อเป็นการปูพื้นฐานความรู้เบื้องต้นให้เด็กนักเรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องราวที่ต้องสื่อสาร นอกจากฟังการบรรยายข้อมูลแล้ว สมาชิกชมรมมัคคุเทศก์น้อย ยังต้องอ่านข้อมูลเพิ่มเติมจากหนังสือและสื่อต่างๆที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนริมน้ำจันทบูรและบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับไปเผยแพร่ข้อมูลให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมชุมชน นอกจากนี้เจ้าหน้าที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจะช่วยสอบถามนักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มว่าต้องการไกด์แนะนำข้อมูลหรือไม่ ซึ่งที่ผ่านมากลุ่มนักท่องเที่ยวที่เคยขอให้บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจัดหาไกด์แนะนำพาชมชุมชน เช่น กลุ่มผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนรุ่งอรุณ เป็นต้น โดยสมาชิกชมรมมัคคุเทศก์น้อย ช่วยกันทำหน้าที่แนะนำข้อมูลอย่างกระตือรือร้น สถานที่ที่สมาชิกชมรมมัคคุเทศก์น้อย คอยให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวมี 3 จุด คือ

จุดที่ 1. บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี สมาชิกชมรมมัคคุเทศก์น้อย ที่ประจำอยู่จุดนี้จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นหลัก และเชิญชวนคนผ่านไปมาเข้ามาชมพิพิธภัณฑ์ภายในบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

จุดที่ 2. สมาชิกชมรมมัคคุเทศก์น้อย จะพานักท่องเที่ยวเดินชมชุมชนตลอดเส้นทางถนนสุขาภิบาลไปจนถึงโบสถ์พระแม่มาลีปฏิสนธินิรมล ให้ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนและข้อมูลบ้านเรือนสำคัญในชุมชน

จุดที่ 3. บ้านเลขที่ 69 หากสัปดาห์ไหนที่เด็กๆมากันหลายคน จะแบ่งสมาชิกชมรมมัคคุเทศก์น้อย ให้ไปช่วยเผยแพร่ข้อมูลที่บ้านเลขที่ 69 เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของบ้านเลขที่ 69 และนิทรรศการประวัติศาสตร์ชุมชน ซึ่งปกติแล้วจะมีแกนนำชุมชนและอาสาสมัครประจำ 1 คน ทำหน้าที่ให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวเป็นประจำ

สมาชิกชมรมมัคคุเทศก์น้อย ทุกคน ไม่ว่าจะประจำอยู่ที่จุดใด ทุกคนสามารถสลับสับเปลี่ยนให้ข้อมูลได้ทุกจุด ในระยณะนำร่องบางคนอาจยังจำข้อมูลได้ไม่แม่นยำ แต่จะมีเพื่อนๆที่ทำหน้าที่ด้วยกันช่วยเสริมข้อมูล หน้าที่หลักของสมาชิกชมรมมัคคุเทศก์น้อย คือการแนะนำข้อมูล เส้นทางเดินและสถานที่สำคัญ ถึงแม้ว่าในชุมชนจะมีป้ายสื่อความหมายบอกข้อมูลอยู่แล้ว แต่นักท่องเที่ยวอาจไม่สังเกตทำให้พลาดโอกาสการเรียนรู้ หน้าที่ของสมาชิกชมรมมัคคุเทศก์น้อย จึงต้องสื่อสารให้นักท่องเที่ยวได้ทราบข้อมูลชุมชนและข้อมูลแต่ละสถานที่ ซึ่งนอกจากนักท่องเที่ยวจะได้รับข้อมูลแล้วสมาชิกชมรมมัคคุเทศก์น้อย ยังได้รับประสบการณ์จากการฝึกฝนการทำกิจกรรม เป็นการถ่ายทอดข้อมูลชุมชนให้กับเยาวชน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ ให้สวมบทบาทเป็นมัคคุเทศก์ที่ถ่ายทอดเรื่องราวอีกทอดหนึ่งให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้เยาวชนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในวิธีการแบบเล่น

บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ได้สร้างปรากฏการณ์การเชื่อมโยงความร่วมมือ 3 ฝ่าย คือบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ชุมชนริมน้ำจันทบูรและสถานศึกษาภายในจังหวัดจันทบุรีเข้าด้วยกัน นอกจากเป็นการเชื่อมโยงความร่วมมือเพื่อเผยแพร่ข้อมูลชุมชนริมน้ำจันทบูร ถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของจังหวัดจันทบุรีให้นักท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นการถ่ายทอดข้อมูลไปยังเยาวชนคนรุ่นใหม่ในกลุ่มสมาชิกชมรมมัคคุเทศก์น้อย เพื่อสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ ให้เยาวชนเห็นคุณค่าความสำคัญของชุมชนและเคารพต่อวิถีชีวิตคนในชุมชนริมน้ำจันทบูร เป็นการขยายฐานความร่วมมือการอนุรักษ์ชุมชนและวิถีชีวิตไปยังกลุ่มคนรุ่นใหม่ในจังหวัดจันทบุรีด้วย

จากปรากฏการณ์ที่ก่อตัวขึ้นของชุมชนในมิติการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม กรณีเกิดจิตสำนึกร่วมต่อการอนุรักษ์ข้างต้น ยังมีปรากฏการณ์กรณีการเกิดสำนึกรักษ์ท้องถิ่นอีกกรณีหนึ่งด้วย

4.3.2.2 กรณี การเกิดสำนึกรักษ์ท้องถิ่น

ผู้วิจัยเลือกนำเสนอปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยประจักษ์ ชัดเจนทั้งกระบวนการความคิดและการลงมือปฏิบัติจริง โดยคัดเลือก 2 กรณีตัวอย่างเป็นตัวแทนของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในฐานะผู้ประกอบการและฐานะสมาชิกของชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

(1) แหล่งเรียนรู้บ้านร้อยสิบเก้า (ในฐานะผู้ประกอบการ)

คุณพันรัตน์ ชินอุดมพงศ์ (เจ้เกี้ยว) อายุ 66 ปี เจ้าของบ้านร้อยสิบเก้า³ อยู่ตรงข้ามกับสถานที่สำคัญของชุมชนคือบ้านหลวงประกอบนิติสาร อาศัยอยู่กับน้องสาวและหลานชายซึ่งเป็นคนช่วยงานคุณพันรัตน์ในการปรับหน้าบ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้ คุณพันรัตน์ให้ข้อมูลว่า เมื่อบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเปิดให้บริการตั้งแต่ตุลาคม พ.ศ. 2557 ทำให้ทราบว่า บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี สามารถเปิดให้บริการบ้านพักควบคู่ไปกับการสร้างพื้นที่การเรียนรู้แบบพิพิธภัณฑ์ได้ เป็นสถานประกอบการที่ไม่ได้มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดเป็นหลักแต่มุ่งสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวม ทำให้เกิดความสนใจในการปรับปรุงบ้านตนเอง ซึ่งจากเดิมครอบครัวมีอาชีพค้าขายพลอยที่ตลาดพลอยอยู่แล้วจึงเกิดความคิดเปิดร้านค้าเล็กๆจำหน่ายพลอยที่หน้าบ้านควบคู่ไปกับการเปิดพื้นที่แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับพลอยเพื่อเผยแพร่ความรู้และสร้างประโยชน์ต่อส่วนร่วมไปด้วย จากเดิมครอบครัวคุณพันรัตน์มีอาชีพค้าขายพลอยมีความผูกพันกับพลอยมานาน มีอุปกรณ์เครื่องมือการทำพลอยครบครัน คุณพันรัตน์และหลานชายมีความคิดเห็นตรงกันในการปรับหน้าบ้านให้เป็นร้านค้าขายพลอยเล็กๆและจัดพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องพลอย เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับพลอยเพิ่มขึ้น ได้เรียนรู้ฝึกปฏิบัติเจียรระไนพลอยและได้รับพลอยกลับไปเป็นของที่ระลึก

คุณพันรัตน์เล่าประวัติส่วนตัวให้ฟังว่า ตนเองเกิดที่ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอมือเมือง จังหวัดจันทบุรี ครอบครัวย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนริมน้ำจันทบูรตั้งแต่ยังเด็ก ประมาณปี พ.ศ. 2500 ในช่วงนั้นถนนเส้นนี้คึกคักมีผู้คนไปมาตลอด เป็นถนนสายหลักในการค้าขายของจังหวัด คุณพันรัตน์เรียนจบระดับชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนสตรีของจังหวัด (โรงเรียนศรียานุสรณ์ ในปัจจุบัน) พอเรียนจบก็ช่วยที่บ้านขายพลอย ส่วนพี่ชายก็หัดทำพลอยตั้งแต่ขั้นตอนการซื้อก้อนพลอย เมาพลอยไปจนถึงเจียรระไนพลอยขาย ในสมัยนั้นคนในชุมชนส่วนใหญ่ทำพลอยขาย บางบ้านซื้อพลอยเป็นก้อนมาแล้วนำมาเจียรระไน แต่พี่ชายซื้อก้อนพลอยและนำมาเผาด้วยตนเอง และทำพลอยเม็ดส่งขายไม่ได้ขึ้นเรือนเครื่องประดับ ครอบครัวคุณพันรัตน์ไม่เพียงทำพลอยขายเท่านั้น ประมาณปี พ.ศ. 2520 บ้านของคุณพันรัตน์ด้านหน้าเป็นที่อยู่อาศัยส่วนด้านหลังบ้านเปิดเป็นโรงงานพลอยและเป็นสถานที่สอนคนทำพลอยครบทุกขั้นตอน ส่งเสริมให้คนมาเรียนรู้การทำพลอย เจียรระไนพลอยขาย ส่วนใหญ่เป็นคนที่ตำบลคลองนารายณ์ที่รู้จักครอบครัวของคุณพันรัตน์ มีความไวเนื้อเชื่อ

³ “บ้านร้อยสิบเก้า” เป็นชื่อเรียกบ้านของคุณพันรัตน์ ชินอุดมพงศ์ ตั้งอยู่เลขที่ 119 นำเลขที่บ้านมาตั้งเป็นชื่อบ้าน คล้ายกับบ้านเรียนรู้ของชุมชน “บ้านหกสิบเก้า”

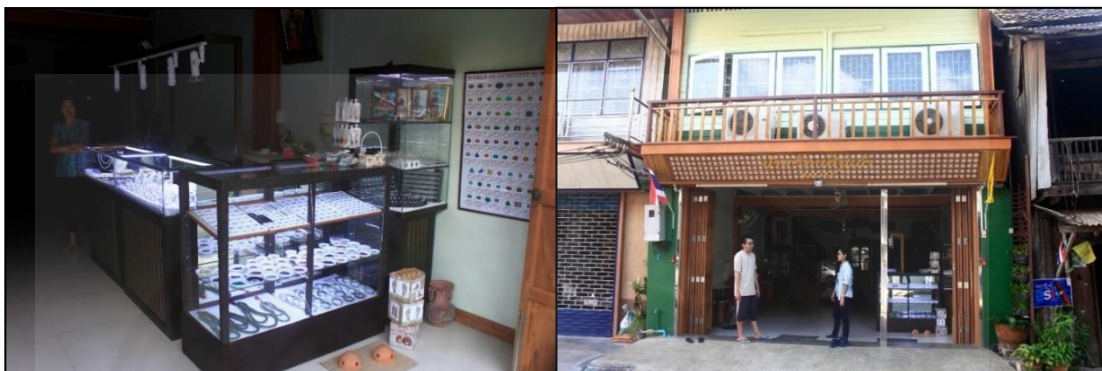
ใจกันจึงมาหัดเรียนทำพลอยที่โรงงาน ครอบครัวคุณพันรัตน์สอนการทำพลอยให้ฟรี ดูแลคนที่มาเรียนอย่างดีมีข้าวให้กินครบ 3 มื้อ ใช้เวลาสอนคนละประมาณ 2 เดือนโดยจ่ายเป็นค่าแรงให้คนที่มาฝึกจากราคาที่ตลาดซื้อขายกันกะรัตละ 10 บาท จ่ายให้ประมาณ 8 บาท มีราคาซื้อถูกกว่าราคาตลาดเล็กน้อย โดยคิดคำนวณหักการบริหารจัดการที่ครอบครัวคุณพันรัตน์เป็นผู้ลงทุนวัสดุ อุปกรณ์การทำพลอยให้ทุกอย่าง การสอนทำพลอยมีข้อผูกพันว่าเมื่อเรียนจบแล้วผู้เรียนจะต้องทำพลอยขายให้กับครอบครัวคุณพันรัตน์เป็นระยะเวลาอย่างน้อยประมาณ 3 เดือนหรือตามแต่จะตกลงกัน การเรียนการสอนเปิดหลายรุ่น แต่ละรุ่นสอนประมาณ 10-20 คน บ้านคุณพันรัตน์สอนคนทำพลอยหลายร้อยคน ทั้งคนที่รู้จักมักคุ้นกันและทราบข่าวจากการบอกต่อ ส่วนใหญ่เมื่อเรียนจบแล้วจะนำพลอยมาขายที่บ้านคุณพันรัตน์ในระยะแรกๆเท่านั้น พอนานๆไปจะไปขายให้พ่อค้ารายอื่นเพราะได้ราคาที่ดีกว่า ครอบครัวคุณพันรัตน์เปิดสอนทำพลอยอยู่ประมาณ 2 ปี แล้วจึงปิดการสอน แต่ยังคงมีโรงงานทำพลอยเล็กๆที่หลังบ้าน มีคนทำพลอย 4-5 คน รับพลอยจากครอบครัวคุณพันรัตน์ไปทำที่บ้านและนำกลับมาขายคืน ปัจจุบันนี้คุณพันรัตน์จะนำพลอยไปขายที่ตลาดพลอยช่วงวันพฤหัสบดี ศุกร์ เสาร์ หรือบางครั้งเฉพาะศุกร์และเสาร์ นอกจากจะขายด้วยตัวเองแล้วยังมีญาติมารับพลอยไปขายตามร้านทอง โดยจ่ายเป็นเปอร์เซ็นต์ให้คนนำไปขายด้วย

คุณพันรัตน์อธิบายที่มาที่ไปจากการค้าขายพลอยมาสู่ความคิดการเผยแพร่ความรู้การทำพลอยว่า ก่อนหน้านั้นครอบครัวจะนั่งโกนพลอยที่หน้าบ้าน มีนักท่องเที่ยวที่มาจากชุมชุนผ่านไปมาให้ความสนใจหยุดดู อีกทั้งคุณพันรัตน์มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชุนมาโดยตลอด และเห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาที่คำนึงถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชุน เห็นการนำบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไมตรีมาปรับปรุงพัฒนาเป็นตัวอย่างการดูแลรักษาบ้านเรือนของชุมชุนพร้อมๆกับสร้างรายได้และเป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประวัติหลวงราชไมตรีและชุมชุนด้วย คุณพันรัตน์จึงหันกลับมามองตนเองที่ได้อาศัยชุมชุนแห่งนี้กระทั่งเติบโตและประกอบอาชีพเลี้ยงดูครอบครัว จึงเกิดความคิดว่าต้องทำอะไรบางอย่างที่ส่งผลเอื้ออำนวยให้เกิดประโยชน์กับส่วนรวมเพิ่มขึ้น

“เพราะว่าต้องช่วยชุมชุน แล้วเราก็คิดว่า เราจะไม่ไปไหนแล้ว เราจะอยู่บ้าน เราจะอยู่ที่นี้” พันรัตน์ ชินอุดมพงศ์ (สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2558)

ชุมชุนริมน้ำจันทบูรเป็นทั้งพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยและพื้นที่สำหรับประกอบอาชีพของครอบครัวคุณพันรัตน์ เมื่อชุมชุนเป็นสถานที่ที่ได้รับความนิยม มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมชุมชุนเยอะขึ้น คุณพันรัตน์จึงคิดว่าตนเองที่อาศัยอยู่ในชุมชุนต้องมีส่วนช่วยพัฒนาชุมชุนตามความสามารถที่มี การอยู่อาศัยของครอบครัวต้องทำประโยชน์ให้กับชุมชุนไปพร้อมๆกันด้วย

ครอบครัวคุณพันรัตน์ตั้งรกรากอาศัยและประกอบอาชีพในชุมชนมานาน คุณพันรัตน์จึงมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จนเกิดเป็นจิตสำนึกที่รักซึ่งท้องถิ่นต้องการมีส่วนร่วมช่วยรับผิดชอบต่อชุมชนตามกำลังความสามารถ จนนำไปสู่ความคิดการปรับปรุงหน้าบ้านเพื่อการประกอบอาชีพค้าขายพลอยสร้างรายได้ให้กับครอบครัวควบคู่ไปกับการจัดพื้นที่เรียนรู้พลอยด้วยการสอนเจียรระไนพลอย

ภาพที่ 4.26 แสดงภาพบ้านคุณพันรัตน์ ที่ปรับปรุงเป็นแหล่งเรียนรู้พลอยและขายพลอยควบคู่กัน

ครอบครัวของคุณพันรัตน์คลุกคลีการทำพลอยมานาน จึงเห็นความสำคัญขององค์ความรู้การทำพลอย ซึ่งเป็นศิลปะที่ต้องได้รับการฝึกฝน ปัจจุบันนี้คนทำพลอยในเมืองจันทน์น้อยลงทุกทีด้วยที่คนรุ่นใหม่ไม่สนใจงานฝีมือท้องถิ่น อีกทั้งพลอยเมืองจันทน์เริ่มน้อยลงหมดไปตามกาลเวลา การทำพลอยจึงไม่เป็นที่นิยมแพร่หลายเหมือนกับในอดีต แต่ชื่อเสียงของพลอยเมืองจันทน์และอาชีพการทำพลอย ยังเป็นที่รู้จักและถูกพูดถึง คุณพันรัตน์จึงตั้งใจที่จะนำความรู้ที่ตนมีด้านการทำพลอยมาเผยแพร่ให้กับคนทั่วไปที่สนใจและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมชุมชนริมน้ำจันทบูร

คุณพันรัตน์ปรับแนวทางการค้าขายให้เอื้อประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม โดยการเผยแพร่ความรู้การทำพลอย ปรับแนวทางการค้าขายให้คล้ายกับในยุคสมัยที่คุณพันรัตน์ยังเป็นเด็กที่บ้านเปิดเป็นโรงงานรับสอนคนทำพลอยเพื่อให้ชาวบ้านได้มีความรู้ มีอาชีพติดตัว มีรายได้จากการขายพลอย แต่จะมีความแตกต่างจากในอดีตคือการเผยแพร่ความรู้โดยการสอนทำพลอยให้กับนักท่องเที่ยวในชุมชนริมน้ำจันทบูรจะเป็นเพียงการทดลองทำตามเฉพาะขั้นตอนไม่ยาก สามารถฝึกได้ในเวลาสั้นๆ เพื่อให้ผู้ที่ไม่รู้จักการทำพลอย ไม่เคยทราบวิธีการทำมาก่อนได้ทราบและมีโอกาสลงมือปฏิบัติ นักท่องเที่ยวที่สนใจทำกิจกรรมจะได้รับพลอยที่เป็นผลงานการเจียรระไนด้วยฝีมือของตัวเองกลับไปเป็นที่ระลึก เป็นการเผยแพร่องค์ความรู้การทำพลอยที่ค่อนข้างจำกัดอยู่ในวงแคบให้คนทั่วไปได้เรียนรู้มากขึ้น โดยหลานชายของคุณพันรัตน์ทำหน้าที่ในการอธิบายขั้นตอนการเจียรระไนพลอยและฝึกให้ผู้สนใจได้ทดลองทำจริง สอนอย่างง่ายในแบบชาวบ้านสอน ไม่ได้มีหลักสูตรการสอนรองรับ การเรียนการสอนทำพลอยตามหลักสูตรมาตรฐาน มีเปิดสอนที่สถาบันการศึกษาใน

จังหวัดจันทบุรีอยู่แล้ว เช่น วิทยาลัยเทคนิคจันทบุรี เป็นต้น และด้วยที่คุณพี่ชายของคุณพันรัตน์ (คุณพัศพงศ์ ชินอุดมพงศ์) เป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้เรื่องอัญมณีซึ่งได้เรียบเรียงองค์ความรู้การทำพลอยเขียนเป็นหนังสือเกี่ยวกับเรื่องพลอยถึง 2 เล่ม คุณพันรัตน์จึงนำหนังสือนั้นมาวางเพื่อเผยแพร่ความรู้เพิ่มเติมให้นักท่องเที่ยวได้หยิบอ่านเพื่อเรียนรู้เรื่องพลอยจากหนังสืออีกทางหนึ่ง

จากพื้นฐานครอบครัวคุณพันรัตน์ที่เคยเปิดสอนการทำพลอยให้ชาวบ้านได้มีอาชีพ มีความรู้ติดตัว เป็นการเผยแพร่วิชาความรู้การทำพลอยให้แพร่หลายมาแล้วนั้น ขณะนี้คุณพันรัตน์ ได้นำความรู้ขั้นตอนหนึ่งของการทำพลอยที่เคยฝึกให้กับชาวบ้านในอดีตมาต่อยอดพัฒนาเกิดเป็นแหล่งเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไป เป็นการดึงจุดแข็งที่เป็นฐานความถนัดของตนเองและครอบครัว มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ เผยแพร่ความรู้ส่วนหนึ่งของวิชาชีพการทำพลอยที่ปัจจุบันผู้ประกอบการอาชีพนี้ลดน้อยลงมากทำให้องค์ความรู้การทำพลอยเสี่ยงต่อการเลือนหายไป ความตั้งใจของคุณพันรัตน์ในการเผยแพร่ความรู้เรื่องการทำพลอยให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมชุมชนไม่เพียงสร้างกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวในชุมชน ให้นักท่องเที่ยวได้ใช้เวลาทำกิจกรรมภายในชุมชนขนานานขึ้น สร้างการหมุนเวียนด้านเศรษฐกิจมากขึ้น แต่ยังเป็นการกระตุ้นย้ำเตือนให้คนทั่วไปเห็นความสำคัญต่อวิชาชีพการทำพลอยที่อยู่คู่กับพลอยเมืองจันทมาแต่ครั้งอดีตด้วย

บ้านคุณพันรัตน์เป็นบ้านปูน 2 ชั้น อยู่ฝั่งด้านในถนนสุขาภิบาลไม่ได้อยู่ติดแม่น้ำจันทบุรี หน้าบ้านเปิดบานเฟี้ยมโล่งม้วนประตูอลูมิเนียมขึ้นเก็บจนหมด บริเวณหน้าบ้านมีตู้โชว์อัญมณี 2 ตู้ จัดแสดงอัญมณีขึ้นรูปเป็นพวงกุญแจ เครื่องประดับต่างๆ โดยส่วนใหญ่เป็นแหวน และมีเครื่องประดับชนิดอื่นอยู่บ้าง ในแต่ละวันมีนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมชุมชนแวะเวียนเข้ามาดูเครื่องประดับที่ร้านบ้างแต่บางตา คุณพันรัตน์ทราบว่า การขายอัญมณีให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถตั้งเป้าหมายยอดขายสูงได้แตกต่างจากการขายอาหารเพราะราคาของอัญมณีมีราคาสูงกว่า เป็นสินค้าฟุ่มเฟือยไม่ใช่ของจำเป็นไม่เหมือนกับอาหารของกิน นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีเป้าหมายหลักเพื่อซื้ออัญมณี แต่มีนักท่องเที่ยวบางรายที่มีความสนใจอัญมณีเมื่อเห็นสินค้าของทางร้านก็จะซื้อกลับไปเป็นของที่ระลึกเพราะที่ร้านขายราคาอิงตามท้องตลาดทั่วไป ไม่ได้นำของปลอมมาหลอกขายให้นักท่องเที่ยว การไม่จริงจังต่อนักท่องเที่ยวนอกจากจะทำให้เสียชื่อร้านที่เปิดขายมานานแล้ว ยังทำให้เสียชื่อมาถึงชุมชนด้วย คุณพันรัตน์ไม่เพียงมีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพค้าขายเท่านั้น แต่ยังมีความรู้สึกห่วงหาขวัญของชุมชนส่วนร่วม แสดงให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ความรู้สึกผูกพันอันแนบแน่นที่มีต่อชุมชนริมน้ำจันทบูร

ก่อนที่จะเปิดบ้านเพื่อเผยแพร่การทำพลอยคุณพันรัตน์ไม่มีหน้าร้านขายพลอย การหันมาเปิดร้านขายพลอยเล็กๆ หน้าบ้านและปรับเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับพลอย คุณ

พันธมิตรต้องจัดสรรเวลาอยู่เฝ้าร้านที่หน้าบ้าน คอยแนะนำสินค้าในตู้โชว์และตอบคำถามผู้ที่สนใจเกี่ยวกับพลอย อัญมณี ที่เข้ามาซักถามเป็นประจำโดยเฉพาะวันหยุดที่จะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ถึงแม้จะทราบดีว่าจะมียอดซื้อไม่มากก็ตาม เดือนที่ผ่านมา (มิถุนายน) มียอดขายอัญมณีที่ร้านหน้าบ้าน 1 วง ราคาหลักพันต้นๆ ถึงแม้ว่าจะขายได้จำนวนไม่มากแต่ไม่กระทบต่อเศรษฐกิจครอบครัวของคุณพันธมิตร เนื่องจากมีช่องทางการขายหลักทางอื่นอยู่แล้ว การปรับหน้าบ้านให้เป็นร้านขายอัญมณี และเป็นแหล่งเรียนรู้จึงไม่ได้มีเป้าหมายหลักเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจครอบครัวแต่เป็นไปเพื่อการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับอัญมณีให้กับบุคคลทั่วไป สะท้อนให้เห็นถึงการมีจิตสำนึกรักษ์ท้องถิ่นที่เป็นไปเพื่อต้องการเผยแพร่องค์ความรู้โดยสมัครใจ ใช้พื้นที่หน้าบ้านสร้างประโยชน์ตามความถนัด และตามกำลังความสามารถ

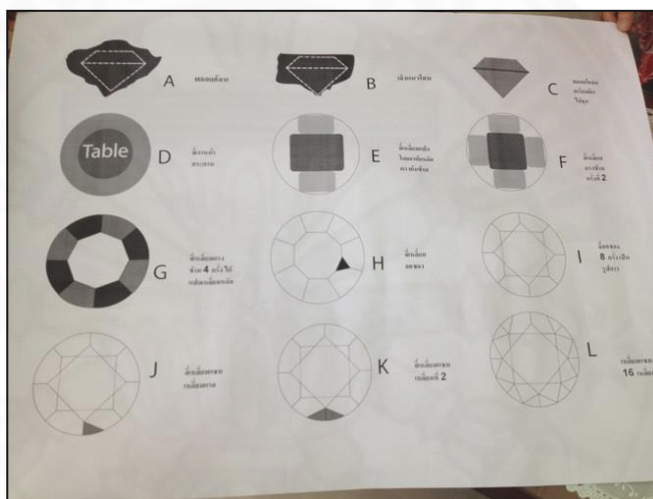
ผู้วิจัยมีโอกาสได้ร่วมเรียนรู้การเจียรไนพลอยจากการเข้าสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในฐานะนักท่องเที่ยว โดยได้รับความอนุเคราะห์จากคุณพันธมิตรมอบพลอยที่เจียรไนโดยฝีมือของผู้วิจัยให้เป็นที่ระลึกโดยไม่มีค่าใช้จ่ายเพื่อเป็นการสนับสนุนการศึกษาวิจัย การลงมือปฏิบัติจริงทำให้ผู้วิจัยทราบถึงขั้นตอนการเจียรไนพลอยที่ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ

1) การเลือกเม็ดพลอย พลอยที่นำมาให้นักท่องเที่ยวฝึกเจียรไน เช่น แชนไฟร์ โทเมน หรือพลอยชนิดอื่นในตระกูลพลอยเนื้ออ่อนซึ่งจะมีราคาไม่สูง เหมาะแก่การนำมาให้ผู้ที่ไม่ม่ประสบการณ์ได้ฝึกทดลองเจียรไนพลอย ราคาเริ่มต้นของพลอยอยู่ที่กะรัตละประมาณ 50 บาทขึ้นไป พลอย 1 เม็ดมีน้ำหนักประมาณ 3-7 กะรัต ตามขนาดเล็กใหญ่คละกันอยู่ที่นักท่องเที่ยวจะเลือก การกำหนดราคาขายจะขายตามราคาพลอยที่กำหนดไว้ซึ่งคิดคำนวณรวมค่าสอนเจียรไนพลอย และค่าจัดการในการสอนเพิ่มขึ้นไปแล้วเพียงเล็กน้อย หากเปรียบเทียบกับ การซื้อพลอยตามท้องตลาด อาจได้ราคาที่ถูกลงกว่าเล็กน้อย แต่ผู้ซื้อไม่ได้รับการเรียนรู้ ไม่ได้ฝึกฝนและไม่เกิดความประทับใจเท่ากับการได้ลงมือปฏิบัติ คุณพันธมิตรคิดค่าดำเนินการฝึกปฏิบัติเพิ่มขึ้นจากราคาพลอยเพื่อสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้และได้รับพลอยฝีมือตนเองกลับไปเป็นที่ระลึก

ภาพที่ 4.27 แสดงภาพเม็ดพลอยที่ยังไม่ผ่านขั้นตอนการเจียรไน

2) เรียนรู้หลักการเจียรระไนพลอย เมื่อเลือกขนาดพลอยที่ต้องการได้แล้ว จะเป็นช่วงเรียนรู้หลักการการเจียรระไนพลอย ข้อมูลและภาพประกอบนำมาจากหนังสือเกี่ยวกับการทำพลอย นำมาจัดทำเป็นแผนภาพแสดงขั้นตอนการเจียรระไนขนาดใหญ่ สำหรับใช้ในการอธิบาย ข้อมูลให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเรียนรู้เกิดความเข้าใจ หลังจากนั้นจึงจะเริ่มลงมือฝึกเจียรระไนพลอยโดยสอนให้เจียรแบบกลิ้งเงา ไม่สร้างเหลี่ยมมุม ซึ่งใช้ความชำนาญในการลงมือทำน้อยกว่า เพื่อให้ นักท่องเที่ยวที่ไม่มีประสบการณ์การเจียรระไนสามารถทำได้ แผนภาพแสดงการเจียรระไนแบบเหลี่ยมที่ ทำขึ้นจึงใช้สำหรับอธิบายให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจในหลักการทั่วไปของการเจียรระไนแบบ เหลี่ยมมุมของพลอยเท่านั้น

ภาพที่ 4.28 แสดงภาพแผนภาพอธิบายการเจียรระไนพลอยแบบมุมเหลี่ยมทีละขั้นตอน

3) การลงมือปฏิบัติ เมื่อนักท่องเที่ยวเลือกขนาดพลอยและเรียนรู้ หลักการการเจียรระไนพลอยเบื้องต้นแล้ว จะเข้าสู่ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติจริง เริ่มจากการแนะนำ อุปกรณ์ที่ต้องใช้และอธิบายขั้นตอนการเจียรระไนอย่างละเอียด การลงมือปฏิบัตินักท่องเที่ยวจะต้องดู ตัวอย่างการลงมือเจียรระไนจากหลานของคุณพณรัตน์ก่อนเพื่อให้เห็นภาพแล้วจึงสลับลงมือปฏิบัติจริง หลานคุณพณรัตน์จะคอยเป็นที่เลี้ยงในขณะให้นักท่องเที่ยวกำลังปฏิบัติ ให้ความช่วยเหลือเมื่อนักท่องเที่ยวทำไม่ถูกวิธี ขาดความมั่นใจ หรือผลงานยังไม่เรียบร้อยเนื่องจากไม่เคยฝึกทำมาก่อน และยินดีตอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับการเจียรระไนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สนุกและรับความรู้อย่างเต็มที่

ภาพที่ 4.29 แสดงภาพการลงมือสอนเจียรระโนพลอย

4) นักท่องเที่ยวได้รับพลอยฝีมือการเจียรด้วยตัวเองเป็นของที่ระลึกกลับบ้าน เมื่อนักท่องเที่ยวเจียรระโนพลอยเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะคิดราคาค่าใช้จ่ายเพียงค่าน้ำหนักพลอยเท่านั้นไม่เสียค่าบริการใดๆเพิ่มเติม โดยนำเม็ดพลอยที่เจียรระโนเสร็จแล้วมาชั่งน้ำหนักบนเครื่องชั่งและคูณราคาต่อกะรัตที่แจ้งไว้ก่อนตั้งแต่ต้น เครื่องชั่งที่นำมาชั่งน้ำหนักพลอยเป็นเครื่องชั่งเฉพาะที่ครอบครัวคุณพันรัตน์ใช้เมื่อทำการค้าขายพลอยอยู่แล้ว เมื่อชั่งน้ำหนักเรียบร้อยแล้วจะนำพลอยที่ใส่กล่องบรรจุภัณฑ์สวยงามมอบให้นักท่องเที่ยวเพื่อเป็นของที่ระลึกเป็นอันเสร็จขั้นตอน ซึ่งช่วงที่เปิดให้บริการระยะแรกเริ่มมีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจแต่ยังไม่มากนัก เช่นในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2558 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาฝึกเจียรระโนพลอย 6 ราย โดยเป็นกลุ่มนักศึกษาและครอบครัว เป็นต้น

ภาพที่ 4.30 แสดงภาพการชั่งน้ำหนักพลอย

ภาพที่ 4.31 แสดงภาพพลอยที่เจียรระไนเรียบร้อยแล้ว

การปรับหน้าบ้านของคุณพันรัตน์ให้เป็นพื้นที่ค้าขายควบคู่ไปกับการสร้างพื้นที่ทำกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวฝึกเจียรระไนพลอยอย่างง่าย ไม่ได้เป็นไปเพื่อการกระตุ้นยอดขายให้กับกิจการค้าขายพลอยเป็นหลัก แต่สิ่งสำคัญที่เป็นเป้าหมายของคุณพันรัตน์คือการเผยแพร่ความรู้การทำพลอยของตนและครอบครัวให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมชุมชน เป็นการนำเสนอองค์ความรู้ท้องถิ่นที่ตนและครอบครัวมีความถนัดและภาคภูมิใจให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจ แสดงให้เห็นถึงการมีจิตสำนึกรักษ์ท้องถิ่นและการเคารพต่ออาชีพของตนเอง การเกิดขึ้นของบ้านร้อยสิบเก้าไม่ได้เป็นเพียงการปรับวิธีการขายพลอยเท่านั้นแต่สะท้อนให้เห็นถึงการปรับวิถีคิดของเจ้าของบ้านที่ไม่ได้คิดเพียงแสวงหากำไรให้กับกิจการ คำนึงถึงการสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวม ชุมชนจึงไม่เป็นเพียงแหล่งท่องเที่ยวแต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับทั้งนักท่องเที่ยวเป็นพื้นที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนริมน้ำจันทบูรเองด้วย บ้านร้อยสิบเก้าเป็นตัวอย่างสำคัญที่จะสร้างแรงผลักดันให้กับอีกหลายครัวเรือนในชุมชนที่มีสำนึกรักษ์ท้องถิ่นกล้าปรับความคิดหันมาทำกิจกรรมที่สร้างประโยชน์ต่อชุมชนริมน้ำจันทบูร และจุดร่วมการมีจิตสำนึกรักษ์ท้องถิ่นนี้เองจะเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสานสัมพันธ์คนในชุมชนให้เหนียวแน่นมากขึ้น ส่งผลต่อความร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมต่างๆ รวมถึงกิจกรรมใหม่ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมชุมชน ให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสได้ทำกิจกรรมที่หลากหลายใช้เวลาทำกิจกรรมในชุมชนเวลาขึ้น ซึ่งจะช่วยกระตุ้นการใช้จ่ายใช้สอยภายในชุมชนริมน้ำจันทบูรให้เพิ่มขึ้น ทั้งของกิน ของใช้ ของที่ระลึกต่างๆ เป็นความร่วมมือเพื่อกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจของชุมชนและช่วยสร้างความนิยมต่อการเข้ามาท่องเที่ยวเรียนรู้ชุมชนและการพักค้างคืนที่บ้านพัก

ประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนและกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ไปพร้อมกันอย่างเกื้อกูล

ในกรณีการเกิดสำนึกรักษ์ท้องถิ่น นอกจากปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมที่เกิดขึ้นในฐานะผู้ประกอบการตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้น ยังพบปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมที่เกิดขึ้นในฐานะสมาชิกของชุมชนอีกกรณีหนึ่ง ดังนี้

(2) เปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว (ในฐานะสมาชิกของชุมชน)

ผู้วิจัยเลือกนำเสนอกรณีคุณประดิษฐ์ เจตอารีทรัพย์ โดยคุณประดิษฐ์เป็นคนจังหวัดพิษณุโลก แต่งงานกับคุณทิพย์วัลย์และย้ายเข้ามาอยู่บ้านไมตรีพาณิชย์ในชุมชนริมน้ำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 บ้านไมตรีพาณิชย์เป็นบ้านของคุณทิพย์วัลย์ผู้เป็นภรรยาซึ่งเป็นลูกคนที่ 5 รองสุดท้อง แต่เดิมอาศัยอยู่กับพ่อ แม่และพี่ชายคนโต สมัยก่อนพ่อเป็นคนหัดขึ้นแนวหน้าคนหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี ทำมาค้าขายทางเรือมาเจอกับแม่ซึ่งเป็นคนจันทบุรีที่เป็นแม่ค้าขายขนมหวาน ตกลงร่วมใช้ชีวิตคู่และตั้งรกรากอยู่ที่ชุมชนนี้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 พ่อกับแม่หันมาทำธุรกิจเป็นตัวแทนจำหน่ายเครื่องดื่มหลายยี่ห้อ ทั้งเปียร์ตราสิงห์ โซดาสิงห์ เหล้าแม่โขง น้ำอัดลมเซเว่นอัพ น้ำส้มไปเล่ คิกคาปู โคคาโคล่า น้ำส้มกรีนสปอต นมไวตามิลค์ เป็นตัวแทนจำหน่ายเครื่องดื่มแรกของจังหวัดจันทบุรี แต่ขณะนี้ไม่ได้ทำธุรกิจนี้แล้วด้วยสภาพการขนส่งสินค้าที่ยากลำบาก ถนนหนทางที่คับแคบ ปัจจุบันคุณทิพย์วัลย์จึงอาศัยอยู่บ้านไมตรีพาณิชย์กับคุณประดิษฐ์และบุตร

คุณประดิษฐ์และคุณทิพย์วัลย์รับราชการที่หน่วยงานของรัฐแห่งหนึ่งในจังหวัดจันทบุรี ทุกวันจันทร์-ศุกร์ ที่บ้านจะปิดเงียบเพราะไม่มีใครอยู่บ้าน ทั้งครอบครัวจะออกไปทำงานกันหมด ช่วงเย็นเมื่อกลับมาถึงบ้านจึงจะเปิดหน้าบ้านซึ่งเป็นประตูเลื่อนลูกกรงออก แต่ไม่มีโอกาสนั่งเล่นพูดคุยกับเพื่อนบ้านในวันธรรมดามากนักเพราะช่วงเย็นเป็นช่วงทำงานบ้านและเตรียมพักผ่อนเนื่องจากเหนื่อยจากการทำงานมาทั้งวัน นอกจากงานประจำแล้วครอบครัวนี้มีงานอดิเรกคือสะสมของเก่า คุณประดิษฐ์ชอบข้าวของเครื่องใช้ที่เป็นของเก่า หายาก คุณประดิษฐ์เก็บสะสมมาตั้งแต่สมัยหนุ่มๆ รักษาของใช้เป็นอย่างดี มีการเก็บสะสมของใช้และนำของสะสมเหล่านี้มาจัดตกแต่งภายในบ้านตั้งแต่ก่อนที่จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเดินชมชุมชนในทุกวันนี้ ของเก่าที่คุณประดิษฐ์นำมาจัดตกแต่งบ้านเช่น วิทยุรุ่นเก่าที่ยังเปิดฟังเพลงอยู่แทบทุกวัน รถจักรยาน รถมอเตอร์ไซด์ที่ตนเคยขี่เมื่อหลายปีก่อน ป้ายหน้าร้านไมตรีพาณิชย์สมัยที่พ่อกับแม่คุณทิพย์วัลย์เปิดเป็นตัวแทนจำหน่ายเครื่องดื่ม เป็นต้น ส่วนวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ หรือวันหยุดราชการต่างๆ โดยส่วนใหญ่คุณประดิษฐ์และคุณทิพย์วัลย์จะอยู่บ้านและเปิดประตูบ้านเลื่อนลูกกรงที่หน้าบ้านออกหมด ทำให้นักท่องเที่ยวที่เดินชมชุมชนผ่านหน้าบ้านมองเห็นของเก่าที่ตกแต่ง ตั้งโชว์อยู่ในบ้าน และให้ความสนใจยกกล่องขึ้น

ถ่ายรูปลงในบ้านอยู่เสมอ หลายครั้งที่มือนักท่องเที่ยวขอเข้าไปชมข้าวของเครื่องใช้เก่าภายในบ้าน ครอบครัวคุณประดิษฐ์อนุญาตให้เข้ามาในบ้านและถ่ายรูปได้ บางคนพูดคุยถกคองนั่งคุยกันที่หน้าบ้านเป็นชั่วโมง บางคนขอซื้อของใช้ภายในบ้านแต่คุณประดิษฐ์ยืนยันที่จะไม่ขายเพราะเป็นของรักของสะสมที่เก็บมานาน มีคุณค่าทางจิตใจมากกว่ามูลค่าเม็ดเงิน และในวันหยุดบางวันที่อยู่ภายในบ้านและต้องการพักผ่อนกับครอบครัว ไม่ต้องการให้นักท่องเที่ยวรบกวนก็จะเลื่อนประตูลูกกรงมาปิดบ้านแต่นักท่องเที่ยวที่เดินชมชุมชนยังสามารถมองเห็นของสะสมภายในบ้านได้ถึงแม้จะไม่สามารถเข้ามาชมในบ้านได้ก็ตาม

คุณประดิษฐ์เข้าใจว่านักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นกลุ่มที่ชื่นชอบชุมชนโบราณ ชุมชนเก่า ของเก่า ซึ่งบ้านของตนเองและชุมชนริมน้ำจันทบูรมีจุดเด่นอยู่ที่ความเก่าแก่ บ้านเรือนโบราณสวยงามและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ชื่นชอบ ครอบครัวคุณประดิษฐ์จึงวางตัวต้อนรับนักท่องเที่ยวทุกคนที่เข้ามาในชุมชนริมน้ำจันทบูรอย่างมิตรไมตรี และหากสามารถช่วยแนะนำอะไรได้ก็ยินดีพูดคุยแนะนำนักท่องเที่ยวเสมอ ถึงแม้ว่าบ้านครอบครัวคุณประดิษฐ์จะไม่ได้เปิดบ้านทำการค้าขาย แต่เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาขอชมของสะสมภายในบ้าน ครอบครัวคุณประดิษฐ์จะให้การต้อนรับอย่างยิ้มแย้มด้วยความสำนึกในบุญคุณที่ตนเป็นเจ้าของบ้านเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวคือชุมชนริมน้ำจันทบูร ถึงแม้ว่านักท่องเที่ยวจะไม่ได้สร้างประโยชน์ทางการเงินให้กับครอบครัวของตนเองแต่ครอบครัวคุณประดิษฐ์ทราบว่านักท่องเที่ยวทุกคนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนทำให้ครอบครัวค้าขายในชุมชนริมน้ำจันทบูรหลายครอบครัวเกิดรายได้ แม้ว่าครอบครัวของตนเองจะไม่ได้รับมูลค่าจากเม็ดเงินแต่ยังรู้สึกยินดีและให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจบ้านและของสะสมของตนเองเสมอ สะท้อนให้เห็นว่าคนในชุมชนไม่ได้ต้องการมูลค่าจากเม็ดเงินของนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่การอยู่อาศัยในชุมชนริมน้ำจันทบูรซึ่งเป็นชุมชนเก่าด้วยการเห็นคุณค่าของตัวเอง อยู่อาศัยด้วยความรักและความสุข คือสายสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างคนกับชุมชนริมน้ำจันทบูรที่เป็นภูมิคุ้มกันทำให้คนในชุมชนสามารถใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนเก่าได้อย่างภาคภูมิใจ

ภาพที่ 4.32 แสดงภาพพูดคุยกับครอบครัวคุณประดิษฐ์

ครอบครัวคุณประดิษฐ์อยู่อาศัยในชุมชนด้วยความภาคภูมิใจต่อตนเอง การประกอบอาชีพรับราชการที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านทำให้ไม่ค่อยมีเวลาอยู่บ้านโดยจะอยู่ เฉพาะช่วงเย็นของวันธรรมดาและวันหยุดตลอดทั้งวัน ไม่ได้เป็นข้อจำกัดของการเข้าร่วมกิจกรรมต่อ ส่วนรวม เมื่อชุมชนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เช่น การทำความสะอาดชุมชนร่วมกัน การทำกิจกรรมหน้าบ้านหน้ามอ ประชุมชุมชน เป็นต้น ครอบครัวคุณประดิษฐ์จะให้ความร่วมมืออยู่ เสมอ เมื่อมีประชุมครั้งใดจะเข้าร่วมแทบไม่เคยขาด ด้วยที่การประชุมชุมชนส่วนใหญ่จัดขึ้นในวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ ทำให้สามารถไปได้แทบทุกครั้ง คุณทิพย์วัลย์ (ภรรยา) จะเป็นคนเก็บเอกสารการประชุม กลับมาบ้าน ซึ่งเป็นเอกสารการประชุมตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นการพัฒนาชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2552 มาจนถึง ช่วงเปิดขายหุ้นบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไมตรี ขณะนี้ยังคงมีเอกสารการประชุม ชี้แจง เรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการหารือเพื่อพัฒนาชุมชนเก็บเอาไว้อยู่ สะท้อนให้เห็นว่า ครอบครัวคุณ ประดิษฐ์มีความสนใจต่อกิจกรรมส่วนรวมของชุมชนมาโดยตลอด ถึงแม้ว่าครอบครัวจะออกไปทำงาน นอกบ้านในวันธรรมดาและมีเวลาอยู่บ้านเฉพาะช่วงเย็นและวันหยุดราชการเท่านั้น แต่เมื่อทราบข่าว ว่าชุมชนมีการประชุมหรือจะจัดกิจกรรมใดๆก็ตาม ครอบครัวคุณประดิษฐ์จะเข้าร่วมเป็นประจำด้วย ความใส่ใจต่อชุมชนส่วนรวม

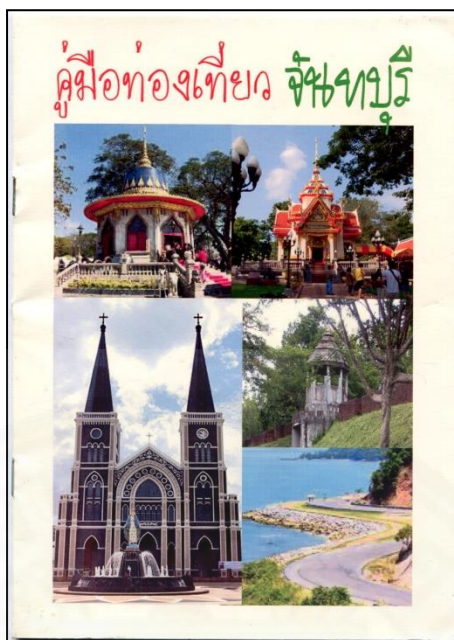

ภาพที่ 4.33 แสดงภาพเอกสารจากการเข้าร่วมประชุมชุมชน

นอกจากความสนใจการเข้าร่วมประชุมและทำกิจกรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรอยู่เสมอ ในช่วงเปิดซื้อขายหุ้นเพื่อดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ครอบครัวคุณประดิษฐ์ได้ร่วมซื้อหุ้นเพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจการของชุมชนริมน้ำจันทบูรด้วย โดยซื้อจำนวน 2 หุ้นในชื่อคุณประดิษฐ์ 1 หุ้น และคุณทิพย์วัลย์ 1 หุ้น คุณประดิษฐ์บอกกับผู้วิจัยว่าการซื้อหุ้นของ ครอบครัวไม่ได้หวังว่าจะต้องได้กำไร แต่ที่ซื้อเพราะอยากเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยเหลือชุมชนริมน้ำจันทบูร

อยากช่วยพัฒนาชุมชนตามกำลังที่ตนจะทำได้ ผู้วิจัยเห็นความตั้งใจจริงของครอบครัวคุณประดิษฐ์ที่ต้องการมีส่วนร่วมและช่วยเหลือชุมชนตามกำลังความสามารถของตนอย่างสม่ำเสมอ ถึงแม้ครอบครัวคุณประดิษฐ์จะรับราชการออกไปทำงานนอกบ้านทุกวัน แต่ไม่รู้สึกแบ่งแยกว่าตนประกอบอาชีพรับราชการไม่ได้เปิดร้านค้าขาย ไม่ได้รับประโยชน์จากการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมชุมชนในทางตรง แต่ครอบครัวคุณประดิษฐ์กลับให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนบ่อยครั้ง ทั้งการประชุมชุมชน ร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่างๆ รวมไปถึงการร่วมลงหุ้นบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีด้วย เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าครอบครัวคุณประดิษฐ์ไม่ได้มองประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัวของตนเป็นสำคัญแต่มองถึงประโยชน์ต่อทุกคนในชุมชนริมน้ำจันทบุรีที่จะได้รับจากการท่องเที่ยว จึงสนับสนุนกิจกรรมชุมชนมาโดยตลอดเพื่อช่วยขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน และเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยมิตรไมตรี ถึงตนจะไม่ได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรงเหมือนดังเช่นร้านค้าขายของอื่นๆ แต่สิ่งที่คุณประดิษฐ์ได้รับคือคุณค่าทางจิตใจ ความรู้สึกภาคภูมิใจ ต่อบ้านเก่าและการสะสมของเก่าของตน เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างบรรยากาศให้ชุมชนริมน้ำจันทบุรีเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวชื่นชมในน้ำใจไมตรีและอยากเข้ามาเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

ด้วยที่ครอบครัวคุณประดิษฐ์มีอัธยาศัยดี ยิ้มแย้ม คุยเก่ง ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้าไปพูดคุยกับครอบครัวคุณประดิษฐ์อยู่เสมอ โดยเฉพาะตั้งแต่ชุมชนเริ่มดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในปี พ.ศ. 2552 มีนักท่องเที่ยวทยอยเข้ามาเที่ยวชมชุมชนเพิ่มขึ้นและมีคนเข้ามาชมบ้านคุณประดิษฐ์บ่อยครั้งขึ้น หลายครั้งที่ นักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว เข้ามาชวนคุยและขอข้อมูลเบื้องต้นทั้งเกี่ยวกับบ้านไมตรีพานิชและซักถามถึงแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรี คุณประดิษฐ์และครอบครัวจะพูดคุยและให้ข้อมูลด้วยความเต็มใจมาโดยตลอด กระทั่งเกิดความคิดเรียบเรียงข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรี และประวัติของบ้านไมตรีพานิชพอสังเขป เพื่อแจกให้กับนักท่องเที่ยว นักเรียน นักศึกษา ทุกคนที่ต้องการทราบข้อมูล คุณประดิษฐ์จึงผลิตเป็น “คู่มือท่องเที่ยว จันทบุรี” ขึ้น สำหรับแจกนักท่องเที่ยวที่สนใจอยากทราบข้อมูลจังหวัดจันทบุรี โดยดำเนินการทั้งหมดในการผลิตใช้งบประมาณส่วนตัวของครอบครัวคุณประดิษฐ์ที่ทำด้วยความเต็มใจ ส่วนคุณทิพย์วัลย์ (ภรรยา) เห็นว่ามีนักเรียน นักศึกษา รวมถึงนักท่องเที่ยวหลายคนสนใจที่มาที่ไปของเก่าภายในบ้านและสอบถามถึงประวัติบ้านไมตรีพานิชซึ่งเคยเป็นตัวแทนจำหน่ายน้ำอัดลมเจ้าแรกของจังหวัดจันทบุรี จึงได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบ้านไมตรีพานิช ประวัติครอบครัวตั้งแต่รุ่นพ่อกับแม่พอสังเขป พิมพ์ลงใน โปรแกรม Microsoft word และปริ้นสำหรับแจกนักเรียน-นักศึกษาและผู้สนใจ เพื่อให้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยผู้วิจัยได้รับเอกสารฉบับนี้จากคุณทิพย์วัลย์ด้วยเช่นกัน

ประวัติบ้านเลขที่ ๑๔๔ ถนนสุขุมวิท ต.วัดใหม่ อ.เมือง จ.จันทบุรี

บ้านนี้ดั้งเดิม เป็นบ้านของชายชั่ง ทำขนมปัง ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2459 จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2480 คุณพ่อศิริ ไมตรีรักษ์ ได้ซื้อ และเปิดกิจการค้าขายแบบเดินเรือ ค้าขายทุกอย่าง ตั้งแต่ หมอดิน โห เต่าด่าน ถ่าน กระดาษ อ่างอุ้มนิ่ม พริก กะปิ น้ำปลา น้ำหวาน น้ำตาล โซดา เบียร์ แม้กระทั่ง หมาก มะพร้าว คุณพ่อเดินเรือค้าขาย จากจันทบุรี ไป ระยอง และชลบุรี คุณพ่อเป็นคนชลบุรี เดินทางมาค้าขายมาพบเจอกับคุณแม่ประทุม นิลพานิช ที่จังหวัดจันทบุรี ซึ่งคุณแม่เป็นคนขายขนมหวาน คุณแม่เป็นคนทำขนมหวานที่อร่อยมาก เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ส้มหยอด สังขยา ขนมเผือกกวน กลิ้วกวน มันกวน ขนมเปียกปูนคำเขียว คุณแม่เมื่อมาแต่งงานกับคุณพ่อ ก็เลยเลิกขายขนมหวาน มาเป็นเจ้าแม่เนื้อเหนียว มีบุตร-ธิดา ร่วมกัน ๖ คน

คนแรก ชื่อ นายบุญชู ไมตรีรักษ์ ตอนหลังเปลี่ยนชื่อเป็น คุณพิเชษฐ์ ไมตรีรักษ์ (อาชีพอิสระ)

คนที่ ๒ ชื่อ นายประวุฒิ ไคร์รักษ์

คนที่ ๓ ชื่อ นางพรทิพย์ เพชรกับปี (ไมตรีรักษ์) พ.ศ.ท.อัมพร เพชรกับปี รับราชการอยู่ที่ ปกครองจังหวัดเพชรบุรี ตำแหน่ง เจ้าพนักงานปกครองชำนาญงาน

คนที่ ๔ ชื่อ นายปริชา ไมตรีรักษ์ รับราชการอยู่ที่ สถานีรถไฟหัวลำโพง ตำแหน่งเลขานุการผู้อำนวยการรถไฟระดับ ๖

คนที่ ๕ ชื่อ นางทิพย์วิทย์ เจดอริทรัพย์ (ไมตรีรักษ์) เป็นเจ้าพนักงานธุรการ ชำนาญงาน ปฏิบัติงานอยู่ที่โรงพยาบาลพระปกเกล้า ราชการเริ่มแรกเมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๓ ตำแหน่ง เจ้าพนักงานธุรการ จี ๑ ได้รับเงินเดือนเริ่มต้นที่ ๑,๐๘๐ บาท ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความขยัน อดทน มีระเบียบ วินัย รับผิดชอบในหน้าที่การงานอย่างเคร่งครัด และรักษาเกียรติ วินัย ของข้าราชการพลเรือน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าพนักงานธุรการ ระดับชำนาญงาน

คนที่ ๖ ชื่อ นางสาววันทนา ไมตรีรักษ์ ไม่มีอาชีพ เป็นน้องคนสุดท้อง ที่มีร่างกายไม่ค่อยสมบูรณ์นัก และยังมีครอบครัวอาศัยอยู่กับพี่สะใภ้คนโต

บ้านหลังนี้ ชื่อว่า บ้านไมตรีพานิช คุณพ่อทำการค้าไว้ให้กับลูกค้า การค้าเจริญรุ่งเรืองมากในสมัย พ.ศ. ๒๔๘๐ คุณพ่อค้าขายทางเรือ คุณพ่อ เป็นคนหาซื้อหน้าของจังหวัดจันทบุรี ถ้าใครกล่าวถึง เสื้อตั้ง ทุกคนต้องรู้จัก จนกระทั่งประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ คุณพ่อหันการค้ามาทำธุรกิจด้านเครื่องเค็ม โดยค้าขาย เบียร์ตราสิงห์ โซดาสิงห์ ซึ่งได้เป็นตัวแทนคนแรกของจังหวัดจันทบุรี เหล้าแม่โขง และ น้ำอัดลมเข้เวนอับ น้ำส้มไปล์ คิกคาปู โคคา โคล่า และเป็นตัวแทนน้ำอัดลมชื่อที่ กรีนสเปค ไวต์มิลล์ ตัวแทนแรกของจังหวัดจันทบุรี ทางรถยนต์แทนเนื่องจาก การคมนาคมเปลี่ยนไป

ประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ พี่ชาย นายบุญชู ไมตรีรักษ์ ซึ่งได้รับช่วงกิจการของคุณพ่อไป ได้ย้ายร้านออกไปอยู่ที่อื่น เนื่องจาก สภาพการขนส่ง และสถานที่ เริ่มคับแคบขึ้น การสัญจร การขนส่งลำบาก ถนนคับแคบ ทำให้ย้ายร้านออกไปอยู่ที่สะดวกกว่า บ้านไมตรีพานิช จึงกลายเป็นบ้านที่อยู่อาศัยของตระกูล ไมตรีรักษ์สืบต่อมา

ภาพที่ 4.34 แสดงภาพสื่อที่ครอบครัวคุณประดิษฐ์ทำขึ้นเพื่อใช้สำหรับแจกผู้สนใจ

จากที่ครอบครัวคุณประดิษฐ์เคยให้ข้อมูลแก่นักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยวที่สนใจด้วยการบอกเล่า พูดคุยเพียงอย่างเดียว ครอบครัวคุณประดิษฐ์ได้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาด้านการสื่อสารสำหรับถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจด้วยสื่อใหม่อย่างง่าย ทั้งหนังสือคู่มือท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรีและแผ่นประชาสัมพันธ์ประวัติครอบครัวบ้านไมตรีพาณิชย์ เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้น ภายใต้พื้นฐานการมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม ทำให้ครอบครัวคุณประดิษฐ์ไม่ได้มีบทบาทเป็นเพียงสมาชิกในชุมชนเท่านั้น แต่ยกระดับบทบาทให้เป็นกระบอกเสียง เป็นสื่อ ที่จะส่งสารองค์ความรู้ต่างๆไปยังนักท่องเที่ยวมีเข้ามาเที่ยวชมชุมชนด้วยความเต็มใจ ผู้วิจัยพบว่าตัวอย่างครอบครัวคุณประดิษฐ์แสดงให้เห็นถึงการมีจิตสำนึกรักษาท้องถิ่น ถึงแม้ครอบครัวคุณประดิษฐ์จะไม่ได้มีตำแหน่งผู้นำในชุมชน ไม่ได้เปิดร้านค้าขาย เป็นครอบครัวที่ต้องออกไปทำงานนอกชุมชนทุกวัน แต่ด้วยที่ครอบครัวคุณประดิษฐ์อยู่อาศัยในชุมชนมานานมีความผูกพัน รักและห่วงหาชนชุมชนริมน้ำจันทบูร เมื่อมีโอกาสที่สามารถช่วยเหลือชุมชนริมน้ำจันทบูรได้ครอบครัวคุณประดิษฐ์จะทำการอย่างเต็มที่และทำความเต็มใจ จนเป็นตัวอย่างของการมีจิตสำนึกรักษาท้องถิ่นที่เห็นได้ชัดเจน ปรากฏการณ์ของครอบครัวคุณประดิษฐ์การวางตัวเป็นเจ้าของชุมชนช่วยเพิ่มบรรยากาศความเป็นกันเองให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมชุมชนริมน้ำจันทบูร นักท่องเที่ยวได้รับการต้อนรับอย่างมิตรไมตรี สร้างบรรยากาศให้เป็นชุมชนน่าอยู่ ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและมีโอกาสที่นักท่องเที่ยวจะเพิ่มสูงขึ้นอันจะส่งผลกับทุกคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมน้ำจันทบูร

4.3.3 การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยค้นพบปรากฏการณ์ที่ก่อตัวขึ้นของชุมชนในมิติการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม ที่เกิดขึ้นจากดำเนินกิจการที่เป็นไปตามลักษณะของกิจการเพื่อสังคม พบว่ายังไม่มีปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนจนสามารถนำเสนอเป็นกรณีตัวอย่างในงานศึกษาวิจัยชิ้นนี้ได้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าด้วยระยะเวลาการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีที่ยังไม่นานเพียงพอ จึงทำให้การปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างในประเด็นการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ที่ให้ความใส่ใจต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มข้น ยังไม่อาจสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมส่วนรวมได้

ถึงแม้ว่าผลการวิจัยจะไม่พบกรณีตัวอย่างจนสามารถนำเสนอปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงในด้านสิ่งแวดล้อมแต่พบปรากฏการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มอาจเกิดขึ้นในอนาคต เนื่องด้วยการมุ่งมั่นดำเนินกิจการให้เป็นตัวอย่างในด้านการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่เข้มข้นของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ถือเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนิน

กิจการตามลักษณะกิจการเพื่อสังคม ที่ขณะนี้อาจยังไม่สามารถสื่อสารการดำเนินกิจการที่มีทัศนคติสีเขียวไปยังคนในชุมชนริมน้ำจันทบูรหรือสถานประกอบการในชุมชนได้ก็ตาม แต่จากการเก็บข้อค้นพบอย่างละเอียดทำให้ทราบว่าบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี มีการดำเนินกิจการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มส่งผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนริมน้ำจันทบูรได้ในอนาคต

จากที่ผู้วิจัยได้ค้นพบปรากฏการณ์ที่ก่อตัวขึ้นของชุมชน อันเป็นผลมาจากการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี โดยมีแนวคิดกิจการกิจการเพื่อสังคมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์เหล่านี้ ทั้งการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าชุมชนริมน้ำจันทบูรเกิดการขยับและเคลื่อนตัวทั้งในด้านมิติเศรษฐกิจชุมชนที่เห็นการเปลี่ยนแปลงชัดเจนจากการมีโอกาสสร้างรายได้เพิ่มขึ้นของคนในชุมชน ในด้านมิติทางสังคมซึ่งเป็นความรู้สึกนึกคิดของคนในชุมชนต่อการรักษาชุมชนและรักษาวิถีชีวิตของคนเกิดการคิดต่อยอดจากการเห็นตัวอย่างการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและนำมาปรับใช้ตามความถนัดความสามารถของตน และถึงแม้ว่าในด้านสิ่งแวดล้อมจะไม่ได้พบปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนแต่นับได้ว่าชุมชนมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในทิศทางบวกดังที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีได้ดำเนินกิจการให้เป็นตัวอย่างของการอยู่อาศัยในชุมชนที่เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มข้น

บทที่ 5

บทสังเคราะห์ บทสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสังเคราะห์

ความแตกต่างของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเมื่อเปรียบเทียบกับสถานประกอบการทั่วไปคือการนำปัญหาของชุมชนมาเป็นตัวตั้งในการก่อเริ่มดำเนินกิจการ เป็นความแตกต่างที่ทำให้ชาวชุมชนริมน้ำจันทบุรีเกิดความสนใจ เนื่องจากไม่เคยมีสถานประกอบการที่ดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนมาก่อน อีกทั้งในเวทีประชุมได้มีการชี้แจงข้อมูลเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นต่อแนวทางการดำเนินกิจการและมีการซักถามอย่างเปิดเผย ทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจ ไว้วางใจและเชื่อมั่นในความแตกต่างของแนวทางการดำเนินงานที่ตอบสนองความต้องการและเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชน ชาวชุมชนที่ให้ความสนใจจึงร่วมกันสนับสนุนลงหุ้นตามความสามารถของแต่ละ

ความไว้วางใจและความเชื่อมั่นต่อกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีไม่ได้เกิดขึ้นกับคนภายในชุมชนเท่านั้น การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่น่าหลักการตลาดมาใช้ในระยะการระดมทุน ทำให้ข่าวสารการดำเนินกิจการแผ่ขยายออกไปยังบุคคลภายนอกทั้งในจังหวัดจันทบุรีและพื้นที่อื่น ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายถัดจากคนในชุมชน ทำให้บุคคลภายนอกชุมชนที่สนใจและเห็นด้วยกับแนวคิดการดำเนินกิจการที่แตกต่าง เข้ามาช่วยกันคนละไม้คนละมือร่วมลงหุ้นสนับสนุนการดำเนินงานเพิ่มขึ้นจนกระทั่งบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเกิดขึ้นได้จริงสามารถดำเนินกิจการตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยมีการดำเนินกิจการที่ยึดหลักการบริหารด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ผ่านระบบตัวแทนที่มาจากการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารของผู้ถือหุ้น ให้สิทธิการบริหารงานและการออกเสียงแสดงความคิดเห็นแก่ผู้ถือหุ้นผ่านตัวแทนที่คัดเลือกตามสัดส่วนการถือหุ้น และเพื่อให้กิจการยังคงดำเนินไปตามเป้าหมายแก้ไขปัญหาชุมชนได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้จึงระบุให้มีตัวแทนชุมชนเป็นหนึ่งในคณะกรรมการบริหารร่วมด้วย

การมีเป้าหมายการดำเนินกิจการที่ชัดเจนทำให้กิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมีความโดดเด่นมีความสามารถในแข่งขันกับสถานประกอบการประเภทเดียวกัน ทั้งการออกแบบตกแต่งที่น่าเสนอสถาปัตยกรรมท้องถิ่น การจัดสรรพื้นที่ใช้สอยให้อาคารมีพื้นที่พิพิธภัณฑสถานแสดงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เหล่านี้ถือเป็นจุดเด่นของกิจการที่ยึดถือตามเป้าหมายแรกเริ่มเพื่อให้คนในชุมชน

เห็นคุณค่าของตนเองและชุมชน ทำให้การออกแบบตกแต่งอาคารมีความสอดคล้องกับพื้นที่ทั้งในด้านข้อมูลและบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นที่สนใจของกลุ่มชาวต่างชาติและคนไทยที่ต้องการท่องเที่ยวในแบบเรียบง่ายและได้เรียนรู้ การวิเคราะห์กลุ่มตลาดและพัฒนาสถานประกอบการให้ตรงกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมภายในชุมชนทำให้กิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมีรูปแบบกิจการที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชุมชนไม่แปลกแยกออกจากบริบทสถานที่ ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าใช้บริการ สร้างโอกาสในการทำผลกำไรจากการประกอบการอย่างต่อเนื่อง และไม่เพียงแต่มุ่งประกอบการเพื่อสร้างรายได้ให้กับกิจการเท่านั้นแต่ยังคำนึงถึงการคืนกำไรให้กับชุมชนเพื่อนำไปพัฒนาชุมชนโดยระบุดำเนินการปันผลกำไรไว้ชัดเจนตั้งแต่แรกเริ่ม ทำให้เมื่อกิจการเกิดผลกำไรมากขึ้นเท่าไรก็ยังมีโอกาสในการช่วยสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนเพิ่มขึ้นตามมา เป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงการดำเนินธุรกิจที่สามารถสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ชุมชนควบคู่ไปพร้อมกัน

กิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นองค์กรธุรกิจที่เลือกวิธีการสร้างผลกำไรและความมั่นคงทางการเงินของกิจการด้วยการใช้สื่อที่หลากหลาย โดยนำสื่อออฟไลน์และออนไลน์มาช่วยส่งสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลไปยังกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ที่มีต้นทุนต่ำแต่มีอิทธิพลมากต่อคนในยุคสมัยดิจิทัล ทำให้กิจการสามารถประหยัดงบประมาณในด้านการประชาสัมพันธ์ลงอย่างมาก มีโอกาสในการจัดสรรงบประมาณเพื่อไปพัฒนากิจการในส่วนอื่นๆต่อการดำเนินงานที่จะสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยไม่มีค่าใช้จ่ายจากสื่อสาธารณะและเครือข่ายความร่วมมือที่วางใจในแนวคิดและเชื่อมั่นในวิธีการดำเนินกิจการของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ช่วยขยายฐานผู้เข้าพักให้กว้างขึ้น ทำให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงข้อมูลได้รวดเร็วหลากหลายช่องทาง

การเป็นที่รู้จักและถูกจับตามองจากสาธารณะในฐานะกิจการน้องใหม่ที่ดำเนินงานเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาชุมชน ทำให้บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมุ่งดำเนินงานอย่างโปร่งใส ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับคนในชุมชนและสถานประกอบการทั่วไป โดยเฉพาะการดำเนินงานที่ให้ความเคารพต่อชุมชนทั้งบริบทพื้นที่และสิ่งแวดล้อม สะท้อนให้เห็นชัดเจนผ่านการบริหารงานของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีที่พยายามลดการสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งการสอดแทรกเชิงรณรงค์เชิญชวนให้ผู้เข้าพักมีส่วนร่วมในการลดใช้พลังงานไฟฟ้า ใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า และการปฏิบัติให้เห็นด้วยมาตรการลดการใช้พลังงานปิด-เปิดไฟเท่าที่จำเป็น ใช้น้ำอย่างประหยัดและการจัดการของเสียให้ถูกวิธี เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ผู้เข้าพัก คนในชุมชนและสถานประกอบการทั่วไป ให้ความสำคัญต่อการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งการบริหารงานที่มีแผนงานด้านสิ่งแวดล้อมชัดเจนดำเนินตามเป้าหมายทางสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด ไม่เป็นเพียงนโยบายขององค์กร

แต่มีการปฏิบัติตามแผนอย่างเอาใจจริงเอาใจเป็นรูปแบบการดำเนินงานกิจการที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม สามารถเป็นแบบอย่างต่อการศึกษาเรียนรู้ ให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของชาวชุมชนและปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานของสถานประกอบการทั่วไปให้สอดคล้องเคารพต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชน มีโอกาสเกิดเป็นชุมชนสีเขียวที่เกื้อหนุนเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนริมน้ำจันทบุรีซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งของจังหวัดจันทบุรีได้ และการที่ชุมชนให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมทั้งสภาพแวดล้อมภายในชุมชนและแม่น้ำจันทบุรีที่อยู่ติดกับชุมชน ช่วยส่งผลโดยตรงต่อสุขอนามัยที่ดีของชาวชุมชน มีบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัยเกิดเป็นภาพลักษณ์ที่ดีแก่การท่องเที่ยว ถือเป็นเสน่ห์ของชุมชนอีกประการหนึ่งที่ดึงดูดความสนใจในด้านการท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมชุมชน ช่วยเพิ่มโอกาสการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาเรียนรู้ การขยายแนวคิดการอยู่ร่วมกับธรรมชาติให้กับพื้นที่ที่ต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้คนให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และสิ่งแวดล้อม เหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ใหม่ที่ชุมชนสามารถสร้างขึ้นได้จากการมีพื้นฐานสำนึกดีต่อสิ่งแวดล้อม ผ่านการเรียนรู้การดำเนินงานบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีที่ปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างและขยายสร้างเครือข่ายภายในชุมชนให้กลายเป็นชุมชนสีเขียวเพื่อสร้างโอกาสการเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งไม่เพียงชุมชนเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเป็นชุมชนสีเขียว ในทางอ้อมยังเป็นการขยายฐานกลุ่มลูกค้าให้กับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีซึ่งเป็นสถานประกอบการที่ริเริ่มนำแนวคิดการประกอบการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เป็นการเอื้อประโยชน์ทางสิ่งแวดล้อมต่อกันระหว่างชุมชนริมน้ำจันทบุรีกับบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีด้วย

นอกจากการเอื้อประโยชน์ต่อกันในด้านสิ่งแวดล้อม ภายในชุมชนยังเกิดการเอื้อประโยชน์กันไปตามในด้านเศรษฐกิจและสังคม ในด้านเศรษฐกิจเห็นได้ชัดเจนจากแนวทางการดำเนินงานด้านการตลาดของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีที่มีการประชาสัมพันธ์ส่งข้อมูลข่าวสารออกไปยังกลุ่มเป้าหมาย มีส่วนช่วยกระตุ้นให้สาธารณชนรับรู้ข้อมูลการเปิดให้บริการของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนริมน้ำจันทบุรีเพิ่มขึ้น ทำให้มีผู้สนใจเข้าพักใช้บริการอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมชุมชนมากขึ้นตามไปด้วย เมื่อปริมาณนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นบรรยากาศภายในชุมชนจึงเอื้ออำนวยต่อการค้าขาย สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ ทั้งการประกอบอาชีพเสริมหารายได้เพิ่มเติมและการฟื้นฟูอาชีพเดิมที่บางครอบครัวเคยค้าขายแต่หยุดชะงักหันไปประกอบอาชีพอื่นแทนเนื่องจากเศรษฐกิจในชุมชนซบเซา แต่เมื่อชุมชนมีบรรยากาศคึกคักขึ้นจึงกลับมาประกอบอาชีพค้าขายตามเดิม บรรยากาศภายในชุมชนจึงเริ่มมีร้านค้าเพิ่มขึ้นตามวิถีชีวิตของแต่ละคน ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในแบบฉบับของชาวชุมชนริมน้ำจันทบุรีที่มีความเรียบง่าย การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวยิ่งทำให้

บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมีโอกาสนเผยแพร่ข้อมูลจากพิพิธภัณฑ์และประชาสัมพันธ์ข้อมูล การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนทางตรงเพิ่มขึ้นด้วย

ส่วนการเอื้อประโยชน์ในด้านสังคมนั้นเกิดขึ้นภายใต้บรรยากาศชุมชนที่เป็นชุมชนเก่า ห้อมล้อมไปด้วยอาคารบ้านเรือนโบราณและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยมีบ้านพักประวัติศาสตร์ หลวงราชไมตรีเป็นตัวอย่างการเปิดพื้นที่ใช้สอยของอาคารเป็นพิพิธภัณฑ์แสดงวัตถุโบราณและข้อมูล ของท่านหลวงราชไมตรีและชุมชน ซึ่งจากการทำให้ดูเป็นตัวอย่างนี้เองที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ในด้าน สังคมที่หลากหลายขึ้นภายในชุมชน เป็นการจุดประกายความคิดและสร้างแนวทางการประกอบการ แนวใหม่ให้กับผู้ประกอบการทั่วไปและคนในชุมชน ดังเช่นการเปิดบ้านเรียนรู้เลขที่ร้อยสิบเก้าที่แบ่ง พื้นที่หน้าบ้านออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนของร้านค้าและพื้นที่การเรียนรู้ นอกจากนี้เจ้าของบ้านจะเปิด ร้านขายพลอยบริเวณหน้าบ้านแล้วยังแบ่งพื้นที่สำหรับการฝึกเจียรไนพลอยอย่างง่ายให้กับ นักท่องเที่ยวที่สนใจได้มีโอกาสลงมือเจียรไนพลอยด้วยฝีมือของตนเองและเก็บเป็นของที่ระลึก กลับไป รวมถึงการเปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชมของเก่าของสะสมส่วนตัวภายในบ้านอย่างเป็น กันเองของชาวชุมชน โดยมีความคิดอยากช่วยสร้างบรรยากาศที่น่าประทับใจให้นักท่องเที่ยวเท่าที่ ตนสามารถจะช่วยให้ ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นจากการมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมของสมาชิกชาวชุมชน ริมน้ำจันทบูร ช่วยยกระดับทำให้ชุมชนริมน้ำจันทบูรไม่เพียงสถานที่ท่องเที่ยวทั่วไป แต่ทำให้ ชุมชนริมน้ำจันทบูรเกิดแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งในด้านอาชีพท้องถิ่น ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน และวิถีชีวิตชาวชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สร้างความแตกต่างและโดดเด่น ทำให้กระแสการ ท่องเที่ยวชุมชนริมน้ำจันทบูรมีโอกาสเติบโต ปริมาณนักท่องเที่ยว การกระจายรายได้ภายในชุมชน รวมทั้งจำนวนผู้เข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมีโอกาสมเพิ่มขึ้นตามลำดับ การ เปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปในการสร้างพื้นที่เรียนรู้ เกิดขึ้นตามความสมัครใจของเจ้าของบ้าน ภายใต้ความภาคภูมิใจต่อตนเองและชุมชนท้องถิ่นเป็นพื้นฐานสำคัญ ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคม ระหว่างสถานประกอบการและชาวชุมชนที่มองเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเองและชุมชนมีอยู่ ช่วยเผยแพร่ ข้อมูลในเรื่องที่ตนเองถนัดตามกำลังความสามารถโดยไม่มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และไม่เพียง เครือข่ายภายในชุมชนเท่านั้นยังมีสถานศึกษาภายนอกที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของชุมชนริมน้ำ จันทบูร เข้ามาทำกิจกรรมมัคคุเทศน์น้อยเพื่อช่วยสื่อสารข้อมูลด้านประวัติศาสตร์แก่นักท่องเที่ยวใน ชุมชนด้วย

การจุดประกายทางความคิดของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีกระทั้งทำให้เกิด ปรากฏการณ์ทางสังคมเชื่อมโยงผู้คนทั้งในชุมชนและภายนอกชุมชนที่เคารพในคุณค่าของตนเองและ มีจิตสำนึกรักษาท้องถิ่นให้หันมาสนใจทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม เป็นการตอกย้ำในบทบาทของบ้านพัก ประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีที่เป็นมากกว่าสถานประกอบการที่ให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว แต่

เป็นตัวอย่างของการอยู่อาศัยด้วยความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมและประวัติศาสตร์ชุมชน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่เพื่อการศึกษาเรียนรู้ในด้านการประกอบการที่เป็นมิตรต่อส่วนรวมช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชนทั้งในทางตรงและทางอ้อมอีกด้วย

5.2 บทสรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม” มีคำถามการวิจัยที่ว่า “ชุมชนริมน้ำจันทบูรนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคม มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม อย่างไร” ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical descriptive) ให้เห็นรายละเอียดการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ภายใต้การบริหารงานของบริษัทจันทบูรรักชาติ จำกัด ที่เป็นไปตามลักษณะแนวคิดกิจการเพื่อสังคม ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดการก่อตัวของปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงในชุมชนริมน้ำจันทบูรทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม ในการศึกษาผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน ทั้งการใช้แบบบันทึกข้อมูลกับแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ชุดคำถามกึ่งโครงสร้างกับแหล่งข้อมูลบุคคล แบบบันทึกการสังเกตกับแหล่งข้อมูลเชิงบริบทพื้นที่และแบบสอบถามเพื่อสำรวจข้อมูล ผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีกับแหล่งข้อมูลบุคคลที่เป็นผู้เข้าใช้บริการจริง

ผลการศึกษามีข้อค้นพบโดยสรุปดังนี้

5.2.1 พัฒนาการการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา

ชุมชน

ปี พ.ศ.2552 สำนักงานพาณิชย์จังหวัดจันทบุรี เข้ามาสนับสนุนชุมชนเพื่อฟื้นฟูย่านการค้าเก่า ถือเป็นจุดเริ่มต้นจุดประกายความคิดให้ชุมชนมีโอกาสทบทวนแนวทางการพัฒนา ขณะเดียวกันนักศึกษาจากสถาบันอาศรมศิลป์เข้ามาในชุมชนเพื่อศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้และสนับสนุนให้คนในชุมชนเกิดการคิดทบทวนและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการพัฒนาชุมชนกระทั่งตกผลึกทางความคิดเกิดเป็นแนวทางการพัฒนาในรูปแบบของชุมชนเองที่ให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นอันดับแรก และเกิดรูปธรรมบ้านเรียนรู้ “บ้านเลขที่ 69” ทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตคนในชุมชน แต่มีข้อจำกัดไม่สามารถสร้างรายได้เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมที่เพียงพอ จึงเป็นศูนย์กลางข้อมูลชุมชนแต่ยังไม่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้คนในชุมชนเรียนรู้เพื่อขยายแนวคิดด้านการอนุรักษ์ให้เกิดขึ้นใน

ชุมชนได้ ชุมชนได้เรียนรู้ข้อจำกัดของบ้านเรียนรู้จากประสบการณ์และยกระดับการพัฒนาชุมชนเพื่อแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าว โดยมุ่งขยายแนวคิดการอนุรักษ์ให้เกิดขึ้นภายในชุมชนภายใต้การสนับสนุนองค์ความรู้จากสถาบันอาศรมศิลป์ เลื่อนนำจุดเด่นของการประกอบธุรกิจมาผสมผสานกับแนวทางการพัฒนาชุมชน ก่อตั้งเป็นบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด ในปี พ.ศ.2556 และเปิดบริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ในปี พ.ศ. 2557 ให้เป็นตัวอย่างการดำเนินธุรกิจที่มีส่วนช่วยพัฒนาชุมชนควบคู่ไปพร้อมกัน โดยหวังว่าจะสร้างแรงบันดาลใจด้านการอนุรักษ์ให้เกิดขึ้นแก่คนในชุมชนมากขึ้น

5.2.2 ลักษณะกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน

การดำเนินงานของกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี มีลักษณะเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับลักษณะของแนวคิดกิจการเพื่อสังคมทั้ง 5 ประการ ดังสำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (สกส.) กำหนดไว้ คือ การมีเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความยั่งยืนทางการเงิน เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม คืนผลกำไรสู่สังคมและเป้าหมายและดำเนินการอย่างโปร่งใส สรุปได้ดังนี้

5.2.2.1 เป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

ด้านเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมีการกำหนดชัดเจนตั้งแต่แรกเริ่มการก่อตั้งกิจการ ให้เป็นตัวอย่างสร้างแรงบันดาลใจในการอนุรักษ์ ดูแลรักษาอาคารบ้านเรือนของคนในชุมชน โดยเจ้าของบ้านและชุมชนได้รับประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมไปพร้อมกัน ด้วยการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารที่เปิดให้บริการบ้านพักหารายได้เลี้ยงดูกิจการควบคู่ไปกับการเปิดพื้นที่พิพิธภัณฑ์นำเสนอเรื่องราวประวัติท่านหลวงราชไมตรีและเรื่องราวที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนริมน้ำจันทบุรี มีการตกแต่งอาคารอ้างอิงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ชุมชน นำเสนอลักษณะสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของอาคาร โดยรูปแบบการบริหารได้สร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงคนในชุมชนในมิติหุ้นส่วนกิจการ ยึดโยงผู้คนพร้อมกันสร้างความรู้สึกรักสำนึกรักษ์ท้องถิ่น รวมคนที่มีความผูกพันกับชุมชนอยากมีส่วนช่วยพัฒนาชุมชนเข้าไว้ด้วยกันเป็นการสร้างความแน่นแฟ้นให้คนในชุมชนยิ่งขึ้น (อาจกล่าวได้ว่าหุ้นส่วนชีวิตชุมชน)

5.2.2.2 ความยั่งยืนทางการเงิน

ด้านความยั่งยืนทางการเงินได้นำหลักการตลาดมาเป็นแนวทางในการดำเนินกิจการ โดยเลือกใช้สื่อออนไลน์ซึ่งมีต้นทุนต่ำเป็นช่องทางสื่อสารไปยังถึงกลุ่มเป้าหมาย และได้รับโอกาสจากเครือข่ายพันธมิตรทั้งสื่อโทรทัศน์และนิตยสารในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูล

กิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายเพื่อกระตุ้นให้เกิดการใช้บริการสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งนำมิติความสัมพันธ์มาสนับสนุนสร้างความยั่งยืนทางการเงินในทางอ้อม โดยการจัดลำดับผู้ซื้อหุ้นตามความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับชุมชนริมน้ำจันทบูรถึงแม้จะไม่เคร่งครัดมากนักแต่แสดงถึงการให้ความสำคัญในประเด็นคนกับพื้นที่ เพื่อคัดเลือกผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชน มีความรู้สึกร่วมต่อการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นอันดับแรกก่อนที่จะเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอก ร่วมลงทุน โดยมีการรักษาความสัมพันธ์กับผู้ถือหุ้นทุกระดับผ่านการสื่อสารในแนวราบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรักษาฐานความยั่งยืนทางการเงินในทางอ้อมด้วย

5.2.2.3 เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

ด้านการเป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม มีนโยบายด้านการบริการที่สนับสนุนให้ผู้เข้าพักให้ความสำคัญต่อบริบทชุมชนและสิ่งแวดล้อม ทั้งรูปแบบการเสิร์ฟอาหารเช้าที่มาจากพ่อค้าแม่ค้าในชุมชนและการให้คำแนะนำเกี่ยวกับร้านค้าต่างๆภายในชุมชนแก่ผู้เข้าพัก รวมถึงการเชิญชวนให้ผู้เข้าพักช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของการปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างทั้งการประหยัดพลังงานตามแผนการปิด-เปิดไฟเป็นเวลา การบำบัดน้ำเสีย และรณรงค์ให้ผู้เข้าพักประหยัดน้ำและใช้พลังงานอย่างรู้คุณค่า ถือเป็น การแสดงเคารพต่อบริบทชุมชนที่เป็นชุมชนย่านการค้าเก่าและเคารพต่อสิ่งแวดล้อมส่วนรวม

5.2.2.4 ผลกำไรคืนสู่สังคมและเป้าหมาย

ด้านการคืนผลกำไรสู่สังคมได้กำหนดไว้ตั้งแต่แรกเริ่มการดำเนินกิจการ เป็นการกำหนดสัดส่วนผลกำไรจากการประกอบการส่วนหนึ่งไว้สำหรับเป็นกองทุนในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร แสดงถึงเจตนารมณ์ที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนแม้จะไม่ทราบทิศทางผลประกอบการในอนาคต ด้วยเป้าหมายที่ต้องการแก้ไขปัญหาชุมชนและสร้างประโยชน์ให้ชุมชนส่วนรวม เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนปันผลกำไรไว้สำหรับพัฒนาชุมชน 10% กับการกำหนดไว้สำหรับผู้ถือหุ้น 50 % และการกำหนดไว้สำหรับการบริหารงาน 40% ถือว่ามีสัดส่วนน้อย แต่ด้วยสถานการณ์ที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเปิดให้บริการได้ไม่นาน การกำหนดจัดสรรผลกำไรจึงเป็นการกำหนดโดยคำนึงถึงการรักษาเสถียรภาพของกิจการให้อยู่รอดและสร้างโอกาสการเติบโตให้กิจการสามารถแข่งขันในตลาดได้เป็นอันดับแรก

5.2.2.5 ดำเนินการอย่างไรโปร่งใส

ด้านการดำเนินการอย่างไรโปร่งใส มีการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารบริษัทจันทบูรรักซ์ตี จำกัด มาจากตัวแทน 3 ฝ่าย คือตัวแทนจากผู้ถือหุ้นทั่วไป ตัวแทนจากคนในชุมชนริมน้ำจันทบูรโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมคัดเลือกตามแนวทางประชาธิปไตยจากเสียงข้างมาก

และตัวแทนผู้ถือหุ้นจากสถาบันอาศรมศิลป์ที่มีการคัดเลือกภายในสถาบันฯ มอบหมายให้ผู้มีความสามารถและมีความสัมพันธ์อันดีกับคนในชุมชนเป็นตัวแทนร่วมบริหารกิจการ โดยการบริหารกิจการได้นำหลักการมีส่วนร่วมมาเป็นกรอบการปฏิบัติงานในทุกๆ ะยะ มีชี้แจงข้อมูลเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเกิดความเข้าใจในแนวทางการดำเนินกิจการ ซึ่งจากการเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมาทำให้เกิดการยอมรับจากคนในชุมชนพร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนตามเป้าหมายที่คาดการณ์ไว้ และจากการยึดมั่นต่อแนวทางการดำเนินงานที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ยิ่งทำให้คนภายนอกชุมชนเกิดความมั่นใจและตัดสินใจร่วมลงทุนเพิ่มขึ้นตามลำดับจนครบตามเป้าหมาย

5.2.3 การเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นของชุมชน

การตรวจสอบผลการดำเนินกิจการเพื่อสังคมตามรูปแบบ Triple Bottom Line ดังกรอบความคิดทบทวนวรรณกรรม พบปรากฏการณ์ที่ก่อตัวขึ้นในชุมชนอันเป็นจากผลการดำเนินกิจการของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ทั้งทางตรงที่มาจากการดำเนินกิจการให้เป็นตัวอย่าง และในทางอ้อมที่มาจากผลของการดำเนินกิจการจนทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเพิ่มขึ้น ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และริเริ่มเกิดกิจกรรมรูปแบบใหม่ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในระดับปัจเจกและระดับชุมชนควบคู่กันไป โดยปรากฏการณ์ที่ก่อเกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางของ Triple Bottom Line ในมิติด้านเศรษฐกิจและมิติด้านสังคมเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในมิติด้านสิ่งแวดล้อมยังไม่พบปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน พบเพียงแนวโน้มการเกิดปรากฏการณ์ที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงด้านบวกในอนาคต

5.2.3.1 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจเกิดจากการเรียนรู้และปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนที่เปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับปัจเจก ทั้งในด้านการฟื้นฟูอาชีพเดิมและด้านการสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ตามสถานการณ์ชุมชนซึ่งได้รับการยอมรับให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดจันทบุรี เป็นผลให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมชุมชนเพิ่มขึ้นพร้อมกับการเปิดให้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี ที่มีบทบาทเป็นทั้งเป้าหมายของการท่องเที่ยวตามรูปแบบของพิพิธภัณฑ์และเป็นประตูผ่านสู่ชุมชนตามรูปแบบของบ้านพัก จึงมีส่วนในการเพิ่มปริมาณนักท่องเที่ยวและส่งผลให้บริบทชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

5.2.3.2 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม

การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมที่เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากทัศนคติและความรู้สึกร่วมต่อการเป็นเจ้าของชุมชนที่ไม่เพียงตอบสนองความต้องการในระดับปัจเจกแต่ส่งผลสะท้อนด้านบวกต่อชุมชนส่วนรวม ทั้งการสร้างพื้นที่เรียนรู้การทำพลอยแก่นักท่องเที่ยวภายในบ้าน

และการเปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชมของสะสมส่วนตัวอย่างเป็นกันเองซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมที่เกิดจากจิตสำนึกที่รักท้องถิ่น เป็นการขยายความคิดให้คนในชุมชนเห็นตัวอย่างกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการในระดับปัจเจกและเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวมในหลายรูปแบบ โดยปรากฏการณ์ไม่ได้เกิดขึ้นจากคนในชุมชนเท่านั้นแต่ยังได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายสถานศึกษาภายนอกชุมชนที่เข้ามาทำกิจกรรมมีคุณค่าเทคนิคน้อยเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ชุมชนแก่นักท่องเที่ยวและสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ให้แก่เยาวชนด้วย ถือเป็น การสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน คนจันทบุรีและนักท่องเที่ยวไปพร้อมกัน

5.2.3.3 การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม

การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในเชิงกายภาพยังไม่เป็นที่ประจักษ์ชัดเจนเพียงพอต่อการศึกษา อย่างไรก็ตามกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมีแนวทางการดำเนินกิจการที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในด้านการออกแบบอาคาร การบริหารจัดการภายในและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ชัดเจน เป็นแบบอย่างของสถานประกอบการ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ผู้เข้าพักนักท่องเที่ยว ได้ศึกษากระบวนการดำเนินกิจการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมสร้างโอกาสการขยายความคิดทั้งในระดับครัวเรือนและสถานประกอบการ ถึงแม้ว่าตามขอบเขตระยะเวลาการศึกษาวิจัยยังไม่พบปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม แต่ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าการเผยแพร่องค์ความรู้การดำเนินงานของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีมีโอกาสสร้างการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นในชุมชนริมน้ำจันทบุรีในอนาคต

จากการประมวลข้อค้นพบตามกรอบความคิด เป็นที่มาของบทสรุปการศึกษาในหัวข้อ “การพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรีด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม” ได้ว่า สิ่งสำคัญของการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน คือการมีพื้นที่อิสระทางความคิดเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมต่อการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยตนเอง โดยไม่ยึดติดกรอบการพัฒนาสำเร็จรูป เป็นการสร้างฐานทางความคิดและยกระดับแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการของชุมชน โดยชุมชนริมน้ำจันทบุรีได้นำจุดแข็งจากการประกอบธุรกิจมาผสมผสานกับจุดแข็งการพัฒนาชุมชนก่อตั้งกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีภายใต้การดำเนินงานของบริษัทจันทบุรี รัศมี จำกัด มีการดำเนินกิจการตามลักษณะสำคัญของกิจการเพื่อสังคม เป็นการสร้างกระบวนการคิดใหม่ต่อประเด็นการพัฒนา ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้มองเห็นศักยภาพของตนเอง เกิดความเคารพและเชื่อมั่นต่อคุณค่าของชุมชน จากการทำให้ดูเป็นตัวอย่างที่ได้นำความโดดเด่นของชุมชนมาเป็นทุนในการประกอบธุรกิจสร้างรายได้พร้อมกับสร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม การประกอบการได้สร้างแรงบันดาลใจให้ชุมชน

เกิดมุมมองใหม่ต่อการดำเนินชีวิตในบริบทสังคมที่เปลี่ยนไป โดยผลสะท้อนสำคัญที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจการในรูปแบบดังกล่าว ก่อให้เกิดปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจที่เกิดการพัฒนาด้านอาชีพ ด้านสังคมเกิดการสร้างจิตสำนึกร่วมต่อชุมชน รวมทั้งด้านสิ่งแวดล้อมแม้ยังไม่มี ความชัดเจนมากนักแต่เกิดตัวอย่างการประกอบการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การเพิ่มมิติการเรียนรู้ จะทำให้มีแนวโน้มเกิดปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงขึ้นในอนาคต

5.3 ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติต่อการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี และข้อเสนอแนะเชิงวิชาการสำหรับกรวิจัย ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติต่อการดำเนินกิจการ

1) บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีควรสนับสนุนให้คนในชุมชนเกิด กระบวนการเรียนรู้ต่อการดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีทุกมิติตามลักษณะ สำคัญของแนวคิดกิจการเพื่อสังคม ทั้งการกำหนดเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การสร้างความ ยั่งยืนทางการเงิน การดำเนินกิจการที่เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การคืนผลกำไรสู่สังคมและ เป้าหมาย และการดำเนินงานอย่างโปร่งใส เพื่อสร้างโอกาสการขยายความคิดและการต่อยอดการ ดำเนินกิจการเพื่อสังคมในชุมชนริมน้ำจันทบูรที่หลากหลายยิ่งขึ้น

2) บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีและชุมชนริมน้ำจันทบูร ควรสร้างแนว ร่วมทางความคิดในกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ในชุมชนและในจังหวัดจันทบุรี โดยผสานความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นหรือสถานศึกษา เพื่อให้กลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ เกี่ยวกับการประกอบการตามแนวทางกิจการเพื่อสังคม ด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่นำไปสู่วิคิด และทัศนคติต่อทิศทางการพัฒนาชุมชน สร้างแนวร่วมเป็นเครือข่ายเยาวชนที่มีพื้นฐานความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจการเพื่อสังคม เห็นความสำคัญของแนวทางการพัฒนาสังคมที่หลากหลาย เป็นการกระตุ้นให้เยาวชนคนรุ่นใหม่กล้ากำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเองโดยใช้ความคิด สร้างสรรค์แก้ไขปัญหาของท้องถิ่น

3) การดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับ สถานประกอบการและบ้านเรือนในชุมชนริมน้ำจันทบูรในด้านการเป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม สามารถยกระดับเป็นแหล่งเรียนรู้เผยแพร่แนวทางการอยู่อาศัยในชุมชนด้วยความเคารพต่อธรรมชาติ

และเคารพต่อวิถีชีวิตคนในชุมชน เพื่อขยายความคิดการอนุรักษ์ให้เกิดขึ้นในชุมชนริมน้ำจันทบูร รวมถึงพื้นที่อื่นที่สนใจ นำไปสู่ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมเกิดเป็นชุมชนสีเขียวโดยคนในชุมชนหันมาใส่ใจต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน

4) เพื่อให้การดำเนินกิจการตอบสนองต่อเป้าหมายทางสังคมและเป็นไปตามหลักการแนวคิดกิจการเพื่อสังคมยิ่งขึ้น การบริหารกิจการในด้านการเงินของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีควรพิจารณาปรับสัดส่วนการปันผลกำไรจากการประกอบการสำหรับตอบสนองต่อเป้าหมายทางสังคมในสัดส่วนที่มากกว่าการตอบแทนผู้ถือหุ้น หรือปรับสัดส่วนให้คนในชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ของกิจการเพื่อให้การปันผลกำไรแก่ผู้ถือหุ้นเป็นไปเพื่อเป้าหมายหลักนั้นคือคนในชุมชนริมน้ำจันทบูร ถือเป็นเงื่อนไขที่ท้าทายและน่าจับตามอง ในระยะต่อไปจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านพัฒนาการบริหารการเงินอย่างไรเพื่อให้กิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีสามารถตอบสนองต่อเป้าหมายทางสังคมดังที่ได้กำหนดไว้ให้ได้มากขึ้น

5) สถาบันอาศรมศิลป์ เปรียบเสมือนเพื่อนคู่คิดของชุมชนริมน้ำจันทบูร สนับสนุนให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดพัฒนาการทางความคิดสามารถเลือกแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชนด้วยตนเอง เป็นแบบอย่างขององค์กรภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาชุมชน ซึ่งสร้างความท้าทายให้กับหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นที่มีบทบาทด้านการพัฒนาในพื้นที่ โดยการดำเนินงานของสถาบันอาศรมศิลป์จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมยิ่งขึ้นหากมีการถอดบทเรียนการทำงานและเปิดพื้นที่เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้การดำเนินกิจการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี เพื่อเป็นตัวอย่างของการดำเนินงานด้วยความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนกับหน่วยงานภายนอก อาจส่งผลสะท้อนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อแนวทางการดำเนินงานพัฒนาชุมชนในวงกว้าง

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1) การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคม ไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน การศึกษาภายนอกควรเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ในประเด็นที่สร้างสรรค์ เช่น ศึกษาเพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจการเพื่อสังคม เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับพื้นที่ที่ต้องการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคม ไปเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน หรือการศึกษาเงื่อนไขที่สำคัญในการดำเนินกิจการเพื่อสังคม

2) ผู้วิจัยขอเสนอให้มีการศึกษาในพื้นที่ที่มีบริบทแตกต่างจากย่านการค้าเก่า เพื่อให้เห็นบทบาทหน้าที่ของกิจการเพื่อสังคมที่มีต่อพื้นที่ในประเด็นที่หลากหลาย รวมถึงการศึกษาเปรียบเทียบเชิงพื้นที่ในบริบทชุมชนชนบทกับชุมชนเมืองหรือชุมชนกึ่งเมือง เพื่อให้ทราบลักษณะการ

ดำเนินงานที่อาจมีความสอดคล้องหรือการมีลักษณะเฉพาะที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจการที่แตกต่างกัน เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินกิจการเพื่อสังคมในหลายบริบทพื้นที่ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจดำเนินกิจการเพื่อสังคมอื่นในอนาคต

3) งานศึกษานี้ได้ศึกษากิจการเพื่อสังคมในระยะการก่อตัว เป็นการศึกษาเพื่อให้เห็นพัฒนาการของกิจการ ลักษณะการดำเนินงานและการเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นในช่วงเริ่มต้น การศึกษาภายนอกควรสร้างความแตกต่างในด้านช่วงระยะเวลาการดำเนินกิจการ อาจเป็นการศึกษากิจการเพื่อสังคมที่มีการดำเนินงานผ่านมาระยะเวลาหนึ่ง ไม่เป็นกิจการที่อยู่ในช่วงการก่อตัว เพื่อเป็นการศึกษาตัวอย่างความสำเร็จของกิจการเพื่อสังคม หรือเป็นการศึกษากิจการเพื่อสังคมที่ได้รับการยอมรับควรแก่การถอดบทเรียนเพื่อการศึกษาเรียนรู้

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2544). *ชุมชนนิยม: ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย*. กรุงเทพฯ : ส.เอเชียเพลส.
- โกวิทย์ พวงงาม.(2553). *การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.
- โกศล ดีศีลธรรม. (2554). *องค์กรทำดีเพื่อสังคม พลัสสร้างสรรค์ธุรกิจยุคใหม่*. กรุงเทพฯ : นำอักษรการพิมพ์.
- ปริศนา โปธิมณีและคณะ. (2553). *กิจการเพื่อสังคมน้ำดี 50 องค์กร*. กรุงเทพฯ : โครงการกิจการเพื่อสังคมน้ำดี 50 องค์กร.
- ปิยศักดิ์ สุคันธพงษ์และวิจิตรา ชูสกุล. (2553). *ชุมชนเข้มแข็ง: สร้างสวัสดิการสังคม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด
- มุฮัมหมัด ยูनुส. (2555). *สร้างโลกไร้จน* (สฤณี อาชวานันทกุล, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มติชน. (ต้นฉบับพิมพ์ปี 2007).
- ไมเคิล คินสลีย์. (2553). *ทุนนิยม สร้างสรรค์* (สฤณี อาชวานันทกุล,ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มติชน. (ต้นฉบับพิมพ์ปี 2008)
- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2554.
- วีรณัฐ โรจนประภา. (2556). *คิดใหม่ CHANGES THE WORLD*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภา
- สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. (2535). *การพัฒนาต้องมาจากประชาชน : เวทีชาวบ้าน 34*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิมพ์ตุลา-โยทะกา
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2552). *การศึกษานูมิหลังทางประวัติศาสตร์ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนตลาดสามชุก*. กรุงเทพฯ.
- สฤณี อาชวานันทกุล. (2553). *ทุนนิยมมีชีวิต ธุรกิจมีหัวใจ*. กรุงเทพฯ : มติชน
- _____. (2551). *ทุนนิยมที่มีหัวใจ ทางเลือกใหม่แห่งการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : โอเพ่นบุ๊ก
- เอลลิส ทาเนีย. (2554). *นักบุกเบิกรุ่นใหม่* (นันทิยา เล็กสมบุญ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โปสต์ พับลิชชิง. (ต้นฉบับพิมพ์ปี 2554)

บทความวารสาร

เอกชัย นิตยาเกษตรวัฒน์. (2554). *โครงการวิจัยเรื่องการพัฒนากิจการเพื่อสังคม : กรณีที่ประสบความสำเร็จในต่างประเทศ และการประยุกต์ใช้ในประเทศไทย*. วารสารบริหารธุรกิจ. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ฉบับที่ 8 พฤษภาคม. หน้า 95-125

เอกสารรายงานการประชุม

กิจการเพื่อสังคมในสโตร์ป. (2557). *กิจการเพื่อสังคม ทำ “ดี”...โตได้ (Social Enterprise)*. เอกสารประกอบการอบรมโครงการ (New Investors Program for Society: NIP-S) รุ่นที่ 22. กรุงเทพฯ.

วิทยานิพนธ์

ฉัตรสุดา รอบคอบ. (2543). *การศึกษาบทบาทและแนวทางการส่งเสริมภาคธุรกิจเพื่อสังคม*.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. คณะสังคมสงเคราะห์, สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม

พลอยบุศรา วิเศษญาติ. (2556). *เศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*

กรณีศึกษา: ชุมชนริมน้ำจันทบูร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. คณะวิทยาการจัดการ, สาขาการบริหารธุรกิจ

แพรวพร สุขขีชัย. (2554). *ประสบการณ์การเรียนรู้การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม*

กรณีศึกษา: ชุมชนริมน้ำจันทบูร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). สถาบันอาศรมศิลป์. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, สาขาวิชาสถาปัตยกรรมเพื่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

รัตนิน สุพถุฒิปานิชย์. (2554). *การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อการพัฒนาชุมชน*

ดั้งเดิม กรณีศึกษา: ชุมชนริมน้ำจันทบูร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). สถาบันอาศรมศิลป์. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, สาขาวิชาสถาปัตยกรรมเพื่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

- วณิชชา พัฒนากำแหง. (2554). *การสร้างธุรกิจอย่างยั่งยืนของ ร้านอาหาร ซี แอนด์ ซี สาขาราชบุรี ใน ฐานะผู้ประกอบการทางสังคม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศิลปากร. คณะวิทยาการจัดการ, สาขาวิชาการประกอบการ
- สุชาติ เอกไพฑูรย์. (2554). *แนวทางการบริหารจัดการของผู้ประกอบการทางสังคมในบริบทประเทศไทย กรณีศึกษา: “ธนาคารปู” ของกลุ่มฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ ชุมชนเกาะเตียบ ตำบลปาก คลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี, หลักสูตรบริหารธุรกิจ
- อาภัสร์ ทังสมบุญ. (2556). *การศึกษาคูณลักษณะของกิจการเพื่อสังคมในบริบทประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. วิทยาลัยนวัตกรรม, สาขาการ บริหารเทคโนโลยี
- เอกจิตรา คำมีศรีสุข. (2556). *การบริหารจัดการองค์กรธุรกิจเพื่อสังคมในการสร้างรายได้แก่ผู้สูงอายุ ไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. คณะสังคมสงเคราะห์ ศาสตร์, ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
- อำพร ปวงรังษี. (2551). *กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม กรณีศึกษา: ประเพณีแข่งเรือ ชุมชนบ้านดอนไชย ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา โทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, หลักสูตรพัฒนาชุมชน

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- จิรพร สุเมธีประสิทธิ์. (2557). Triple Bottom Lines กำไร 3 ชั้นของกิจกรรม CSR. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/558991>.
- พิพัฒน์ ยอดพฤติการ. (24 มิถุนายน 2553). อย่าสับสน CSR กับ Social Enterprise. สืบค้นจาก <http://www.pipat.com/search?q=%E0%B8%AD%E0%B8%A2%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%AA%E0%B8%99>
- ป่าสาละ. (20 สิงหาคม 2556). Triple bottom line. สืบค้นจาก <http://www.salforest.com/glossary/triple-bottom-line>.
- ผู้จัดการรายวัน. (21 กรกฎาคม 2550) มุลินธิคุ้มครองสัตว์ป่าฯ ปิดชั่วคราวอ้างเงินหมด-จนท. ฉะ“พิ ลิชฐ์” ต้นตอ, ผู้จัดการออนไลน์, สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/Daily>

/ViewNews.aspx?NewsID=9500000085040&Keyword=%C1%D9%C5%B9%D4%B8%D4%A4%D8%E9%C1%A4%C3%CD%A7%CA%D1%B5%C7%EC%BB%E8%D2.

พรรณีการ์ วานิช (12 กรกฎาคม 2555). NGO ที่ช่วยผู้อพยพในเคนยาเจอวิกฤตขาดทุนทรัพย์. สืบค้นจาก <http://news.voicetv.co.th/world/44442.html>. VOICE TV,

วัดป่าภูก้อน (18 กุมภาพันธ์ 2551). วัดพระบาทน้ำพุ..อ่อนแรง รายจ่าย 3.5 ล้านบาท/เดือน. สืบค้นจาก http://www.watgiessen.com/index.php?lay=boardshow&ac=webboard_show&No=460824.

สถาบันบริติชเคานซิล. เหตุการณ์สำคัญด้านกิจการเพื่อสังคมที่เกิดขึ้นในสหราชอาณาจักร.

สืบค้นจาก <https://www.britishcouncil.or.th/programmes/society/social-enterprise/knowledgebase>

สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม .สืบค้นจาก <http://www.tseo.or.th>.

ASHOKA ประเทศไทย. ผู้ประกอบการสังคมคือ?. สืบค้นจาก <http://www.thailand.ashoka.org/> ผู้ประกอบการสังคมคือ

Barbier, E. B. (June 1987). *The concept of sustainable economic development. Environmental conservation*, 14(02), 101-110. สืบค้นจาก <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=5931416&fileId=S0376892900011449>

Defourny, J., & Nyssens, M. (2012). *The EMES Approach of Social Enterprises in a Comparative Perspective*. สืบค้นจาก https://books.google.co.th/books?hl=th&lr=&id=-pfAAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA42&dq=The+EMES+Approach+of+Social+Enterprises+in+a+Comparative+Perspective.&ots=XXd0Pu9CDx&sig=0TpO958lgy0ohz97Lu5UP8qlyK4&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20EMES%20Approach%20of%20Social%20Enterprises%20in%20a%20Comparative%20Perspective.&f=false

Management2008's Weblog. (2 พฤศจิกายน 2552). เจาะวิถี “Triple Bottom Line: เทรนด์ใหม่ธุรกิจเปลี่ยนโลก”. สืบค้นจาก <https://management2008.wordpress.com/2009/11/02/%E0%B9%80%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%96%E0%B8%B5triple-bottom-line->

%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A3%E0%B8%99%E0%B8%94%E0%B9%8C
%E0%B9%83%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B9%88%E0%B8%98/

Vanclay, F. (2004). *Impact assessment and the triple bottom line: competing pathways to sustainability. Sustainability and social science: Round table proceedings*, 27-39. สืบค้นจาก
https://www.researchgate.net/profile/Frank_Vanclay/publication/254809525_IMPACT_ASSESSMENT_AND_THE_TRIPLE_BOTTOM_LINE_COMPETING_PATHWAY_S_TO_SUSTAINABILITY/links/0a85e5374a464f22a4000000.pdf

สัมภาษณ์

- ธิป ศรีสกุลไชยรักษ์. อาจารย์. สถาบันอาศรมศิลป์. (8 มิถุนายน 2558). สัมภาษณ์.
- เบญจวรรณ พรรครัตน์. สมาชิกชุมชนริมน้ำจันทบูร. (3 พฤษภาคม 2558). สัมภาษณ์
- ประดิษฐ์ เจตอารีทรัพย์. สมาชิกชุมชนริมน้ำจันทบูร. (30 พฤษภาคม 2558). สัมภาษณ์
- ประภาพรรณ ฉัตรมาลัย. ประธานชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร. (12 เมษายน 2558). สัมภาษณ์
- ปัทมา ปรารักษ์พันธ์. ผู้ดูแล. บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี. (1 มิถุนายน 2558). สัมภาษณ์
- พิพัฒน์ พิทยาพิบูล. กรรมการ. บริษัทจันทบูรรักษ์ดี จำกัด. (4 พฤษภาคม 2558). สัมภาษณ์
- พันธ์รัตน์ ชินอุดมพงศ์. สมาชิกชุมชนริมน้ำจันทบูร. (3 พฤษภาคม 2558). สัมภาษณ์
- ภาณุมาศ ชยเนนทร์. ผู้จัดการบริษัท. บริษัทจันทบูรรักษ์ดี จำกัด. (12 เมษายน 2558). สัมภาษณ์
- มณีนีรัตน์ กลิ่นขจร. สมาชิกชุมชนริมน้ำจันทบูร. (3 พฤษภาคม 2558). สัมภาษณ์
- รุ่งทิพย์ ศุภพร. สมาชิกชุมชนริมน้ำจันทบูร. (3 พฤษภาคม 2558). สัมภาษณ์.
- สำเนียง กรีทานุเคราะห์. สมาชิกชุมชนริมน้ำจันทบูร. (22 มีนาคม 2557). สัมภาษณ์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

* แบบสำรวจนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูรด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม ของ นักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษาและการพัฒนา วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อเป็น ข้อมูลสำหรับใช้ในการศึกษาวิจัย อีกทั้งยังเป็นข้อมูลที่สร้างสรรค์อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบ้านพักประวัติศาสตร์ หลวงราชไมตรีในอนาคต

เข้าพักครั้งแรก เคยเข้าพักแล้ว ครั้งนี้เป็นครั้งที่.....

ตอนที่ 1 สถานภาพ

- เพศ หญิง ชาย
- อายุ ต่ำกว่า 25 ปี 26 – 35 ปี 36 – 45 ปี
 46 – 55 ปี 56 ปี ขึ้นไป (ระบุ).....
- อาชีพ นร./ นศ. ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัทเอกชน
 ธุรกิจส่วนตัว อื่นๆ.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลการเข้าพัก

- ท่านมากับใคร คนเดียว เพื่อน ครอบครัว ที่ทำงาน อื่นๆ.....
- ท่านพักกี่คืน 1 คืน 2 คืน 3 คืน 4 คืน อื่นๆ.....
- ท่านพักห้องใด.....เพราะเหตุใด.....
- ท่านชื่นชอบห้องพักใด ทุกห้อง ห้องที่พัก ระบุห้องเพราะเหตุใด.....
- ท่านรู้จักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีจากช่องทางใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 เข้าไปชมเว็บไซต์/ เฟสบุ๊กของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี หาข้อมูลที่พักในเว็บไซต์ต่างๆ
 หนังสือแนะนำการท่องเที่ยว รายการโทรทัศน์..... คนรู้จักแนะนำ อื่นๆ.....
- จุดเด่นของบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 บอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ตกแต่ง สวยงาม อยู่ติดริมน้ำ บรรยากาศดี
 เป็นกิจการเพื่อสังคมเอื้อประโยชน์แก่ชุมชนริมน้ำจันทบูร อื่นๆ.....
- ท่านทราบหรือรู้จักกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) หรือไม่
 ทราบ ไม่ทราบ ไม่แน่ใจ
- ท่านทราบหรือไม่ บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรีเป็นกิจการเพื่อสังคม
 ทราบ ไม่ทราบ ไม่แน่ใจ

ตอนที่ 3 ความรู้สึกของท่านจากการเข้าพักบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

ลำดับ	เนื้อหา	ระดับ		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
1.	ได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติของหลวงราชไมตรี			
2.	เห็นคุณค่า ความสำคัญ ความสวยงาม ของอาคารเก่าเพิ่มขึ้น			
3.	รู้สึกภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์อาคารเก่าบ้านหลวงราชไมตรี ซึ่งเป็นกิจการเพื่อสังคมของชุมชนริมน้ำจันทบูร			
4.	ห้องพักรสวยงาม เหมาะสมกับราคา			
5.	ได้รับการบริการที่ประทับใจ			
6.	ความพึงพอใจเกี่ยวกับที่พักโดยรวม			
7.	โอกาสที่จะกลับมาพัก หรือแนะนำให้คนรู้จักมาพัก			

ตอนที่ 4 ข้อมูลเพิ่มเติม

- ท่านซื้อของกิน/ของใช้ อุดหนุนชาวชุมชนริมน้ำจันทบูร โดยประมาณจำนวนเท่าไร
 1-200 บาท 201-500 บาท 501-1,000 บาท 1,001 บาท ขึ้นไป (ระบุ).....
- โปรดยกตัวอย่าง อาหาร/ขนม/ของใช้ หรือชื่อร้านค้าในชุมชนที่ท่านชื่นชอบ ประทับใจ

- ข้อเสนอแนะ.....

ภาคผนวก ข

ใบความรู้ กิจกรรมเพื่อสังคม

สำหรับแนบติดกับแบบสำรวจข้อมูลผู้ใช้บริการบ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี

มีขนาดประมาณ 1 ส่วน 4 ของกระดาษ A4

กิจกรรมเพื่อสังคม (Social Enterprise)

คือธุรกิจหรือองค์กรที่ตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยมีรายได้หลักมาจากการค้าหรือการให้บริการ (มากกว่าการรับบริจาค) มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองทางการเงินอย่างยั่งยืนและนำผลกำไรที่เกิดขึ้นไปลงทุนซ้ำเพื่อแก้ไขปัญหาตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ตัวอย่างเช่น กลุ่มสินค้าแบรนด์ดอยตุง (กาแฟดอยตุง, งานหัตถกรรมผ้าทอดอยตุง ฯลฯ) ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างอาชีพ ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชาวเขา ที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงต่อปัญหาเสพติดและการทำลาย

ภาคผนวก ค
แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง

ตารางที่ ค.1

แสดงแนวคำถามกึ่งโครงสร้าง

หมวด	กลุ่มเป้าหมาย	รายละเอียดคำถาม	สิ่งที่ต้องการทราบ
วัตถุประสงค์ :			
1) เพื่อให้ทราบเกี่ยวกับพัฒนาการทางความคิดที่นำมาสู่กิจการเพื่อสังคม			
2) เพื่อให้ทราบเกี่ยวกับลักษณะกิจการเพื่อสังคม ที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน			
1. เป้าหมายทางสังคม และสิ่งแวดล้อม	1. แกนนำชุมชน	1. บริษัทฯ เกิดขึ้นได้อย่างไรและมีเป้าหมายเพื่ออะไร	หัวใจสำคัญ
	2. ตัวแทนบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด	2. บริษัทฯ ต่างจากบริษัทเอกชนทั่วไปอย่างไร	สร้างการมีส่วนร่วม รวมคน รวมใจ
	3. ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	3. ทำไมต้องเป็นบริษัทของชุมชน ไม่เป็นของคนใดคนหนึ่ง	หัวใจสำคัญ
	4. ตัวแทนผู้ถือหุ้น	4. คาดหวังว่าบริษัทฯ จะช่วยอะไรชุมชนได้บ้าง	การแก้ไขปัญหาชุมชน
		5. นอกจากเกิดรายได้ มีด้านไหนที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินงานของบริษัทฯอีกบ้าง	ความสัมพันธ์ การรักษาอาคาร บ้านเรือน การกระตุ้นความคิดคนในชุมชน

ตารางที่ ค.1

แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (ต่อ)

หมวด	กลุ่มเป้าหมาย	รายละเอียดคำถาม	สิ่งที่ต้องการทราบ
2. ความยั่งยืนทางการเงิน	1. แกนนำชุมชน	1. ช่วงแรกบริษัทฯ มีแผนการลงทุนอย่างไร	การรวมเงิน รวมคน รวมใจ
	2. ตัวแทนบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด	2. รายได้ของบริษัทฯ เกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างไร	ความสำคัญของรายได้ที่ต่อเนื่อง
	3. ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	3. บริษัทมีแนวทางการหารายได้อย่างต่อเนื่องอย่างไร	ความต่อเนื่องของรายได้
	4. ตัวแทนผู้ถือหุ้น	4. กังวลกับการขาดทุน หรือสถานการณ์รายรับไม่เพียงพอต่อรายจ่ายมากหรือน้อยแค่ไหน	แผนทางการเงิน
		5. คาดการณ์ว่าแนวโน้มผลประกอบการจะไปทิศทางใด และหากไม่เป็นไปตามคาดการณ์ จะดำเนินการอย่างไร	การเตรียมความพร้อมต่ออนาคต
3. เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม	1. แกนนำชุมชน	1. บริษัทฯ มีส่วนช่วยดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างไร	การถ้อยทีถ้อยอาศัย ไม่เบียดเบียน
	2. ตัวแทนบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด	2. สิ่งแวดล้อมในชุมชน มีความเกี่ยวข้องหรือมีผลต่อการดำเนินงานของบริษัทฯหรือไม่ อย่างไร	ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับบริษัทฯ
	3. ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	3. คนในชุมชนมีความเกี่ยวข้องหรือมีผลต่อการดำเนินงานของบริษัทฯ หรือไม่ อย่างไร	ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับบริษัทฯ
	4. ตัวแทนผู้ถือหุ้น	4. บริษัทฯ มีแผนการดำเนินงานที่ช่วยส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างไร	การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ตารางที่ ค.1

แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (ต่อ)

หมวด	กลุ่มเป้าหมาย	รายละเอียดคำถาม	สิ่งที่ต้องการทราบ
4. ผลกำไรคืนสู่สังคมและเป้าหมาย	1. แกนนำชุมชน	1. บริษัทฯ มีการจัดการผลประโยชน์อย่างไร	การแบ่งสัดส่วนผลกำไร
	2. ตัวแทนบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด	2. เหตุใดจึงต้องแบ่งสัดส่วนผลกำไรจากการประกอบการไว้สำหรับพัฒนาชุมชน	การทำเพื่อส่วนรวม
	3. ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	3. บริษัทฯ วางแนวทางสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาของชุมชนอย่างไร	การทำเพื่อส่วนรวม
	4. ตัวแทนผู้ถือหุ้น	4. กำไรของบริษัทฯ มีโอกาสช่วยสร้างประโยชน์แก่ชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมได้อย่างไร	แนวทางการพัฒนาต่อไป
		5. หากไม่มีการก่อตั้งบริษัท คิดว่าชุมชนจะเป็นอย่างไร	ความสัมพันธ์ของบริษัทฯ กับชุมชน
5. ดำเนินการอย่างไรจึงได้	1. แกนนำชุมชน	1. เนื่องจากมีผู้ถือหุ้นจำนวนมาก บริษัทฯชี้แจงเรื่องงบประมาณการเงินต่างๆ อย่างไร	การเปิดเผยข้อมูลองค์กรต่อสาธารณะ
	2. ตัวแทนบริษัทจันทบุรีรักษ์ดี จำกัด	2. มีกฎเกณฑ์ มาตรการใดที่ทำให้ผู้ถือหุ้นและคนในชุมชนไว้วางใจ ร่วมลงทุนกับบริษัทฯ	ความสัมพันธ์ของบริษัทฯ กับชุมชน
	3. ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	3. การดำเนินงานของบริษัทแต่ละขั้นตอนอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานให้โปร่งใสมากยิ่งขึ้นได้หรือไม่อย่างไร	ร่วมกันดำเนินงาน การมีส่วนร่วม
4. ตัวแทนผู้ถือหุ้น			

ตารางที่ ค.1

แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (ต่อ)

หมวด	กลุ่มเป้าหมาย	รายละเอียดคำถาม	สิ่งที่ต้องการทราบ
5. ดำเนินการอย่างไรโปร่งใส (ต่อ)		4. เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงแรก มีผู้ให้ความสนใจอยากลงทุนกับบริษัทฯ มากขึ้นหรือไม่ อย่างไร	สถานะความโปร่งใสในปัจจุบัน
		5. บริษัทฯ ได้วางแนวทางเพื่อเพิ่มความมั่นใจ ความโปร่งใส แก่ผู้ถือหุ้นและคนในชุมชน หรือไม่ อย่างไร	สถานะความโปร่งใสในปัจจุบัน และแนวทางสำหรับอนาคต
วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ทราบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นในชุมชน			
1. ด้านเศรษฐกิจ	1. ตัวแทนชาวบ้าน	1. การซื้อขาย จับจ่ายในชุมชนเป็นอย่างไร	สถานการณ์ปัจจุบัน
		2. การดำเนินงานของบริษัทฯ ช่วยกระตุ้นการค้าขายหรือไม่ อย่างไร	การแก้ไขปัญหาชุมชน จัดการกับความสูญเสียการล่มสลายของชุมชน
		3. ถ้าเทียบกับช่วงที่ยังไม่มีบริษัทฯ กับช่วงที่มีบริษัทแล้ว การค้าขาย รายได้ แตกต่างกันอย่างใด	ความเติบโตทางเศรษฐกิจ
		4. อะไรที่เป็นจุดเด่น น่าสนใจ ทำให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม ชุมชนและมาเข้าพักที่บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี	ความยั่งยืน การใช้ทรัพยากรคุ้มค่า
		5. แนวโน้มจำนวนคนมาเที่ยว มาพัก มากน้อยเพียงใด	ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ

ตารางที่ ค.1

แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (ต่อ)

หมวด	กลุ่มเป้าหมาย	รายละเอียดคำถาม	สิ่งที่ต้องการทราบ
2. ด้านสังคม	1. ตัวแทนชาวบ้าน	1. กิจกรรมของบริษัทฯ ให้ความสำคัญกับเรื่องราวของชุมชน เอื้อประโยชน์แก่คนในชุมชน หรือไม่ อย่างไร	เอื้อประโยชน์แก่ชุมชน
		2. การดำเนินงานของบริษัทฯ เป็นจุดเด่นน่าสนใจ ช่วยดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสนใจมาเที่ยวชม เรียนรู้เรื่องราวของชุมชนมากขึ้นหรือไม่ อย่างไร	ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ เอื้อประโยชน์แก่ชุมชน
		3. การดำเนินงานของบริษัทฯ ช่วยให้คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นหรือไม่ อย่างไร	การมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
		4. ถ้าเทียบกับช่วงที่ยังไม่มีบริษัทกับช่วงที่มีบริษัทแล้ว การดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมเพื่อรับรู้เรื่องราวของชุมชน มีความแตกต่างกันอย่างไร	การแก้ไขปัญหาสังคม การสร้างคุณค่า
		5. แนวโน้มการดูแลอาคารบ้านเรือน สภาพชุมชน เป็นอย่างไร	การแก้ไขปัญหาสังคม เอื้อประโยชน์แก่ชุมชน
		6. แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นอย่างไร	การมองเห็นคุณค่าของตัวเองและชุมชน

ตารางที่ ค.1

แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (ต่อ)

หมวด	กลุ่มเป้าหมาย	รายละเอียดคำถาม	สิ่งที่ต้องการทราบ
3. ด้านสิ่งแวดล้อม	1. ตัวแทนชาวบ้าน	1. บริษัทฯ ช่วยให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ขึ้นหรือไม่ อย่างไร	สภาพปัจจุบัน
		2. การดำเนินงานของบริษัทฯ สอดคล้องเป็นส่วนหนึ่งในชุมชน ไม่สร้างความเดือดร้อนหรือไม่ อย่างไร	การมีส่วนร่วม การจัดการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
		3. การเกิดขึ้นของบริษัทฯ ช่วยกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความสนใจต่อการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชน หรือไม่ อย่างไร	การเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
		4. ถ้าเทียบกับช่วงที่ยังไม่มีบริษัทฯ กับช่วงที่มีบริษัทฯ แล้ว สิ่งแวดล้อมในชุมชนแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร	การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
		5. การดำเนินงานของบริษัทฯ ทำให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดูแลรักษาอาคารบ้านเรือน รักษาวิถีชีวิตคนในชุมชนเปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร	การแก้ไขปัญหาสังคม สร้างประโยชน์แก่สังคม
		6. แนวโน้มการดูแลรักษาอาคารบ้านเรือน การรักษาสิ่งแวดล้อม ชุมชนน่าจะไปในทิศทางใด	การแก้ไขปัญหาสังคม ความร่วมมือของคนในชุมชน

ภาคผนวก ง
แบบบันทึกข้อมูล

ตารางที่ ง.1

แบบบันทึกข้อมูล

หมวด	คำถาม	รายละเอียด
ลักษณะกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน		
1. เป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม	1. บริษัทฯ เกิดขึ้นได้อย่างไรและมีเป้าหมายเพื่ออะไร	
	2. บริษัทฯ ต่างจากบริษัทเอกชนทั่วไปอย่างไร	
	3. ทำไมต้องเป็นบริษัทของชุมชน ไม่เป็นของคนใดคนหนึ่ง	
	4. คาดหวังว่าบริษัทฯ จะช่วยอะไรชุมชนได้บ้าง	
	5. นอกจากเกิดรายได้ มีด้านไหนที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินงานของบริษัทฯ อีกบ้าง	
2. ความยั่งยืนทางการเงิน	1. ช่วงแรกบริษัทฯ มีแผนการลงทุนอย่างไร	
	2. รายได้ของบริษัทฯ เกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างไร	

ตารางที่ ง.1

แบบบันทึกข้อมูล

หมวด	คำถาม	รายละเอียด
2. ความยั่งยืนทางการเงิน (ต่อ)	3. บริษัทฯ มีแนวทางการหารายได้อย่างต่อเนื่องอย่างไร	
	4. กังวลกับการขาดทุน หรือสถานการณ์ร้ายรับไม่เพียงพอต่อรายจ่ายมากหรือน้อยแค่ไหน	
	5. คาดการณ์ว่าแนวโน้มผลประกอบการจะไปทิศทางใด และหากไม่เป็นไปตามคาดการณ์จะดำเนินการอย่างไร	
3. เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม	1. บริษัทฯ มีส่วนช่วยเหลือสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างไร	
	2. สิ่งแวดล้อมในชุมชน มีความเกี่ยวข้องหรือมีผลต่อการดำเนินงานของบริษัทฯ หรือไม่ อย่างไร	
	3. คนในชุมชนมีความเกี่ยวข้องหรือมีผลต่อการดำเนินงานของบริษัทฯ หรือไม่ อย่างไร	
	4. บริษัทฯ มีแผนการดำเนินงานที่ช่วยส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างไร	

ตารางที่ ง.1

แบบบันทึกข้อมูล

หมวด	คำถาม	รายละเอียด
4. ผลกำไรคืนสู่สังคมและเป้าหมาย	1. บริษัทฯ มีการจัดการผลประโยชน์อย่างไร	
	2. เหตุใดจึงต้องแบ่งสัดส่วนผลกำไรจากการประกอบกิจการไว้สำหรับพัฒนาชุมชน	
	3. บริษัทฯ วางแนวทางสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาของชุมชนอย่างไร	
	4. กำไรของบริษัทมีโอกาสช่วยสร้างประโยชน์แก่ชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมได้อย่างไร	
	5. หากไม่มีการก่อตั้งบริษัท คิดว่าชุมชนจะเป็นอย่างไร	
5. ดำเนินการอย่างไรบ้าง	1. เนื่องจากมีผู้ถือหุ้นจำนวนมาก บริษัทฯ ชี้แจงเรื่องงบประมาณการเงินต่างๆ อย่างไร	
	2. มีกฎเกณฑ์ มาตรการใดที่ทำให้ผู้ถือหุ้นและคนในชุมชนไว้วางใจ ร่วมลงทุนกับบริษัทฯ	
	3. การดำเนินงานของบริษัทแต่ละขั้นตอนอย่างมีส่วนร่วม	

ตารางที่ ง.1

แบบบันทึกข้อมูล

หมวด	คำถาม	รายละเอียด
5. ดำเนินการอย่างไร (ต่อ)	4. เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงแรก มีผู้ให้ความสนใจอยากลงทุนกับบริษัทฯ มากขึ้นหรือไม่ อย่างไร	
	5. บริษัทฯ ได้วางแนวทางเพื่อเพิ่มความมั่นใจ ความโปร่งใส แก่ผู้ถือหุ้นและคนในชุมชน หรือไม่ อย่างไร	
6. อื่นๆ		

ภาคผนวก จ
แบบบันทึกการสังเกต

ตารางที่ จ.1

แบบบันทึกการสังเกต

ประเด็นข้อมูล	รายละเอียด
ข้อมูลในมิติต่างๆ	
1. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ	
2. ข้อมูลด้านสังคม	
3. ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม	
บรรยากาศสถานที่สำคัญในชุมชน	
1. บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี	
อื่นๆ.....	

ภาคผนวก ฉ
แผนที่ชุมชนริมน้ำจันทบุรี

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวปิยาณี สุขมณี
วันเดือนปีเกิด	17 กันยายน 2528
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2551 : ศิลปศาสตรบัณฑิต (สาขารัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ตำแหน่ง	นักวิจัยอิสระ
ทุนการศึกษา	ปีงบประมาณ 2554-2555 : ทุนราชกรีฑาสโมสร
ประสบการณ์ทำงาน	2557 - 2559 : เจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการจัดการ ความรู้สุขภาพผ่านสื่อและเทคโนโลยีออนไลน์ มูลนิธิหมอชาวบ้าน 2556 : เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน สำนักงานภาคกลาง มูลนิธิที่อยู่อาศัยประเทศไทย 2553 - 2555 : เจ้าหน้าที่ระดมทุนและกิจกรรมเพื่อสังคม มูลนิธิสืบนาคะเสถียร 2551 - 2552 : เจ้าหน้าที่สำนักงานภาคสนาม จ.อุทัยธานี มูลนิธิสืบนาคะเสถียร